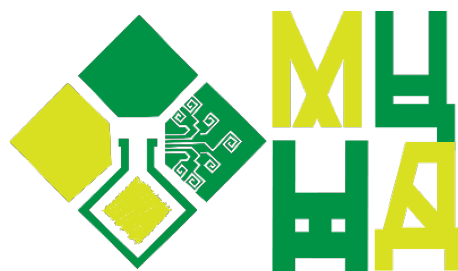

18 СЕРПНЯ 2023 РІК

М. ЖИТОМИР, УКРАЇНА

МАТЕРІАЛИ
ІІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Міжнародний Центр Наукових Досліджень

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО МОДЕРНІЗАЦІЇ НАУКИ: МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ

| 18 СЕРПНЯ 2023 РІК
м. Житомир, Україна

Вінниця, Україна
«Європейська наукова платформа»
2023

Організація, від імені якої випущено видання:
ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»

Голова оргкомітету: Рабей Н.Р.

Верстка: Зрада С.І.

Дизайн: Бондаренко І.В.

Конференцію зареєстровано Державною науковою установою «УкрІНТЕІ» в базі даних науково-технічних заходів України та бюлетені «План проведення наукових, науково-технічних заходів в Україні» (Посвідчення № 69 від 17.01.2023).

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA 4.0).

К 63 **Комплексний підхід до модернізації науки: методи, моделі та мультидисциплінарність:** матеріали III Міжнародної наукової конференції, м. Житомир, 18 серпня, 2023 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: Європейська наукова платформа, 2023. — 288 с.

ISBN 978-617-8126-40-7

DOI 10.36074/mcnd-18.08.2023

Викладено матеріали учасників III Міжнародної спеціалізованої наукової конференції «Комплексний підхід до модернізації науки: методи, моделі та мультидисциплінарність», яка відбулася 18 серпня 2023 року у місті Житомир.

УДК 001 (08)

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ І.

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

АДМІНІСТРАТИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ
ДЕРЖАВНОЇ ФОРМИ ВЛАСНОСТІ

Графська О.І., Перегінняк Т.І...... 13

АНАЛІЗ СИСТЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Максимов О.Л. 15

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

Крижанівський Т.Я. 18

БУДІВНИЦТВО ТА ВИРОБНИЦТВО БУДМАТЕРІАЛІВ ЯК ДРАЙВЕРИ ПОВОЄННОГО
РЕЗІЛЬЄНТНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Ляшенко В.І., Іванов С.В., Підоричева І.Ю...... 20

ВПЛИВ ВОЄННИХ ДІЙ НА ТУРИСТИЧНУ ІНДУСТРІЮ

Сиванич А.В. 26

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОЛЕ БІЗНЕС-ПЛАНУ, ЙОГО СУТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ

Дудаш О.О...... 28

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА
ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Заїка О.О...... 30

СЕКЦІЯ ІІ.

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ СИСТЕМИ ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У СТВОРЕННІ
БІЗНЕС-ПЛАНІВ

Кравченко А.В. 33

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ ПРО РЕАЛІЗАЦІЮ
ПІДПРИЄМСТВАМИ ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧИХ ПРОЄКТІВ ЗА РАХУНОК ПОЗИК

Ємельянов О.Ю...... 39

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ПІСЛЯВОЄННОЇ УКРАЇНИ

Мойсей С.М...... 42

СЕКЦІЯ ІІІ.

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ЗАСТОСУВАННЯ ОБЕРНЕНОГО МЕТОДУ РОЗПОДІЛУ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ
ПЕРІОДІВ НА ОСНОВІ ПРИБУТКУ ВІД ЗВИЧАЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сук П.Л.46

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Осадча О.О., Роздопченко В.М......50

СЕКЦІЯ ІV.

МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ЕФЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УМОВАХ
ПОСТІЙНИХ ЗМІН ТА НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Вербицький К.В., Лищенко М.О.53

СЕКЦІЯ V.

МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

БРЕНДИНГ: ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОРПОРАТИВНОЇ
КУЛЬТУРИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Зубко С.В.56

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА УПРАВЛІНСЬКИЙ КОНТРОЛЬ

Ткачов З.В.59

МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Шалько М.Н.62

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В КРАЇНАХ ЄС НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Баряхтар М.П.64

ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМ КАПІТАЛОМ: АНАЛІЗ СУЧАСНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙ

Галян Д.В.66

СЕКЦІЯ VI.

ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

WARFARE BEYOND THE BATTLEFIELD: GLOBAL ECONOMIC IMPLICATIONS FOR
UKRAINE

Nazarko A.68

АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПРАЦІ ДО ВИМОГ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Первак О.С. 73

ВИДИ ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ

Нянченко Д.О. 76

ВІДПОВІДАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ: НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ДИСКУРСУ

Волков С.В. 78

КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВІ ПОВНОВАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Влад А.Д. 80

КРИПТОВАЛЮТА: ВІД НАЦІОНАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДО РОЗРОБКИ ГЛОБАЛЬНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ

Омельчук О.С., Новиченко М.Ю. 83

НЕЗАКОННЕ ВИРОБНИЦТВО, ВИГОТОВЛЕННЯ, ПРИДБАННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ПЕРЕСИЛАННЯ ЧИ ЗБУТ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ

Гордієнко Д.М. 86

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ

Вудвуд К.С. 89

ОСОБЛИВОСТІ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ТА МАЛОЛІТНІХ ОСІБ

Расторгуєв Н.О. 91

ОСОБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ У СКЛАДАХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЩО РЕГЛАМЕНТУЮТЬ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА БУЛІНГ ТА МОБІНГ

Назарова О.О. 93

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ТРУДОВИХ ДОГОВОРІВ З НЕПОВНОЛІТНІМИ

Жернаков Д.М. 96

ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА

Швайка М.М. 98

ПРАВОВА ОХОРОНА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ: ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ІСНУЮЧИХ ПРОБЛЕМ

Рекотов П.В. 101

ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

Жернаков Д.М. 103

СУЧАСНИЙ СТАН ДОТРИМАННЯ ПРАВ УРАЗЛИВИХ КАТЕГОРІЙ ЗАСУДЖЕНИХ ТА ЇХ ПРОБЛЕМИ

Кутєпов М.Ю......105

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ
ІНСТИТУТУ СТАДІЙ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Зосімов А.О......108

ЩОДО ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я – АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

Кутєпов М.Ю......111

СЕКЦІЯ VII.

**ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ,
СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ**

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОВТОРНІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРОСТУПКІВ

Сугак Д.В., Халус Ю.Ю......114

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ТА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА
ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Максимова М.К., Гунько К.О., Бацун К.С.117

СЕКЦІЯ VIII.

**ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА
ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ**

ЗАГАЛЬНОПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС
ВОЄННОГО СТАНУ

Бережницький О.М......124

МОЖЛИВОСТІ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО
ІНТЕЛЕКТУ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Судоплатов М.С., Плахотний А.П......126

ОСОБЛИВОСТІ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Яковенко М.Д.129

ПОВНОВАЖЕННЯ ПОЛІЦІЇ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА
БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС МАСОВИХ ЗАХОДІВ

Білаш О.О., Плахотний А.П.132

ТАКТИКА КОМУНІКАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Білаш О.О., Плахотний А.П.134

СЕКЦІЯ ІХ. БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

РОЛЬ СИГНАЛЬНИХ ШЛЯХІВ KEAP1/NRF2/ARE, MTOR ТА ЇХ МОДУЛЯТОРІВ НА РЕПРОДУКТИВНЕ СТАРІННЯ ССАВЦІВ ТА ПТИЦІ

Бітюцький В.С., Цехмістренко І.С., Цехмістренко С.І., Мельниченко Ю.О., Харчишин В.М., Онищенко Л.С. 136

СЕКЦІЯ Х. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

ОСОБЛИВОСТІ ЛІСОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДП «ОЛЕВСЬКИЙ ЛІСГОСП АПК»
ЖОКАП «ЖИТОМИРОБЛАГРОЛІС»

Талах Є.С. 142

СЕКЦІЯ ХІ. ХАРЧОВЕ ВИРОБНИЦТВО ТА ТЕХНОЛОГІЇ

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ХАРЧУВАННЯ СПОРТСМЕНІВ ІГРОВИХ ВИДІВ СПОРТУ

Тележенко Л.М., Біленька І.Р., Біленький П.К. 144

СЕКЦІЯ ХІІ. ЕЛЕКТРОНІКА ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ

АНАЛІЗ АЛГОРИТМІВ ОПТИЧНОГО ВИЯВЛЕННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ В ОНЛАЙН РЕЖИМІ

Шейко С.О., Шафроненко Є.О., Солодов В.Д. 146

СЕКЦІЯ ХІІІ. ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ХІМІКО-ТОКСИКОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЗАБРУДНЕННЯ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ ЧЕРКАЩИНИ

Кухнюк О.В., Коцюруба В.П. 149

СЕКЦІЯ ХІV. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

AGILE MANIFESTO АБО МАНІФЕСТ ГНУЧКОЇ РОЗРОБКИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Матвеев А.Ю. 151

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ДИНАМІЧНОГО ПРОГРАМУВАННЯ ДЛЯ ЗАДАЧІ ПІДРАХУНКУ ШЛЯХІВ ПРИ НАЯВНОСТІ ПЕРЕПОН	
Дуло В.В., Бобик Є.В., Єрмаков В.О.....	153

ІНТЕГРАЦІЯ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ТА МЕТАЕВРИСТИЧНИХ АЛГОРИТМІВ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ДОСТАВКИ НАПОЇВ З ОБМЕЖЕНИМ ТЕРМІНОМ ПРИДАТНОСТІ	
Фомін О.О.	155

ПЕРЕВІРКА ВИКОНАННЯ ВИМОГ БІЗНЕС-ЛОГІКИ ТА END TO END ТЕСТУВАННЯ НА ПЛАТФОРМАХ КОМУНІКАЦІЇ E-COMMERCE З ВИКОРИСТАННЯМ МОВИ ПРОГРАМУВАННЯ JAVA ТА ІНСТРУМЕНТУ SELENIUM	
Чуйков Д.В., Терещенко І.В.	159

СЕКЦІЯ XV. СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ, МОДЕЛЮВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ

ПОЗИЦІОНУВАННЯ АНАЛІЗУ В УМОВАХ ЗРОСТАННЯ РИЗИКІВ	
Портоварас Т.Р.....	161

РЕГУЛЯТОРНІ МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ АУДИТУ Й АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ	
Лукановська І.Р.	164

СЕКЦІЯ XVI. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЗЕРВІВ УДОСКОНАЛЮВАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМ І ТЕХНОЛОГІЙ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ В СФЕРІ ПРОДАЖІВ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ НА ЗАСАДАХ ВИКОРИСТАННЯ МЕРЕЖНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ТА ЕЛЕМЕНТІВ МЕТОДОЛОГІЇ СИСТЕМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	
Веселовська Г.В., Плахотнюк М.Ф., Кучміїчук М.М.	167

РОЗРОБКА КОНЦЕПЦІЇ АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИКОЮ БАКАЛІЙНОЇ ПРОДУКЦІЇ	
Дубук В.І., Хар К.В.	171

РОЗРОБКА КОНЦЕПЦІЇ АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ МАГАЗИНОМ ДИТЯЧОГО ХАРЧУВАННЯ	
Дубук В.І., Ковівчак Я.В., Пашинська К.С.....	174

СЕКЦІЯ XVII. ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

МЕТОД ОПТИМАЛЬНОГО РОЗБИТТЯ МНОЖИН ДЛЯ ВИБОРУ ІНФОРМАТИВНИХ ТОЧОК ВИМІРЮВАННЯ НА ПЛОЩИНІ	
Магас О.С.....	177

СЕКЦІЯ XVIII. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

АНАЛІЗ АЛГОРИТМІВ СТИСКУ ІНФОРМАЦІЇ БЕЗ ВТРАТ НА ДАНИХ ЗГЕНЕРОВАНИХ ВИПАДКОВИМ ЧИНОМ Цар О.В., Сорока Д.С., Петрушин А.Є.....	180
ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ «ЛІСОВА ПІСНЯ» ЛЕСІ УКРАЇНКИ НА АНГЛІЙСЬКУ МОВУ Чуєва Є.І.....	182
ЛІТЕРАТУРНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ПЕСИМІЗМУ В ЕСЕЇ Є. СТЕМПОВСЬКОГО «ЕСЕЇ ДЛЯ КАСАНДРИ» Капушак І.М.....	185

СЕКЦІЯ XIX. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

DIGITAL TOOLS AND TECHNOLOGIES IN THE TRAINING OF FUTURE VOCALISTS IN CHINA Zhang Wei.....	188
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В УНІВЕРСИТЕТАХ США Білан Д.І.	190
ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МЕНЕДЖМЕНТУ В ДИЗАЙНЕРСЬКІЙ ОСВІТІ Кравченко М.С.....	195
ВИКОРИСТАННЯ AR НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ Бодарєва Є.О., Юрченко А.О.	198
ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ПСИХОЛОГО - ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА Лисенко О.О.....	200
ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ Тарасов В.А.	203
ЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА MOODLE ДЛЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕДСЕСТЕР - БАКАЛАВРІВ Унгурян Т.М.....	206
«КУЛЬТУРА» ЯК НАУКОВА КАТЕГОРІЯ Фань Пейсі	208

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	
Ходунова В.Л.	211
МЕТОДИ НАВЧАННЯ В ПОЛЬСЬКИХ ГІМНАЗІЯХ ГАЛИЧИНИ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	
Данік Н.А.	213
НАВЧАННЯ У ЗВО УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ	
Лимар Л.В.	216
НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ БАЗИС ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ОЧІЛЬНИКА КАФЕДР ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ	
Іотковська М.О.	218
ПЕРСОНАЛІЗОВАНЕ НАВЧАННЯ ІНФОРМАТИКИ ТА ЙОГО ЕТАПИ	
Момот Р.А., Козолуп О.О.	220
РАМКОВІ ПІДХОДИ ДО ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ПРИКЛАД ЮНЕСКО	
Овчарук О.В.	222
РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ	
Рожкова С.С.	225
СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ АНАЛІТИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	
Ван Сяоган	227
УДОСКОНАЛЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЧЕРЕЗ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ УПРАВЛІНСЬКИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ	
Ямполь Ю.В.	230
ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЯК НЕОБХІДНИЙ АСПЕКТ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ	
Базилевська О.О., Суслова А.С.	233
СЕКЦІЯ ХХ.	
ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ	
PSYCHOLOGICAL IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON THE SCIENCE	
Lewita K., Krzemińska A., Kozlovskа P., Miller T.	235
ВПЛИВУ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ НА СТИЛЬ ЖИТТЯ ОСОБИСТОСТІ	
Бакуменко О.О., Логвіна О.А.	241

ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕННЯ СІМ'Ї В СТРУКТУРІ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ (НА ПРИКЛАДІ ЖІНОК)

Василевич А.М., Логвіна О.А. 244

КРЕАТИВНИЙ ПІДХІД У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА КОМПЕТЕНТНОСТІ СТВОРЕННЯ КОМАНДНО-ЦІЛЬОВОЇ МОТИВАЦІЇ ДЛЯ НОВИХ ЧЛЕНІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ГРУПИ

Пащенко В.В. 246

МОТИВАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Оксютович М.О., Слюсар В.М. 249

СПЕЦИФІКА ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ БАТЬКІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВАДАМИ РОЗВИТКУ

Шевчук В.В., Іщенко В.І. 251

СЕКЦІЯ XXI.

МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

COMPARATIVE ASSESSMENT OF LIMB AMPUTATIONS IN UKRAINE, GERMANY, CANADA AND JAPAN USING MEDICAL STATISTICS METHODS

Kukhareenko O.Ye. 254

АНАЛІЗ ГОСПІТАЛІЗАЦІЇ З ПРИВОДУ ХВОРОБ СИСТЕМИ КРОВООБІГУ В УКРАЇНІ

Ковтун Г.І. 259

АНАЛІЗ ЗАХВОРЮВАНOSTІ НА БОТУЛІЗМ У ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ЗА ОСТАННІ 10 РОКІВ

Нікулін В.Ю. 262

КЛІНІЧНИЙ ЕФЕКТ ЗАСТОСУВАННЯ ПЕРСИКОВОЇ ОЛІЇ З ВІТАМІНАМИ А, Е, D ЗОВНІШНЬО НА ШКІРУ В ДІТЕЙ З АТОПІЧНИМ ДЕРМАТИТОМ

Мочульська О.М. 265

ЦИРКАДНІ ПРОФІЛІ АРТЕРІАЛЬНОГО ТИСКУ У ХВОРИХ НА РЕЗІСТЕНТНУ АРТЕРІАЛЬНУ ГІПЕРТЕНЗІЮ

Науково-дослідна група:

Кульбачук О.С., Сідь Є.В., Піскун А.В., Соловйов О.В. 269

СЕКЦІЯ XXII.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОГРАМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ І ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПОСТІНСУЛЬТНИХ ХВОРИХ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ВІДНОВНОГО ПЕРІОДУ

Кравець А.С. 272

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ФІЗКУЛЬТУРИ
ДО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Осипян О.Г.....275

СЕКЦІЯ XXIII.

ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

ВАЛЕРІЙ САРАНА ЯК ДЕРЖАВНИЙ ДІЯЧ ТА БОРЕЦЬ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ
У XX СТОЛІТТІ

Глухенький А.А., Васюта О.О.....278

НІМЕЦЬКА ЕТНІЧНА СПІЛЬНОТА В УКРАЇНІ

Чирко Б.В.....282

СЕКЦІЯ XXIV.

АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ОСУШУВАЧІВ ПОВІТРЯ НА ОСНОВІ
ХЛОРИДУ КАЛЬЦІЮ ДЛЯ РЕГУЛЯЦІЇ МІКРОКЛІМАТУ

Мілюкова І.Р.284

СЕКЦІЯ XXV.

КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ
КОСІВСЬКОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ ПРИКЛАДНОГО ТА ДЕКОРАТИВНОГО
МИСТЕЦТВА

Волощук Т.В.....286

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

АДМІНІСТРАТИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ДЕРЖАВНОЇ ФОРМИ ВЛАСНОСТІ

Графська О.І.

Д-р. екон. наук, доцентка кафедри готельно-ресторанного бізнесу
Львівський державний університет фізичної культури ім. Івана Боберського, Україна

Перегіняк Т.І.

аспірант
Львівський університет бізнесу та права, Україна

У період, коли Україна переживає надзвичайно важкі часи, а саме війну, яка триває уже понад рік часу, початок якої датується 24 лютого 2022 року, розвиток та функціонування підприємств державної форми власності зараз є не на часі, тому вся відповідальність за можливість успішного функціонування залежить саме від керівників таких підприємств та правильної організації ними виробничого процесу, починаючи від виробництва товарів та послуг і закінчуючи правильним процесом управління. Деталізуємо поняття адміністративного менеджменту, його ціль та мету для підприємств державної форми власності.

Адміністративний менеджмент – це сукупність узгоджених завдань та заходів, які допомагають оптимально використовувати ресурси, якими володіє підприємство чи компанія, різних форм власності, зокрема, державної. Все це є необхідним для досягнення цілей і отримання найкращих фінансових результатів.

Зазначимо, що в адміністративному менеджменті застосовуються різні техніки та процедури, що є ефективними у використанні людських, фінансових та матеріальних ресурсів, якими володіє підприємство, незалежно від форми власності.

Адміністративний менеджмент має одну з головних функцій, яка відповідає за скоординоване та ефективне використання ресурсів. Тому всі функції організовані таким чином, що найбільш відповідне поводження з ними можна спрямовувати та контролювати, що у форс-мажорних ситуаціях є надзвичайно важливим для підприємств. До основних функцій адміністративного менеджменту можна зарахувати такі функції (рис. 1) [1].

Рис. 1. Класифікація функцій адміністративного менеджменту

Ефективність адміністративного менеджменту дозволяє за допомогою раціонального управління завданнями, зусиллями та ресурсами запобігати майбутнім проблемам, які можуть виникнути, тобто, використовуючи стратегічне планування, насамперед досягти сприятливих результатів у діяльності підприємств незалежно від їхньої форми власності.

Зазначимо, що завдяки функціям та функціональним компонентам адміністративного менеджменту здійснюється трансформація управлінських рішень в адміністративну діяльність, яка скерована на підготовку та надання якісних адміністративних послуг.

Сутність менеджменту можна спостерігати саме в них [2]. Головна мета адміністративного менеджменту полягає в забезпеченні результативного функціонування державної установи на основі ефективної організації адміністративних процесів для задоволення цілей її функціонування, що є дуже актуальним у теперішній час.

Також важливо зазначити, що в адміністративному менеджменті можна виокремити чотири основні функції, які сприяють досягненню цілей організації, а саме:

- планування;
- організація;
- мотивація;
- контроль (рис. 2).

Рис. 2. Класифікація функцій для досягнення цілей в адміністративному менеджменті

Отже, аналізуючи вищенаведене, робимо висновок, що роль адміністративного менеджменту на підприємствах державної форми власності є важливою, адже при правильному його застосуванні поживається процес управління і стабілізується робота підприємства чи організації загалом, що у форс-мажорних ситуаціях є одним із пріоритетів успіху.

Список використаних джерел:

1. <https://uk.economy-pedia.com>.
2. Лучик Г. М. Сутність інформації у системі ухвалення управлінських рішень. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. «Економічні науки». 2013. № 2 (4). С 185-195.

АНАЛІЗ СИСТЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Максимов Олександр Леонідович

аспірант

Львівський університет бізнесу та права, Україна

Адміністративний менеджмент на сьогоднішній день посідає важливе місце в управлінському процесі в підприємствах та організаціях. Важливі та фундаментальні дослідження теорії і практики адміністративного менеджменту відображено в працях іноземних та вітчизняних учених: М. Вебера, А. Файоля, Л. Урвіка. В сучасних умовах висвітленню питань адміністративного менеджменту присвячені наукові видання і розвідки вчених: І. Адізеся, О. В. Ройченко, Д. Борді, Р. Пейтона. Українські вчені в своїх працях досить формалізовано розглядали питання адміністративного менеджменту, хоча заслуговують уваги статті українських науковців: Б. В. Новікова, П. В. Крупки, Г. Ф. Сініюки, І. В. Смірної, О. М. Антіпової, О. Є. Кузьміна та інших, враховуючи, що тільки у XX сторіччі адміністративний менеджмент був виділений як окремий тип менеджменту, який є одним з найважливіших ресурсів керівництва та управління.

Адміністративний менеджмент, як і будь-який інший вид менеджменту, можна також розглядати як вид людської діяльності, що є системою функцій (планування, організація, координація, контроль, мотивування). Завдяки цим функціональним компонентам адміністративного менеджменту здійснюється трансформація управлінських рішень в адміністративну діяльність, яка скерована на підготовку та надання якісних адміністративних послуг. Сутність менеджменту бачимо якраз у них [1].

Функції адміністративного менеджменту мають специфічний характер, можуть діяти самостійно або бути пов'язаними між собою, вони можуть проникати одна в одну. Доцільним в адміністративному менеджменті є те, щоб усі функції були об'єднані в єдиний цілісний процес і відображали основні стадії процесу адміністративного менеджменту.

Функція – це відокремлений вид професійної діяльності, яка ґрунтовно і всебічно відображає сутність процесів організації [2].

Основні характеристики функції управління наступні:

➤ однорідність сутності робіт, які виконуються в рамках однієї функції управління;

➤ цільова спрямованість цих робіт;

➤ відокремлений комплекс виконуваних завдань.

Кожна функція повинна представляти певну дію процесу адміністративного менеджменту.

Основними функціями адміністративного менеджменту вважаються:

➤ проєктувальна;

➤ організаційна;

➤ управлінська;

➤ виконавська;

➤ контрольна (див. рис. 1).

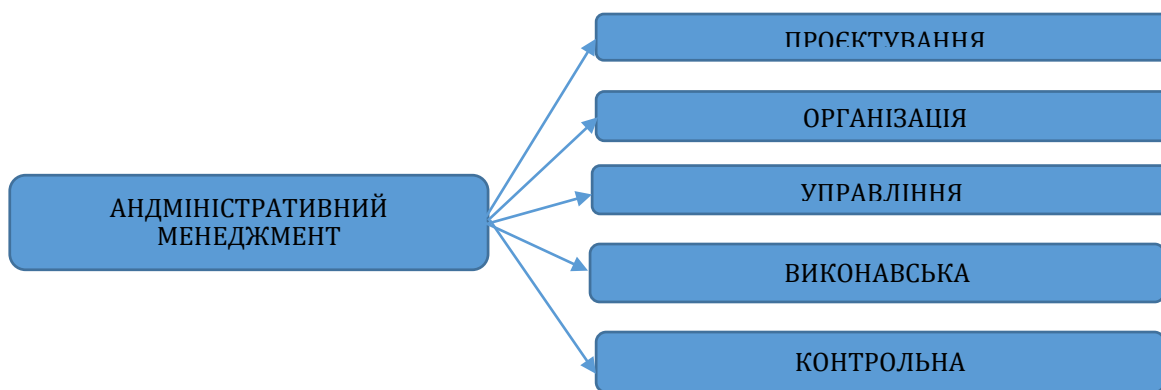

Рис. 1. Класифікація функцій адміністративного менеджменту

Розгляньмо детальніше завдання кожної з функцій адміністративного менеджменту.

Проектувальна функція передбачає:

- ✓ розробку технічної документації згідно зі стандартами ISO, видів та напрямів діяльності;
- ✓ розробку технічного проекту оперативного та стратегічного розвитку, плану діяльності організації;
- ✓ розробку правил внутрішнього трудового розпорядку, колективного договору, посадових інструкцій;
- ✓ встановлення норм: організаційних, економічних, технологічних, етичних та нормативів.

Організаційна функція має наступні завдання:

- ✓ розробка організаційної структури та адміністративної служби;
- ✓ визначення повноважень, відповідальності та обов'язків підрозділів;
- ✓ організація організаційно-комунікаційного зв'язку, діяльності організації, документообігу та визначення суті робіт виконавцями;
- ✓ формування корпоративної культури організації, безпеки праці на робочих місцях, організація заходів за участю керівників.

Управлінська функція передбачає:

- ✓ організацію управлінських процедур, корегування цілей діяльності, розробку поточного планування структурних підрозділів із затвердженням термінів виконання;
- ✓ формування інформаційно-аналітичної роботи, запровадження ефективної комунікаційної взаємодії.

Виконавська функція має завдання:

- ✓ надання інформаційно-аналітичного забезпечення організації та її підрозділам;
- ✓ забезпечення дотримання норм і повноважень у господарській діяльності, ідентифікація та визначення робіт;
- ✓ забезпечення ефективності виконання завдань, створення ефективної системи трудових відносин, реалізація заходів щодо зміцнення виробничої дисципліни, своєчасного подання звітностей про виконання планових завдань;
- ✓ створення належного морального та психологічного клімату в колективі.

Контрольна функція передбачає:

- ✓ проведення загального контролю діяльності організації та структурних підрозділів, моніторинг вибраної стратегії;

✓ інспектування кадрової політики, контроль за виконанням колективного договору, дотриманням правил трудової і виконавчої дисципліни;

✓ контроль за дотриманням своєчасності та повноти надання фінансової та іншої законодавчо встановленої звітності, контроль у режимі роботи системи PROZORRO;

✓ інспектування діяльності служби аудиту та контроль за дотриманням правил техніки безпеки і санітарно-гігієнічних норм [3].

Отже, аналізуючи вищенаведене, можемо зазначити, що кожна з функцій адміністративного менеджменту важлива і на сьогодні необхідна, тому їхній взаємозв'язок у функціонуванні може бути гарантом успішного функціонування підприємств та організацій.

Список використаних джерел:

1. Бородіна О. А., Ходова Я. О. Адміністративний менеджмент: навч. посібник / за заг. ред. О. А. Бородіна. Маріуполь: ПДТУ, 2015. 84 с.
2. Герасимяк Н. В., Волинчук Ю. В. Адміністративний менеджмент як один із напрямів сучасного менеджменту. Економіка та суспільство. 2016. № 4.
3. Гладунський В. Н., Берегова Г. І. Адміністративні методи менеджменту, правила та закони логіки. Вісник Університету банківської справи НБУ. 2013. Вип. 1 (16). С. 97-101.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

Крижанівський Тарас Ярославович

аспірант

Львівський університет бізнесу та права, Україна

У сучасних умовах та реаліях, в яких Україна перебуває від початку повномасштабної війни, зазначимо, що кожна галузь ринкової економіки переживає непрості часи, до яких вона змушена адаптуватися та продовжувати своє функціонування. Туристична галузь – не виняток, адже вона зазнала найбільш масштабних втрат, яким передувала ще і всесвітня пандемія COVID-19. Загалом, туристична галузь в Україні характеризується як галузь, яка постійно демонструвала динаміку розвитку і намагалася більш активно позиціонувати себе в суспільно-економічні процеси сучасного світу. Туристична галузь вважається однією з важливих соціально-економічних явищ сучасності, вона тісно пов'язана з розвитком суспільства та підпорядковується його об'єктивним законам. Через свої функції активно впливає на життєдіяльність суспільства і, в той же час, залежить від нього, стану розвитку його продуктивних сил і виробничих відносин, об'єктивних умов. Згідно з даними Всесвітньої туристичної організації, туристична галузь вийшла на перше місце серед галузей світового господарського комплексу за обсягом експорту товарів і послуг.

Варто зазначити, що розвиток туристичної галузі став можливим завдяки науково-технічному та соціально-економічному прогресу суспільства, тобто, створенню інфраструктури туризму. Розширюється мережа готелів, ресторанів, та автопрокатних фірм, які сьогодні є невід'ємною частиною туристичної галузі навіть у умовах воєнного стану, який переживає Україна.

Розвиток туристичної галузі загалом залежить від певної низки умов, а саме:

- природно-географічних;
- історико-політичних;
- соціально-економічних;
- демографічних факторів [1].

Туристична сфера – це сфера, яка є складовою індустрії гостинності, і головне її завдання полягає у задоволенні потреб населення в послугах, пов'язаних з відпочинком та цікавим проведенням певного періоду часу в подорожі, змінивши свою локацію.

Зазначимо, що фактори, які впливають на розвиток туристичної галузі, є багатогранними та утворюють неабияку ланку взаємопов'язаних послуг. Вважається, що наявність сприятливих факторів призводить до розвитку окремих регіонів і країни загалом, що спостерігається у практиці світового туризму, і навпаки, небажані фактори стримують туристичний потік. Існують як зовнішні, так і внутрішні фактори розвитку туристичної галузі в Україні, які базуються на стандартах та вивченні досвіду іноземних країн.

Важливим фактором ризиків та загроз для розвитку туристичної галузі України на теперішній час є війна в Україні. Це – страшна загроза і головний фактор ризику. Також спостерігаються і супутні фактори як на мікрорівні – рівні туристичних підприємств України, так і інших суб'єктів ринку товарів та послуг сфери індустрії гостинності, а також на макрорівні – рівні національного ринку туристичних послуг

загалом.

Аналізуючи вищенаведене, можемо класифікувати ризики розвитку туристичної галузі та послуг, що пропонуються. Представимо їх. Зокрема, це:

- фінансові;
- інноваційні;
- інтелектуально-кадрові;
- політико-правові;
- поляризаційні;
- комунікаційні;
- екологічні;
- безпекові [2].

Враховуючи наявні умови нерівномірності розвитку ринку туристичної галузі України та послуг сфери індустрії гостинності, важливого значення набувають просторово-поляризаційні загрози та ризики, які виявляються у нерівномірності розміщення об'єктів туристичної інфраструктури, нерівномірності освоєння природно-рекреаційного потенціалу, диспропорційному економічному, соціальному та інноваційно-технологічному розвитку.

Отже, беручи до уваги основний фактор, який на теперішній час не дає можливості розвиватися туристичній галузі України, повномасштабну війну від 24 лютого 2022 року, наслідки якої вимірюються не лише колосальними людськими втратами, але й спадом дохідної частини бюджету України всіх сфер економіки, зокрема, і туристичної галузі, хоча уряд постійно анонсує на програми відновлення та налагодження роботи туристичної галузі, як це було в довоєнний період, масштаби втрат як зовнішнього, так і внутрішнього туризму сьогодні поррахувати неможливо, адже значна територія ще перебуває під окупацією, де тривають активні бойові дії. Тому наразі оптимізму щодо факту швидкого відновлення туристичної галузі немає. Ймовірно, шлях виходу туристичної галузі з кризи буде непростим, але, базуючись на досвіді відновлення після занепаду, спричиненого воєнними конфліктами, яким можуть поділитися такі країни, як Ізраїль, Хорватія, Боснія і Герцеговина, Чорногорія, Сербія та інші, є надія, що ми зможемо відновити туристичну галузь України та допомогти їй досягнути точки відліку, коли туризм знову буде демонструвати позитивну динаміку розвитку.

Список використаних джерел:

1. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методик. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2001. – 395 с.
2. Барвінок Н. В. Перспективи розвитку воєнного туризму на території України після закінчення російсько-української війни. Актуальні проблеми розвитку економіки України. Вип. 18. Том 2. 2022. С. 206-217.

БУДІВНИЦТВО ТА ВИРОБНИЦТВО БУДМАТЕРІАЛІВ ЯК ДРАЙВЕРИ ПОВОЄННОГО РЕЗІЛЬЄНТНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Ляшенко Вячеслав Іванович

Доктор економічних наук, професор, завідувач відділу
Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ, Україна

Іванов Сергій Володимирович

Член-кореспондент НАН України, доктор економічних наук
Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ, Україна

Підоричева Ірина Юріївна

Доктор економічних наук, завідувач сектору
Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ, Україна

Руйнування багатьох українських міст можна порівняти з масштабами Другої Світової. Рани Маріуполя та Краматорська є сучасною проекцією Дрездена та Роттердама. У цій повоєнній еволюції закладено вектори відродження українських територій. Вивчення європейських трансформацій дозволить Україні уникнути болісних містобудівних помилок. Досвід відновлення Німеччини чи Голландії 40–50-х минулого століття актуальний для нас, попри технологічну прірву між епохами. Адже він ґрунтується на цінностях. Основні - збереження історичної спадщини територій, доступність, добросусідство та якість життя. Так відновлювали Нюрнберг, Варшаву, десятки інших міст Європи. Принципово те, що є й інший досвід — радянський. Його відрізняють централізація, знеособленість, мінімальна прив'язка до територій, зневага до історії та домінування держави над потребами людей. Обидва підходи дозволили подолати післявоєнну кризу та збудувати протилежні за цінностями системи.

Тому невідкладно необхідно формувати стратегію лідерства у відновленні громад. Насамперед слід відмовитися від тоталітарної практики планування, що полягає у поділі будь-якої території на адмінцентр та периферію — спальні райони та промзони. Подолати ці дисбаланси допоможе «Нова стратегія сталого планування ООН» (UN-HABITAT, 2013). Це — концепт стійких взаємин городян у міському просторі. Його параметри — вулично-дорожня мережа, що займає щонайменше 30% території району, щільність населення щонайменше 15 000 осіб на км², понад 40% забудованої території, виділено для господарських потреб. Щоб уникнути соціального розшарування, пропонується будувати на всій території громади житло для населення з різними доходами. При цьому до 50% житлового сектора мають становити будинки із відносно низькою вартістю. Необхідно обмежити монофункціональне використання земель до 10% загальної площі. За кілька місяців перед війною було спроектовано та розпочато будівництво інноваційного району у Краматорську. Автори проєкту зважили на рекомендації UN-HABITAT, 2013. Залучені ними архітектори оперували містобудівним поняттям «livable city» — стійкого (резильєнтного) міста, що забезпечує містянам гідну якість життя. Йшлося про можливість для кожного використовувати переваги комплексу: інклюзивність, доступ до бізнес-інфраструктури, місць відпочинку, дозвілля та спорту [1].

Після Перемоги концепт «livable city» має стати визначальним для українських

громад. Його необхідно прописати та закріпити законодавчо. Це забезпечить громади від помилок типового планування та закладе фундамент «міста для людей». Із публічними просторами, пріоритетом громадського транспорту та велосипедного руху, мобільністю та пішохідною доступністю. Окрема вимога — інклюзивність міського середовища, оскільки реаліями України стали люди з інвалідністю, зокрема серед молоді. При відновленні територій важливо передбачити жорсткі, обов'язкові для виконання вимоги щодо озеленення та облаштування відкритих просторів. Це ключовий маркер планування європейських міст.

Найважливіша умова успішного повоєнного розвитку — збереження та подальший розвиток децентралізації та місцевого самоврядування. Існують реальні ризики згорання цих трендів під приводом контролю за відновленням територій та посилення ресурсної бази громад. Такі рішення влади будуть помилкою, яку люди адекватно не сприймуть. За час війни місцеві лідери набули колосального досвіду і заслужили на повагу людей. Необхідно запобігти корупційним ризикам, пов'язаним із бажанням місцевих чи центральних «товаришів» «освоювати» ресурси міжнародних донорів. Фінансування має відкриватися лише за наявності уточнених планів стратегічного розвитку громад та затверджених прорахованих проєктів. Швидше за все, усі раніше узгоджені проєкти доведеться наново узгоджувати, з урахуванням посилення нормативів безпеки. На цьому етапі для уникнення зловживань важливим є посилений моніторинг на центральному та місцевому рівнях, з розширенням повноважень громад у галузі архітектурно-будівельного контролю. Війна сформувала серед українців величезні надії та запит на євроінтеграцію. Більше семи мільйонів стали вимушеними переселенцями у країнах ЄС, набуваючи там життєвого досвіду. Мільйони співгромадян зі зброєю в руках захищають європейську перспективу країни та беруть участь у волонтерському русі, зокрема у міжнародних проєктах. Це надійний фундамент просування концепту «livable city». Українські посадовці та їхні іноземні колеги часто використовують словосполучення «Build Back Better» (переклад, який застосовують у Кабміні, — «Відбудувати краще, ніж було») у контексті відновлення України після воєнних руйнувань. Словосполучення «Build Back Better» з'являлося ще в Національному плані відновлення, який презентували після конференції з відбудови України в місті Лугано у Швейцарії у 2022 р. У документі йшлося, що «Build Back Better» (BBB) має стати одним із керівних принципів відновлення країни. «Відбудова з кращою якістю та застосуванням більш просунутих технологій, як порівняти з утраченими активами. Узгодження відбудови України з принципами ЄС: зеленого переходу й цифрової трансформації», — пояснювали значення терміна автори проєкту. Також BBB — один із ключових термінів у звіті Світового банку RDNA2 (оцінювання потреб України у швидкому відновленні) — нині основного документа для оцінювання збитків України від війни та потреб на відновлення. Саме звітти взяли цифру \$411 млрд, яку вважають загальною сумою потреб України для повного відновлення після року повномасштабної війни. Найважливіша умова успішного повоєнного розвитку — збереження та подальший розвиток децентралізації та місцевого самоврядування. Існують реальні ризики згорання цих трендів під приводом контролю за відновленням територій та посилення ресурсної бази громад. Такі рішення влади будуть помилкою, яку люди адекватно не сприймуть. За час війни місцеві лідери набули колосального досвіду і заслужили на повагу людей. Необхідно запобігти корупційним ризикам, пов'язаним із бажанням місцевих чи центральних «товаришів» «освоювати» ресурси міжнародних донорів. Фінансування має відкриватися лише за наявності уточнених планів стратегічного розвитку громад та затверджених

прорахованих проектів. Швидше за все, усі раніше узгоджені проекти доведеться наново узгоджувати, з урахуванням посилення нормативів безпеки. На цьому етапі для уникнення зловживань важливим є посилений моніторинг на центральному та місцевому рівнях, з розширенням повноважень громад у галузі архітектурно-будівельного контролю. Війна сформувала серед українців величезні надії та запит на євроінтеграцію. Більше семи мільйонів стали вимушеними переселенцями у країнах ЄС, набуваючи там життєвого досвіду. Мільйони співгромадян зі зброєю в руках захищають європейську перспективу країни та беруть участь у волонтерському русі, зокрема у міжнародних проектах. Це надійний фундамент просування концепту «livable city». Українські посадовці та їхні іноземні колеги часто використовують словосполучення «Build Back Better» (переклад, який застосовують у Кабміні, — «Відбудувати краще, ніж було») у контексті відновлення України після воєнних руйнувань. Словосполучення «Build Back Better» з'являлося ще в Національному плані відновлення, який презентували після конференції з відбудови України в місті Лугано у Швейцарії у 2022 р. У документі йшлося, що «Build Back Better» (BBB) має стати одним із керівних принципів відновлення країни. «Відбудова з кращою якістю та застосуванням більш просунутих технологій, як порівняти з утраченими активами. Узгодження відбудови України з принципами ЄС: зеленого переходу й цифрової трансформації», — пояснювали значення терміна автори проекту. Також BBB — один із ключових термінів у звіті Світового банку RDNA2 (оцінювання потреб України у швидкому відновленні) — нині основного документа для оцінювання збитків України від війни та потреб на відновлення. Саме звідти взяли цифру \$411 млрд, яку вважають загальною сумою потреб України для повного відновлення після року повномасштабної війни.

Стратегічні сценарії повоєнного розвитку ринку будівництва та будівельних матеріалів. Надалі на ринок будівництва та будівельних матеріалів можуть чекати три сценарії розвитку [2]. Перший із них — ОПТИМІСТИЧНИЙ - : поступове відновлення, що переходить у бурхливий розвиток і розквіт ринку БУДІВНИЦТВА І ВІДПОВІДНО БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ. Серед чинників — не лише закінчення (щонайменше) гострої фази воєнних дій, а й такі події: 1) партнери розпочинають інвестувати в програму відновлення української економіки; 2) в країну заходять підкріплені серйозними коштами програми із західними технологіями, ресурсами, інноваційною інтелектуальною власністю; 3) одночасно фінішує багаторічне переливання з пустого в порожнє на антикорупційному фронті; 4) правоохоронні органи припиняють просто імітувати європейський стиль роботи та гру в «своєм — усе, ворогам — закон»; 5) паростки євроінтеграції поширюються на різні сфери економіки; 6) стрибкоподібно наростає хвиля повернення українських біженців; 7) українці отримують гідні доходи, витрачають зароблене не лише на повсякденне прожиття, а й на довгострокові вартісні речі, зокрема й на нерухомість; 8) нормалізується фінансовий ринок. Звісно, основним драйвером за позитивного розвитку подій слугуватимуть темпи інтеграції України до клубу цивілізованих європейських країн.

Другий сценарій - Стагнація. Чинники цього сценарію: 1) триває відтік категорій населення, які мають право виїжджати за кордон: жінок і дітей до 18 років, чоловіків за медичними показами, чоловіків віком понад 60 років, нелегальних утікачів; 2) економіка розвивається теперішніми косметичними 1-3-відсотковими темпами, що з огляду на гігантський розмір попереднього падіння означає депресію; 3) збільшується фіскальне навантаження на підприємництво; 4) низький рівень виробництва й доходів, високоприбутковий бізнес є радше винятком, ніж правилом.

Хрестоматійним прикладом економічної стагнації у світі є мирне, але «загублене» десятиліття Японії (з 1990 до 2000 року). В цей період ВВП Японії зростав трохи більш як на 1% на рік. Чи не основним стартером проблем у економіці цієї розвинутої країни став саме обвал на ринку нерухомості та фондовому ринку. До речі, економіка Японії ще й досі остаточно не відновилася. Сегмент продажів на ринку нерухомості України зараз — це класична стагнація. Або купується відносно дешеве житло переважно вартістю не більш як 50 тис. дол., або квартири просто орендуються, щоб пережити складні часи.

Нврешті третій- песимістичний або катастрофічний сценарій. Чинники: 1) надовго невизначена ситуація на сході країни; 2) зменшення зовнішнього фінансування або його затримка; 3) значна девальвація національної валюти; 4) популізм нардепів у економічних питаннях, зокрема роздавання неіснуючих грошей без джерел покриття витрат. На ринку нерухомості присутні колишні інвестори, які накопичили у власності десятки й навіть сотні квартир і нежитлових приміщень. Усе нажите «непосильною працею» традиційно конвертувалося в елітні автівки, предмети розкоші, але насамперед у маєтки й квартири на вітчизняному та зарубіжному ринках нерухомості.

Ці інвестори постійно «тримають руку на пульсі», уважно моніторячи ситуацію. Й у разі критичних негативних сигналів вони цілком здатні влаштувати panic sales, дуже швидко обваливши вітчизняний ринок нерухомості. Багато експертів радять сприймати таку загрозу як цілком реальну з огляду на те, що для певних співгромадян не є проблемою чи не миттєво вивести капітали з ринку нерухомості України в «теплі краї». Незважаючи на всі наявні нині обмеження. Але жодного стійкого відновлення за будь-яких, навіть найсприятливіших обставин не відбудеться, якщо ринок будівництва та будівельних матеріалів залишиться непрозорим, ціни — неадекватними, а проекти та концепції забудови — маргінальними. У довгостроковій перспективі якісна житлова нерухомість України, як і раніше, залишиться найпростішим, надійним, консервативним, безпрограшним і низькоризиковим активом — власним пенсійним суперфондом або просто місцем мешкання сім'ї.

Відродження виробництва кальцинованої соди як складової виробництва скла у м. Слов'янськ. Зараз з 7 содових заводів, які раніше були в Україні – не працює жоден. Кальцинована сода є важливим інгредієнтом у виробництві скла (частка її у собівартості його виробництва складає 23%). Вона допомагає знизити температуру плавлення кремнезему, який є основним компонентом скла. Зараз в Україні вся сода для виробництві скла для будівельних та побутових потреб – імпортується.

У другій половині 19-го століття виробництво соди заснували у м. Слов'янську німецький барон Делмінсгаузен та французький інженер Віаль – головні інвестори «Південно-Російського акціонерного товариства». Першу продукцію Содовий завод поставив на ринки 1897 року. Акціонери за рік роботи хімічного підприємства отримали прибуток, який становив 30% вартості заводу (основного капіталу). 1900 року почав працювати другий завод – «Електрон». Це перше підприємство в Україні та друге в Європі, яке використало електроенергію. Напередодні Великої війни (1914 - 1918) попит на соду настільки зріс, що акціонери почали будівництво 3-го заводу. Понад сто років місто Слов'янськ було флагманом содового виробництва в Україні. З метою імпортозаміщення існує проект відродження содового виробництва і супутніх сполук (виварювальна харчова сіль "Екстра", харчова сода, хлористий кальцій, каустична сода (вапняним методом), перкарбонат натрію, синтетична трона, миючі засоби) у м. Слов'янську. Автори проекту - Державна установа "Державний науково-дослідний і проектний інститут основної

хімії" (НІОХІМ, м. Харків), з багаторічним досвідом спорудження цих виробництв, розраховали що при досягненні проектної потужності 600 000 тонн соди на рік, окупність капіталовкладень складе чотири роки. А потужності з виробництва скла розташовані поруч у м. Костянтинівка на відстані 40 км.

Поклади місцевої сировини, за дослідженням фахівців, складають: сіллю понад 100 років; карбонатної сировини на понад 60 років; наявна присутність діючого сільпромислу і крейдового кар'єру; використання старих накопичувачів відходів, систем водопостачання і каналізації і розгалуженої транспортної мережі. Низька собівартість соди, головного компоненту виробництва скла забезпечить необхідний рівень рентабельності виробництва, сталий попит на Сході України і за її межами. Орієнтовна вартість проекту 600-700 млн. євро потребує урядових гарантій для інвестора. Інститут економіки промисловості НАН України опрацьовує можливість створення мережі індустріальних парків: в м. Костянтинівка (з орієнтацією на виробництво скла на базі існуючого заводу «Автоскло» та галузевого науково-дослідного інституту), в м. Слов'янськ (з орієнтацією на виробництво кальцінованої соди на існуючій сировинній базі, хіміко-технологічного технікуму для підготовки кадрів та існуючому майданчику зруйнованого содового заводу), в м.Лиман (з організацією виробництва панелей сонячних батарей для покриття будівель різного призначення як джерела альтернативної енергії в умовах декарбонізації).

Наукова та підприємницька громадськість регіону заснувала громадську спілку «Тор-сода» для лобювання цієї ідеї на всіх рівнях і спромоглася включення розробки цього проекту в Стратегію розвитку Донецької області на 2021-2027 роки. Проблема полягає в пошуку інвестора.

Врахування досвіду Ізраїлю. В Ізраїлі сьогодні діють суворі вимоги щодо безпеки для багатоповерхових будинків. Ці вимоги було запроваджено ще у 2002 році після серії терактів у країні. Вимоги включають такі пункти: 1) використання міцних матеріалів, як-от бетон і сталь; 2) зміцнення опорних конструкцій будівель; 3) встановлення протиосколкових вікон і дверей; 4) створення безпечних приміщень для укриття мешканців у разі вибуху чи обстрілу; 5) навчання мешканців правил евакуації.

Будівельні норми в Ізраїлі для багатоповерхових будинків є одними з найсупорішших у світі. Вони допомогли знизити кількість жертв терористичних атак у країні, що зараз є мегаактуальним для України.

З 1990 року кожна квартира в Ізраїлі повинна мати кімнату безпеки — мамад. Це повністю бетонний стояк, що йде через весь багатоповерховий будинок, з залізними вікнами, що щільно закриваються. Це власне бомбосховище у кожній квартирі. У разі руйнування будинку цей стояк повинен вистояти, зберігши життя.

Але є й такі, що призначені для всіх мешканців сходової клітини (мамак). У разі виникнення загрози в місті лунає сирена, і жителі ховаються у мамаки, щільно закривають у них металеві віконниці та замикають важкі входні двері.

У спокійні ж дні ці приміщення використовуються як звичайні спальні.

Так, в Україні почали ревізувати укриття, з'явилися поодинокі вуличні бетонні укриття. Але що ви чули про зміну будівельних стандартів?

Монолітний каркас показав свою живучість, але де вимоги до індивідуальних бомбосховищ? Ми й досі бачимо продовження будівництва будинків із панелей — майбутніх братських могил.

І де, до речі, програма оновлення житлового фонду в Україні? Панельні «брежнєвки» вже давно вичерпали нормативні терміни використання.

Системна заміна житла для українців (із дешевою довгостроковою іпотекою) —

це не тільки безпека, це інша якість життя українців і стимули для економіки.

Тези підготовлено в рамках виконання науково-дослідного проєкту НАН України «Механізми структурної трансформації підприємницького сектору України на засадах резильєнтного розвитку економіки» (№ держреєстрації 0123U100206).

Список використаних джерел:

1. Мкртчян Е. Відбудова для людей. Що робити із зруйнованими містами після перемоги?// <https://biz.nv.ua/ukr/experts/pravila-vidbudovi-zruynovani-ukrajinski-mista-mayut-vidnovlyuvatis-dlya-lyudey-50323681.html>.
2. Башта В., Следзь С. Кінець спекуляцій: що буде з цінами на нові квартири// <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/kinets-spekuljatsij-shcho-bude-z-tsinami-na-novi-kvartiri.html>.
3. Амелін А. На прикладі Ізраїлю. Коли в Україні з'явиться безпечне житло?// <https://nv.ua/ukr/opinion/neruhomist-v-ukrajini-koli-u-nas-pochnut-buduvati-bezpechne-zhitlo-novini-ukrajini-50342812.html>.

ВПЛИВ ВОЄННИХ ДІЙ НА ТУРИСТИЧНУ ІНДУСТРІЮ

Сиванич Андрій Володимирович

аспірант кафедри туризму

Львівський державний університет фізичної культури ім. Івана Боберського, Україна

Серйозним викликом для туристичної галузі стала пандемія COVID-19. Однак, наприкінці 2021 року спостерігались позитивні тенденції у відродженні туристичного бізнесу, оскільки приплив туристів в Україну досяг 3 млн. осіб [1]. Прибуток від туристичної сфери після спалаху пандемії знову почав зростати та набирати обертів. Але на початку 2022 року, коли напруга між Україною та Росією загострилася і в лютому країна-агресор розпочала повномасштабне вторгнення, частину бронювань у туристичній сфері було скасовано. З початком повномасштабної війни туристична галузь опинилася в найгіршому стані за всю історію розвитку української туристичної індустрії [2].

Воєнний конфлікт та військова агресія мають значний і тривалий вплив на індустрію туризму в постраждалих регіонах. Об'єктивні фактори сприяють зменшенню кількості туристів, призводять до втрати робочих місць, закриття туристичних підприємств, завдають шкоди туристичній інфраструктурі, економіці та загальному розвитку країни. Також є проблеми з безпекою, запроваджені обмеження на подорожі, оскільки багато туристичної інфраструктури зруйновано, що є причиною занепаду туристичної галузі. В результаті, небезпека ракетних обстрілів, занепокоєння щодо безпеки відвідувачів у постраждалих регіонах призвели до зменшення кількості міжнародних відвідувачів у всій країні [3].

Загалом у період воєнного стану через посилення заходів безпеки та обмеження пересування існує загроза руйнувань об'єктів туризму та відпочинку. Робота цих об'єктів може бути обмежена або призупинена, і відвідувачі можуть зіштовхнутися з труднощами. Особливості відпочинку та роботи туристичних об'єктів у різних регіонах України в період дії воєнного стану залежить від конкретних обставин оголошення воєнного стану та рівня його впливу на регіон. У цій ситуації внутрішній туризм має свої особливості з точки зору певних дозволів та обмежень щодо відпочинку та подорожей, запроваджених під час війни у порівняно безпечних західних і центральних областях, які потрібно враховувати туристичним компаніям під час планування екскурсій і подорожей. Туроператорам, які створюють туристичні маршрути, варто розглянути можливість надання туристам притулків у разі повітряної тривоги, беручи до уваги розташування бомбосховищ поблизу. При плануванні екскурсійної поїздки або походу з тривалим маршрутом в Україні варто пам'ятати про час, оскільки в на сьогоднішній для забезпечення правопорядку в умовах воєнного стану в усіх областях України діє комендантська година. Як правило, з 23:00 до 5:00:00.

Основні фактори впливу військової агресії на туристичну діяльність у постраждалих регіонах:

- **пам'ятки:** агресор пошкодив або знищив багато туристичних пам'яток, включаючи історичні та культурні пам'ятки, природні заповідники, зробивши регіони України менш привабливими для туристів. Відбудова інфраструктури та пам'яток буде важливою для відновлення та зростання туристичної галузі у всіх регіонах країни;

- **політична стабільність:** політична нестабільність у регіоні також стримує туристів від відвідування, оскільки вони стурбовані своєю безпекою та стабільністю регіонів;

• **економічні умови:** економічні умови в регіоні, включаючи високий рівень безробіття та низький рівень доходів, ускладнили місцевим підприємствам інвестувати в індустрію туризму та пропонувати високоякісні послуги туристам у сфері обслуговування;

• **маркетинг і промоція:** відсутність маркетингу та промоції регіонів та цілої країни як туристичного напрямку сприяє зменшенню кількості відвідувачів, особливо іноземних;

• **сезонність:** сезонність індустрії туризму, коли багато туристів надають перевагу відпочивати влітку, також сприяла зменшенню кількості відвідувачів, оскільки конфлікт ускладнив відвідування туристів у пік сезонного попиту;

• **якість:** зниження якості туристичних послуг є ще одним фактором, який сприяє занепаду туризму. Багато готелів та інших туристичних підприємств закрилися або скоротили свою діяльність через зниження попиту. Це призвело до зниження якості послуг, що пропонуються туристам, що ще більше стримує туристів від відвідування регіону. Покращення якості туристичних послуг буде важливим для залучення більшої кількості відвідувачів у регіони країни;

• **проблеми безпеки:** туристи стурбовані своєю безпекою в регіоні через триваючий конфлікт, який змусив багато країн видавати туристичні рекомендації, застерігаючи своїх громадян від поїздок до постраждалих регіонів. Вирішення цих проблем безпеки буде мати вирішальне значення для відновлення індустрії туризму в регіоні [4, 5].

Ці фактори негативно впливають і стримують розвиток туризму як в постраждалих регіонах України, так і в державі загалом. Усунення цих факторів матиме вирішальне значення для відновлення та зростання індустрії туризму і в постраждалих регіонах, і в країні загалом [6, 7]. Беручи до уваги вищенаведене, можемо констатувати, що вирішення проблем безпеки туристів, відбудова інфраструктури та атракціонів, відновлення національних парків і заповідників, покращення якості туристичних послуг, а також посилення маркетингових і рекламних зусиль будуть мати вирішальне значення для відновлення та зростання туристичної галузі в постраждалих регіонах України. Інвестиції в індустрію туризму суттєво підтримають місцеву економіку, сприятимуть швидкому порятунку туристичного бізнесу України в післявоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Відновлення туристичних потоків: у 2021 році до України прибуло понад 3 млн іноземців (2022). Електронний ресурс. Режим доступу: <https://mtu.gov.ua/news/33238.html>.
2. Бордун О., Шевчук В., Монастирський В., та ін. Втрати та напрями порятунку туристичного бізнесу України в умовах війни. Вісник Львівського університету. Серія економічна. 2022. Випуск 62. С. 178-196.
3. Калущкий І. Ф., Ковальська Л. В. Розвиток туризму в умовах фінансово-економічної нестабільності та військово-політичного конфлікту в Україні. Географія і туризм. 33. С. 19-29.
4. Роїк О. Р., Недзвецька О. В. Шляхи розвитку туристичної сфери України у воєнний період. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: економічні науки. 2022. Випуск 46. С. 11-15.
5. Баженова С., Пологовська Ю., Бикова М. Реалії розвитку туризму в Україні на сучасному етапі. Наукові перспективи. 2022. № 5 (23). С. 168-180
6. Колесников О. В. Основи наукових досліджень. Київ: Центр навчальної літератури, 2011. 141 с.
7. Кириченко С. Подорожі та війна: якою буде туріндустрія після перемоги. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/21/689436/>.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОЛЕ БІЗНЕС-ПЛАНУ, ЙОГО СУТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ

Дудаш Олександр Олександрович

аспірант

Львівський університет бізнесу та права, Україна

На сьогоднішній день, коли Україна переживає вкрай критичну ситуацію, яка зумовлена повномасштабною війною, варто зазначити, що український бізнес продовжує своє функціонування, незважаючи на всі труднощі та перешкоди. Для українського бізнесу одним із пріоритетним завдань наразі залишається завдання вижити, втриматися на ринку товарів та послуг і, якщо це можливо в даній ситуації, зберегти свою рентабельність. Зазначимо, що одним з важливих факторів функціонування підприємств є правильна організація праці та сама технологічна карта підприємства. Технологічною картою діяльності для підприємств можемо назвати правильну організацію всього бізнес-процесу, яка включає в себе бізнес-план підприємства. Розгляньмо детальніше суть і значення бізнес-плану для підприємств та формування поняття основного завдання його поля бізнесу.

Бізнес-план – це програма, яка дає розгорнутий опис здійснення певних операцій і обґрунтовує проєкт загалом. Бізнес-план дозволяє оцінити ефективність запланованих дій і заходів, відповісти на виникаючі питання щодо доцільності інвестування та спрогнозувати поведінку бізнесу [1].

Варто зазначити, що підприємствам та організаціям бізнес-план дозволяє знайти вирішення основних питань, серед яких виокремлюємо:

- аналіз результатів роботи підприємства за необхідний період діяльності;
- визначення концепції підприємства;
- шляхи і методи нових інвестицій;
- аналіз методів щодо залучення нового інвестора;
- аналіз шляхів та методів реалізації планів для втілення вибраної стратегії

(див. рис. 1).

Також варто зазначити етапи бізнес-планування. Їх є три:

- підготовчий період;
- розробка бізнес-плану;
- презентація бізнес-плану замовникові.

Отож, проаналізувавши вищенаведене, зазначимо, що бізнес-план, насамперед, може бути використаний для розробки концепції бізнесу, для детального відпрацювання стратегії, попередження помилок шляхом детального аналізу маркетингу, фінансів, виробничої діяльності підприємства [2].

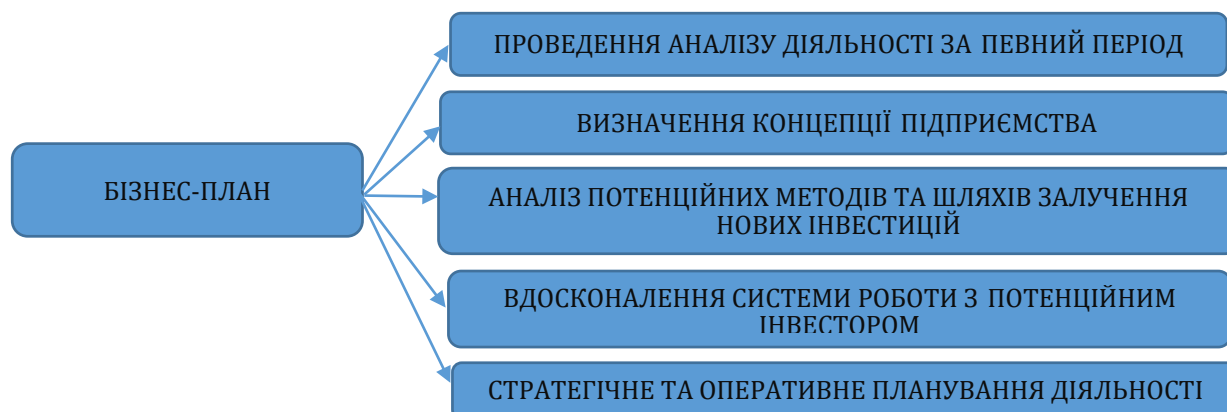

Рис. 1. Класифікація основних питань бізнес-плану

Також зазначимо, що процес розробки бізнес-плану підприємств чи організацій починається зі збору інформації, що стосується майбутнього бізнесу. До такої інформації належить маркетингова, виробнича чи фінансова інформація про загальноекономічні та галузеві фактори.

Інформаційне поле бізнес-плану – це сукупність документів чи даних правового, політичного, економічного, комерційного, науково-технічного, зовнішньоекономічного та соціального характеру, які забезпечують інформаційні потреби підприємця в процесі опрацювання бізнес-плану [3]. Визначимо основні і дуже важливі складові інформаційного поля бізнес-плану, а саме:

- маркетингову інформацію;
- виробничу інформацію;
- фінансову інформацію;
- інформацію про загальноекономічні й галузеві фактори, що впливають на процес реалізації підприємницького проєкту, та інше.

Отже, беручи до уваги вищенаведене, можемо зробити висновок, що інформаційне поле відіграє важливу роль у побудові бізнес-плану. За умови достатньої наявності всієї технічної вхідної інформації стосовно його складових існує ймовірність складання бізнес-плану підприємства чи організації для забезпечення його позитивного втілення з найменшими ризиками виконання поставлених цілей та завдань для підприємства.

Список використаних джерел:

1. <https://smarttender.biz/terminy/view/biznes-plan/>.
2. <https://buklib.net/books/29678/>.
3. <https://studfile.net/preview/5264867/page:4/>.

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Заїка Олексій Олександрович

Аспірант, директор з питань експорту

Державна установа «Інститут регіональних досліджень

ім. М.І. Долишнього НАН України»; ДП ДГЗП «Спецтехноекспорт», Україна

У складний для України період, зумовлений повномасштабною війною, міжнародні фінансові організації відіграють важливу роль.

Міжнародна фінансова організація – організація, створена на основі міждержавних (міжнародних) угод у сфері міжнародних фінансів. Учасниками угод можуть виступати держави і недержавні інститути [1]. Головне завдання міжнародних фінансових організацій (МФО) – спільно реалізовувати програму або йти до мети на основі певних правил і процедур, діяльність яких виходить за межі національних кордонів і є важливою складовою сучасної інституційної структури світових валютно-фінансових відносин.

Варто виокремити основні переваги та можливості, які отримує Україна, співпрацюючи з міжнародними фінансовими організаціями. Представимо їх:

- можливість швидко опановувати зміни, які відбуваються у практиці взаємовідносин держави і міжнародних фінансових організацій;
- вміння аналізувати сутнісні характеристики співпраці з міжнародними фінансовими організаціями, використовуючи їхній досвід у своїй діяльності;
- об'єктивно оцінювати фінансові та економічні наслідки й перспективи взаємовідносин з міжнародними фінансовими організаціями;
- аналізувати діяльність МФО на фінансових ринках під час залучення ними фінансових ресурсів;
- здійснювати організацію співпраці з міжнародними фінансовими організаціями;
- аналізувати ефективність використання фінансових продуктів, що пропонуються МФО державам-учасницям та їхнім підприємствам;
- проводити моніторинг та аналізувати роль міжнародних фінансових організацій у соціально-економічному розвитку держави;
- визначати проблеми та знаходити можливі напрями їх вирішення щодо економіко-правових основ взаємовідносин України з МФО та їхньої ролі в соціально-економічному розвитку України [2].

У теперішній час Україна співпрацює з багатьма міжнародними фінансовими організаціями (МФО), що надають кредитні і грантові ресурси на підтримку економіки держави, що є надзвичайно важливим саме зараз, коли України уже понад рік перебуває в стані повномасштабної війни. Наслідки повномасштабної війни спостерігаються в усіх ланках ринкової економіки, немає жодної галузі, яка б на собі цього не відчула. Співпраця України з міжнародними фінансовими організаціями підтримує сьогодні її економіку, допомагає забезпечити функціонування всіх ділянок критично важливих об'єктів інфраструктури України.

Процес залучення фінансування в Україну через міжнародні фінансові організації має свою певну процедуру. Сама **процедура залучення коштів МФО регулюється Постановою Кабінету Міністрів України № 70 від 27 січня**

2016 року «Про порядок підготовки, реалізації, проведення моніторингу та завершення реалізації проєктів економічного і соціального розвитку України, що підтримуються міжнародними фінансовими організаціями» [3].

Якщо йдеться про співпрацю України з міжнародними фінансовими організаціями, можемо сказати наступне: Україна приєдналася до Міжнародного валютного фонду (МВФ), Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР), Міжнародної фінансової корпорації (МФК), Міжнародної асоціації розвитку та багатостороннього агентства з гарантування інвестицій згідно зі законом України від 03.06.1992 року № 2402-XII. Україна стала 167 членом Світового банку та розпочала свою співпрацю задля забезпечення успішного впровадження реформ у державі. А 2006 року постановою Кабінету Міністрів України від 20.06.2006 року, № 844, ухвалено національну стратегію співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями [3].

На сьогоднішній день **основними міжнародні партнери України є:**

- Представництво Європейського Союзу в Україні;
- Міжнародний валютний фонд (рис. 1).

Рис. 1. Міжнародні партнери України

Також представимо основні міжнародні організації та установи, в яких Національний банк України має членство, представлений від імені України. Це, зокрема:

- Міжнародний валютний фонд (IMF);
- Група Світового банку;
- Європейський банк реконструкції та розвитку (EBRD);
- Європейський інвестиційний банк (EIB);
- Банк міжнародних розрахунків (BIS);
- Європейська регіональна консультативна група при Раді з фінансової стабільності (FSB);
- Група банківських наглядових органів Центральної та Східної Європи, Віденська ініціатива;
- Консультативна група Європейського фонду для Південно-Східної Європи (EFSE);
- Мережа бізнес-циклів зони євро (EABCN);
- Міжнародна організація із захисту прав споживачів фінансових послуг (FinCoNet);
- Міжнародна асоціація ринків капіталу (ICMA);
- Міжнародна мережа регуляторів кредитних спілок (ICURN).

Отже, проаналізувавши діяльність міжнародних організацій, з якими співпрацює Україна, розуміємо, що вказаний нами перелік з кожним роком збільшується, співпраця з ними та їхня підтримка сьогодні є дуже важливою, адже з

допомогою спеціальних програм на проєктів, запропонованих ними, в Україні можна реалізовувати багато ідей, планів, втілювати нові цікаві задуми. Отож, ми переконані, що в післявоєнний період Україна активно співпрацюватиме з міжнародними фінансовими організаціями, перспективи взаємовідносин будуть поглиблюватися та розширюватися, що відіграватиме важливу роль у відновленні потенціалу України.

Список використаних джерел:

1. Міжнародна фінансова організація // Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/ Міжнародна фінансова організація](https://uk.wikipedia.org/wiki/Міжнародна_фінансова_організація).
2. <https://financeworld.com.ua>.
3. <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0230-19>.

СЕКЦІЯ II. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ СИСТЕМИ ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У СТВОРЕННІ БІЗНЕС-ПЛАНІВ

Кравченко А.В.

ORCID ID: 0009-0001-1222-7873

аспірант кафедри обліку і бізнес-консалтингу

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Україна

Анотація. Інтелектуальні системи підтримки прийняття рішень (ІСППР) можуть допомогти підприємцям створювати більш ефективні бізнес-плани. Вони можуть допомогти зібрати та проаналізувати інформацію, необхідну для бізнес-плану, розробити стратегію для досягнення цілей та оцінити ризики. ІСППР можуть бути цінним інструментом для підприємців, які хочуть створити успішний бізнес.

У сучасному глобалізованому світі, де конкуренція стає все жорсткішою, розробка ефективних бізнес-планів стає критично важливою для успішного розвитку підприємств та підприємницької діяльності взагалі. Перед стартапами, маленькими компаніями, а також великими корпораціями стоїть виклик у генерації бізнес-планів, які не тільки максимізують їхні можливості успіху, але й враховують потенційні ризики та складні реалії ринкових умов.

З урахуванням стрімкого розвитку штучного інтелекту, його застосування у сфері створення бізнес-планів стає все більш актуальним та перспективним. Інтелектуальні системи підтримки прийняття рішень (ІСППР) здатні виявляти та аналізувати складні залежності, проводити прогнозування та рекомендації з урахуванням величезного обсягу даних, що забезпечує глибше розуміння бізнес-процесів та сприяє більш точним та інформованим рішенням.

На сьогоднішній день активно розробляються та використовуються інтелектуальні системи підтримки прийняття рішень, включаючи генератори бізнес-планів [1 – 13]. Ці інструменти допомагають підприємцям створювати бізнес-плани без зайвих зусиль. Вони можуть бути особливо корисними для підприємців, які не мають досвіду в написанні бізнес-планів або хочуть ефективно використовувати свій час, зосереджуючись на інших аспектах розвитку свого бізнесу.

В табл. 1 наведено хронологію розвитку генераторів бізнес-планів. Більшість генераторів бізнес-планів з'явилися в 2000-х роках, коли Інтернет став більш доступним і поширеним. Це дозволило стартапам створювати та поширювати свої бізнес-плани в Інтернеті. Також у 2000-х роках з'явилася низка нових технологій, таких як штучний інтелект і машинне навчання, які можна використовувати для створення бізнес-планів, що дозволило генераторам бізнес-планів пропонувати більш персоналізовані та інформативні бізнес-плани.

Таблиця 1

Найбільш популярні генератори бізнес-планів

Назва генератора бізнес-плану	Дата виникнення	Країна походження	Основні характеристики використання	Переваги
1	2	3	4	5
Bplans	1999	США	веб-сайт, який пропонує оплатні шаблони бізнес-планів	Багато шаблонів бізнес-планів на вибір Простий у використанні інтерфейс безкоштовна версія з обмеженими функціями
LivePlan	1999	США	платний веб-сайт, який пропонує шаблони бізнес-планів, інструменти для аналізу та інші ресурси для підприємців на основі штучного інтелекту	Повністю інтегрована платформа для бізнес-планування, яка включає фінансовий планувальник, інструменти відстеження мети та аналітику Доступна мобільна додаток Доступна безкоштовна версія з обмеженими функціями
Business Plan Pro	2002	Німеччина	програмне забезпечення, яке допомагає підприємцям створювати бізнес-плани	Широкий вибір шаблонів бізнес-планів Доступні покрокові інструкції Доступний генератор фінансових планів
Bizplanit	2004	Швеція	веб-сайт, який пропонує шаблони бізнес-планів, інструменти для аналізу та інші ресурси для підприємців на основі штучного інтелекту	Простий у використанні інтерфейс Доступна безкоштовна версія з обмеженими функціями
PlanGuru	2004	США	платне програмне забезпечення, яке допомагає підприємцям створювати фінансові моделі для бізнес-планів за допомогою штучного інтелекту	Інтегрований фінансовий планувальник Доступні звіти та графіки Доступна безкоштовна версія з обмеженими функціями
PlanGrid	2013	США	платне програмне забезпечення, яке дозволяє підприємцям спільно працювати над бізнес-планами використовуючи елементи штучного інтелекту	Інтегрований інструмент для співпраці Доступні звіти та графіки Доступна безкоштовна версія з обмеженими функціями
BPlan	2007	Франція	веб-сайт, який пропонує шаблони бізнес-планів, інструменти для аналізу та інші ресурси для підприємців на основі штучного інтелекту	Широкий вибір шаблонів бізнес-планів Доступні покрокові інструкції Доступний генератор фінансових планів
BizPlanBuilder	2008	США	веб-сайт, який пропонує оплатні шаблони бізнес-планів та застосування штучного інтелекту для їх часткового заповнення	Простий у використанні інтерфейс Доступна безкоштовна версія з обмеженими функціями
StratPad	2010	Канада	платний веб-сайт, який пропонує шаблони бізнес-планів, інструменти для аналізу та інші ресурси для підприємців на основі штучного інтелекту	Інтегрований інструмент для управління цілями Доступні звіти та графіки Доступна безкоштовна версія з обмеженими функціями

Продовження табл. 1

Найбільш популярні генератори бізнес-планів

Назва генератора бізнес-плану	Дата виникнення	Країна походження	Основні характеристики використання	Переваги
1	2	3	4	5
PlanUp	2012	Німеччина	веб-сайт, який пропонує шаблони бізнес-планів, інструменти для аналізу та інші ресурси для підприємців на основі штучного інтелекту	Інтегрований інструмент для управління ресурсами Доступні звіти та графіки Доступна безкоштовна версія з обмеженими функціями
Planware	2013	Нідерланди	програмне забезпечення, яке допомагає підприємцям створювати бізнес-плани за допомогою штучного інтелекту	Інтегрований інструмент для управління ризиками Доступні звіти та графіки Доступна безкоштовна версія з обмеженими функціями
Upmetrics	2013	США	платний веб-сайт, який пропонує інструменти для аналізу бізнес-планів на основі штучного інтелекту	Інтегрований інструмент для відстеження мети Доступні звіти та графіки Доступна безкоштовна версія з обмеженими функціями
Enloop	2015	Ірландія	платний веб-сайт, який пропонує шаблони бізнес-планів, інструменти для аналізу та інші ресурси для підприємців на основі штучного інтелекту	Інтегрований інструмент для управління відносинами з клієнтами Доступні звіти та графіки Доступна безкоштовна версія з обмеженими функціями
CleverMemo	2015	США	веб-сайт, який пропонує шаблони бізнес-планів, інструменти для аналізу та інші ресурси для підприємців на основі штучного інтелекту	Інтегрований інструмент для управління документами Доступні звіти та графіки Доступна безкоштовна версія з обмеженими функціями

дані сформовано з [1 – 13]

Генератори бізнес-планів, які наведені у табл. 1 мають функціональні відмінності, різний рівень складності та вартості:

ранні генератори бізнес-планів були досить простими, часто безкоштовними або пропонували обмежену функціональність за невелику плату через те, що були призначені для використання підприємцями-початківцями; сучасні – більш функціональні, пропонують більше можливостей, таких як шаблони, форми, аналітичні інструменти та підтримку клієнтів, здебільшого платні за підпискою на термін розробки та доопрацювання бізнес-планів, націлені на досвідчених користувачів (бізнес-експертів, бізнес-консультантів, підприємців);

більшість генераторів бізнес-планів пропонують шаблони та інструменти на основі штучного інтелекту, що дозволяє автоматизувати процес створення бізнес-планів і зменшити зусилля підприємців у цьому напрямку. Однак, використання штучного інтелекту при створенні бізнес-планів можливе за наступними напрямками: збір інформації про ринок; аналіз конкуренції; розробка маркетингової стратегії; створення фінансового плану; оцінка ризиків. Ці розділи бізнес-плану є добре структурованими і містять інформацію, яка може бути легко зібрана та оброблена штучним інтелектом. У той же час, розділи бізнес-плану – фінансовий, операційний, стратегічний план, план виробництва та менеджменту, правові аспекти бізнесу –

потребуватимуть роботи експертів;

багато з цих генераторів (Bplans, LivePlan, Bizplanit, PlanGuru, PlanGrid, BPlan, BizPlanBuilder, StratPad, PlanUp, Planware, Upmetrics, Enloop, CleverMemo) пропонують інтегровані інструменти для фінансового планування, аналізу та управління ресурсами, що може сприяти більш комплексному підходу до створення бізнес-планів;

більшість генераторів бізнес-планів надають безкоштовні версії з обмеженими функціями, що забезпечує можливість випробування та знайомства з інструментом без великих витрат, адже деякі генератори мають свої обмеження використання, такі як спрямованість на певні галузі (PlanGrid – будівельна галузь) або на певний розмір підприємств (StratPad – малі підприємства). Однак, більшість генераторів створені для загального використання без обмежень за галузевою чи розмірною приналежністю.

Загалом, інтелектуальні системи підтримки прийняття рішень у створенні бізнес-планів надають широкий вибір інструментів та можуть стати цінним помічником для підприємців у процесі планування та розвитку їх бізнесу.

Орієнтованість бізнеса на різні регіональні контексти, структура, функціональні можливості, тематика, ціни та ряд інших факторів можуть вплинути на вибір підходящого інструменту для підприємців в залежності від їх потреб та вимог. Порівняння європейських та американських генераторів бізнес-планів, наведене в табл. 2, дозволяє з'ясувати основні відмінності між цими двома групами інтелектуальних систем підтримки прийняття рішень.

Таблиця 2

**Порівняльна характеристика інтелектуальних систем підтримки
прийняття рішень при створенні бізнес-планів**

Критерій	Європейські генератори бізнес-планів	Американські генератори бізнес-планів
Контекст	Орієнтовані на європейський контекст, враховуючи європейське законодавство, культуру та економіку.	Орієнтовані на американський контекст.
Структура	Мають більш гнучку структуру, яка дозволяє підприємцям адаптувати свій бізнес-план до своїх конкретних потреб.	Мають більш стандартизовану структуру, яка відповідає американським стандартам.
Тематика	Мають більш широкий спектр тем, які охоплюють різні галузі бізнесу.	Часто орієнтовані на певні галузі бізнесу, такі як технології або фінанси.
Функції	Пропонують більше функцій, таких як інструменти для аналізу ринку, планування фінансів і розробки стратегії.	Часто пропонують менше функцій.
Ціна	Часто є більш доступними, ніж американські генератори бізнес-планів.	Часто дорожчі, ніж європейські генератори бізнес-планів.
Рівень деталізації	Часто вимагають більш високого рівня деталізації, ніж американські генератори бізнес-планів.	Часто вимагають менш високого рівня деталізації.
Стиль письма	Часто мають більш офіційний стиль письма, ніж американські генератори бізнес-планів.	Часто мають більш неформальний стиль письма.
Використання графіків і діаграм	Часто використовують більше графіків і діаграм, ніж американські генератори бізнес-планів.	Часто використовують менше графіків і діаграм.
Використання іноземних мов	Часто пропонують можливість створення бізнес-планів на іноземних мовах, таких як французька, німецька та іспанська.	Зазвичай пропонують можливість створення бізнес-планів лише на англійській мові.
Використання місцевих стандартів	Часто враховують місцеві стандарти, такі як національні закони, податкові ставки та трудове законодавство.	Часто не враховують місцеві стандарти.

З табл. 2 видно, що європейські генератори бізнес-планів часто надають більше гнучкості та широкий спектр тем для різних галузей бізнесу, є більш доступними за ціною та мультилінгвістичними. З іншого боку, американські генератори бізнес-планів мають стандартизовану структуру відповідно до федеральних стандартів, тому є менш гнучкими. Незважаючи на стандартизовану структуру, вони є більш дорогими, але при цьому надають менший рівень деталізації та оформлюють результат у неформальному стилі.

Висновки. У сучасному глобалізованому світі, де конкуренція стає все жорсткішою, розробка ефективних бізнес-планів стає критично важливою для успішного розвитку підприємств та підприємницької діяльності. Змагаючись за увагу і ресурси, стартапи, маленькі компанії та великі корпорації знаходяться перед завданням створення бізнес-планів, що не тільки максимізують їхні можливості успіху, але й ураховують потенційні ризики та складні реалії ринкових умов.

Із швидким розвитком штучного інтелекту, використання Інтелектуальних систем підтримки прийняття рішень (ІСППР) стає все більш актуальним і перспективним у сфері створення бізнес-планів. Ці системи здатні виявляти та аналізувати складні залежності, здійснювати прогнозування та формувати рекомендації з величезного обсягу даних, що забезпечує більш глибоке розуміння бізнес-процесів та сприяє більш точним та обґрунтованим рішенням.

На сьогоднішній день інтелектуальні системи підтримки прийняття рішень включають генератори бізнес-планів, які активно розробляються та використовуються підприємцями. Ці інструменти є особливо корисними для підприємців, які не мають досвіду в написанні бізнес-планів або хочуть ефективно використовувати свій час, зосереджуючись на інших аспектах розвитку свого бізнесу, адже генератори бізнес-планів пропонують широкий спектр шаблонів бізнес-планів, інструментів для аналізу ринку, фінансового планування, розробки стратегії, оцінки ризиків та інші, що дозволяє розробляти бізнес-плани різних типів та галузей бізнесу.

Застосування генераторів бізнес-планів може привести до більшої продуктивності розробки, підвищення точності та інформативності бізнес-планів, покращення ймовірності успіху та збільшення шансів на отримання фінансування. Ці інструменти можуть підвищити рівень розуміння бізнесу власником.

Список використаних джерел:

1. Офіційний веб-сайт Bplans. Bplans [програмне забезпечення]. Режим доступу: <https://www.bplans.com/>.
2. Офіційний веб-сайт LivePlan. LivePlan [програмне забезпечення]. Режим доступу: <https://www.liveplan.com/>.
3. Офіційний веб-сайт Business Plan Pro. Business Plan Pro [програмне забезпечення]. Режим доступу: <https://www.paloalto.com/software>.
4. Офіційний веб-сайт Bizplanit. Bizplanit [програмне забезпечення]. Режим доступу: <https://bizplanit.com/>.
5. Офіційний веб-сайт PlanGuru [програмне забезпечення]. Режим доступу: <https://www.planguru.com/>.
6. Офіційний веб-сайт PlanGrid [програмне забезпечення]. Режим доступу: <https://construction.autodesk.com/products/plangrid/>.
7. Офіційний веб-сайт BizPlanBuilder [програмне забезпечення]. Режим доступу: https://www.businesspowertools.com/project/bizplanbuilder-small-cloud-business-plan-software-app-template-crowd-fund/?nab=2&utm_referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F.
8. Офіційний веб-сайт StratPad [програмне забезпечення]. Режим доступу: <https://www3.technologyevaluation.com/solutioncomparison/53461/stratpad>.

9. Офіційний веб-сайт PlanUp - Веб-сайт:
https://www.afas.nl/branche/bouw?gad=1&gclid=CjwKCAjww7KmBhAyEiwA5-PUSvcCt30odAdtuAS3ZcStpTDd64zxYrID3-QURtwQgfa9-DXKfP3FyxoCnh8QAvD_BwE.
10. Офіційний веб-сайт Planware [програмне забезпечення]. Режим доступу:
<https://www.planware.org/>.
11. Офіційний веб-сайт Upmetrics [програмне забезпечення]. Режим доступу:
<https://upmetrics.co/>.
12. Офіційний веб-сайт Enloop [програмне забезпечення]. Режим доступу:
<https://enloop.com/>.
13. Офіційний веб-сайт CleverMemo [програмне забезпечення]. Режим доступу:
<https://clevermemo.com/>.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ ПРО РЕАЛІЗАЦІЮ ПІДПРИЄМСТВАМИ ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧИХ ПРОЄКТІВ ЗА РАХУНОК ПОЗИК

Ємельянов Олександр Юрійович

д-р. екон. наук, професор, професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Будь-яке підприємство характеризується різними видами його економічного потенціалу, зокрема своїми маркетинговими [1], збутовими [2–4], виробничими [5, 6] та іншими економічними можливостями, до яких належить і потенціал ресурсозбереження [7–9]. Реалізація цього потенціалу дає змогу впровадити на підприємствах ресурсозберігаючу модель їх розвитку [10–13] та здійснити ресурсозберігаючі, зокрема енергозберігаючі, технологічні зміни [15–18]. Проте реалізація на підприємствах енергозберігаючих проєктів часто гальмується наявністю різних бар'єрів [19–23], насамперед фінансових, одним зі способів подолання яких є використання позик для фінансування заходів з енергозбереження. Однак таке використання потребує попереднього оцінювання його доцільності, що, своєю чергою, вимагає наявності належних обсягів інформації [24, 25], яка є необхідною для ухвалення рішень про реалізацію підприємствами енергозберігаючих проєктів за рахунок позик.

Таким чином, оцінювання економічної ефективності взяття позик з метою фінансування енергозберігаючих проєктів потребує наявності достатніх обсягів відповідної інформації. Цю інформацію можна поділити на низку блоків. Зокрема, за ступенем оброблення відомостей, на підставі яких ухвалюються рішення про реалізацію енергозберігаючих проєктів за рахунок позик, доцільно виділити такі загальні блоки цих відомостей: 1) блок вхідної інформації, який містить первинні дані, необхідні для подальшого обґрунтування проєктних рішень; 2) блок вторинної інформації, який містить дані, одержані у процесі оброблення первинної інформації; 3) блок загальної інформації, який містить дані, одержані у процесі оброблення первинної та вторинної інформації; 4) блок узагальненої інформації, на підставі якої визначається економічна доцільність здійснення підприємством певного енергозберігаючого проєкту (проєктів) за рахунок позик. Кожен з перелічених загальних блоків відомостей повинен містити низку часткових блоків інформації.

Зокрема, блок вхідної інформації, необхідної для ухвалення рішень про реалізацію енергозберігаючих проєктів за рахунок позик, повинен містити такі часткові блоки: блок внутрішньої інформації про умови діяльності підприємства, яке передбачає реалізовувати енергозберігаючий проєкт (проєкти); блок зовнішньої інформації про умови діяльності цього підприємства; блок інформації про умови взяття довгострокових позик; блок інформації про енергозберігаючий проєкт (проєкти), який планує реалізувати підприємство; блок інформації про імовірність настання тих чи інших ситуацій, у яких може опинитися підприємство. Щодо трьох інших перелічених загальних блоків інформації, то відповідні ним часткові блоки є такими:

- для блоку вторинної інформації: блок інформації про очікувані показники (чинники), які визначають величину доходів підприємства; блок інформації про питомі витрати на виготовлення та збут підприємством різних видів його продукції; блок інформації про показники фінансової стійкості та ризикованості діяльності

підприємства;

– для блоку загальної інформації: блок інформації про умови надання позики для фінансування підприємством енергозберігаючого проєкту (проєктів); блок інформації про очікуваний потік чистого прибутку підприємства у разі відмови від здійснення енергозберігаючого проєкту (проєктів); блок інформації про ставку капіталізації прибутку підприємства;

– для блоку узагальненої інформації: блок інформації про очікуваний потік чистого прибутку підприємства у разі здійснення енергозберігаючого проєкту (проєктів); блок інформації про результати капіталізації потоків прибутку підприємства; блок інформації, на підставі якої ухвалюється остаточне рішення про позикове фінансування енергозберігаючого проєкта (проєктів).

Необхідно відзначити, що між різними частковими блоками інформації можуть існувати не лише вертикальні, але й горизонтальні зв'язки. При цьому забезпечення ухвалення обґрунтованих рішень про позикове фінансування енергозберігаючих проєктів потребує виконання двох головних умов. По-перше, вхідна інформація, необхідна для такого ухвалення, повинна бути актуальною, повною та достатньо точною. По-друге, необхідним є правильне організування оброблення інформації, щоб забезпечити належну точність тих відомостей, які містяться у часткових блоках більш високих щаблів інформаційного забезпечення ухвалення відповідних управлінських рішень.

Список використаних джерел:

1. Мороз, Л. А. & Лебідь, Т. В. (2009). Стратегічний аналіз маркетингового потенціалу підприємства. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Логістика», (649), 214–219.
2. Висоцький, А. Л. (2014). Сутність та особливості збутового потенціалу як складової частини сукупного економічного потенціалу підприємств. Науковий вісник НЛТУ України, (24.8), 225–233.
3. Висоцький, А. Л. (2014). Види, чинники та об'єкти управління збутовим потенціалом машинобудівного підприємства. Науковий вісник НЛТУ України, (24.7), 315–323.
4. Yemelyanov, O., Petrushka, T., Lesyk, L., Havryliak, A., Yanevych, N., Kurylo, O., Bodakovskyy, V., Skoropad, I., Danylovych, T. & Petrushka, K. (2023). Assessing the Sustainability of the Consumption of Agricultural Products with Regard to a Possible Reduction in Its Imports: The Case of Countries That Import Corn and Wheat. Sustainability, (15), 9761.
5. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. & Висоцький, А. Л. (2013). Діагностика ресурсного забезпечення як чинника формування виробничо-збутового потенціалу підприємств. Науковий вісник НЛТУ України, (23.4), 128–135.
6. Emelyanov, A., Kurylo, O. & Vysotskij, A. (2013). Structuring expenses of industrial enterprises in the evaluation process of its production and sales potential. Ekontechmod. An international quarterly journal, (4), 11–17.
7. Баландіна, І. С. (2011). Принципи формування потенціалу ресурсозбереження на підприємствах у сучасних умовах. Бізнес Інформ, (11), 141–143.
8. Бурда, В. Є. (2013). Потенціал енергозбереження та напрями використання альтернативних джерел енергії у промисловості. Економічний часопис – XXI, (1-2), 45–48.
9. Іваненко, О. В. (2013). Формування потенціалу ресурсозбереження соціально-економічних систем. Економіка. Фінанси. Право, (8), 7–10.
10. Некрасова, Л. А. & Хрістова, А. В. (2017). Формування ресурсозберігаючої моделі розвитку підприємства. Економіка: реалії часу, (2 (30)), 79–84.
11. Андрусів, У. Я. & Мазур, І. М. (2017). Комплексний підхід до забезпечення раціонального використання енергетичних ресурсів. Бізнес Інформ, (1), 44–49.
12. Сотник, І. М. (2010). Економічне стимулювання ресурсозбереження у контексті сталого розвитку України. Економіст, (12), 72–75.

13. Emelyanov, O., Petrushka, T., Lesyk, L. & Hryshko, V. (2014) The Impact of the Technological Development Level of Ukrainian Enterprises on the Competitiveness of Their Products. *International Journal of Business, Humanities and Technology*, (4), 129–135.
14. Caliskan, H. K. (2015). Technological change and economic growth. *Procedia Soc. Behav. Sci.*, (195), 649–654.
15. Piva, M. & Vivarelli, M. (2018). Technological change and employment: is Europe ready for the challenge. *Eurasian Bus. Rev.*, (8(1)), 13–32.
16. Sredojecic, D., Cvetanovic, S. & Boskovic, G. (2016). Technological changes in economic growth theory: neoclassical, endogenous, and evolutionary-institutional approach. *Economic Themes*, (54(2)), 177–194.
17. Емельянов, А. Ю. & Петрушка, Т. А. (2013). Исследование факторов технологического развития предприятий. *Проблемы экономики и менеджмента*, (11), 13–21.
18. Chai, K. H. & Yeo, C. (2012). Overcoming energy efficiency barriers through systems approach – A conceptual framework. *Energy Policy*, (46), 460–472.
19. Kangas, H. L., Lazarevic, D. & Kivimaa, P. (2018). Technical skills, disinterest and non-functional regulation: Barriers to building energy efficiency in Finland viewed by energy service companies. *Energy Policy*, (114), 63–76.
20. Kostka, G., Moslener, U. & Andreas, J. (2013). Barriers to increasing energy efficiency: Evidence from small-and medium-sized enterprises in China. *Journal of Cleaner Production*, (57), 59–68.
21. Lesinskyi, V., Yemelyanov, O., Zarytska, O., Symak, A. & Petrushka, T. (2020). Development of a toolkit for assessing and overcoming barriers to the implementation of energy saving projects. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, (5(3)), 24–38.
22. Кінаш, І. А. (2015). Бар'єри на шляху впровадження енергоефективності та енергозбереження підприємств. *Сталий розвиток економіки*, (3), 185–189.
23. Севастьянов, Р. В. & Калініна, Я. Ю. (2014). Енергоефективність промислових підприємств України та бар'єри з її впровадження. *Економічний вісник ЗДІА*, (7), 144–154.
24. Ємельянов, О. (2023). Склад інформації, необхідної для управління енергозберігаючими технологічними змінами на підприємствах. *Матеріали конференцій МЦНД*, (17.03.2023; Дніпро, Україна), 97–99. вилучено із <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/465>.
25. Yemelyanov, O., Petrushka, T., Lesyk, L., Symak, A. & Vovk, O. (2021). Assessment of Information Barriers to the Implementation of Energy Saving Projects at Ukrainian Enterprises. *11th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (ACIT)*, Deggendorf, Germany, 376–380, doi: 10.1109/ACIT52158.2021.9548441.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ПІСЛЯВОЄННОЇ УКРАЇНИ

Мойсей Сергій Михайлович

Аспірант географічного факультету

Київський національний університет імені Т.Г. Шевченка, Україна

Анотація: Статтю присвячено чинникам, які будуть впливати на відновлення туризму в Україні після війни. Після початку повномасштабного вторгнення країни агресора актуальним стало дослідження відновлення туризму, адже це одна з основних прибуткових сфер для країни. Було виокремлено кроки, які покращать перспективи розвитку туризму післявоєнної України: 1) Важливо буде зосередитися на покращенні іміджу України серед інших держав світу, створити рекламний ореол навколо країни. 2) Необхідно забезпечити появу нових локацій та визначних місць, де відбувалися важливі події. 3) Покращення внутрішнього туризму. 4) Фінансування як внутрішнього так зовнішнього туризму. В статті наведено приклад Хорватії, Ізраїлю, Грузії, Німеччини, Словаччини, які змогли покращити туризм післявоєнного стану. Описано проблеми іміджу України після війни та запропоновані шляхи для їх вирішення.

Ключові слова: туризм, війна, туристична сфера, міжнародний досвід, післявоєнне відновлення України, тенденції, перспектива розвитку.

Туризм завжди був ключовою сферою зовнішньої та внутрішньої політики України. До початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року, за даними голови Державного агентства розвитку туризму (ДАРТ) Мар'яна Олеськова, в 2021 році український кордон перетнули 4,2 млн. іноземців [1]. У 2022 році столицю України відвідали 270 тис. внутрішніх і міжнародних туристів, що в 11,5 рази менше, ніж за 2021 рік. Велика частка надходження коштів в державний бюджет країни залежить від туризму. Варто зауважити, що у 2022 році держбюджет втратив близько 30% надходжень від туристичної галузі. Розвиток туризму залежить від здатності створювати нові робочі місця, збільшувати надходження до країни, ВВП і зменшувати бідність населення. Однак російсько-українська війна значно скоротила туристичні потоки, призупинила інвестиції та значно погіршила імідж України як безпечної країни. Також, деякі інфраструктури станом на сьогодні є пошкодженою та уявляються як «стратегічні об'єкти» для країни агресора. Вплив війни на туризм також пов'язаний з теорією управління ризиками та кризами [2]. Вищезазначена теорія доводить, що війни становлять чималі проблеми для індустрії туризму.

В теоретичному понятті, війна може мати позитивний вплив в історії та у туристичній сфері. Деякі міста приваблюватимуть туристів своєю історією боротьби проти російських загарбників. Наприклад, Київ – столиця, яка була оточена, але не здалася та мешканці якої продовжували працювати. Героїчний Маріуполь, Ірпінь, Гостомель, Буча та інші міста. Наразі можна спостерігати, як українська влада використовує психологічно важливий прийом на іноземних гостях: вживу показує знищенні будинки агресором. Так крок спонукає політичних діячів з усього світу приймати рішення про допомогу Україні швидше. Таким чином, такі дії впливають у політичний туризм та дипломатичний туризм [3]. Однак, не можна сказати що вище перелічені види туризму вплинуть на іноземних громадян. Адже на відміну від звичайних туристів, високо посадовцям забезпечується особлива безпека.

В всесвітній історії трапляються випадки, коли післявоєнна країна з більшим успіхом поновлює туристичну галузь. Наприклад, Ізраїль, який постійно конфліктує з Палестиною, залишається привабливим для іноземців. В 1990-х в Хорватії туризм не користувався популярністю під час війни. Після закінчення воєнних дій, влада країни дала позов розпочати піар-кампанію Хорватії як такої і робити акцент на раніше не знаних туристичних місцях. Завдяки географічним особливостям, в країну потягнулися туристи, які раніше знали тільки про грецькі острови. Також, про пляжні локації Хорватії стали писати в іноземних виданнях. Країною зацікавилися великі круїзні компанії, міжнародні туроператори та мережеві готелі і як наслідок, раптове зростання туризму суттєво вплинуло на покращення хорватської економіки. Після другої Світової війни, незважаючи на інфляцію, Німеччина досягла високого показника відвідуваності країни. Завданням для тогочасної німецької влади стала організація якісних поїздок як усередині країни, так і закордон, за прийнятними цінами для населення з низькими доходами. Російсько-грузинська війна та сучасні окуповані території також змусили Грузію шукати нові підходи для туристичного бізнесу. До війни маленька кількість населення світу чули про Грузію. Після війни грузини відчули шалений сплеск туризму та впізнаваності у світі. Варто зауважити, що немає доцільності порівнювати яка країна більше постраждала від війни та змогла встановити баланс у туризмі. Для України досвід Ізраїлю, Хорватію, Німеччини та Грузії стане корисним під час післявоєнної відбудови.

Для покращення перспектив розвитку туризму у післявоєнній Україні пропонуються наступні кроки:

1) *Важливо буде зосередитися на покращенні іміджу України серед інших держав світу, створити рекламний ореол навколо країни.*

Адже навіть після виграшу та хвилі популярності держави теорія соціальної психології матиме властивість того, що негативне сприйняття та стереотипи можуть залишитися і після збройного конфлікту. В програму післявоєнного відновлення України необхідно внести окрему складову про туризм - адже це широка перспективна галузь країни. Прикладом діяльності покращення іміджу була участь держави у ІТВ-2023. Головним девізом стендів Державного агентства розвитку туризму України та столиці, Києва, було: «Запрошуємо в Україну після нашої Перемоги». Важливо зауважити, що до війни, через російську пропаганду більшість середньостатистичних європейців вважали Україну частиною росії. Однак, такі події на українській території виокремили територіальну державні та в перспективі вплинули та зацікавленість Україною потенційних туристів.

2) *Для покращення перспектив розвитку туризму в державі, необхідно буде виділити фінансування в цілому на сферу туризму та на реконструкцію знищених історичних пам'яток.*

Адже станом на 2023 рік зареєстровано 99 пошкоджених туристичних об'єктів та 30 тисяч об'єктів культурної спадщини [4] але ці дані не точні, адже є райони, особливо на сході та півдні України, до яких неможливо дістатися й оцінити збитки.

3) *Поява нових локацій та визначних місць, де відбувалися важливі події.*

Повертаючись до початку статті, Україну відвідувало багато туристів, які вже встигли ознайомитися з історичними пам'ятками. Зважаючи на воєнні дії, деякі видатні місця знищені або зруйновані. Для розвитку туристичної галузі важливо оформлювати нові локації з сучасною історією. Наприклад, Державна агенція з розвитку туризму сформулила наступні напрямки:

- започаткувати новий підхід для внутрішнього туризму, який буде пояснювати

мотиви подорожі.

- З урахуванням без пекової ситуації на звільненому сході України, розвивати візити в Донецькій і Луганській областях.

- Пропрацювати розробку туристичних програм по місцям військової слави ЗСУ.

4) *Покращення внутрішнього туризму.*

Війна підняла тенденцію до мандрів усередині України і після завершення бойових дій ця сфера також повинна бути покращеною. Однак, важливо виокремити те, що деякі аспекти туристичних шляхів будуть недоступні. Наприклад, плавання в Чорному морі, оскільки його розмінування займе тривалий час. Україна довгий час представлялася міжнародному суспільству як аграрна країна. У післявоєнній перспективі важливо зламати цей стереотип. Необхідно підкреслити різноманіття локацій в Україні, які підійдуть для різноманітного дозвілля. Словаччина є прикладом того, як країна сформувала свій імідж як країна де багато гір та сел. Негативним наслідком цього є те, що європейці не схильні проводити свій вільний час у країні з обмеженими туристичними містами. Важливо буде створити нові смисли на територіях, які раніше були окупованими. Адже Схід України насичений різноманітним містами підходящими для подорожей. Однак, в такому випадку стає актуальним питання про безпеку туристів, адже російські солдати мінують багато територій. Такі дії приводять до того, що туристам можна буде відвідувати лише відкриті ділянки, оминаючи ліси та закриті території. Сталий туризм є одним із нових трендів, який можна застосувати для розвитку індустрії туризму в післявоєнний період. Сталий туризм передбачає популяризацію практики відповідального туризму, яка зосереджена на збереженні навколишнього середовища, розвитку громади та соціальній відповідальності. Цифрова трансформація є ще одним трендом, який можна застосувати для розвитку туристичної галузі у післявоєнний період. Індустрія туризму може використовувати цифрові технології для покращення туристичного досвіду. Тим більше, що Україна наразі вважається однією з найтехнологічніших країн Європи (держава в смартфоні). До війни Україна славилася своєю культурою та кулінарією. На таких аспектах важливо зробити акцент після війни.. Культурнокулінарний туризм передбачає популяризацію унікальних культурних традицій регіонів України для залучення туристів. Спільне партнерство є ще одним трендом, який можна застосувати для розвитку індустрії туризму в післявоєнний період. Спільне партнерство передбачає співпрацю між різними зацікавленими сторонами в індустрії туризму, включаючи державні установи, неурядові організації та місцеві громади. Формуючи спільні партнерства, індустрія туризму може використовувати ресурси колективи та досвід міжнародних партнерів та зацікавлених сторін для просування регіону світовій аудиторії.

У висновку варто зауважити, що Україна має хороші перспективи розвитку туризму після війни. Однак, необхідні консолідовані дії держави та суспільства в цьому напрямку. Зважаючи на те, що туризм – одна з основних прибуткових галузей для України, післявоєнний туризм повинен бути на порядку денному. Покращення іміджу України на міжнародній арені, співпраця з партнерами, фінансування, створення нових маршрутів та приведення в порядок старих – основні ключові критерії, якими держава повинна керуватися у післявоєнний період відновлення.

Список використаних джерел:

1. Дані Державного агентства розвитку туризму за 2021 рік [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://interfax.com.ua/news/general/902375.html>.

2. Гобела В. В., Живко З. Б., Леськів Г. З., Мельник С. І. Управління кризовими ситуаціями: навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 228 с.
3. Tourism Diplomacy: A Feasible Tool of Building Nation's Image through Tourism Resources [Електронний ресурс] Режим доступу: <file:///C:/Users/%D0%95%D0%B2%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B8%D0%B9/Downloads/53782-57584-1-PB.pdf>.
4. Дані пошкоджених культурної спадщини та туристичних об'єктів [Електронний ресурс] Режим доступу: ukrinform.ua/rubric-culture/3697417-v-ukraini-zrujnovani-abo-poskodzeni-ponad-550-obektiv-kulturnoi-spadsini-tkacenko.html.

СЕКЦІЯ ІІІ. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ЗАСТОСУВАННЯ ОБЕРНЕНОГО МЕТОДУ РОЗПОДІЛУ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ НА ОСНОВІ ПРИБУТКУ ВІД ЗВИЧАЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сук Петро Леонідович

ORCID ID: 0000-0002-8556-7123

Д-р. екон. наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування

*Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і
природокористування України “Ніжинський агротехнічний інститут”, Україна*

Відповідно до принципу “обачність”, методи оцінки, що застосовуються в бухгалтерському обліку, повинні запобігати заниженню оцінки зобов’язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства [1; 2].

Особливим видом витрат є витрати майбутніх періодів (далі – ВМП). Їх не можна відобразити в періоді здійснення, а потрібно переносити на наступні періоди. ВМП не відразу відносять на фінансові результати, як інші витрати, а розподіляють частинами між послідовними періодами. Якби ВМП загальною сумою відображали в одному періоді, то в ньому відбулось би заниження оцінки активів і доходів підприємства або завищення оцінки зобов’язань та витрат, а в наступних періодах, навпаки, виникало б завищення оцінки активів і доходів підприємства або заниження оцінки зобов’язань та витрат, що порушувало б принцип “обачність”.

ВМП необхідно розподіляти між наступними періодами за певними методами. Для цього можна використовувати методи амортизації необоротних активів. Для розподілу ВМП доцільно застосовувати обернений метод на основі прибутку від звичайної діяльності.

Прибуток (збиток) від звичайної діяльності розраховувався раніше відповідно до П(С)БО 3 “Звіт про фінансові результати” як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від операційної діяльності, фінансових та інших доходів (прибутків), фінансових та інших витрат (збитків) [3].

Раніше згідно з П(С)БО 3 “Звіт про фінансові результати” фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування і результат надзвичайних подій відображались окремо.

Тепер прибуток (збиток) до оподаткування, що визначається відповідно до НП(С)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності, включає прибуток (збиток) від надзвичайних подій.

Якщо колись прибуток (збиток) від звичайної діяльності відображався в окремій статті, то тепер він знаходиться в складі статті “Фінансовий результат до оподаткування (прибуток)” (код рядка 2290), а збиток від звичайної діяльності міститься в статті “Фінансовий результат до оподаткування (збиток)” (код рядка

2295) [2; 4].

Щоб обрахувати розподіл ВМП за оберненим методом на основі прибутку від звичайної діяльності попередньо потрібно прорахувати розподіл ВМП за методом на основі прибутку від звичайної діяльності і суми проставити у протилежній черговості: перший рік в останній, другий у передостанній і т.д.

За методом на основі прибутку від звичайної діяльності річна сума розподілу ВМП розраховується множенням суми ВМП, що розподіляються, та коефіцієнта розподілу ВМП, який визначається діленням прибутку від звичайної діяльності за відповідні періоди на плановий обсяг прибутку від звичайної діяльності за період розподілу.

При вираховуванні розподілу ВМП за методом на основі прибутку від звичайної діяльності використовують такі формули:

$$ПЗВ = ПОД + ФД + ІД - ФВ - ІВ,$$

де ПЗВ – прибуток від звичайної діяльності; ПОД – прибуток від операційної діяльності; ФВ – фінансові доходи; ІД – інші доходи; ФВ – фінансові витрати; ІВ – інші витрати.

$$PCPBMП = CPBMП \times KPBMP,$$

де PCPBMП – річна сума розподілу ВМП; CPBMП – сума розподілу ВМП; KPBMP – коефіцієнт розподілу ВМП.

$$KPBMP = СПЗД : ПСПЗД,$$

де СПЗД – планова або фактична сума прибутку від звичайної діяльності за окремі періоди; ПСПЗД – планова сума прибутку від звичайної діяльності за увесь період.

Розподіляти ВМП за методом на основі прибутку від звичайної діяльності можна також за іншим варіантом:

$$PCPBMП = СПЗД \times KPBMP,$$

$$KPBMP = CPBMП : ПСПЗД.$$

Можна використовувати два способи прорахунку оберненого методу розподілу ВМП на основі прибутку від звичайної діяльності: 1) від початкової суми ВМП; 2) від залишкової суми ВМП.

Визначення оберненого методу розподілу ВМП на основі прибутку від звичайної діяльності показано на прикладі.

Приклад. Сума ВМП – 83000 грн, строк розподілу – 5 років. За 5 років планується отримати 254000 грн прибутку від звичайної діяльності, зокрема: за 1-й рік – 85000 грн, за 2-й рік – 72000 грн, за 3-й рік – 54000 грн, за 4-й рік – 28000 грн, за 5-й рік – 15000 грн.

Коефіцієнт розподілу ВМП становить: за 1-й рік – 0,3346 (85000 : 254000 = 0,3346), за 2-й рік – 0,2835 (72000 : 254000 = 0,2835), за 3-й рік – 0,2126 (54000 : 254000 = 0,2126), за 4-й рік – 0,1102 (28000 : 254000 = 0,1102), за 5-й рік – 0,0591 (15000 : 254000 = 0,0591).

Розрахунок розподілу ВМП за 1-м способом методу на основі прибутку від звичайної діяльності відображено в таблиці 1, а за 1-м способом оберненого методу на основі прибутку від звичайної діяльності наведено в таблиці 2.

Таблиця 1

Віднесення ВМП на наступні періоди за методом на основі прибутку від звичайної діяльності (1-й спосіб – від початкової суми)

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Прибуток від звичайної діяльності, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	83000	85000	0,3346	27772
2	83000	72000	0,2835	23530
3	83000	54000	0,2126	17646
4	83000	28000	0,1102	9147
5	83000	15000	0,0591	4905
х	Разом	254000	1	83000

[авторська розробка]

Таблиця 2

Віднесення ВМП на наступні періоди за оберненим методом на основі прибутку від звичайної діяльності (1-й спосіб – від початкової суми)

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Прибуток від звичайної діяльності, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	83000	15000	0,0591	4905
2	83000	28000	0,1102	9147
3	83000	54000	0,2126	17646
4	83000	72000	0,2835	23530
5	83000	85000	0,3346	27772
х	Разом	254000	1	83000

[авторська розробка]

При аналізі таблиць 1 і 2 можна побачити, що 1-й спосіб (від початкової суми) простого і оберненого методів на основі прибутку від звичайної діяльності дає змогу повністю розподілити суму ВМП по роках.

Таблиця 3

Віднесення ВМП на наступні періоди за методом на основі прибутку від звичайної діяльності (2-й спосіб – від залишкової суми)

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Прибуток від звичайної діяльності, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	83000	85000	0,3346	27772
2	55228	72000	0,2835	15657
3	39571	54000	0,2126	8413
4	31158	28000	0,1102	3434
5	27724	15000	0,0591	27724
х	Разом	254000	1	83000

[авторська розробка]

Таблиця 4

Віднесення ВМП на наступні періоди за оберненим методом на основі прибутку від звичайної діяльності (2-й спосіб – від залишкової суми)

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Прибуток від звичайної діяльності, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	27724	15000	0,0591	27724
2	31158	28000	0,1102	3434
3	39571	54000	0,2126	8413
4	55228	72000	0,2835	15657
5	83000	85000	0,3346	27772
х	Разом	254000	1	83000

[авторська розробка]

При використанні 2-го способу (від залишкової суми) простого і оберненого методів на основі прибутку від звичайної діяльності відповідно в останньому (табл. 3) і в першому (табл. 4) роках буде нерозподілений залишок суми ВМП, який відноситься у витрати.

Висновки. Розподіл ВМП можна здійснювати за оберненим методом на основі прибутку від звичайної діяльності. При його розрахунку спочатку потрібно визначити суму розподілу ВМП за методом на основі прибутку від звичайної діяльності і суми переставити у протилежній послідовності: 1-й рік – в останній, другий – у передостанній і т.д.

Раніше відповідно до П(С)БО 3 “Звіт про фінансові результати” визначався прибуток (збиток) від звичайної діяльності як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від операційної діяльності, фінансових та інших доходів (прибутків), фінансових та інших витрат (збитків) [3].

Тепер відповідно до НП(С)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” підприємства розраховують прибуток (збиток) до оподаткування, який включає прибуток (збиток) від звичайної діяльності і надзвичайні витрати [2].

Обернений метод на основі прибутку від звичайної діяльності можна розраховувати двома способами: 1) від початкової суми ВМП; 2) від залишкової суми ВМП.

Список використаних джерел:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні (Закон України). № 996-XIV. (1999). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” (Наказ Міністерства фінансів України). № 73. (2013). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 “Звіт про фінансові результати” (Наказ Міністерства фінансів України). № 87. (1999). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0397-99#Text>.
4. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text>.

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Осадча Ольга Олексіївна

Д-р. екон. наук, професор, професор кафедри обліку і аудиту

Національний університет водного господарства та природокористування, Україна

Роздопченюк Василь Миколайович

здобувач третього рівня освіти

Національний університет водного господарства та природокористування, Україна

В умовах цифровізації діяльності підприємств окрім очікуваних позитивних ефектів у частині підвищення продуктивності праці та зростання ефективності бізнес-процесів можуть виникати певні ризики, які впливають на його економічну безпеку. Усі ризики суб'єктів господарювання можна розділити на зовнішні та внутрішні, які також поділені на підгрупи (таблиця).

Таблиця

Ризики діяльності підприємства в процесі цифровізації

Зовнішні	Внутрішні
Економічні	
- розрив зв'язків із зовнішніми ринками - санкції з боку інших країн - монополізація ринків, перешкоди конкуренції	- зростання ставок ввізного мита на об'єкти цифрової інфраструктури - відсутність обігових коштів, висока вартість кредитів - недостатнє інвестування
Інтелектуальні в області управління персоналом	
- відтік кваліфікованих кадрів з країни - недостатня забезпеченість персоналом - критичний стан розвитку науково-дослідних робіт на рівні галузі	- можливе скорочення робочих місць, оптимізація чисельності персоналу; - зростання витрат на навчання, підвищення кваліфікації спеціалістів для роботи з цифровими інструментами - консервативні принципи керівництва
Природні	
- пошкодження обладнання внаслідок впливу природних явищ - скорочення запасів світових паливно-енергетичних ресурсів - негативний екологічний вплив	
Технологічні	
- конкурентні переваги закордонних цифрових технологій - уповільнення розвитку вітчизняного ринку цифрових продуктів	- ризики в області охорони праці і виробничого травматизму - значні витрати на придбання і впровадження цифрових технологій - низький

Аналіз поняття «ризик» дозволяє зробити наступні висновки:

- поняття «ризик» має фундаментальний та міждисциплінарний характер;
- існує загальний метод кількісної оцінки ступеня ризику, у вигляді добутку ймовірності настання події на величину потенційної шкоди від нього;
- спочатку ризик сприймався з негативної точки зору, однак зараз ризик розглядають ще й як «можливість»;
- інструментарій оцінки ризиків залежить від об'єкта дослідження;
- ризики притаманні будь-якій галузі, тому необхідно адаптуватися до них, передбачати та аналізувати.

Наразі загально визнаним є той факт, що ризик-менеджмент – це невід'ємна частина збереження економічної безпеки на різних рівнях бізнесу. Тому ризик-орієнтоване управління є ефективним інструментом забезпечення економічної безпеки сучасного підприємства та має бути однією з ключових навичок топ-менеджерів.

Розглянемо методи оцінки ризиків, які є важливою складовою системи ризик-менеджменту. Традиційно методи оцінки ризиків поділяють на кількісні та якісні. Першим завданням якісного аналізу є визначення видів ризиків, другим є виявлення причин та факторів, що впливають на ризики. Зазначимо, що результати якісного аналізу є базою кількісного. Тому стає очевидним той факт, що сучасні підходи до оцінки ризиків повинні поєднувати в собі обидва інструменти аналізу ризиків.

Метод експертних оцінок – один із найпопулярніших серед якісних методів оцінки ризиків, однак його використання пов'язане з низкою проблем. По-перше, експертні судження не можна порівнювати за достовірністю з даними, отриманими внаслідок застосування формальних методів. Незважаючи на цінність досвіду експертів, в їхній оцінці може бути певний суб'єктивізм. Але експертний метод часто застосовується у ситуаціях, коли відсутнє наукове обґрунтування явища. Сформувані узгоджені думки про наукову проблему дозволяють формальні інструменти виокремлення та уточнення експертних думок.

Алгоритм побудови єдиної інформаційної бази даних для управління ризиками під якою мається на увазі єдиний інформаційний простір, що містить інформацію про потенційні ризики бізнес-процесів суб'єкта господарювання, представлено на рисунку 1. Цей алгоритм є підготовчим етапом формування комплексної системи управління ризиками сучасного підприємства для забезпечення його економічної безпеки.

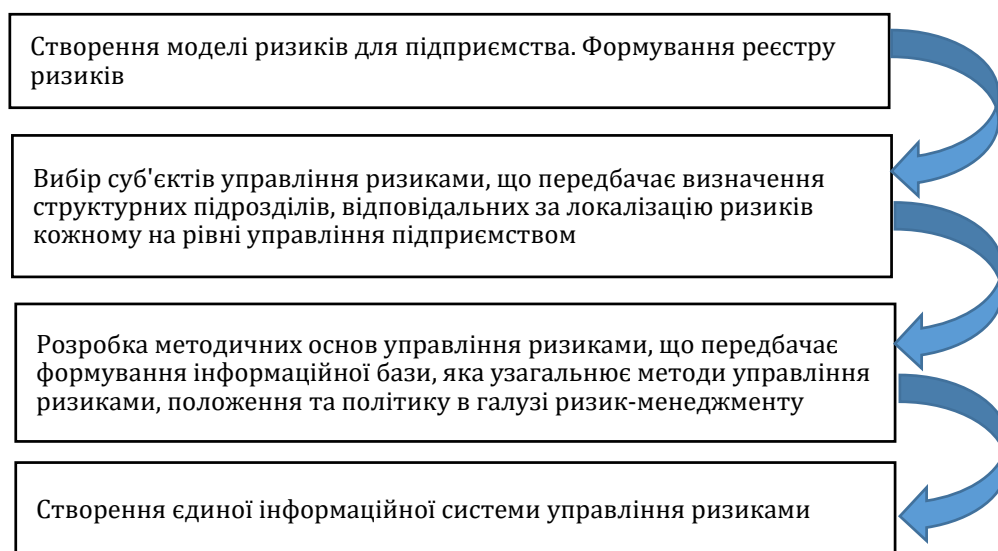

Рис. 1. Алгоритм створення інформаційної бази для управління ризиками

З урахуванням даного алгоритму система управління ризиками сучасного підприємства в умовах цифровізації економіки наведена на рисунку 2.

Результатом успішного впровадження та практичного застосування комплексної системи управління ризиками стане максимально ефективне використання активів підприємства при мінімізації втрат у ситуації невизначеності, а також підвищення привабливості суб'єкта господарювання для потенційних

інвесторів, що, як результат, сприятиме забезпеченню економічної безпеки та стійкості його функціонування у довгостроковій перспективі, досягненню стратегічних цілей.

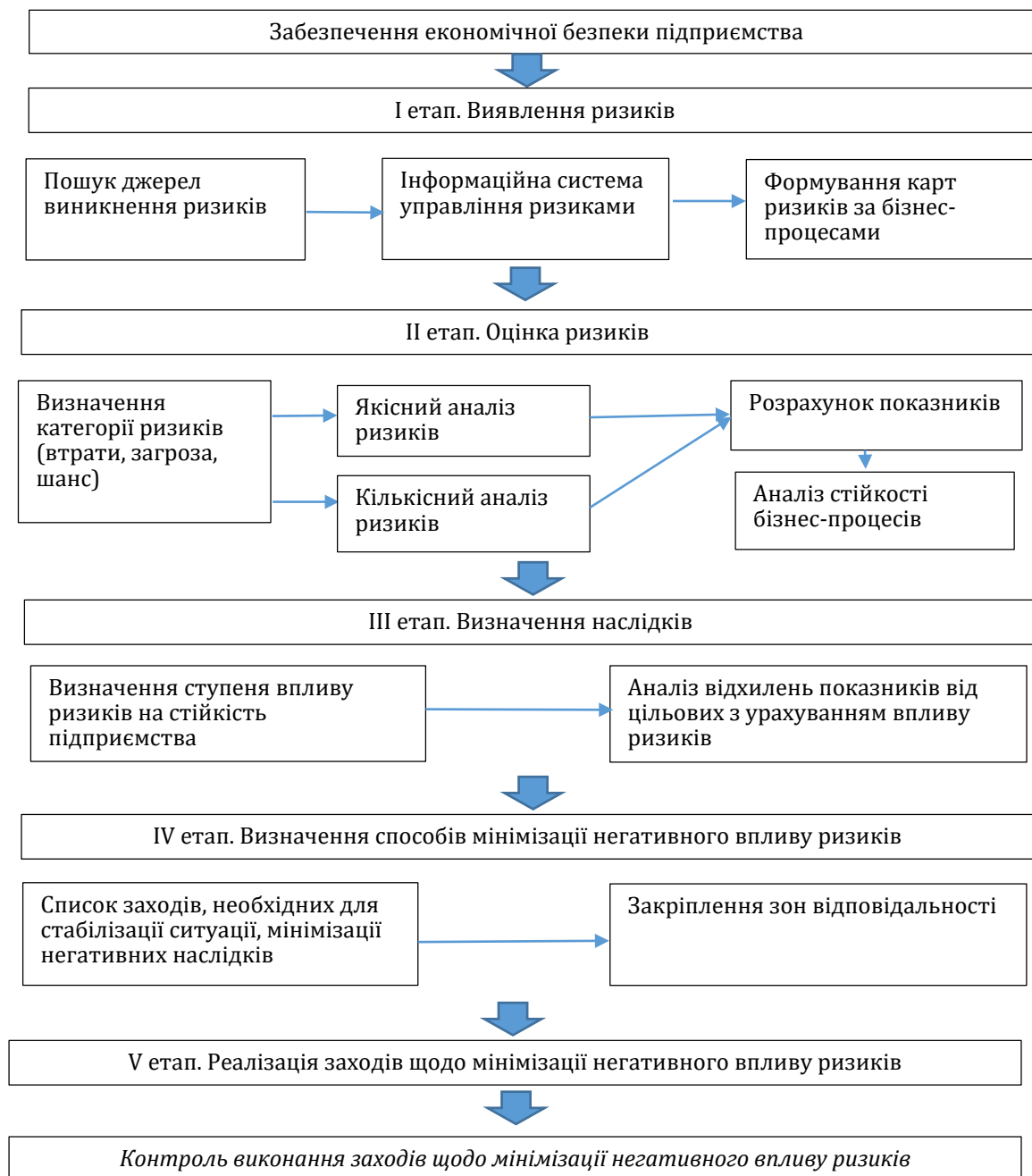

Рис. 2. Система управління ризиками підприємства в умовах цифровізації

СЕКЦІЯ IV. МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ЕФЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УМОВАХ ПОСТІЙНИХ ЗМІН ТА НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Вербицький Костянтин Васильович

здобувач вищої освіти факультету економіки і менеджменту
Сумський національний аграрний університет, Україна

Лишенко Маргарита Олександрівна

ORCID ID: 0000-0002-6321-5178

Д-р. екон. наук, професор
Сумський національний аграрний університет, Україна

Сучасне господарське середовище характеризується постійними змінами та нестабільністю, що вимагає від підприємств активного та ефективного маркетингового управління. Управління маркетинговою діяльністю на підприємстві має забезпечити залучення та утримання клієнтів, створення конкурентних переваг, а також досягнення стратегічних цілей організації. Ця публікація розглядає ключові теоретико-методичні аспекти управління маркетинговою діяльністю підприємства та надає рекомендації для досягнення успіху на ринку. [4]

1. Концептуальні основи маркетингового управління.

Концептуальні основи маркетингу визначають фундаментальні принципи, на яких ґрунтується маркетингова діяльність підприємства. Концепція ринку та споживача вимагає зосередження на потребах та бажаннях цільової аудиторії. Розуміння потреб споживачів дозволяє розробляти продукти та послуги, які максимально задовольняють їх очікування.

Концепція маркетингової сумісності наголошує на забезпеченні узгодженості всіх маркетингових зусиль та повідомлень, які спрямовані на підтримку єдиного іміджу компанії. Інтегрований підхід до маркетингу забезпечує взаємодію всіх функціональних підрозділів підприємства для досягнення спільних цілей.

2. Методичні аспекти управління маркетинговою діяльністю

Методичні аспекти управління маркетинговою діяльністю охоплюють ряд ключових елементів. Перш за все, використання маркетингових досліджень є необхідним етапом для збору та аналізу інформації про ринок, споживачів та конкурентів. Результати досліджень допомагають визначити потреби клієнтів та виявити можливості для розвитку підприємства.

Розробка маркетингової стратегії вимагає обґрунтування цілей, визначення цільової аудиторії та формулювання унікальних пропозицій споживачам. Стратегічне планування маркетингу надає можливість визначити оптимальний мікс маркетингових інструментів для досягнення успіху.

3. Виклики та перспективи управління маркетинговою діяльністю

Управління маркетинговою діяльністю підприємства стикається з численними

викликами, зокрема, швидкими змінами у технологіях, зростаючою конкуренцією, зміною споживацьких пріоритетів тощо. Однак, правильно розроблені стратегії та ефективне використання інноваційних інструментів дозволяють перетворити виклики на можливості.

Вдосконалення управління маркетинговою діяльністю підприємства в біологічній галузі: ключові фактори успіху

В сучасних умовах високої конкуренції та стрімкого розвитку технологій, управління маркетинговою діяльністю на підприємствах біологічної галузі стає особливо важливим для забезпечення стійкого розвитку та високої конкурентоспроможності. Ідентифікація і вирішення ключових викликів в маркетингу може значно покращити результативність діяльності цих підприємств і сприяти створенню ефективних маркетингових стратегій.[5]

Один із найважливіших аспектів удосконалення управління маркетинговою діяльністю на підприємствах біологічної галузі - це розуміння зміни споживацьких поведінок та вимог споживачів. Висока свідомість споживачів щодо екологічної чистоти та сталого розвитку призводить до зростання попиту на біологічну продукцію. Така тенденція створює потребу у створенні ефективних маркетингових комунікацій, спрямованих на підвищення свідомості про продукцію, її переваги та сприяння формуванню позитивного іміджу компанії.

Для досягнення успіху в маркетинговій діяльності, підприємства біологічної галузі повинні активно впроваджувати інноваційні підходи. Використання цифрових технологій та інтернет-маркетингу може забезпечити більш ефективне таргетування аудиторії та збільшення обсягів продажів. Наприклад, залучення відео-роликів та відеооглядів продукції може збільшити зацікавленість споживачів і сприяти підвищенню лояльності до бренду. Крім того, розробка спеціалізованих мобільних додатків для замовлення продукції та отримання інформації про її склад може спростити процес взаємодії зі споживачами. [1].

До інноваційних підходів у маркетинговому управлінні також можна віднести використання інструментів аналізу даних та біг-дата. Збір та аналіз великих обсягів даних про споживачів, їхні покупки та переваги може надати підприємству цінну інформацію для розробки персоналізованих маркетингових стратегій. Такий підхід дозволяє більш точно визначити цільову аудиторію, зрозуміти її потреби та забезпечити більш ефективне спілкування з нею.

Удосконалення управління маркетинговою діяльністю на підприємствах біологічної галузі передбачає також розвиток іміджу компанії як екологічно відповідального партнера. Суспільна відповідальність є важливим фактором у формуванні позитивного іміджу та забезпеченні довгострокових взаємовідносин зі споживачами. Спрямовані на екологічну чистоту та сталість виробництва стратегії можуть сприяти збільшенню довіри споживачів до продукції компанії і створенню позитивного враження про неї на ринку. [2;3].

Завершуючи, вдосконалення управління маркетинговою діяльністю на підприємствах біологічної галузі має вирішальне значення для їхнього сталого розвитку та успішного функціонування на ринку. Ідентифікація викликів та впровадження інноваційних підходів дозволить забезпечити ефективну взаємодію зі споживачами, створити сильний бренд та забезпечити конкурентоспроможність на ринку біологічної продукції. Тільки шляхом постійного вдосконалення та впровадження інновацій підприємства можуть досягти успіху в екологічно чистому та вимогливому ринковому середовищі.

Управління маркетинговою діяльністю підприємства має враховувати

теоретичні основи маркетингу, використовувати методичні підходи та аналізувати ринкові тенденції. Це дозволить підприємствам підтримувати конкурентну перевагу, залучати нових клієнтів та розвиватися в умовах змінливого бізнес-середовища.

Список використаних джерел:

1. Лишенко М.О. Маркетинговий інструментарій стратегічних альтернатив управління підприємством як складова методології прикладних досліджень в маркетингу. Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки», No 2, Т.1. 2021.С. 247-261.
2. Вербицький К. В. Основні аспекти формування комплексу маркетингу підприємства. Технології XXI сторіччя: Збірник тез за матеріалами 27-ої міжнародної науково-практичної конференції (24-26 листопада 2021р.). Ч.2. – Суми: ШНАУ, 2021.С. 60-61.
3. М. Lyshenko, Т. Ustik, V. Pisarenko, N. Maslak, & D. Koliadenko. (2021). Економічні та маркетингові аспекти функціонування малих підприємств. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, 2(33), 185-193.
4. Mariia Dykha & Anastasiia Mohylova & Tetiana Ustik & Kseniia Bliumska-Danko & Valentina Morokhova & Li Tchou, 2022. Marketing of Start-ups and Innovations in Agricultural Entrepreneurship, Journal of Agriculture and Crops, Academic Research Publishing Group, vol. 8(1), pages 27-34, 01-2022.
5. Коноплянникова М. А. Управління маркетинговою діяльністю: поняття, принципи, підходи. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. №17. С. 332 – 336.

СЕКЦІЯ V. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

БРЕНДИНГ: ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Зубко Святослав Віталійович

аспірант кафедри адміністративного та фінансового менеджменту Інституту адміністрування, державного управління та професійного розвитку
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Науковий керівник: Карковська В.Я.

доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри адміністративного та фінансового менеджменту, Інституту адміністрування, державного управління та професійного розвитку
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Зростання популярності брендингу зростає поряд з актуалізацією принципів публічного управління, коли інструменти, методи та підходи з приватного сектору впроваджуються в державному секторі. Сприяння розвитку брендингу організацій публічного сектору може супроводжуватися як негативними, так і позитивними наслідками. Незважаючи на те, що брендинг публічного сектору може мати деякі небажані наслідки, які можуть ослабити мету та цінності сектору, він також може мати й певні позитивні наслідки для організації та її стейкхолдерів.

Дослідження [1, 2, 3] показують, що брендинг може відігравати позитивну і конструктивну роль у державному секторі, наприклад, для підтримки легітимності та відносин із внутрішніми і зовнішніми зацікавленими сторонами. Однак справа може полягати не лише в імплементації принципів брендингу з приватного сектору в державний. Оскільки ці запозичення з приватного сектору, часто супроводжуються сумісними думками щодо ефективності брендингу в публічному секторі. Саме тому слід приділити увагу щодо дослідження цього поняття та розроблення відповідного алгоритму формування брендингу публічного сектору. Різні заходи з брендингу можуть бути корисними для організацій публічного сектору.

Адже, метою та основним прагненням організацій публічного сектору є забезпечення користі для суспільства. Незважаючи на те, що традиційну бюрократію часто критикують, її метою є забезпечення ефективності, демократії та рівності системи, в основі якої лежать формальні, безособові зобов'язання та відповідальність, а не індивідуальний моральний вибір, що характеризується неупередженістю та справедливістю. Це має на меті забезпечити справедливу та неупереджену систему для громадян, яка слугує суспільству та його численним групам зацікавлених сторін. У державному секторі етичні засади діяльності організацій зазнали змін, і він перейшов від традиційної бюрократії до більш

орієнтованого на надання послуг або чутливого до потреб громадян публічного сектору.

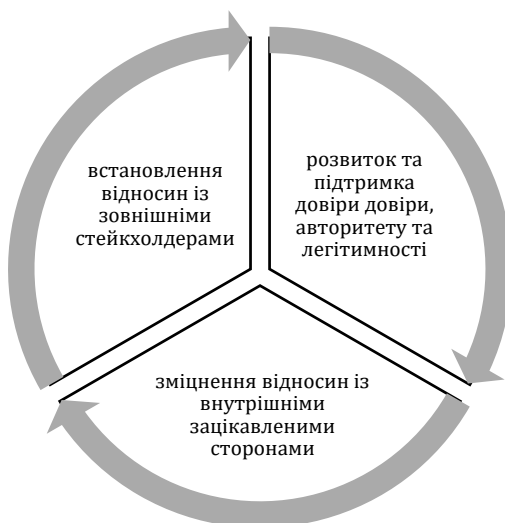

Рис. 1. Основні переваги брендингу

Легітимність і функціонування публічного сектору безпосередньо пов'язані з суспільними цінностями, які він забезпечує. Тому врядування полягає не лише у забезпеченні ефективності та вимірюванні, а радше у збалансуванні різноманітних інтересів та цінностей, захисті цінностей безпеки, рівності, плюралізму, демократії та охорони здоров'я. Під тиском необхідності виправдати своє існування, брендинг стає прийнятним інструментом, оскільки він покликаний створити пізнаваність і диференціацію організації. Тобто, це інструмент який забезпечить ефективність реалізації корпоративної культури публічного управління.

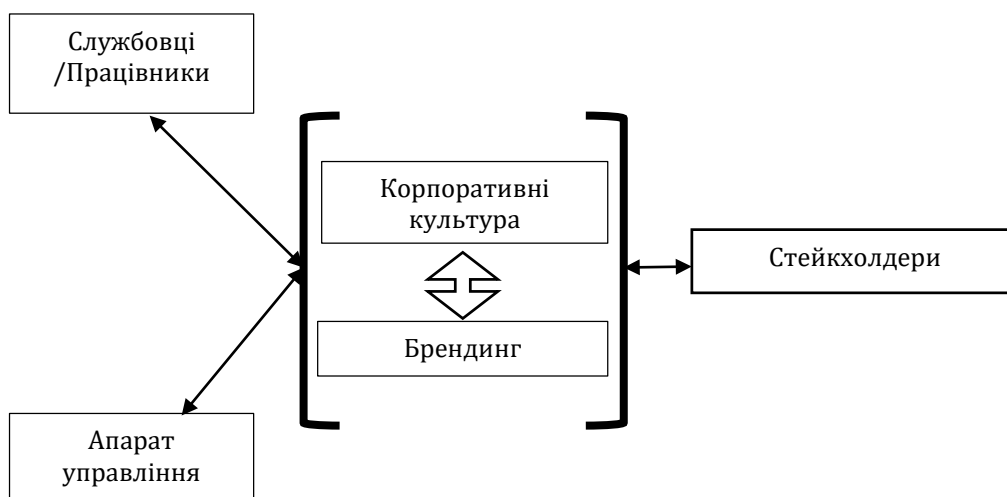

Рис. Модель забезпечення взаємодії суб'єктів публічного сектору

Перехід до брендингу є необхідним для публічного сектору через розробку набору цінностей, формулювання місії та цілей функціонування організацій.

Цей перехід може допомогти зробити організації більш помітними, релевантними та цінними, а також забезпечити легітимність і довіру. Легітимність і довіра громадян є центральними поняттями для організацій публічного сектору.

Організаціям публічного сектору слід розглядати брендинг як привабливий засіб для формування більш позитивного сприйняття стейкхолдерами. Так як, бренд та цінності, які ці організації розробляють і комунікують, мають бути посилені через взаємодію із зацікавленими сторонами (стейкхолдерами), таким чином, роблячи працівників та апарат управління цілеспрямованим та уніфікованим.

Список використаних джерел:

1. Пашкова, Г. Г. (2020). Муніципальний брендинг як інноваційний інструмент підвищення конкурентоспроможності міста. Публічне управління та місцеве самоврядування, (3), 168-176.
2. Сергієнко, Т. І. (2021). Брендинг як інструмент публічного управління. Бренд-менеджмент: маркетингові технології [Електронне видання]: Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 11 березня 2021 р.) / відп. ред. А.А. Мазаракі. – Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. – 394 с.
3. Терещенко, Т. В., & Халавчук, В. О. Брендинг як інструмент підвищення ефективності діяльності органів публічної влади. Збірник тез XI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Становлення та розвиток місцевого самоврядування в Україні» (м. Хмельницький, 7 грудня 2022 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. 156 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА УПРАВЛІНСЬКИЙ КОНТРОЛЬ

Ткачов Захарій Валерійович

Магістр

Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського, м. Київ, Україна

Анотація: У цій роботі досліджується, як діджиталізація трансформує управлінський контроль (УК) за допомогою таких технологій, як ERP-системи та штучний інтелект, що змінюють посадові обов'язки та робочі процеси. Незважаючи на існуючі дослідження потенційних переваг і ризиків діджиталізації, менеджери повинні адаптувати управлінський контроль до мінливого технологічного ландшафту. Оцифрування функції управління ризиками є складним завданням через складність процесу діджиталізації та його вплив на управлінських бухгалтерів і впровадження технологій. Подолання цих викликів має вирішальне значення для розуміння керівниками впливу діджиталізації на операційну динаміку. Цифровізація змінила завдання УК, підвищивши ефективність завдяки автоматизації та стандартизації. Це розширює роль та інструментарій УК, вимагаючи нових навичок. Діджиталізація також впливає на поведінку ВК, підвищуючи прозорість і контроль, але водночас викликаючи як прийняття, так і опір.

Ключові слова: цифровізація, управлінський контроль, інтеграція технологій, автоматизація, процес переходу

Представлена робота присвячена дослідженню трансформаційного впливу діджиталізації на сферу управлінського контролю (УК). Хоча інтеграція цифрових технологій, таких як системи планування ресурсів підприємства (ERP) і штучний інтелект (ШІ), змінює робочі місця і робочі процеси в рамках УК, ці зміни є частиною триваючого перехідного процесу. У попередніх дослідженнях вже обговорювалися можливості та ризики діджиталізації та її вплив на дизайн УК, що спонукає керівників адаптувати УК до цих мінливих технологічних ландшафтів.

Однак процес оцифрування функції управління характеризується значним ступенем невизначеності через складну природу оцифрування, його засобів і технологій [1, с.147]. Ця складність змушує організації шукати найбільш прийнятний підхід до зміни ролі управлінських бухгалтерів і впровадження нових технологій. З точки зору менеджменту, подолання цієї невизначеності має вирішальне значення для кращого розуміння впливу цифровізації на діяльність компанії.

Вивчення впливу цифровізації на різні аспекти управління, такі як дизайн функції управління, ролі в управлінні та організація управління, набуло значної популярності в дослідженнях управління. З часом вплив цифровізації на МК вивчався під різними кутами зору, з використанням різних теоретичних підходів, зокрема функціоналістського, поведінкових відносин, інституційного, акторно-мережевого, інтерпретаційного та критичного [2, с.130]. У цих дослідженнях використовувався широкий спектр дослідницьких методів, включаючи польові дослідження, аналіз архівів, експерименти та теоретичні дискусії. Незважаючи на цей академічний прогрес, практичне впровадження результатів досліджень у сфері МК було обмеженим, хоча МК за своєю суттю є практичним і постійно стикається з новими викликами з боку бізнес-середовища [3, с.87].

Саме потреба в дослідженнях, які долають розрив між теоретичними знаннями та практичним застосуванням, підкреслює важливість практико-орієнтованих

публікацій [4, с.124]. Враховуючи динамічний характер технологій та їхній вплив на управління, що постійно змінюється, науковці та практики закликають до проведення нових досліджень, які спеціально вивчають взаємозв'язок між діджиталізацією та управлінням. Цей заклик створює підґрунтя для першого дослідницького питання цього огляду літератури, яке запрошує до подальшого вивчення складного взаємозв'язку між цифровізацією та численними аспектами управлінського контролю [5, с. 96].

Діджиталізація суттєво вплинула на виконання завдань УК, пропонуючи зміну парадигми у способах звітування та бюджетування. Інноваційні технології допомагають зробити ці завдання більш ефективними та точними. Впровадження автоматизації та стандартизації бізнес-процесів значно зменшило робоче навантаження на УК, вивільнивши цінні ресурси, які можна спрямувати на поглиблений аналіз [6, с.85]. Ця еволюція розширює сферу застосування ролі УК, збільшуючи її охоплення та вплив. Крім того, поява нових технологій змінила ландшафт інструментів управління: такі методи, як калькуляція витрат на основі діяльності і моделювання сценаріїв, зазнають цифрової трансформації, щоб відповідати вимогам цифрових завдань управління.

Вплив цифровізації виходить за межі завдань та інструментів, впливаючи на саму організаційну структуру управління. Завдяки цифровим платформам, хмарним обчисленням, великим даним і автоматизації управлінські бухгалтери можуть використовувати потужні інструменти, які виходять за традиційні межі [7, с.36]. Результати їхньої аналітичної роботи використовуються для оптимізації процесів у різних бізнес-функціях, ефективно позиціонуючи УК як стратегічного партнера в межах всієї організації. Однак така еволюція вимагає одночасного підвищення рівня навичок і компетенцій, необхідних для управлінських бухгалтерів [8, с 54]. Відтепер ця роль вимагає аналітичних навичок і всебічного розуміння складних бізнес-процесів.

Однак вплив діджиталізації йде ще далі, проникаючи в поведінкові аспекти управління. Підвищена прозорість, яку забезпечують цифрові технології, піддає діяльність управлінських бухгалтерів більш ретельній перевірці [9, с.74]. Ця новознайдена прозорість одночасно підвищує очікування щодо ефективності та дає можливість менеджерам використовувати цифрові інструменти для пом'якшення інформаційної асиметрії. Автоматизація процесів, підвищуючи довіру до аналізу та його достовірність, може викликати як схвалення, так і опір серед управлінських бухгалтерів з огляду на фундаментальні зміни, спричинені діджиталізацією [10, с.108].

Підсумовуючи, дослідження показує, що діджиталізація призвела до глибоких метаморфоз у сфері УК, змінивши її контури, ролі та динаміку. Аналіз також підкреслює необхідність подальших емпіричних досліджень для поглиблення нашого розуміння багатогранного впливу діджиталізації на МК. Оскільки цифровий ландшафт продовжує розвиватися, подальше вивчення цієї динаміки обіцяє надати безцінне розуміння поточної еволюції управлінського контролю в цифрову епоху.

Список використаних джерел:

1. Сенкевич, О. Ф. (2018). Методичні підходи щодо моделей трансформації цифрової економіки та суспільства. Економічні горизонт, 4(7), 146-154.
2. Шульжик, Ю. О., Грицко, Р. Ю., Пеканець, С. Р. (2022). Управління змінами в умовах цифровізації. Публічне урядування, 2(30), 127-134.
3. Сопілко, І. М., Крутась, В. О. (2022). Автоматизація і цифровізація процесів з питань управління персоналом на державній службі. Юридичний вісник, 1(62) 85-90.

4. Ринкевич, Н.С. (2019). Організаційна культура підприємств: виклики, загрози та тенденції. Економічний вісник Донбасу, 3(57), 123-136.
5. Бей, Г.В., Середа, Г.В. (2019). Трансформація HR-технологій під впливом цифровізації бізнес-процесів. Економіка і організація управління, 2(34). 93-101.
6. Жосан, Г. В., Кириченко, Н. В. (2022). Управління цифровізацією бізнес-процесів діяльності підприємства. Economic Synergy, 4, 82-91.
7. Гусєва, О. Ю., Легомінова, С. В. (2018). Диджиталізація – як інструмент удосконалення бізнес-процесів, їх оптимізація. Економіка. Менеджмент. Бізнес, 1(23), 33-39.
8. Грибінєнко, О. М. (2018). Диджиталізація економіки в новій парадигмі цифрової трансформації. Міжнародні відносини, 16, 52-59.
9. Савченко, О. С. (2022). Систематизація наукових підходів до поняття «цифровізація у публічному управлінні». Держава та регіони, 2(76), 72-76.
10. Панченко, О., Сердюк, І. (2020). Інформаційна державна політика на шляху Цифровізації. Аспекти публічного управління, 8(1), 107-109.

МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Мірослава Назарівна Шалько

ORCID ID: 0000-0002-0302-9699

Канд. мед. наук, доцент

Класичний приватний університет, м. Запоріжжя, Україна

При оцінці рівня розвитку вітчизняної системи охорони здоров'я в умовах, що складаються, слід приділяти увагу формується попиту і пропозиції на послуги охорони здоров'я, що виводяться на ринок. Так, у сфері охорони здоров'я попит виявляється як готовність населення платити за послуги охорони здоров'я. Однак на практиці попит на послуги охорони здоров'я ототожнюється з усвідомленою споживачем потребою в отриманні послуг. При цьому існує низка факторів, що визначають зростання попиту на послуги у сфері охорони здоров'я. До них, зокрема, можна зарахувати такі:

- зростання рівня життя;
- зміни технологій надання послуги охорони здоров'я;
- старіння населення;
- зростання очікування споживачів послуг.

При цьому пропозиція на ринку послуг охорони здоров'я відрізняється від інших сфер народного господарства та характеризується обмеженістю та відсутністю гнучкості.

Через війну у системі охорони здоров'я пропозиція неспроможна повною мірою задовольнити попит, що визначається, передусім, політикою, проведеної державою. Таким чином, в умовах ринку при формуванні ефективної системи охорони здоров'я необхідна оптимізація попиту та пропозиції на послуги охорони здоров'я, і одним із пріоритетних завдань у цьому напрямку є доступність послуг, що стає можливим за допомогою їх раціоналізації [1, с.355].

На доступність послуг охорони здоров'я впливають два основні чинники: своєчасність і якість їх надання.

Отже, при територіальному розподілі закладів охорони здоров'я та організації їхньої роботи слід враховувати дані фактори. З іншого боку, слід пам'ятати, що з оцінці доступності послуги охорони здоров'я зростає значимість відносних показників розвитку охорони здоров'я над абсолютними показниками. У разі ринку доступність послуги охорони здоров'я має також оцінюватися з погляду справедливості. Зазначимо, що у країнах Заходу розподіл ресурсів охорони здоров'я складає справедливий основі [2, с.158]. Цей підхід до розподілу ресурсів охорони здоров'я потребує уточнення, що саме слід розуміти під справедливістю. Існують два підходи:

1. можливість доступу до послуг охорони здоров'я та їх використання;
2. фінансова справедливість послуг.

Фінансова справедливість ґрунтується на диференціації груп споживачів послуг охорони здоров'я та можливості залучення до системи охорони здоров'я певних фінансових потоків.

Також на доступність послуг охорони здоров'я, зокрема, медичних послуг, впливає можливість вибору лікаря або медичного закладу. Це положення найчастіше зустрічається в теоретичних дослідженнях у галузі розвитку вітчизняної системи

охорони здоров'я. За такого підходу вибір споживача медичних послуг ототожнюється з доступністю послуг. Однак безпосередньо медичні організації та лікарі можуть бути обмежені у можливостях надання необхідних медпослуг. У зв'язку з цим, доступність медичних послуг має визначатися сукупністю факторів, у тому числі якістю наданих медпослуг та територіальним розподілом медичних установ згідно з наявними в них потребами.

Складність формування ефективної системи охорони здоров'я на сьогоднішній день полягає не тільки в оптимізації управлінських рішень, що приймаються на різних рівнях, при налагодженні взаємозв'язків між усіма учасниками ринку та забезпечення раціоналізації попиту та пропозиції, а й у максимізації соціального добробуту нації. У зв'язку з цим, ринкові показники повинні бути доповнені неринковими, що дозволить зіставити частку держвитрат на вітчизняну систему охорони здоров'я ВВП з іншими факторами. Такий підхід забезпечить облік повного прибутку від розвитку системи охорони здоров'я [3, с.218].

Крім того, необхідна систематизація всіх реалізованих у галузі мір. Зазначимо, що за керування вітчизняною системою охорони здоров'я застосовуються адміністративні методи. Це означає, що окремі питання вирішуються окремими підрозділами, а іноді й різними структурами. Таке становище призводить до перекосу в системному забезпеченні охорони здоров'я та неможливості комплексно оцінити що відбувається в галузі перетворення та виявити пріоритети у вирішенні мають проблем. За відсутності комплексного підходу в політиці з охорони здоров'я стає скрутним як управління охороною здоров'я як системою, а й її формування. Особливо актуальним це положення стає в умовах ринку, коли діяльність системи охорони здоров'я більшою мірою орієнтована на фінансовий результат, а не на задоволення споживачів в отриманні якісних послуг охорони здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Марова С.Ф., Вовк С.М. Участь приватного сектору в капіталі державних установ охорони здоров'я. Молодий вчений. 2017. No 7. С. 352-356.
2. Ліфінцев О.В. Принципи здійснення контролю у сфері охорони здоров'я. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2015. Вип. 3-2. Т. 1. С. 156-159.
3. Надюк З.О., Сенюк Ю.І. Сучасна державна політика у сфері охорони здоров'я: аналіз реформування системи. Право та державне управління, 2020. No 2. С. 211-220. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2020/34.pdf (дата звернення: 10.01.2023).

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В КРАЇНАХ ЄС НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Баряхтар Марина Петрівна

ORCID ID: 0009-0001-3366-5143

здобувач ступеня доктора філософії PhD зі спеціальності
281«Публічне управління та адміністрування», аспірантка
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Податкові системи європейських країн постійно розвиваються та адаптуються до викликів сучасної економічної ситуації та глобальних тенденцій, враховуючи внутрішні ринкові потреби. Побудова податкових систем країн Європейського Союзу становить складні завдання, оскільки вони повинні забезпечувати достатні доходи до національних бюджетів, відповідати загальноєвропейським принципам податкової політики, співзвучно визначати стратегічні цілі у сфері оподаткування та уникати нерівномірних податкових тягарів між країнами.

Дослідження досвіду європейських країн у галузі формування податкової політики та вдосконалення їхніх податкових систем має значущі наслідки для України. В першу чергу, це обумовлено можливістю інтеграції ефективних податкових механізмів з розвинених країн у власний національний податковий контекст. Це дозволить використовувати найкращі практики та здійснювати оптимальне регулювання податків, щоб стимулювати економічний розвиток.

Крім того, аналіз європейського досвіду також сприятиме гармонізації податкових систем. З врахуванням загальноєвропейських стандартів і принципів, Україна може спрямувати свої зусилля на створення більш послідовної та узгодженої системи оподаткування. Це зменшить ризик негативних податкових розбіжностей між країнами і сприятиме більш гладкому інтеграційному процесу в європейському економічному просторі.

Саме тому можна стверджувати, що осмислене вивчення досвіду ЄС щодо податкової політики має важливе значення для України, яке варто враховувати при формуванні внутрішніх стратегій розвитку і реформування податкової системи.

При цьому, слід зазначити, що основні засади податкової політики в країнах ЄС на сучасному етапі відображають складні і глибоко обґрунтовані підходи до оподаткування, які спрямовані на забезпечення стійкого економічного розвитку, соціальної справедливості та конкурентоспроможності. Проте, важливо розуміти, що податкова система ЄС не може бути прийнята як абсолютно ефективна та бездоганна, і просто копіювати її принципи для власної національної системи є некоректним підходом. Вона також має свої недоліки, неефективні аспекти та невирішені проблеми.

На сучасному етапі засади податкової політики в країнах Європейського Союзу базуються на різноманітних принципах та стратегіях, спрямованих на забезпечення стійких доходів для державних бюджетів, підтримку економічного зростання, забезпечення соціальної справедливості та сприяння сталому розвитку.

Основні засади податкової політики в країнах ЄС включають такі аспекти:

1.Прогресивність. Багато країн ЄС використовують систему прогресивного оподаткування, де ставки податків зростають зі збільшенням доходу. Це сприяє розподілу податкового навантаження більш справедливим чином, забезпечуючи вищі ставки для тих, хто має більше засобів.

2.Безпосередні та непосредні податки: Країни ЄС використовують комбінацію безпосередніх (на доходи та майно) та не посередніх (на споживання, торгівлю тощо) податків. Це допомагає різноманітно покривати витрати держави.

3.Податкові ставки та винятки. Різні країни встановлюють різні податкові ставки для різних видів доходів та операцій. Також можуть існувати спеціальні винятки та пільги для певних груп населення чи галузей економіки [1].

4.Податкові збори для соціальних програм: Багато країн ЄС використовують частину податкових надходжень для фінансування соціальних програм, таких як охорона здоров'я, освіта, соціальна підтримка тощо.

5.Боротьба з ухиленням від сплати податків: Країни ЄС активно працюють над зменшенням ухилення від сплати податків і податкової евазії шляхом впровадження більш ефективних контрольних механізмів та міжнародної співпраці.

6.Податкові угоди з іншими країнами: Щоб забезпечити ефективну оподаткову політику, деякі країни ЄС укладають податкові угоди з іншими державами для уникнення подвійного оподаткування та сприяння співпраці

7.Підтримка підприємництва: Багато країн ЄС намагаються створити сприятливі умови для підприємництва, включаючи низькі ставки корпоративного податку та інші заходи, що сприяють економічному зростанню.

8.Зелена податкова політика: Сучасні тенденції включають також заохочення екологічно відповідних практик через застосування зелених податків та пільг для сталого розвитку [2].

Висновки. Отже, при аналізі та адаптації європейського досвіду до національного контексту важливо не лише виділяти позитивні аспекти, а й ретельно аналізувати негативні сторони та ризики, а також враховувати особливості внутрішніх ситуацій та потреб національного ринку. Засади податкової політики в країнах ЄС можуть варіюватися від держави до держави, оскільки кожна з них враховує свої особливості, економічний стан та соціальні потреби.

Список використаних джерел:

1. M.F. Safonova, D.S. Reznichenko, M.V. Melnichuk, A.K. Karaev, S.F. Litvinova. (2016) Taxes Harmonization Features in the European Union Countries. International Journal of Economics and Financial. № 6 (58). PP. 154- 159.
2. Fact Sheets on the European Union. (2019). Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/92/general-tax-policy>.

ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМ КАПІТАЛОМ: АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Галян Дмитро Васильович

здобувач третього рівня освіти

Національний університет водного господарства та природокористування, Україна

Одним із обов'язкових кроків забезпечення переходу до Індустрії 5.0 в Україні є відновлення та зростання людського капіталу, а отже, у майбутньому виникнуть нові методи управління людським капіталом, зміниться парадигма управління.

Можна виділити три тренди у бізнесі, які дозволять нам краще зрозуміти принципи управління людським капіталом в умовах цифровізації економіки та поширення парадигми Індустрії 5.0:

1. Усі великі суб'єкти господарювання у світі перебувають у стані трансформації, завдання якої – створення основи успішного розвитку на умовах цифровізації. При цьому дуже мало хто задоволений швидкістю змін, і тим, як швидко їм виходить перебудуватися, щоб по-новому працювати з продуктом та клієнтами. Відповідальність за розвиток навичок переходить до працівників.

2. Змінюється організаційна структура управління. Підприємства не встигають за швидкістю трансформації та для більшої гнучкості перетворюються на платформу, на якій взаємодіють малі команди, а компетенції спільного створення цінності та командної роботи виходять на перший план.

3. Змінюється метод управління трансформацією. Якщо раніше це було управління зверху вниз, то тепер підприємства поєднують різні підходи, що базуються на глибокому аналізі клієнтів та горизонтальній взаємодії різних підрозділів та функцій.

Для визначення особливостей управління людським капіталом в умовах переходу до Індустрії 5.0 та активного розвитку цифрової економіки дослідимо основні засади порівняно з існуючим традиційним підходом.

1 принцип. Принцип задоволення потреб підприємств. За розвитку штучної інтелектуалізації дія даного принципу спрямована не на традиційне задоволення реальних потреб суб'єкта господарювання, але на задоволення сформованих нових потреб у професії найвищої категорії «Знання». При цьому слід враховувати, що критичної маси попиту на знання немає. І це задоволення відбуватиметься у разі інвестування в головний ресурс, який ніколи не буде вичерпним – інтелект.

2 принцип. Принцип наявності ризику, який в умовах штучної інтелектуалізації є досить високим, адже зумовлений інформаційною асиметрією. Інформаційна асиметрія може бути обумовлена самим середовищем, спрямованим на постійний розвиток, а також іншими численними причинами: зростанням обсягу управлінської інформації, її складності, проблемою великих масивів даних.

3 принцип. Принцип керованості зосереджений не на високу керованість, організаційну структуру управління, що має бути стабільною, ієрархічною, з чітким розподілом функцій управління. Даний принцип проявляється в низькій керованості, гнучкій автоматизованій структурі за відсутності розподілу функцій управління. Це зумовлено тим, що в умовах розвитку штучного інтелекту технології, які не потребують залучення людини, є найбільш гнучкими та можуть реалізуватися у гнучкій виробничій системі.

4 принцип. Принцип прийняття рішень спрямований на передбачення, пошук та

аналіз проблем, творчий пошук, тоді як при традиційному підході дія даного принципу була спрямована на наявність стандартних проблем, при цьому рішення приймалися із затримками у відповідь на проблему, а сам пошук рішення здійснювався на основі минулого досвіду. Важливими якостями у людському капіталі виступають креативність, творче мислення, використання широкого спектра способів генерації ідей, аналізі та оцінці нових ідей; у латеральному мисленні, що виявляється у пошуку нестандартного вирішення завдань; творчому підході у спільній діяльності.

5 принцип. Принцип стилю управління проявляється у командній роботі. Основою такого управління є динамічна мережева організаційна структура, заснована на формуванні робочих груп, у яких робочі процеси стануть більшою мірою опиратися на конкретні проекти, ніж на функції.

6 принцип. Принцип результативності полягає у переході управління на новий рівень, тобто в управлінні змінами, а не збереження на колишньому рівні. Управління змінами дозволить підвищити ефективність проектної роботи за рахунок синтезу підготовки персоналу та бізнес-середовища підприємства до прийняття цієї зміни, що передбачає проект. Управління змінами – це таке управління людськими ресурсами, яке допомагає змінювати сприйняття персоналом змін усередині підприємства, націлене на забезпечення позитивного ставлення персоналу до нововведень та підготовку працівників до отримання нових знань, а також застосування їх у практичній діяльності.

7 принцип. Принцип підвищення кваліфікації працівників. Традиційний підхід до управління людським капіталом, заснований на принципах періодичного навчання, більше не відповідає на запити часу та ринку праці. Тому роль навчання в університетах, а також в інших освітніх закладах набуває іншого, вагомого, значення у цій парадигмі.

8 принцип. Принцип розвитку компетенцій. При цьому особливого значення набуває інтелектуалізація навчання, що полягає у «наповненні голів» учнів кодифікованими знаннями, «прищепленні» ним певних компетенцій, таких як володіння іноземною мовою – Foreign language Skills, володіння навичками роботи з великими цифрами – Big Data Skills також навичками використання цифрових технологій – Digital Skills.

Список використаних джерел:

1. Маніфест щодо переходу України до Індустрії 5.0. INDUSTRY4UKRAINE. Платформа промислових та хайтек секторів. URL: <https://www.industry4ukraine.net/publications/manifest-shhodo-perehodu-ukrayiny-do-industriyi-5-0/> (дата звернення: 07.08.2023).
2. Human Capital Project. The World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/human-capital#About> (дата звернення: 07.08.2023).

СЕКЦІЯ VI. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

WARFARE BEYOND THE BATTLEFIELD: GLOBAL ECONOMIC IMPLICATIONS FOR UKRAINE

Artem Nazarko

ORCID ID: 0000-0002-4190-7288

PhD student, Faculty of Law

Palacký University Olomouc, Czech Republic

Summary. *The article examines the financial and economic aspects of the ongoing conflict between Russia and Ukraine within an international context. It explores both positive trends of support provided by European countries and the challenges encountered in decision-making processes. The conflict, now spanning almost a year, has led to infrastructure destruction, loss of lives among military and civilian populations, and significant damage to Ukrainian cities and towns. This situation has influenced both internal and external economic policies. With the help of several European countries, the Ukrainian Government has taken steps to protect its citizens through military, economic, and financial aid. International cooperation has presented opportunities for collaboration and shared responses in facing aggression. The article also considers the complications arising in the decision-making process due to the international context. The study highlights the profound impact of the Russian invasion on Ukraine's economy, including a sharp decline in real GDP growth and trade disruptions. The mass displacement of citizens and the strain on social services and the labour market have resulted in socioeconomic challenges. In conclusion, the research underscores the critical role of international financial aid in supporting Ukraine during its ongoing conflict with Russia. The article delves into the intricate relationship between economic policies, political decisions, and international cooperation during times of crisis.*

The Russian Federation's war against Ukraine has been going on for almost a year now, with infrastructure being destroyed, military and civilian casualties, and huge damage to Ukrainian towns and villages caused by aggressive actions. The situation caused by the war in Ukraine has affected both domestic and foreign economic policy. Of course, the Government of Ukraine, with the help of many European countries, which provide substantial military, economic and financial support, is doing everything possible to ensure the social protection of its citizens. The international context of Ukrainian issues creates both difficulties in decision-making and new opportunities.

This study aims to examine the financial and economic aspects of the war in Ukraine in the international context, identifying positive trends in European countries' assistance to Ukraine, new opportunities for cooperation, and difficulties in decision-making.

The morning of 24 February 2022 dramatically changed the life of Ukraine: Russia's treacherous invasion, hundreds of missiles launched into our territory caused irreparable and painful losses, large-scale damage to infrastructure, massive population displacements, and, most importantly, a large number of military and civilian deaths. But this is only one side of the country's tragedy. The situation had an extremely negative impact on the economy, which was reflected in a sharp decline in real GDP. "In the second quarter of 2022 alone, GDP growth fell by 37.2% year-on-year". Trade lost its pre-war pace and volume,

which inevitably led to an increase in inflation. Naturally, a fairly large number of people (over 7 million Ukrainians, which is about a fifth of the population) sought refuge in European countries or central and western Ukraine, becoming internally displaced persons. Of course, the government of the country and many European countries, as well as the United States, are doing everything possible to protect citizens, but problems remain in the social sphere and the labour market. "The number of registered unemployed per vacancy has jumped from 6 to 12 since the beginning of the war, and research data indicate that the unemployment rate has risen to 40%". [3]

All aspects of Ukraine's financial situation are reflected in the report of the International Monetary Fund. However, despite the extremely difficult and challenging situation, the Government of Ukraine has adapted its monetary and exchange rate policies, which has ensured relative financial and exchange rate stability. The devaluation of the exchange rate was a positive development, which helped to stabilise foreign exchange reserves and maintain overall macroeconomic and financial stability. Of course, fiscal policy prioritises spending on defence, social payments, restoration of critical infrastructure and humanitarian needs. However, unfortunately, the military operations in the country are not yet over, and their activity waxes and wanes, creating uncertainty about the size of the financing needs. To date, it is still impossible to calculate financial losses and predict economic risks, which are due, among other things, to the barbaric destruction of Ukraine's critical infrastructure and incalculable losses in the energy and agricultural sectors.

However, Ukraine's economy has survived and is gradually adapting to wartime conditions. As of January 2023, the main hostilities were localised in the eastern and southern territories of Ukraine. Life in the non-combat zones is gradually stabilising, although private consumption, purchasing power and investment have been significantly reduced, causing an unprecedented increase in the budget deficit and a critical decline in tax revenues. Since the beginning of the war, the government has been urgently cutting non-essential expenditures, as spending, mainly on defence, has been steadily increasing and continues to grow. "As a result, the budget deficit, excluding external grants, is estimated to have reached 13.9% of GDP in 2022 at the end of August. Due to the significant increase in non-tax revenues provided by external grants, the overall budget deficit was lower at the end of August and amounted to about 8% of GDP". [3]

Unfortunately, the military operations are still active, so it is difficult to predict both political and financial prospects for 2023 in Ukraine. According to experts, the state of the global economy as of the first half of January 2023 is not critical, as was predicted several months ago. However, this does not guarantee that the global economy is stable and strong. At the World Economic Forum in Davos, International Monetary Fund (IMF) Director Kristalina Georgieva stressed the significant concerns associated with the following phenomena: "The economic growth rate of 2.7% is the weakest GDP growth in decades, except the global financial crisis and the COVID-19 pandemic. Lack of defined inflation behaviour. The situation due to Russia's full-scale war against Ukraine". [1]

The situation caused by the war in Ukraine has affected both domestic and foreign economic policy. Predicting the main risks of 2023, we can note that the main point is the uncertainty of the end of the war, significant destruction of production potential, steady growth in unemployment and, as a result, a decrease in consumer solvency, and migration of labour potential. It is impossible to mitigate war risks "through the use of market instruments (such as monetary taming of structural inflation, market financing of the war budget deficit, or tax cuts to attract private capital). Also, not all policy decisions depend solely on the position of Ukrainian government officials. The international context of Ukrainian issues creates both difficulties in decision-making and opens up new

opportunities" [2].

Unfortunately, we can assume that the global crisis in the financial and energy structures may negatively affect the volume and rhythm of international financial support to Ukraine, which will lead to corresponding consequences in the state budget and economy. There are also certain inflation risks associated with the natural adjustment of the economy to the new operating conditions, which leads to adjustments in pricing policy, changes in supply logistics and sales markets, partial re-profiling of business structures, and an increase in the share of imports. The country's civilian energy infrastructure is being heavily hit by Russian missiles, which creates an additional inflationary structural shock and leads to a reduction in working hours, increasing production costs. Ukraine faces serious challenges in 2023 that need to be addressed urgently - "the launch of a plan to finance the reconstruction of Ukraine's economy with the participation of international partners is a top priority of economic policy that should be implemented before the end of hostilities, despite the risks. The receipt and distribution of international assistance should be carried out with the adequate functional participation of national state institutions". [2]

In 2023, the structure of financing the state budget deficit of \$38 billion will not differ significantly from 2022: 46% of expenditures will be financed by international aid. Other borrowings will amount to UAH 170 billion, including UAH 90.7 billion of domestic borrowings. In 2022, the general fund of the state budget received UAH 1,491 billion. Of this amount, UAH 480.6 billion was gratuitous international assistance in the form of grants [4]. Thus, according to IMF estimates, in 2023 Ukraine "may need \$3-5 billion of external financing per month. This amount will depend on the nature of the hostilities and the macroeconomic situation in the country. International aid funds only social payments and the functioning of the state. The structure of military expenditures is based on domestic budget revenues in the form of taxes, loans, privatisation proceeds, *etc* [4].

A separate issue is the global financial assistance to Ukraine in 2023. Thus, in December 2022, the G7 countries made a joint decision to organise a platform to provide substantial assistance to Ukraine, support its economy, provide military equipment, and facilitate its further recovery and gradual revival. The G7 finance ministers reached a consensus that ensures coordinated budgetary and economic support for Ukraine through 2023. It was about "mobilising up to \$32bn. This amount includes €18 billion from the EU and budget support from the US and Japan. Support for the Ukrainian government, state-owned enterprises and the private sector through the European Bank for Reconstruction and Development, the International Finance Corporation and the European Investment Bank will amount to \$6.7 billion".[4] As noted above, the EU is allocating €18 billion to Ukraine, €1.5 billion per month for a year. On the positive side, these loans have a 10-year grace period. EU member states will cover the bulk of the interest costs. However, an essential condition for this long-term loan is that Ukraine must implement reforms that should affect public administration, the rule of law, and the fight against corruption and fraud. "The US has set aside a separate section in the 2023 state budget for assistance to Ukraine. It includes a sum of \$45 billion". The media hastened to call it aid to Ukraine, although this conclusion is not entirely true. Consider the structure of US financial assistance, which includes "direct assistance to Ukraine from the United States: \$13.37 billion in economic and budgetary assistance to the government of Ukraine; \$9.0 billion in military assistance to Ukraine; \$2.47 billion for humanitarian purposes in Ukraine and countries hosting Ukrainian refugees". The United States also has expenditures that directly bypass Ukraine: "\$11.88 billion - compensation to the US Army for weapons it will transfer to Ukraine; \$6.98 billion - support for US troops stationed in Europe; \$2.4 billion - to host Ukrainian refugees in the United States; \$166 million - for the needs of the State Department and USAID in Ukraine; \$126.3 million - to prepare for overcoming the

consequences of possible nuclear incidents in Ukraine" [4]. However, this amount also includes US expenditures that are not entirely related to assistance to Ukraine: "\$300 million for the US nuclear energy sector; \$50 million for the Food for Peace programme; \$5 million for the McGovern-Dole fund for education and child nutrition; \$6 million for verification of the use of the allocated funds" [4]. An important point to note is that the US President's authority to "provide weapons to Ukraine" has been raised to \$14.5 billion. In general, the US budgetary assistance to Ukraine is expected to be \$1.1 billion per month (from January to September 2023)" [4].

In 2022, Ukraine "received \$2.7 billion in special rapid support instruments from the IMF, while paying the Fund \$2.4 billion in debts from previous years" [4]. Ukraine had expected a new large programme to be signed by the end of 2022, but the IMF "introduced only a new support instrument.

In December, the IMF Board of Executive Directors approved a Monitoring Programme involving the Fund Board for Ukraine. The IMF notes that this programme "aims to help Ukraine maintain its macroeconomic and financial stability and provides for the development of a macroeconomic framework that will facilitate increased donor assistance to Ukraine". [4]

Unfortunately, there is no real monetary assistance from the IMF yet. In addition, the promised monthly assistance "in the amount of €1.5 billion and \$1.1 billion is significantly lower than the IMF's estimate of the need for such funding (\$3-5 billion)". Therefore, it is quite natural that the Government of Ukraine may consider it necessary to turn to the World Bank's partners, as well as to the countries that have already assisted in 2022, such as the United Kingdom, Canada, Italy, France, and others.

Conclusion. In the current landscape where Ukraine stands as a defender of democratic values worldwide, the imperative of ensuring the optimal functioning of the state during times of conflict becomes paramount. The multifaceted impact of warfare extends well beyond the battlefield, infiltrating the economic fabric of nations and reshaping global dynamics.

It has become evident that effective response mechanisms, collaborative strategies, and well-coordinated international financial assistance are pivotal in mitigating the economic repercussions of conflict. The case of Ukraine serves as a testament to the interdependency of global economies and the shared responsibility of nations to fortify one another in times of adversity. As Ukraine confronts economic challenges resulting from conflict-induced disruptions, the international community's support becomes a beacon of hope, reinforcing the notion that alliances built on solidarity and shared values can transcend geopolitical boundaries.

In light of the presented findings, it is evident that the world must recognize the urgency of addressing not only the military aspects of conflicts but also their profound economic implications. The lessons drawn from Ukraine's experience emphasize the need for proactive measures to stabilize economies affected by war, while also advocating for comprehensive strategies that integrate financial aid, diplomatic efforts, and socio-economic rehabilitation. The international community's response to conflicts must encompass a holistic approach that encompasses financial assistance, diplomatic engagement, and steadfast commitment to upholding democratic values. By doing so, nations can stand united in facing the economic challenges wrought by warfare and, in turn, contribute to the broader endeavour of building a more resilient and interconnected global society.

References:

1. Global Economic Outlook: Is this the End of an Era? WeForum.org. 20.01.2023. Available at: <https://www.weforum.org/events/world-economic-forum-annual-meeting->

- 2023/sessions/global-economic-outlook-is-this-the-end-of-an-era.
2. Bohdan Danilyshyn (2023) How the war has affected Ukraine's financial sector: the main achievements and failures of this year and the tasks for the next year. *Economic Pravda*. 28.12.2022. Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/28/695523/>.
 3. IMF Staff Country Reports. "Ukraine: Request for Purchase Under the Rapid Financing Instrument-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Ukraine". International Monetary Fund. 19.10.2022. Available at: <https://www.slovoidilo.ua/2022/10/20/novyna/ekonomika/skorochennya-vvp-tabezprecedentnyj-deficyt-byudzhetu-mvf-oczynyly-naslidky-vijny-ekonomikyukrayiny>.
 4. Valery Moiseev (2023) What's wrong with "\$45 billion in US aid" and what Ukraine is promised for 2023? *The Page*. 12.01.2023. Available at: <https://thepage.ua/ua/economy/mizhnarodna-finansova-dopomoga-ukrayini-u-2023-roci>.

This research was supported by the Palacký University Young Researcher Grant (Grant No. JG_2023_043)

АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПРАЦІ ДО ВИМОГ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Первак Олександр Сергійович

Курсант 3-го курсу ННППФПНП

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Нагорна Олена Олександрівна

Старший викладач кафедри цивільного права та процесу, старший лейтенант поліції

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Сучасне суспільство переживає перехід до інформаційної ери та цифрової економіки, що впливає на всі сфери діяльності, включаючи трудове право. Законодавство у сфері праці повинно адаптуватися до нових реалій, враховуючи вимоги інформаційного суспільства та цифрової економіки. У даній статті розглянемо основні аспекти адаптації законодавства у сфері праці до вимог інформаційного суспільства та цифрової економіки.

Швидкий розвиток інформаційних технологій суттєво змінив спосіб, яким сучасні працівники здійснюють свою професійну діяльність. Засоби комунікації та інформаційні технології надають їм нові можливості для виконання роботи, що призводить до виникнення нових форм праці [1, с.154].

Однією з таких форм є дистанційна робота, коли працівник може виконувати свої обов'язки з будь-якого місця, використовуючи інтернет та засоби віддаленого доступу до робочих інструментів. Це дає працівникам більшу гнучкість у виборі робочого місця та режиму роботи. Вони можуть працювати з дому, коворкінгу або будь-якого іншого місця, що відповідає їхнім потребам і зручності.

Крім того, з'являються інші форми праці, такі як фріланс та телекомутація. Фрілансери працюють над проектами на підставі контрактів із замовниками, не маючи постійного роботодавця. Телекомутація дозволяє працювати з використанням засобів дистанційного зв'язку та зберігати зв'язок з колегами та керівництвом, незалежно від географічного розташування [2, с.98].

Такі нові форми праці ставлять під сумнів традиційні норми трудового права, які були розроблені з орієнтацією на офісну роботу та фізичну присутність на робочому місці. Наприклад, питання щодо робочого часу, контролю за виконаною роботою, охорони праці та соціального захисту працівників стають актуальними, оскільки традиційні механізми трудового права можуть бути несумісними з гнучкими формами праці.

Саме тому, адаптація трудового права до нових реалій інформаційного суспільства та цифрової економіки є важливим завданням для забезпечення справедливих умов праці, захисту прав та інтересів працівників у цьому зміненому оточенні. Необхідно розробити нові норми та регулятори, які враховуватимуть специфіку цифрової праці та забезпечуватимуть баланс між потребами працівників і роботодавців у цьому швидкозмінному інформаційному світі [3, с.86].

Цифрова економіка, яка базується на розширеному використанні

інформаційних технологій та автоматизації, дійсно має значний вплив на зайнятість та умови праці. Розвиток технологій, таких як штучний інтелект, робототехніка, аналітика даних та інші, приводить до зростання автоматизованих процесів у виробничій сфері.

Одним з наслідків цифрової економіки є заміщення людей машинами та алгоритмами. Роботизація та автоматизація певних робочих операцій можуть зменшити потребу в ручній праці, що може призвести до зниження зайнятості у деяких секторах. В той же час, використання інформаційних технологій може змінювати характер виконуваних робіт, вимагати нових навичок та знань у працівників [4, с.216].

Ці зміни вимагають перегляду та адаптації законодавства у сфері праці з метою захисту прав та інтересів працівників. Необхідно розробити нові норми, які враховуватимуть вплив цифрової економіки на зайнятість, наприклад, шляхом встановлення правил щодо перекваліфікації працівників, забезпечення соціального захисту у разі втрати роботи через автоматизацію, регулювання питань приватності та захисту персональних даних у цифрових робочих середовищах тощо.

Крім того, необхідно активно співпрацювати зі стейкхолдерами, такими як роботодавці, профспілки та урядові органи, для розробки ефективних політик та регулювань, які забезпечать баланс між автоматизацією та захистом прав працівників.

Адаптація законодавства до вимог цифрової економіки включає не лише створення нових правил, а й забезпечення адекватного правового статусу працівників, особливо тих, які працюють на платформах, що надають послуги за допомогою інтернету. Враховуючи специфіку цифрового середовища, де працівники можуть бути самозайнятими, фрілансерами або зайнятими у гнучких формах праці, потрібно розробити механізми контролю, що забезпечать їх захист та соціальні гарантії.

Одним з ключових аспектів є регулювання умов праці. Це включає встановлення стандартів щодо робочого часу, відпочинку, охорони праці та здоров'я, а також вирішення питань безпеки праці в цифровому середовищі. Наприклад, необхідно встановити механізми контролю за виконанням працівниками норм робочого часу, особливо у випадку дистанційної роботи, коли робочий час може бути складно визначити. Крім того, важливо забезпечити захист працівників від надмірного навантаження та перевантаження, а також встановити механізми контролю за дотриманням охорони праці та забезпеченням безпеки в цифрових робочих умовах [5, с.157].

Заробітна плата є ще одним важливим аспектом, який потребує уваги при адаптації законодавства до цифрової економіки. З урахуванням гнучких форм праці, самозайнятості та фрілансу, необхідно розробити механізми контролю за заробітною платою та забезпеченням справедливих умов оплати праці.

Отже, адаптація законодавства у сфері праці до вимог інформаційного суспільства та цифрової економіки є необхідним кроком для забезпечення справедливих умов праці та захисту прав працівників. Регулювання нових форм праці, застосування інформаційних технологій та вирішення питань щодо цифрової економіки вимагають уваги з боку законодавців. Необхідно постійно моніторити зміни в суспільстві та адаптувати законодавство, щоб забезпечити справедливі та ефективні правила в глобалізованому і цифровому світі.

Список використаних джерел:

1. Трудове право України: навчально-методичний посібник. І.М. Дмитрук. Миколаїв: Видавничий дім «Гельветика». 2017. 145 с.
2. Трудове право України: підручник (за ред. проф. О. М. Ярошенко). Харків: Вид-во 2022. 376 с.
3. Трудове право України: підручник. За загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 472 с.
4. Трудове право України: навчальний посібник, кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 564 с.
5. Трудове право України: Навч. посіб. За заг. ред. Теліпко В. Е.: К.: Центр учбової літератури, 2009. 456 с.

ВИДИ ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ

Нянченко Д.О.

курсант 2-го курсу Навчально-наукового інституту права та
підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Логінова М.В.

Викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Договір дарування являє собою документ, на основі якого одна сторона передбачає на безоплатній основі іншій стороні певне майно. Також, даний документ попереджає зобов'язання по переванню визначеного майна в майбутньому або звільнення його від майнового обов'язку. Договір дарування є повністю безоплатним.

В юридичній літературі визначають такі види договору дарування:

1. Договір дарування з обов'язком передати дарунок у майбутньому – це такий різновид договору дарування, в якому встановлений обов'язок дарувальника передати дарунок обдаровуваному в майбутньому через певний строк (у певний термін) або у разі настання відкладальної обставини (ч. 1 ст. 723 ЦК України [1]).

2. Договір дарування з обов'язком обдаровуваного на користь третьої особи – є одним з видів договору дарування. У цьому типі договору обдаровуваний зобов'язується виконати певну майнову дію на користь третьої особи або утриматися від її здійснення. Ця дія може включати передачу грошової суми або іншого майна власністю, виплату грошової ренти, надання права довічного користування дарунком або його частинами, а також відмову від претензій до третьої особи щодо виселення інших.

Цей вид договору дарування передбачає залучення третьої особи до отримання користі від дарування, яка може бути бенефіціаром угоди. Обдаровуваний віддає обіцяну вигоду третій особі згідно умов договору. Наприклад, можливий випадок, коли обдаровуваний передає грошову суму на рахунок третьої особи або виплачує регулярну ренту. Такий договір може також передбачати надання права довічного користування дарунком або відмову обдаровуваного від претензій до третьої особи щодо виселення інших.

3. Договір про пожертву – дарування нерухомих та рухомих речей, зокрема грошей та цінних паперів, обдаровуваному для досягнення ним певної, наперед обумовленої мети (ч. 1 ст. 729 ЦК України) [2]

Відповідно до Цивільного Кодексу України за договором дарування одна сторона, іменована дарувальником, передає іншій стороні, що називається обдаровувальною, річ у власність або майнове право до себе або до третьої особи або звільняє її від виконання певного майнового обов'язку перед собою або перед третьою особою.

Дарувальник є власником майна, що передається. Внаслідок договору дарування майно дарувальника зменшується, а майно обдаровуваного збільшується. Ця обставина допомагає відрізнити договір дарування, наприклад, від договору страхування [3].

ЦК України містить також положення про пожертву, незважаючи на те, що пожертвуванням теж визнається дарування речі, воно не може виражатися у

звільненні від будь-якого зобов'язання.

Згідно з наданими умовами, організаційні форми благодійництва можуть надавати певну матеріальну допомогу найбільш вразливим верствам населення, хворим та інвалідам. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» у статті 1 визначає благодійну діяльність як добровільну особисту та/або майнову допомогу для досягнення цілей, визначених законом, при цьому благодійник не одержує прибутку та не отримує будь-якої винагороди або компенсації.

Благодійна організація, згідно з цим Законом, є юридичною особою приватного права, чий статутні документи визначають благодійну діяльність в одній або кількох сферах, передбачених законом, як основну мету її діяльності. Це означає, що благодійна організація може мати власність на рухоме і нерухоме майно, матеріальні та нематеріальні активи, кошти, а також інше майно, яке було придбане на законних підставах. Крім того, благодійна організація має право укладати будь-які угоди стосовно майна та коштів, що перебувають у її власності, які не суперечать її статутним цілям та законодавству України.

Отже, зазначена стаття визначає благодійну діяльність та благодійну організацію, показуючи, що благодійна діяльність та пожертва є тотожними поняттями. Благодійна діяльність має на меті надання допомоги тим, хто її потребує, без одержання прибутку благодійником, а благодійна організація є юридичною особою, яка здійснює цю діяльність і володіє необхідними ресурсами для її здійснення.

Однією з форм здійснення благодійної діяльності є дарування об'єктів власності на безоплатне або пільгове використання. Часто виникають ситуації, коли власник житлового будинку, квартири, земельної ділянки або іншого нерухомого майна бажає ще за свого життя подарувати цю власність своїм дітям, онукам, племінникам чи іншим родичам або особам. [3].

Укладення договору дарування є важливим кроком для здійснення благодійного акту, оскільки він надає юридичну силу та захищає права сторін. Перед укладанням такого договору рекомендується звернутися до юридичних консультантів або нотаріуса, які зможуть надати професійну допомогу та забезпечити правову валідність цього акту благодійності.

Список використаних джерел:

1. Мельник А.М. Особливості договору пожертви як різновиду договору дарування. Редакційна колегія: АМ Куліш–доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України; ВВ Миргород-Карпова–кандидат юридичних наук; АВ Стебляк–доктор філософії зі спеціальності 081 «Право»; ВВ Пахомов–доктор юридичних наук, професор. 2022. с. 198.
2. Головей І.І., В.В. Заборовський. Договір пожертви як форма дарування. 2016.
3. Гончаренко В.О. Договір дарування у цивільному праві України. Молодий вчений 6. 2016. с. 233-237.

ВІДПОВІДАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ: НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ДИСКУРСУ

Сергій Вікторович Волков

ORCID ID: 0009-0000-7029-9464

аспірант відділу дослідження проблем кримінально-виконавчого права

Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності

імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України, Україна

Науковий керівник: Владислава Батиргарєєва

доктор юридичних наук, професор, директор

Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності

імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України, Україна

Увесь демократичний світ співчуває і підтримує Україну у прагненні утвердитися незалежною демократичною, суверенною і цілісною державою. Безумовно, від 24 лютого 2022 року світ змінився. Попри цивілізаційний прогрес, розвиток штучного інтелекту, інших цифрових технологій до цього часу українці перебувають в ситуації ризику гуманітарної кризи. Гуманітарна допомога стала невід'ємним супутником усіх суспільних процесів, що відбуваються в Україні у зв'язку з військовою агресією рф.

Правове регулювання і контроль за цільовим використанням гуманітарної допомоги визначено Законом України «Про гуманітарну допомогу» [2], Законом України «Про благодійну діяльність і благодійні організації» [1]. Відповідальність за незаконне використання гуманітарної допомоги визначається статтею 2012 Кримінального кодексу України [3].

Зазначимо тут, що право в якості соціального регулювання зазвичай регулює процеси соціалізації індивідів і суспільства загалом. Правова культура суспільства, соціально-правовий досвід суб'єктів правовідносин в царині відповідального використання гуманітарної допомоги перебуває, на наш погляд, в активній фазі творення. Для того, щоб кожний суб'єкт правовідносин міг орієнтуватися у правовій дійсності, здійснювати усі види комунікації контекстно заявленої у назві публікації проблеми теми, визначимо ключові напрями соціально-правового дискурсу.

Як відомо, формування правової культури передбачає підвищення рівня правосвідомості і правового мислення громадян. Ці категорії системно залежать від правової соціалізації і правового виховання кожної особи.

Тож, на наш погляд, значущими напрямками соціально-правового дискурсу проблеми відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги є такі, що формують соціально-правовий базис законності, відкритості і цільового використання гуманітарної допомоги, а саме:

1) розроблення системи правовиховних заходів, актуальних сучасним антропологічним наукам способів та засобів впливу на громадянську правосвідомість через накопичення достовірної інформації про надходження, розподіл, цільове використання гуманітарної допомоги з урахуванням стихійних компонентів правової соціалізації громадян України в умовах провадженого воєнного стану;

2) цілеспрямована робота державних інституцій щодо вироблення у громадян сталих правомірних переконань і правомірної поведінки щодо відповідального

використання гуманітарної допомоги з урахуванням супутніх суперечностей, суб'єктивних умов правового виховання, як-то використання технологій гібридних і цифрових війн, несформованість соціальної доброчесності;

3) формування змістового компоненту, відповідне інформування з правоосвітньою і правовиховною метою, з метою соціальної пропаганди, реальних практик правомірної доброчесної поведінки громадян, їх особистої участі в підтримці охоронних правових норм щодо відповідального і цільового використання гуманітарної допомоги.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації». Відомості Верховної Ради, 2013, № 25, ст.252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>.
2. Закон України «Про гуманітарну допомогу». Відомості Верховної Ради, 1999, № 51, ст.451. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text>.
3. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України, 2001, № 25-26, ст.131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3920>.

КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВІ ПОВНОВАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Влад Анастасія Денисівна

курсантка 202 взводу, факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Одеський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Рудой К.М.

д-р. юрид. наук, професор кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
Одеський державний університет внутрішніх справ, Україна

Контрольно-наглядова форма повноважень правозастосовної діяльності Національної поліції у механізмі сучасної України є організаційним засобом функцій держави, реалізація якої значною мірою залежить від ефективності цієї діяльності.

Контрольно-наглядові повноваження є базовим елементом структури контрольної процедури, має всі ознаки правової процедури, орієнтовані на досягнення конкретного соціального результату. Діяльність складається з послідовних актів поведінки, внутрішньо структурована доцільними суспільними відносинами; володіє основною моделлю розвитку, попередньо встановленої на нормативному або індивідуальному рівні; ієрархічно побудована; знаходиться в динаміці розвитку; має службовий характер, виступає засобом реалізації суспільних відносин. Родовим поняттям щодо поняття контрольної-наглядової процедури є адміністративна процедура, яка в законодавстві визначається як логічно відособлена послідовність адміністративних дій. [1]

За допомогою контрольних-наглядових процедур посадові особи Національної поліції реалізують повноваження щодо здійснення функцій контролю та нагляду, контрольна-наглядова процедура є організаційно-правовою формою реалізації функцій контролю і нагляду, інструментом структуризації процесу прийняття і виконання управлінських рішень.

Об'єднуючи дії черговою здійснення, метою, загальним проміжним результатом, процедура утворює одиничний етап процесуальної стадії, в межах якої суб'єкти контрольної-наглядової діяльності уповноважені на вчинення передбачених законом дій. Взаємопов'язані етапи перетворюються в стадії, які відображають логіко-функціональну динамічну характеристику контрольного процесу є відносно самостійними етапами процесу, на кожному з яких вирішуються специфічні завдання провадження з метою здійснюються юридичних дій, складання юридичних документів.

Процесуальна стадія, маючи поставлену кінцеву мету, відображаючи логічну послідовність розвитку контрольного процесу, дозволяє досягти проміжного результату наблизитися до вирішення завдань контрольної-наглядової діяльності. Різниця стадій закладено в підставах виникнення, цілі, завдання, обумовлено колом учасників, спектром процесуальних дій, термінами здійснення і правовим результатом. Стадії пов'язані між собою, виконання дій в рамках однієї стадії є необхідною умовою реалізації наступних стадій процесу. Послідовно змінюючи, процесуальні стадії в сукупності утворюють контрольну-наглядове провадження, яке є головним елементом контрольного процесу. [2]

Наприклад, органи Національної поліції в межах повноважень, передбачених чинним законодавством уповноважені щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства відповідними суб'єктами та забезпечення інтересів суспільства. Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» маємо можливість стверджувати, що поліція в порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України, може оглядати за участю адміністрації (керівництва) юридичних осіб, фізичних осіб (у тому числі фізичних осіб-підприємців) чи їх уповноважених представників приміщення, де знаходяться зброя, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила або порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, а також безпосередньо оглядати місця їх зберігання з метою перевірки дотримання правил поведінки з ними та правил їх використання. В свою чергу, поліція може оглядати зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, що знаходяться у фізичних та юридичних осіб, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання та використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, з метою перевірки дотримання правил поведінки з ними та правил їх використання. Водночас поліція відповідно до порядку, визначеного Міністерством внутрішніх справ України, вилучає зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, а також опечатує і закриває об'єкти, де вони зберігаються чи використовуються (у тому числі стрілецькі тири, стрільбища невійськового призначення, мисливські стенди, підприємства й майстерні з виготовлення та ремонту зброї, спеціальних засобів, боєприпасів, магазини, у яких здійснюється їх продаж, піротехнічні майстерні, пункти вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поведінки з ними та їх застосування) у випадку виявлення порушення правил поведінки з ними та правил їх використання, що загрожують громадській безпеці, до усунення таких порушень. У даному аспекті органи Національної поліції наділені відповідними контрольно-наглядовими повноваженнями дотримання вимог дозвільної системи. [3]

Процедури контролю та їх регламентація мають значення як для сторони, що контролює, так і для сторони, яку контролюють. Контролюючу сторону визначені процедури дисциплінують, підвищують організованість і дієвість її роботи. Для сторони, яку контролюють, правове забезпечення процедур контролю позбавляє від свавілля в діях контролюючих, до того ж, дозволяє уникнути дестабілізуючого фактору контролю в їх поточній роботі, оскільки вони вже морально підготувалися до процедур контролю. Крім того урегульованість процедур за допомогою норм права дозволяє уникнути непередбачуваних негативних дій контролюючих, які можливі за відсутності існування відповідних правових норм. [4]

Під час здійснення нагляду органами Національної поліції за дотриманням правил дозвільної системи поліцейськими виявляються й усуваються недоліки у функціонуванні підконтрольних об'єктів, припиняються порушення встановлених правил, виявляються причини і умови, які їм сприяють. Характеризуючи нагляд органів Національної поліції за об'єктами дозвільної системи, необхідно виходити з того, що він включає в себе як перевірки таких об'єктів, так і інформаційно-аналітичну роботу щодо вивчення і оцінки стану справ на цих об'єктах, а також вжиття заходів щодо попередження і виявлення порушень відповідних правил, їх усунення та покарання винних. За сферою здійснення цей нагляд є зовнішнім, тобто

поширюється на об'єкти незалежно від їх відомчого підпорядкування. Натомість вищі територіальні органи поліції здійснюють нагляд за діяльністю нижчих підрозділів, тобто забезпечують внутрішньо-системний нагляд, характерний для будь-якої системи управління. [5]

Кваліфіковане проведення контролю у діяльності поліції вимагає не лише глибокого знання специфіки такої роботи, методів і форм її здійснення, а й високого рівня спеціальних знань, зокрема знань правових, що особливо актуально для контролю в адміністративно-процесуальній сфері. Рівень професіоналізму в контрольно-наглядовому процесі має бути гранично високим та кваліфікованим – суб'єкт здійснення контролю повинен бути професіоналом, а будь-яка професійна недостатність в контрольно-наглядовій діяльності негативно позначається на її ефективності й результативності. Ця обставина зумовлює необхідність упровадження в життя принципу професіоналізму й компетентності здійснення контролю в адміністративному процесі. [6]

Отже, під контрольно-наглядовими повноваженнями органів Національної поліції слід розуміти урегульовану нормами адміністративно-процесуального права діяльність підрозділів Національної поліції, спрямовану на реалізацію норм адміністративного процесу в сфері реєстру дозвільної системи, адміністративного нагляду за звільненими з місць позбавлення волі особами, тощо, а також правових норм інших галузей права у сфері вирішення конкретних справ (контрольно-наглядових) щодо забезпечення прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

Список використаних джерел:

1. Сукманова О. (2019). Особливості видів адміністративних процедур щодо охорони права власності в Україні. Підприємництво, господарство і право. № 3. С. 184–189. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/index.php/archive-3-2019>.
2. Сущенко Д. В. (2018). Адміністративні процедури в Україні та країнах Європи: порівняльно-правовий аспект: автореф. дис. .. канд. юрид. наук: спец.: 12.00.07, Запоріжжя. 22 с. URL: http://phd.znu.edu.ua/page//dis/07_2018/Sushchenko.pdf.
3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/580-19>.
4. Андрійко О. Ф. Організаційно-правові проблеми державного контролю у сфері виконавчої влади: дис.... доктора юрид. наук: 12.00.07 Київ. 226 с. URL: <http://kul.kiev.ua/praci-2000-roku/averjanov-v.b.-andriyko-o.f.-kovalenko-v.l.-dergavniy-kontrol-u-sferi-vikonavchoji-vladi.html>.
5. Ярмачі Х. П. Адміністративно-наглядова діяльність міліції в Україні: дис.... доктора юрид. наук: 12.00.07. Харків. 227 с.
6. О.М. Бандурка. Адміністративний процес України. монографія Харків: ХНУВС, Майдан, 2019. – 343-344 с. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/%D0%9F%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20Bahdurka_admin_proces%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/%D0%9F%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20Bahdurka_admin_proces%20(1).pdf).

КРИПТОВАЛЮТА: ВІД НАЦІОНАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДО РОЗРОБКИ ГЛОБАЛЬНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ

Омельчук О.С.

канд. юрид. наук, доцент, доцент, кафедра цивільного права
Національний університет «Одеська юридична академія», м. Одеса, Україна

Новиченко М.Ю.

кафедра цивільного права
Національний університет «Одеська юридична академія», м. Одеса, Україна

Швидке зростання криптовалют зробило їх платіжними засобами глобального характеру, їх зв'язок із традиційною фінансовою екосистемою збільшується, а вплив на фінансову стабільність посилюється. Крім того, швидкість інновацій галузі та недостатня увага до управління ризиками у цій сфері значною мірою посилюють ризики для фінансового сектору. У зв'язку з цим міжнародні фінансові організації розпочали роботу з формування міжнародного механізму регулювання діяльності з криптовалютами.

Метою публікації є аналіз глобального механізму регулювання криптовалют.

Найвпливовішими міжнародними інституціями, які формують глобальний механізм управління ринками криптовалют, є:

- 1) міжнародні форуми найбільш розвинених країн світу G 20, G 7;
- 2) Рада з питань фінансової стабільності (FSB) – міжнародна організація, яка здійснює моніторинг, координує транскордонне фінансове регулювання, а також формулює та впроваджує глобальні фінансові стандарти. Так, FSB, для забезпечення повноти та узгодженості підходів до діяльності з криптовалютами, завершує роботу над своєю глобальною нормативно-правовою базою для операцій з ними. У липні 2023 року, з метою сприяння безпечним інноваціям, цією міжнародною фінансовою установою було укладено два важливих документа – Рекомендації високого рівня регулювання та нагляду за діяльністю та ринками криптоактивів [1] та Переглянуті рекомендації високого рівня щодо регулювання та нагляду за «глобальними стейблкоїнами» [2]. Зокрема, у Рекомендаціях високого рівня щодо регулювання та нагляду за діяльністю та ринками криптоактивів зазначається, що регулятори мають створювати всеосяжні регулюючі правила та політики, що застосовуються емітентами та постачальниками послуг до операцій з криптоактивами, пропорційно їхньому ризику, розміру, складності та системній значущості, а також відповідно економічним функціям, які вони виконують, а також створювати відповідні міжнародні стандарти, приймаючи до уваги конкретні ризики, пов'язані з криптовалютними операціями. Також наголошується на важливості розробляти відповідні галузеві стандарти та політики, серед яких Цілі та принципи IOSCO з регулювання цінних паперів, Базельська концепція та стандарти та ін. [1, с. 5–6];
- 3) Міжнародна організація комісій з цінних паперів (IOSCO) – фінансовий орган міжнародного співробітництва, який об'єднує понад 200 національних регуляторів ринку цінних паперів, надає рекомендації, що стосуються двох важливих сфер функціонування ринку криптовалют – його цілісності та захисту інвесторів. Зокрема у рекомендаціях, опублікованих у травні 2023 року, зазначається, що з погляду захисту інвесторів та цілісності ринку, нормативно-правові стандарти повинні мати

той самий регулюючий ефект, що й щодо традиційного фінансового ринку, з метою сприяння конкуренції між цими ринками та уникнення суперечок;

4) Міжнародний валютний фонд – головна фінансова установа ООН, закликає до більш суворого глобального регулювання криптовалютних ринків, яке має бути: скоординованим, щоб закрити прогалини в регулюванні; послідовним, щоб відповідати основним нормативним підходам по всьому спектру діяльності та ризиків; комплексним, щоб охопити усіх суб'єктів криптовалютного ринку та усі аспекти криптоекосистеми [3];

5) Європейський Союз, як регулятор криптовалютних відносин, досяг найбільших успіхів у цій сфері. Зокрема, у квітні 2023 року Європейський парламент ухвалив Регламент «Про ринки криптовалют» (Markets in Crypto-Assets, MiCA) – перший у світі всеосяжний звіт правил для криптоактивів, спрямований на створення єдиної європейської правової бази послуг криптовалюти, включаючи постачальників послуг віртуальної валюти, який не лише стандартизує регулювання віртуальних активів у ЄС, а й створює прозоре та передбачуване регуляторне середовище в регіоні для розвитку технології блокчейну. MiCA – це документ, який передбачає: регулювання віртуальних активів у ЄС, захищаючи користувачів та інвесторів у цій сфері; вводить чіткі категорії для різних типів криптоактивів, що створює стандартизований підхід регулювання різних типів криптоактивів; визначає вісім основних типів послуг криптоактивів, а також регулює діяльність, пов'язану з їх наданням; встановлює заборони та обмеження щодо зловживань та маніпуляцій на криптовалютному ринку, та ін. [4]. MiCA набуде чинності у 2024 році та буде застосовуватися безпосередньо і одноманітно в усіх державах-членах ЄС;

6) До міжнародного механізму регулювання криптовалют відносяться також Базельський комітет з банківського нагляду (BCBS), Організація економічного співробітництва та розвитку, Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) та інші міжнародні ініціативи для вирішення проблем та гармонізації ринкової інфраструктури.

Висновки. Безперервний розвиток інформаційних технологій розширює сфери застосування криптовалют, що є платіжними засобами глобального характеру, та обумовлює необхідність створення нормативно-правової бази на різних рівнях їх функціонування, формування глобального механізму управління ними, міжнародної координації та гармонізації національних політик їх регулювання. Глобальний механізм управління криптовалютами має будуватися на основі координації їхнього ринку, технологічного управління, нагляду за ризиками та розробки міжнародно-правових актів щодо їх регулювання.

Криптовалюти мають підпорядковуватися надійній, всеосяжній та узгодженій на міжнародному рівні системі регулювання та контролю. Хоча міжнародні інституції, що утворюють глобальний механізм регулювання криптовалют, мають багато спільних цілей, такі як стабілізація валютної системи та стимулювання інновацій та економічного зростання, захист споживачів, запобігання незаконному фінансуванню та захист цілісності ринку, їх підходи у вирішенні цих питань різняться, між ними існують значні відмінності щодо оподаткування, трактування та класифікації криптоактивів тощо. Наразі узгодженого на міжнародному рівні механізму регулювання криптовалют не створено. Найбільших успіхів їх регулювання на регіональному рівні досяг Європейський Союз. Очевидно, що для глобального скоординованого підходу до регулювання цього цифрового феномену країни та міжнародні організації повинні працювати разом, використовуючи передовий досвід та навчаючись одна в одній.

Список використаних джерел:

1. High-level Recommendations for the Regulation, Supervision and Oversight of Crypto-Asset Activities and Markets : Final report. 17 July 2023 / Financial Stability Board (FSB). 2023. 18 p. URL: <https://www.fsb.org/wp-content/uploads/P170723-2.pdf> (дата звернення 10.08.2023).
2. High-level Recommendations for the Regulation, Supervision and Oversight of Global Stablecoin Arrangements : Final report. 17 July 2023 / Financial Stability Board (FSB). 2023. 24 p. URL: <https://www.fsb.org/wp-content/uploads/P170723-3.pdf> (дата звернення 10.08.2023).
3. Elements of Effective Policies for Crypto Assets : February 23, 2023, Policy Paper № 2023/004 / International Monetary Fund (IMF). URL: <https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2023/02/23/Elements-of-Effective-Policies-for-Crypto-Assets-530092> (дата звернення 10.08.2023).
4. Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on markets in crypto-assets, and amending Regulations (EU) No 1093/2010 and (EU) No 1095/2010 and Directives 2013/36/EU and (EU) 2019/1937. URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2023/1114/oj> (дата звернення 10.08.2023).

НЕЗАКОННЕ ВИРОБНИЦТВО, ВИГОТОВЛЕННЯ, ПРИДБАННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ПЕРЕСИЛАННЯ ЧИ ЗБУТ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ

Гордієнко Денис Миколайович

здобувач вищої освіти, 3 курс, Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Березняк Василь Сергійович

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
завідувач кафедри кримінального права та кримінології
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Сьогодні питання поширення наркотиків та інших психотропних речовин досить проблематичне - Україна є не виключенням, оскільки такий вид злочинної діяльності набув міжнародного характеру. Тому, органи державної влади визначають пріоритетним питанням боротьби з обігом наркотичних засобів та ставлять на перше місце.

В кримінальному законодавстві статтю 307 КК України встановлено регулятивні методи боротьби з: «незаконним виробництвом, виготовленням, придбанням, зберіганням, перевезенням, пересиланням з метою збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів»[1].

Даному питанню було приділено увагу такими науковцями як К.О. Крут, М.І. Попович, О.О. Савченко та інші.

З аналізу чинного законодавства України варто зазначити, що ЗУ «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» визначають «будь-які дії, що пов'язані з регулярним, тобто серійним одержанням суб'єктом наркотичних засобів та (або) психотропних речовин із відповідних хімічних речовин та (або) рослин»[2; 3].

Але, під виготовленням наркотичних засобів та психотропних речовин розуміють «будь-які дії, включаючи рафінування та екстракцію, під час яких одержується відповідний результат у вигляді наркотичних засобів та/або відповідних психотропних речовин, а окрім цього, здійснюється перетворення тих або інших наркотичних засобів, а також психотропних речовин чи прекурсорів на повністю готові до вживання форми наркотичних засобів та/або психотропних речовин, а також на лікарські засоби, що містять такі речовини у собі»[1, с. 974].

Виходячи, з цих понять ми можемо зрозуміти наявність умисних дій, які пов'язані з вищенаведеними діями. Важливий той факт, що суб'єкт який вчиняє кримінальне правопорушення може зберігати дані засоби при собі, приміщенні, певній таємній схованці, але відповідальність не впливає на тривалість зберігання наркотиків.

Також, для даної статті характерне перевезення наркотичних речовин, але важливо потрібно відрізнити від перенесення – такі дії визначаються лише як

зберігання таких наркотичних речовин.

Всі перелічені дії в повному обсязі охоплюють статтю 307 КК України та є частиною незаконного обігу тих наркотичних засобів які вчиняються з метою збуту. Оскільки законодавчим органом визначено розуміння незаконного збуту варто враховувати факт об'єднання всупереч чинному законодавству України.

На практиці бувають випадки коли збут наркотичних засобів як сплата певного боргу, або надання товару наркотичного вмісту в борг тощо.

Характерною ознакою даного злочину його суспільна небезпека полягає в його латентності оскільки завдяки такій латентності досить важко визначити міру чіткості прогнозів щодо поширення вказаного виду злочину. Досить часто наркотичні засоби збувають в парковій зоні, парку на території незакінченого будівництва, нічні клуби тощо [5, с. 65].

Під час збуту наркотиків як вказує статистика правоохоронних органів злочинці працюють і групах від двох і більше осіб оскільки кожен виконує свою функцію, а саме:

- пропонування наркотику чи його аналогу;
- забезпечення безпеки та контрольованості території;
- зберігання основної маси наркотиків.

Після отримання коштів покупцю вказується місце в таємній схованці інколи такий вид продажу наркотиків чи психотропних речовин називають «закладка». Стрімкий розвиток та популяризація соціальних мереж зумовлює «безконтактну» оплату мається на увазі: наркотики замовляють та оплачують за допомогою Інтернету та поширених зараз систем електронних розрахунків і навіть електронних грошей [5, с. 64].

Крім цього, слід зважати на військове становище в Україні, що характеризується підвищеним рівнем стресовості, а водночас і не контрольованістю певних ділянок кордону з Росією. На підконтрольних бойовикам територіях безконтрольно можуть вирощуватися наркотичні засоби, які збуваються на території нашої держави [4, с. 187]

З огляду статті 307 КК України можна дійти висновку що даний злочин є:

- високолатентним, а виявлення такого злочину залежить від діяльності правоохоронних органів;
- стрімке поширення збуту наркотиків та психотропних речовин що вчиняється організованою групою;

Отже, підвівши підсумок варто зазначити що для покращення боротьби з обігом наркотичних речовин потрібно переглянути чинне законодавство України, а саме ЗУ «Про наркотичні засоби, психотропні речовини й прекурсори» так як більшість положень вказаного закону можна знайти в інших нормативно правових актах, так і в ЗУ «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» варто переглянути саме визначення «прекурсори».

Список використаних джерел:

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Видання 11-те, перероблене та доповнене / [М. І. Хавронюк, О. О. Дудоров, М. І. Мельник та ін.]. Київ: Дакор, 2019. С. 1350.
2. Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів: Закон України від 15. 02. 1995 р. № 60/95-ВР Відомості Верховної Ради України (ВВР),

1995, № 10, ст.60 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 18.06.2023).

3. Про внесення змін до Закону України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» від 08.07.1999 р. Відомості Верховної Ради. 1999. № 36. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/863-14#Text> (дата звернення 18.06.2023).
4. Плахотнік М.В. Взаємозв'язки між тероризмом та організованою злочинністю у сучасних умовах. Геополітика и екодинамика регионів. 2014. Т. 10. Вип. 2. С. 186–194.
5. Балабан І.М. Незаконний обіг наркотиків та боротьба з ним. Європейські перспективи. 2012. № 3. Ч. 3. С. 64–67.

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ

Вудвуд Катерина Сергіївна

магістр права

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Науковий керівник: Федорчук Марина Дмитрівна

асистент

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Сьогодні експліцитним аспектом вдосконалення правових механізмів реалізації та захисту прав і свобод людини й громадянина є продиктоване змінами у суспільному розвитку утвердження альтернативних способів вирішення спорів, серед яких особливе значення має медіація. Сутність медіації полягає в оптимізації процесів врегулювання правових конфліктів, внаслідок цього «недаремно стає більш поширеною опцією захисту прав на протигагу судовому розгляду». [1, с. 127]

Практика запровадження медіації, «обумовлена кризовим станом судової системи, з-поміж ознак якої можна назвати надмірну формалізованість та бюрократизацію судової процедури; ризики корупційної діяльності; значні витрати на судовий збір, а також довгу тривалість судової процедури», [2, с. 93] окреслюється тенденційним формуванням нормативно-правового інструментарію регулювання медіаційної процедури. Прогресивні стандарти у сфері медіації містять документи Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи, Європейського Союзу, а також прийняті з урахуванням останніх положення національних законодавств щодо медіації.

Інститут медіації в Україні врегульований на рівні Закону України «Про медіацію» від 16.11.2021 року № 1875-IX, відповідно якого медіація – це «позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів». Як такий, що визначає правові засади та порядок проведення медіації як позасудової процедури врегулювання конфлікту (спору), принципи медіації, статус медіатора, вимоги до його підготовки та інші питання, пов'язані з цією процедурою, Закон України «Про медіацію» є рамковим. [3] Окрім наведеного Закону, особливості звернення до медіації визначені положеннями низки нормативно-правових актів – Цивільного процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України, Кодексу законів про працю України, Земельного кодексу України, Закону України «Про нотаріат» та ін., які в контексті сфери дії законодавства про медіацію встановлюють організаційно-правові засади застосування медіаційної процедури.

Подібне вітчизняне правове регулювання медіації узгоджується із регламентацією останньої у зарубіжних правових системах, що з урахуванням актуальності процесу гармонізації національного законодавства із законодавством Європейського Союзу «гарантує органічний і послідовний розвиток цього інституту в Україні». [4, с. 421]

Утім, практична реалізація законодавчих положень у сфері медіації увиразнює значення дієвості правових норм, особливості викладення яких формують дискусійність стосовно їх змістовного наповнення. Зокрема, вартими уваги є

висловлені у науковій літературі питання щодо професійних вимог до медіатора, здійснення професійного самоврядування медіаторів, стандартизації етапів медіаційної процедури, механізмів контролю за якістю медіації, які потребують врегулювання в межах положень зазначеного Закону.

Крім того, питання ефективності нормативно-правового регулювання медіації характеризується об'єктивною потребою його постійного вдосконалення. Зумовлені соціальними змінами сучасні тенденції застосування медіації породжують необхідність їх законодавчого роз'яснення. Так, поширення використання інформаційно-комунікаційних технологій пояснює розвиток онлайн-посередництва, яке, незважаючи на існуючі в межах Регламенту Європейського парламенту і Ради № 524/2013 від 21 травня 2013 року про онлайн вирішення спорів споживачів та про внесення змін до Регламенту (ЄС) № 2006/2004 і Директиви 2009/22/ЄС (Регламент про ОВС споживачів) стандарти, а також затверджені рішенням правління ГО «НАМУ» від 10.11.2021 р. Рекомендації для медіаторів щодо підготовки та проведення онлайн-медіації, залишається поза межами національного законодавчого регулювання. Слушним є зауваження Н. В. Бондарчук та О. Ю. Радченко щодо «розроблення та внесення змін і доповнень до Закону України «Про медіацію», які б регулювали порядок та особливості проведення онлайн-медіації та враховували особливості медіаційної процедури для кожної категорії спорів між учасниками». [5, с. 160]

Таким чином, еволюція медіації визначає актуальність питання вироблення та удосконалення її нормативно-правового регулювання. При цьому, розвиток нормативного забезпечення у сфері медіації, спрямований на досягнення його ефективності, значною мірою залежить від усвідомлення медіації як соціального феномену, правове закріплення якого вимагає відповідності сучасним реаліям суспільного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Шеремет А. Договірне регулювання процедури медіації в Україні та ЄС. *Facta Simonidis*. 2021. nr 1 (14). Р. 125–137.
2. Аванесян Г., Басенко Р., Шаравара Р. Інститут медіації у сучасному суспільно-правовому просторі: теоретико-концептуальний аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022/6. №6. С. 92-94.
3. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 № 1875-ІХ. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 12.08.2023).
4. Істін С. О. Міжнародні стандарти медіації як альтернативного способу вирішення правових спорів та їх імплементація в умовах євроінтеграції України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. №5. С. 420-424.
5. Бондарчук Н. В., Радченко О. Ю. Проведення медіації онлайн: міжнародний досвід та перспективи запровадження в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2023. Випуск 75: частина 3. С. 156-161.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ТА МАЛОЛІТНІХ ОСІБ

Расторгуєв Нікіта Олегович

курсант 3 курсу

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро Україна

Науковий керівник: Нагорна Олена Олександрівна

старший лейтенант поліції, викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро Україна

В даний час важливе значення має висвітлення дилеми правового регулювання праці осіб, які не досягли вісімнадцяти років. Законодавець у трудовій сфері має враховувати низку факторів: соціальну адаптацію, низький рівень правової обізнаності підлітків, стан здоров'я, психічний стан, чутливість слабкої душевної організації. Підлітки схильні до здійснення будь-яких імпульсивних дій. У трудовому законодавстві окремий розділ присвячений неповнолітнім.

Дитяча праця була офіційно зарегламентована лише у XIX столітті. Саме тоді хоч ще й не повною мірою, але вже розпочалося дотримання прав неповнолітніх. Справді, це був великий крок для подальшого розвитку вже у радянському законодавстві норм праці підлітків. Вишикувався механізм, який забезпечив неповнолітнім медичний щорічний огляд, з'явилася заборона на нічні та понаднормові роботи, заборонялося працювати у вихідні дні та ін.

Найголовнішим міжнародним актом, яким чітко визначили межі прав дітей, є Конвенція про права дитини. Країни, що входять до ООН, повинні підкорятися та дотримуватися цього акту. Історія розвитку праці та захисту трудових прав неповнолітніх простежувалася багато років.

На даний момент існує хороша фундаментальна основа українських та міжнародних актів, які забезпечують цілісні трудові відносини, що ґрунтуються на угоді між неповнолітнім працівником та роботодавцем про особисте виконання працівником за плату трудової функції [1]

Проводячи розмежування працевлаштування з неповнолітніми та повнолітніми простежуються явні відмінності: у трудових правах та обов'язках, правосуб'єктності, правової відповідальності, у характері та ступені участі, накопиченому досвіді, у рівні освіти, навичках. Законодавець прагне захистити неповнолітніх від найактивнішої діяльності у трудовій сфері.

Також трудове законодавство обмежує право залучення неповнолітніх до повної матеріальної відповідальності. Однак варто сказати, що вони можуть нести повну матеріальну відповідальність, якщо буде доведено, що вони навмисне завдали тієї чи іншої шкоди: у стані наркотичного, алкогольного чи іншого характеру стану

Відповідно до Кодексу законів про працю України, процес працевлаштування неповнолітніх осіб передбачає укладання трудового договору, який є обов'язковим і здійснюється виключно у письмовій формі. Перед укладанням такого договору, неповнолітня особа повинна пройти попередній медичний огляд [2].

Приймаючи неповнолітніх на роботу, власник підприємства або уповноважений ним орган мають обов'язок ознайомити їх з правилами внутрішнього трудового розпорядку, правилами техніки безпеки, виробничої санітарії та протипожежної безпеки. Це сприяє створенню безпечних умов праці для неповнолітніх працівників і

їхнього захисту на робочому місці.

Варто зазначити, що згідно з пунктом 3 статті 26 Кодексу законів про працю України, для осіб, які не досягли 18-річного віку, випробувальний термін при прийнятті на роботу не встановлюється. Це означає, що роботодавець не має права вимагати випробувальний період для неповнолітніх працівників [2].

Роботодавець зобов'язується реалізувати декларація про проведення медичного обстеження неповнолітніх громадян. Необхідно це для того, щоб виявити та визначити картину стану потенційного працівника; чи зможе ця особа виконувати роботу за станом здоров'я. Якщо працівник відмовиться від обстеження, його можуть не прийняти працювати, тобто не укласти трудовий договір [3].

Отже, підводячи підсумки ми бачимо, що є різні причини, які наштовхують неповнолітніх до праці. Законодавством забезпечений захист прав неповнолітніх на працю, але трапляються випадки їх порушень тому це питання є значним і потребує уваги з боку держави.

Список використаних джерел:

1. Боднорак М.О. Укладення трудових договорів з малолітніми особами. 2021.
2. Кодекс законів про працю від 02.04.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
3. Стародубцева К.О. Особливості праці неповнолітніх: питання правового регулювання. 2019.

ОСОБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ У СКЛАДАХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЩО РЕГЛАМЕНТУЮТЬ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА БУЛІНГ ТА МОБІНГ

Назарова Оксана Олександрівна

Аспірантка

Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет», Україна

Відповідно до класичного розуміння складу кримінального правопорушення, суб'єктивна сторона проявляється у внутрішньому ставленні винної особи до вчиненого суспільно небезпечного діяння. Суб'єктивна сторона є внутрішньою ознакою кримінального правопорушення і встановлення її ознак, як правило, викликає найбільше труднощів. З цього приводу В.В. Шаблистий та В.Ю. Коломієць зазначають, що труднощі у встановленні цих ознак, у першу чергу, пояснюються тим, що, по суті, суб'єктивна сторона відображає психоемоційне ставлення особи до кримінального правопорушення. Інколи людина сама не може розібратися з власними думками, прагненнями, а тут подібна задача по встановленню того, що творилося в голові злочинця під час вчинення кримінального правопорушення стоїть перед органами досудового розслідування, суду тощо. Безперечно, інші обов'язкові елементи складу кримінального правопорушення допомагають це зробити, але в будь-якому разі така робота не є простою [1, с. 97].

Стосовно особливостей суб'єктивної сторони кримінальних правопорушень, які регламентують відповідальність за булінг та мобінг, на наш погляд, варто сказати наступне. Вина як обов'язкова ознака суб'єктивної сторони у цих кримінальних правопорушеннях завжди проявляється у вигляді умислу – найчастіше прямого, але можливо і вчинення їх з непрямым умислом. Слід додати, що за загальним правилом поділ умислу на прямий та непрямий відбувається, в основному, за вольовим моментом умислу. В цьому аспекті важливим є те, що вольовий момент прямого умислу характеризується бажанням настання суспільно небезпечних наслідків. Під бажанням розуміють прагнення досягти конкретного результату, що передбачає свідому і цілеспрямовану діяльність особи. Бажання – це воля, спрямована на досягнення чітко визначеної мети. Якщо при прямому умислі він характеризується бажанням настання суспільно небезпечних наслідків, то при непрямому – свідомим припущенням їх настання. В останньому випадку воля особи посідає не активну, а пасивну щодо наслідків позицію, оскільки наслідки є побічним результатом злочинної дії (бездіяльності) винного [2].

Розглядаючи етап виникнення умислу вчинити кримінальні правопорушення, що регламентують відповідальність за булінг та мобінг, слід зауважити, що вказані явища, тобто прояви булінгу та мобінгу, як правило характеризуються системністю – адже психічне чи фізичне насильство в межах такого цькування не виникає раптово. Тому на стадії виявлення умислу досить важливою є індивідуальна профілактична робота як з булером, так і з його жертвою. З цього приводу О.В. Ходанович зазначає, що зазвичай між агресором і жертвою існує дисбаланс влади й булер фізично й психологічно сильніше об'єкта віктимізації. Часто агресор використовує цькування як засіб встановлення переваги або підтримки свого статусу. Булінг може проявлятися у вигляді психологічного тиску (образи, приниження, погрози,

ігнорування тощо) та фізичних знущань (удари, поштовхи, принизливий фізичний контакт, побиття та інше). Часто фізичний і психологічний тиск об'єднуються. Від булінгу страждають і агресори, і жертви. Всі вони переживають емоційні проблеми, не вміють будувати стосунки з людьми, мають проблеми психоемоційного розвитку. Варто погодитися з автором стосовно того, що багато які з питань, які стосуються сфери інтелектуальної діяльності підлітка, зокрема встановлення рівня його інтелектуального розвитку (чи відповідає розвиток пізнавальних процесів абсолютній нормі, пограничному недоумству чи олігофренії); рівня емоційно-вольової сфери (найчастіше розглядається проблема психічного інфантилізму з психічної точки зору та віку досягнення кримінальної відповідальності в юридичному плані); визначення індивідуально-типологічних особливостей особи, де маються на увазі юридично значущі характерологічні властивості; схильності до фантазування; підвищена навіюваність; лідерські тенденції; агресивність; соціальні якості особи; загально соціальна орієнтація; знання соціальних норм; межі допустимого та недопустимого; спроможність застосовувати ці знання в реальній поведінці; сталість функціонування цих норм у даного індивіду та їх прояв у ситуації суспільно-небезпечної поведінки; судово-психологічна експертиза осіб із сенсорними дефектами тощо, не можуть бути вирішені під час здійснення слідчим своїх процесуальних функцій з досудового розслідування кримінальних правопорушень, що вчинені неповнолітніми або з їх участю. Для з'ясування таких та інших питань необхідні спеціальні знання в галузі загальної та судової психології і оціночне судження з приводу встановлених фактів, на підставі чого фахівець-психолог повинен зробити висновок щодо питань, які цікавлять слідчого або суд. [3, с. 73-76]. Тому вважаємо за необхідне підкреслити, що для встановлення ознак суб'єктивної сторони кримінальних правопорушень, які регламентують відповідальність за булінг та мобінг, досудовим органам важливо також залучати експертів-психологів.

У кримінальних правопорушеннях, що встановлюють відповідальність за булінг та мобінг, важливим також є встановлення такої факультативної ознаки суб'єктивної сторони, як мета, або ціль. У аналізованих правопорушеннях основною метою є виведення жертви із стану рівноваги, психологічний тиск, самоствердження чи доведення своєї переваги тощо.

Окремої уваги заслуговує питання мотивації до вчинення булінгу чи мобінгу. З цього приводу вчені-психологи зауважують, що діти, схильні до цькування, отримують задоволення від знущань, що надалі призводить до відсутності емпатії до інших людей та, як наслідок, кримінального майбутнього [4, с. 134-135].

Як підсумок, зазначимо: переважна більшість кримінальних правопорушень, що регламентують відповідальність за булінг та мобінг, вчиняються з прямим умислом. У цьому випадку винна особа повністю усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачає наслідки як можливий або неминучий результат свого суспільно небезпечного діяння (або, за наявності непрямого умислу, передбачає лише можливість настання таких наслідків), а також бажає настання суспільно небезпечних наслідків (або, відповідно, за наявності непрямого умислу, свідомо припускає їх настання).

Для ефективної протидії булінгу та мобінгу важливо також вивчення факультативних ознак суб'єктивної сторони складів цих правопорушень. Зокрема, метою їх вчинення найчастіше є психологічний тиск, очікувана реакція жертви, виведення її з рівноваги тощо.

Крім того, важливим є визначення мотивів вчинення цих суспільно небезпечних діянь. Дослідниками встановлені такі основні мотиви їх вчинення заздрість, помста,

відчуття неприязні, прагнення відновити справедливість, побудова ієрархії та ін.

Список використаних джерел:

1. Шаблистий В. В. Коломієць В. Ю. Тілесне ушкодження як злочин проти життя та здоров'я людини за кримінальним правом України. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. 164 с.
2. Коментар до статті 24 Кримінального кодексу України. URL: <http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/kodeks/024/024.php>.
3. Ходанович О. В. Актуальні питання психологічної експертизи «булінгу». Вісник Академії адвокатури України. 2019. Т. 16, № 2. С. 71-78.
4. Абаслямова К. З., Луценко О. Л. Особистісні якості дітей старшого шкільного віку, що схильні до булінгу. Вісник Харківського національного університету. Серія «Психологія». 2013. №1065. С. 134-138.

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ТРУДОВИХ ДОГОВОРІВ З НЕПОВНОЛІТНІМИ

Жернаков Денис Максимович

курсант 3 курсу

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Нагорна Олена Олександрівна

старший лейтенант поліції, викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Беручи до уваги соціальні та економіко-правові реалії сучасного суспільства, наголошується на актуальності вивчення питання особливостей укладання трудового договору з неповнолітніми. Все частіше доводиться спостерігати представників цієї вікової категорії, які виконують трудові функції кур'єрів, офіціантів, промоутерів, вожатих, аніматорів, продавців-консультантів, циркових акторів тощо. З одного боку, участь неповнолітніх у трудовій діяльності може сприяти отриманню ними навичок заробітку, основ фінансової незалежності, долученню до праці загалом, а також зайнятості у вільний час. З іншого боку, є ризики, пов'язані з порушеннями трудового законодавства роботодавцями, а також важкими умовами праці. У чому полягають особливості укладання трудового договору з неповнолітніми?

У ст. 40 Конституції України [1], зазначено, що будь-яка праця вибирається індивідом вільно. Кожен громадянин має право обирати рід діяльності та професію, розпоряджатися своїми здібностями до праці

Відповідно до Трудового кодексу України, угода між двома сторонами – роботодавцем і працівником, є трудовим договором. Згідно з цією угодою, перший зобов'язується надати роботу з обумовленої трудової функції, забезпечувати своєчасну виплату заробітної плати в повному обсязі, а також забезпечувати необхідні умови праці (на виконання вимог чинного трудового законодавства, а також інших нормативно-правових актів), а другий – зобов'язується, відповідно до укладеної угоди, виконувати трудову функцію, дотримуючись правил трудового розпорядку конкретного роботодавця [2].

Однак, у випадку, коли з боку працівника виступає неповнолітня особа, набирають чинності встановлені законодавством особливості.

У договорі повинні бути прописані і особливі умови праці неповнолітніх, які пов'язані з обмеженнями тривалості часу для виконання його робочих обов'язків, заборона на певні дії, право на щорічну відпустку, при цьому, у збільшеному розмірі, та обов'язковість медичного огляду, що регулярно проводиться. Крім того, закон забороняє встановлювати для неповнолітніх працівників випробувальний термін. Якщо в стандартному тексті договору цей пункт є, то необхідно скласти додаткову угоду, в якій цей пункт відсутній. [2]

Таким чином, роботодавець, який наймає на роботу неповнолітніх, повинен бути дуже добре обізнаний з особливостями законодавства, які містять заборонні норми, оскільки їх порушення може мати досить серйозні наслідки.

Укладення трудового договору з неповнолітньою особою є обов'язковим і передбачається виключно у письмовій формі. З метою документального підтвердження цього договору, неповнолітня особа, яка ще не досягла 16-річного віку

і не має паспорта, повинна надати роботодавцю свідоцтво про народження.

Згідно з положеннями статті 26 Кодексу законів про працю, у разі прийняття неповнолітньої особи на роботу, не застосовується випробувальний термін. Це означає, що роботодавець не має права встановлювати випробувальний період для неповнолітніх працівників.

Порядок укладення трудового договору, традиційно, регулюється основним законом у сфері праці – Кодексом законів про працю України. Втім, із початком війни було прийнято новий Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [3], яким було змінено підхід до укладення трудового договору. Так, відповідно до статті 24 КЗпП трудовий договір укладається, як правило, в письмовій формі. Додержання письмової форми є обов'язковим:

- 1) при організованому наборі працівників;
- 2) при укладенні трудового договору про роботу в районах з особливими природними географічними і геологічними умовами та умовами підвищеного ризику для здоров'я;
- 3) при укладенні контракту;
- 4) у випадках, коли працівник наполягає на укладенні трудового договору у письмовій формі;
- 5) при укладенні трудового договору з неповнолітнім (стаття 187 цього Кодексу), тощо...

Тож, наведені вище особливості укладення трудового договору під час воєнного стану дозволяють не тільки швидко та ефективно організувати виробничі процеси на підприємстві установі, організації, а й захистити права громадян, які працевлаштовуються. Підкреслимо, що обмеження, які встановлюються Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» щодо укладення трудового договору торкнулись лише окремих категорій суб'єктів трудового права, втім в умовах сьогодення вони є виправданими та необхідними

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/conv#Text>.
2. Іншин М.І. Трудове право України [текст] підручник / За загальною редакцією М.І. Іншина, Т 78 В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб, і доп. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 472 с.
3. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану / Закон України від 15.03.2022 № 2136-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20/conv#Text>.

ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА

Швайка Микола Миколайович

аспірант кафедри права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка, Україна

Проблематика забезпечення прав людини публічною адміністрацією, як здійснюваного державою шляхом використання сукупності адміністративно-правових засобів упорядкування відповідних суспільних відносин, їхнього юридичного закріплення, охорони і розвитку, сьогодні є у центрі уваги вітчизняних фахівців-адміністративістів. Адже, таке правове забезпечення визначає гуманістичний вимір розвитку держави, громадянського суспільства, реальні перспективи з подальшого утвердження демократії [1, с. 7, 12]. Підтримуємо наведену позицію, оскільки автор зацентрувався не лише на формальному розкритті сутності аналізованого явища, а й вказав глибинний зміст його реалізації – гуманістичний та демократичний розвиток країни.

Під терміном «забезпечення» О. Ф. Андрійко і Л. Є. Кисіль розглядають створення необхідних умов для здійснення чи гарантування, охорони будь-яких суб'єктів публічного або приватного права від загрози або небезпеки, а також це сукупність методів, засобів і заходів, необхідних для нормального функціонування певного об'єкта. Тому основними чинниками забезпечення прав і свобод громадян є юридичні гарантії та соціальні умови, до системи яких належать такі засоби забезпечення:

1) нормативно-правові засоби – передбачені нормами права юридичні засоби забезпечення реалізації, охорони й захисту прав, свобод та обов'язків;

2) інституційно-організаційні засоби – державні інституції, на які покладаються відповідні функції і повноваження з організації та здійснення забезпечення реалізації, охорони і захисту прав, свобод та належного виконання обов'язків громадянина [2, с. 107].

О. Гумін і Є. Пряхін наполягають на тому, що адміністративно-правове забезпечення варто сприймати у широкому та вузькому розуміннях, де у першому випадку – це упорядкування суспільних відносин державними органами, їхнє юридичне закріплення за допомогою правових норм, охорона, реалізація і розвиток. Вузьке визначення змінюється залежно від того, про які суспільні відносини буде вестися мова. До основних його елементів відноситься: об'єкт і суб'єкт забезпечення; норми адміністративного права; адміністративно-правові відносини та їхній зміст; гарантії, заходи, засоби, форми та методи забезпечення [3, с. 49].

У цілому головними ознаками адміністративно-правового забезпечення є: а) виражає різновид правового регулювання, коли відносини між суб'єктами адміністративного права набувають відповідної правової форми, яка має державновладний характер; б) здійснюється за допомогою адміністративно-правових засобів, що гарантують його ефективність та дозволяє довести відповідні норми адміністративного права до їхньої повноцінної реалізації, зокрема у примусовому порядку; в) має конкретний і цілеспрямований характер, оскільки завжди пов'язане з реальними відносинами в публічній сфері і спрямоване на

задоволення інтересів усіх суб'єктів адміністративного права.

Наведене вказує на факт функціонування механізму адміністративно-правового забезпечення прав і свобод шляхом застосування комплексу відповідних юридичних засобів. У теорії адміністративного права під ними розуміють конкретні правові явища виражені в системі універсального і структурованого правового інструментарію та формалізованої діяльності суб'єктів публічної адміністрації, які спрямовані на регулювання суспільних відносин щодо створення необхідних умов реалізації прав і свобод людини та громадянина, а також гарантування ефективного функціонування правового механізму захисту та відновлення суб'єктивних прав із можливістю застосування заходів адміністративного примусу [4, с. 36].

На наш погляд, відповідні адміністративно-правові засоби поширюються на сферу реалізації, охорони, захисту і розвитку суб'єктивних прав особи. При цьому обов'язковою умовою їхнього ефективного використання слугує наявність розвинутого нормативно-правового підґрунтя, гармонізованого з правом ЄС, а також довготривала позитивна правозастосовна практика компетентних суб'єктів владних повноважень у сфері реалізації державного правозахисного механізму, всіх його передбачених структурних елементів.

Вищевикладене дозволяє нам провести загальну класифікацію основних адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод людини та громадянина за певними групуючими ознаками, серед яких:

1) за організаційно-цільовим напрямом: а) нормативно-правові юридичні засоби – сукупність актів законодавства, які регулюють відповідні сфери державного і суспільного життя; б) інституційні правові засоби – система органів публічної влади та інших суб'єктів публічного і приватного права, які прямо чи опосередковано включені в процеси організації та здійснення правового забезпечення суб'єктивних прав населення;

2) за суб'єктами реалізації: а) правові засоби, які реалізуються органами державної влади, їхніми посадовими особами; б) правові засоби, які реалізуються органами місцевого самоврядування, їхніми посадовими особами; в) правові засоби, які реалізуються особами, уповноваженими на виконання функцій держави, місцевого самоврядування; г) правові засоби, які реалізуються іншими суб'єктами публічної адміністрації й окремими інститутами громадянського суспільства;

3) за функціональним призначенням: а) правові засоби, спрямовані на реалізацію або сприяння реалізації прав особи, групи осіб; б) правові засоби, спрямовані на охорону прав і свобод людини та громадянина; в) правові засоби, спрямовані на захист і відновлення порушених суб'єктивних прав індивіда; г) правові засоби, спрямовані на створення сприятливого правового режиму розвитку прав і свобод людини та громадянина;

4) за видами суб'єктивних прав особи: а) правові засоби у сфері забезпечення громадянських прав; б) правові засоби у сфері забезпечення політичних прав; в) правові засоби у сфері забезпечення економічних прав; г) правові засоби у сфері забезпечення соціальних прав; д) правові засоби у сфері забезпечення культурних прав; е) правові засоби у сфері забезпечення екологічних прав;

5) за змістом форм адміністративної діяльності органів публічної влади: а) правові засоби, якими послуговуються публічні органи при здійсненні адміністративно-нормотворчої діяльності; б) правові засоби, якими послуговуються публічні органи при здійсненні загальної адміністративно-правозастосовної діяльності;

б) за напрямками адміністративної діяльності органів публічної влади:

а) правові засоби, які передбачають організаційно-регулятивний вплив на суспільні відносини з метою стимулювання соціально-позитивної поведінки, попередження та недопущення негативних наслідків у відповідній сфері;

б) правові засоби правоохоронного характеру, спрямовані на реалізацію комплексу заходів державно-владного впливу із гарантування дотримання законності та публічного порядку, профілактики, недопущення і припинення проступків, застосування заходів адміністративного примусу;

в) правові засоби правозахисного характеру, переслідують за мету реалізацію організаційно-правових заходів владними суб'єктами та правозахисними інституціями з дотриманням передбачених адміністративних процедур з відновлення порушених прав особи, усунення перешкод і негативних чинників в їхній реалізації;

г) правові засоби, які включають виконання контрольно-наглядових функцій суб'єктами владних повноважень з метою утвердження і гарантування законності й правопорядку у сфері прав людини.

Список використаних джерел:

1. Адміністративно-правове забезпечення прав людини органами публічної адміністрації в Україні: зб. наук. праць / За заг. ред. О.Ф. Андрійко. Київ: Інститут держави і права. ім. В.М. Корецького НАН України, 2015. 199 с.
2. Андрійко О.Ф., Кисіль Л.Є. Адміністративно-правове забезпечення реалізації прав і свобод громадян в Україні. Часопис Київського університету права. 2015. № 3. С. 107-110.
3. Гумін О.М., Пряхін Є.В. Адміністративно-правове забезпечення: поняття та структура. Наше право. 2014. № 4. С. 46-50.
4. Кондратенко В. М. Теорія і практика адміністративно-правових засобів забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю: монографія. Харків: Мачулін, 2018. 436 с.

ПРАВОВА ОХОРОНА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ: ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ІСНУЮЧИХ ПРОБЛЕМ

Рекотов Петро Валентинович

канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри
інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
*Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету, Україна*

На сьогоднішній день в Україні, як і в багатьох країнах світу, йде процес ствердження поважного ставлення до результатів інтелектуальної творчої діяльності і звертається увага на підвищення ефективності забезпечення правової охорони у сфері інтелектуальної власності, пошук та реалізацію шляхів вирішення існуючих проблем.

Сфера правовідносин, пов'язаних з інтелектуальною власністю, регулюється нормами, що знайшли закріплення в Основному Законі, таких нормативних документах, як Цивільний кодекс, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Господарський, Митний, Кримінальний кодекси та цілому ряді законів, підзаконних актів, Державних стандартів України (ДСТУ), міжнародних договорів і угод. Вони складають основи правової охорони результатів інтелектуальної творчої діяльності та, нажаль, не відрізняються високим рівнем взаємоузгодженості і не вирішують питання наявності цілого ряду проблем даної сфери.

До останніх модна віднести проблеми підвищення ефективності правозастосування, поліпшення системи правової охорони інтелектуальної власності, відставання від стандартів, передбачених конвенціями Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) та Європейського Союзу, визначення долі «інтелектуальної спадщини» Радянського Союзу, слабе економічне стимулювання науково-технічних новацій¹. Крім того має місце поширення дешевої підробленої продукції через низьку платоспроможність населення, його правий нігілізм, втрата науково-технічного кадрового потенціалу, недоліки освітньої політики², слабка обізнаність громадян щодо механізмів захисту прав інтелектуальної власності, існуючих в Україні³, низький рівень забезпечення і дотримання режиму законності та ін.

Безумовно згаданий перелік проблем не претендує на вичерпність і може бути деталізований та доповнений. Ми ж маємо звернути увагу на можливі шляхи вирішення цих та інших проблем.

Українське законодавство у зазначеній галузі повинне розвиватись з урахуванням векторів ЄС, особливо в статусі кандидата в члени Євросоюзу, має відбутись змістовне та понятійне узгодження Цивільного та Кримінального кодексів, законів щодо окремих об'єктів права інтелектуальної власності⁴, формування

¹ Сиденко В. Охорона інтелектуальної власності в Україні: проблеми і рішення. URL: <http://www.zn.ua/3000/3050/32785/2>.

² Ткачов М. М. Дослідження проблем правової охорони інтелектуальної власності в Україні / М. М. Ткачов // Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки) : зб. наук. пр. Харків : НТУ «ХПІ», 2023. № 22. С. 13.

³ Кравченко І. О., Кузнецова Ю. В. Актуальні питання правової охорони інтелектуальної власності в Україні в умовах сталого розвитку. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/278219/273025>.

⁴ Там само. С. 471.

самостійного інституту кримінально-правової охорони сфери інтелектуальної власності. Правова соціалізація школярів та здобувачів вищої освіти, пересічних громадян, має забезпечувати належний рівень правосвідомості, формування молодими людьми навичок дотримання прав інтелектуальної власності та попередження відповідних порушень у зазначеній галузі та формування правової культури споживання інтелектуального продукту⁵. Поважного ставлення до власності взагалі та інтелектуальної зокрема, слід досягати через підвищення як рівня законності, ефективності законодавства, так і правової освіти в широкому розумінні, що обов'язково має супроводжуватись належною кадровою політикою.

Заходи економічного стимулювання реалізації і поширення інновацій, інтелектуальних здобутків, повинні стати складовою державної політики, так само, як і процес створення та налагодження законодавчого механізму використання та розповсюдження нововведень, а також створення загальнодоступної системи їхнього державного обліку та розповсюдження⁶. Комерціалізація інтелектуальної власності повинна стати основою інноваційної економіки.

Отже, підвищення економічного розвитку України, рівня життя населення та міжнародного іміджу нашої держави, як одні з важливих орієнтирів державної політики, не можуть бути досягнуті без вирішення згаданих та інших проблем у сфері охорони інтелектуальної власності і є важливим етапом у економічному розвитку нашого суспільства.

⁵ Патлашинська І.В. До питання практичної реалізації стратегії інтелектуальної власності на національному рівні. Право і суспільство. 2022. № 5. С. 51. Циганій С.О. Сучасні виклики охорони та захисту прав інтелектуальної власності. Україна у світових глобалізаційних процесах: культура, економіка, суспільство: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 23–24 березня, 2022 р. / М-во освіти і науки України; Київ. ун-т культури, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ: Вид. центр КНУКіМ, 2022, Част. 2. С. 222.

⁶ Ткачов М. М. Там само. С. 13.

ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

Жернаков Денис Максимович

курсант 3 курсу

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Нагорна Олена Олександрівна

старший лейтенант поліції, викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Рівність у трудових правах та заборона дискримінації у сфері праці за ознакою статі гарантуються національним законодавством, зокрема, Конституцією України (ст.ст. 21, 24, 43), Кодексом законів про працю України (ст.ст. 2-1, 22), Законами України “Про засади запобігання та протидії Трудове право 291 дискримінації в Україні”, “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” тощо. Україною ратифіковані Конвенції МОП про рівну винагороду чоловіків і жінок за працю однакової цінності, про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та ін.

Навіть Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії (їхніми державами-членами) містить статтю 420 щодо співпраці з метою забезпечення гендерної рівності та рівних можливостей для чоловіків і жінок у сфері зайнятості, освіти та навчання, економічної та суспільної діяльності, а також у процесі прийняття рішень.

Однак у реальному житті ситуація з гендерною рівністю у трудових відносинах далека від ідеалу. Жінки порівняно з чоловіками мають менше можливостей у працевлаштуванні на високооплачувану роботу, у професійному просуванні. Більшість роботодавців продовжують віддавати перевагу чоловікам, оскільки ймовірність переривання жінками часу роботи й втрати кваліфікації через народження дітей або догляд за ними у разі хвороби досить висока.

Жінки першими підпадають під звільнення при скороченні штатів та змушені шукати роботу у тіньовому секторі економіки, виконувати неprestижну, низькооплачувану роботу без дотримання їхніх соціальних гарантій, визначених законодавством держави, або ж шукати роботу за кордоном, наражаючись на небезпеку і приниження й позбавляючи при цьому уваги і виховання своїх дітей [1].

У світовому рейтингу дотримання гендерної рівності від Всесвітнього економічного форуму Україна посіла 65 місце серед 149 країн. У топ-5 увійшли скандинавські країни: Ісландія, Норвегія, Швеція та Фінляндія, а також латиноамериканська країна Нікарагуа (5 місце) [2].

За даними Державної служби статистики України середня заробітна плата чоловіків в Україні є на 26,6 відсотка вищою, ніж середня зарплата жінок [3]. Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 229-р від 5 квітня 2017 р. було схвалено Концепцію Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року [4]. Серед шляхів і способів розв’язання проблеми недостатнього рівня впровадження принципу рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в усі сфери життєдіяльності суспільства

Уряд визначає, зокрема, удосконалення відповідної нормативно-правової бази. Прикладом для України у вирішенні цієї проблеми може стати позитивний досвід скандинавських країн. Так, шведський Закон про забезпе- Актуальні проблеми

трудового права та права соціального забезпечення 292 чення рівних можливостей чоловіків і жінок у сфері праці 1991 р. зобов'язує підприємців забезпечувати рівний розподіл робочих місць між чоловіками й жінками.

На підприємствах, де число працюючих чоловіків і жінок не є приблизно рівним, необхідно прийняти на роботу додатково представників недостатньо представленої статі. Якщо, наприклад, на одне робоче місце претендують два кандидата, то при рівних умовах повинен бути прийнятий кандидат тієї статі, яка недостатньо представлена на підприємстві [5, с. 70].

Відповідно до частини 5 ст. 16 цього Закону для досягнення збалансованого представництва жінок і чоловіків на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування з урахуванням категорій посад службовців дозволяється застосування позитивних дій. А частиною 4 ст. 17 цього Закону передбачено, що роботодавці можуть здійснювати позитивні дії, спрямовані на досягнення збалансованого співвідношення жінок і чоловіків у різних сферах трудової діяльності, а також серед різних категорій працівників.

На мій погляд, необхідно внести зміни до зазначених норм Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”, закріпивши у них не право, а обов’язок керівників органів державної влади й місцевого самоврядування та роботодавців здійснювати позитивні дії, спрямовані на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати своє конституційне право на працю.

Список використаних джерел:

1. Круглий стіл. Гендерну рівність у сфері праці — під профспілковий контроль! URL: <http://www.fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/80-gumanitarna-robota-genderni-pitannya/12320-kruglij-stil-gendernu-rivnist-usferi-pratsi-pid-profspilkovij-kontrol> (дата звернення: 20.06.2023). Трудове право.
2. Яке місце посіла Україна у світовому рейтингу гендерної рівності: цікаві результати, 18.12.2018. URL: https://24tv.ua/yake_mistse_posila_ukrayina_v_reytingu_gendernoyi_rivnosti_tsikavi_rezultati_n1082330 (дата звернення: 20.06.2023).
3. Чоловіки в Україні заробляють на чверть більше, ніж жінки, 05.09.2017. URL: <https://www.dw.com/uk/чоловіки-в-україні-заробляютьна-чверть-більше-ніж-жінки/a-40365784> (дата звернення: 20.06.2023).
4. Про схвалення Концепції Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 229-р від 05.04.2017 р. Офіційний вісник України. 2017. № 31. Ст. 951.
5. Киселев И.Я. Зарубежное трудовое право. Учебник для вузов. М.: Издательская группа НОРМА-ИНФРА М, 1998. 263 с.

СУЧАСНИЙ СТАН ДОТРИМАННЯ ПРАВ УРАЗЛИВИХ КАТЕГОРІЙ ЗАСУДЖЕНИХ ТА ЇХ ПРОБЛЕМИ

Кутєпов Максим Юрійович

кандидат юридичних наук, науковий співробітник відділу
дослідження проблем кримінально-виконавчого права

*Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка
В.В. Сташиса Національної академії правових наук України, м. Харків, Україна*

Сучасне суспільство стикається з важливою та актуальною темою – дотримання прав уразливих категорій засуджених. Незважаючи на поступовий прогрес у сфері прав людини та реформи правосуддя, особи, що належать до цих категорій, залишаються під загрозою дискримінацій та порушень їх прав. Застосування справедливого та ефективного підходу до ув'язнення цих осіб вимагає комплексного розгляду їхніх потреб, викликів та можливих рішень. У цьому контексті важливо розглянути не лише правові аспекти, а й соціокультурні та психологічні аспекти проблем, з якими зіштовхуються уразливі категорії засуджених, з метою забезпечення гідності, справедливості та реінтеграції у суспільство.

Процес реформування кримінально-виконавчого законодавства нерозривно пов'язаний із втіленням міжнародних норм та стандартів з одночасним закріпленням прав соціально вразливих категорій засуджених [1].

Можна визначити декілька окремих категорій ув'язнених осіб, які є особливо вразливими:

1. Мати й дитина. Загальновизнаним принципом є те, що діти не повинні народжуватись у в'язниці, і досвід Комітету свідчить, що цього принципу дотримуються. Матері слід дозволяти бути разом з дитиною, у крайньому разі, протягом певного часу. Якщо мати і дитина перебувають разом у в'язниці, то вони повинні знаходитись в умовах, які б забезпечували їм рівноцінну заміну дитячих ясел і допомогу персоналу, який спеціалізується на післяпологовому догляді і догляді за немовлятами.

2. Підлітки. Підлітковий вік визначається як період, для якого характерними є певні зміни особистості, що вимагає спеціальних зусиль для зменшення ризику довготривалої соціальної адаптації. Під час перебування в місцях позбавлення волі підліткам слід давати можливість залишатися на постійному місці, тримати при собі особисті речі та входити до соціально сприятливих груп. Режим ув'язнення повинен бути заснований на активній діяльності, до якої слід віднести різні соціально-навчальні зустрічі, спортивну діяльність, навчання, професійну освіту, організовані екскурсії в супроводі охорони та наявність відповідних факультативних видів діяльності.

3. Ув'язнені, які відзначаються психічними розладами. Серед пацієнтів медичних служб в місцях позбавлення волі завжди є неврівноважені, маргінальні особи, у яких в минулому мали місце родинні травми, які тривалий час вживали наркотики, мали конфлікти з властями або інші проблеми у відносинах із суспільством. Вони можуть бути буйними, схильними до самогубства або ж характеризуватись неприпустимою сексуальною поведінкою, і більшу частину часу нездатні контролювати самих себе або ж обходити себе. Проблеми таких ув'язнених не є суто медичними, однак тюремний лікар може сприяти розробці соціально-

терапевтичних програм для таких осіб в тюремних підрозділах, які утворюються за зразком комунальних об'єднань і перебувають під ретельним наглядом.

4. Ув'язнені, які неспроможні тривалий час перебувати в місцях позбавлення волі. Типовими прикладами цієї категорії ув'язнених є ті, кому, згідно медичному прогнозу, залишилось недовго жити, ті, хто страждає на серйозні захворювання, які неможливо належним чином лікувати в місцях позбавлення волі, особи з серйозними фізичними вадами або люди похилого віку [3].

Проблеми дотримання прав уразливих категорій засуджених є складним та багатогранним питанням, яке потребує уваги як з боку правових, так і з соціальних та психологічних аспектів. Декілька ключових проблем в цьому контексті включають:

1. Дискримінація та нерівність: Засуджені, які належать до уразливих категорій, часто стикаються з дискримінацією на основі раси, статі, національності, релігії чи інших характеристик. Нерівний доступ до ресурсів, послуг та можливостей у системі в'язниць може поглиблювати вже існуючі нерівності та призводити до порушення прав засуджених;

2. Умови утримання: Засуджені з уразливих категорій часто перебувають у гірших умовах утримання порівняно з іншими в'язнями. Це може включати погіршену медичну допомогу, погані санітарні умови, недостатній доступ до освіти та професійної підготовки;

3. Фізична та психологічна безпека: Уразливі засуджені часто стикаються з високим ризиком фізичної та психологічної агресії від співв'язнених та навіть зі сторони працівників установ виконання покарань. Це може призвести до посилення їх вразливості та тривожності;

4. Відсутність адекватних програм реабілітації: Засуджені, які належать до уразливих категорій, часто потребують спеціалізованих програм реабілітації, які враховують їхні потреби та специфіку. Відсутність таких програм може ускладнити їхню реінтеграцію після звільнення;

5. Соціальна відчуженість: Засуджені з уразливих категорій часто стикаються зі стресом та відчуттям відчуження, які можуть бути поглиблені умовами утримання та стигматизацією з боку суспільства. Це може ускладнити їх можливість успішної реінтеграції після звільнення;

6. Обмежений доступ до правової допомоги: Уразливі категорії засуджених можуть мати обмежений доступ до правової допомоги, що призводить до можливих порушень їхніх прав у процесі судового розгляду та виконання покарання.

Розв'язання цих проблем вимагає комплексного підходу, який враховує правові, соціальні та психологічні аспекти [2]. Подальший розвиток соціальної роботи дасть змогу закріпити і зробити незворотні гуманістичні тенденції у виправних установах, а в майбутньому кардинально змінити її вигляд, перетворивши місця позбавлення волі на центри комплексу (психологічних, педагогічних, медичних, трудових, соціальних) реабілітації.

Висновок. Отже, сучасний стан дотримання прав уразливих категорій засуджених відображає важливі виклики та недоліки у правосудді та системі в'язниць. Проблеми, пов'язані з дискримінацією, умовами утримання, безпекою та доступом до реабілітаційних програм, необхідно тлумачити як виклики для суспільства у забезпеченні справедливості та гідності для всіх осіб, незалежно від їхнього статусу. Вирішення цих питань потребує спільних зусиль від правоохоронних органів, законодавчої влади, громадськості та громадських організацій, з метою забезпечення рівних прав та можливостей для всіх засуджених та їхню успішну

реінтеграцію у суспільство після відбуття покарання.

Список використаних джерел:

1. Гужва О. І., Царюк С. В. Актуальні питання перебування жінки з дитиною у дільниці соціальної реабілітації. Прикарпатський юридичний вісник. 2017. С. 188–191.
2. Засоби виправлення і ресоціалізації засуджених до позбавлення волі: монографія / А. Х. Степанюк, І. С. Яковець, О. В. Лисодєд та ін.; за заг ред. д. ю.н., проф. А. Х. Степанка. Харків: Кроссруд, 2011. 326 с.
3. Федорук О. О. Моніторинг дотримання прав людини в пенітенціарних установах (в рамках реалізації національного превентивного механізму) / Федорук О. О. – 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Асоціація УМДПЛ, 2016. 178 с.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ІНСТИТУТУ СТАДІЙ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Зосімов Артем Олександрович

здобувач вищої освіти, 3 курс, Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Березняк Василь Сергійович

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
завідувач кафедри кримінального права та криміналогії
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Здійснивши аналіз відповідної літератури, слід звернути увагу на відсутність законодавчої дефініції терміна «стадії кримінального правопорушення». Цілком закономірно, що першим питанням, яке вирішується кримінально-правовою наукою, є те, що слід розуміти під стадіями кримінального правопорушення? Розвиток наукових положень у цьому напрямі характеризується використанням таких термінів: «стадії кримінального правопорушення», «стадії вчинення кримінального правопорушення», «етапи здійснення кримінального правопорушення», «стадії розвитку злочинної діяльності». Наявність у наукових розвідках різних аспектів розуміння поняття «стадії вчинення кримінального правопорушення» М. Д. Дурманов обґрунтовував тим, що: «Термін «стадії вчинення кримінального правопорушення» нерідко вживається у двоякому значенні:

1) для визначення тих етапів, котрі проходять закінчені кримінальні правопорушення;

2) для визначення особливостей відповідальності за злочинне діяння в залежності від етапу, на якому було припинено вчинення кримінального правопорушення». З цієї причини майже всі дослідники, які працювали над проблемою «стадій злочину», для усунення плутанини змушені були насамперед визначатися із обсягом аналізованого ними поняття [1, с. 12].

Під стадіями вчинення кримінального правопорушення в науці кримінального права розуміють: «стадії вчинення умисного кримінального правопорушення, які проявляються у зовнішній поведінці і різняться між собою ступенем здійснення злочинного наміру особою і різним характером вчинення при цьому діяння чи бездіяльності», «це етапи поступального безперервного розвитку злочинної діяльності в часі і просторі з моменту виникнення відповідного психічного ставлення до діяння і результату своєї поведінки до настання злочинного наслідку або переривання злочинної діяльності»; «це сукупність етапів кримінальних правопорушень, що мають самостійне юридичне значення, які він проходить ступенево в своєму розвитку по висхідній від моменту задуму або підготовчих дій до моменту реалізації злочинного наміру, до закінченого злочину, тобто до моменту вчинення злочину з формальним складом або до моменту настання суспільно небезпечних наслідків, що вказані у законі, для матеріальних складів» [2, с. 8]; «це передбачені КК суспільно небезпечні етапи його здійснення, які істотно різняться між собою за ступенем реалізації злочинного наміру, тобто за характером діяння (дії або бездіяльності) і моментом його закінчення (припинення), а тим самим і за ступенем

тяжкості вчиненого особою діяння».

На наш погляд, вирішення окремих питань щодо даної тематики можливе за умови якщо на законодавчому рівні здійсниться чітке виокремлення наступних юридичних конструкцій: 1) стадія розвитку злочинного діяння; 2) стадія кримінального правопорушення. Вказане вище розмежування, враховуючи те, що вони не є рівнозначними, не може мати суто термінологічне значення. Так, перше поняття є значно ширшим, враховуючи його включення наряду із готуванням, а також замахом та виникнення й виявлення умислу.

Варто погодитись із думкою щодо того, що злочинна діяльність є процесом, котрий досить продовжуваний у часі, і у даному процесі можна виокремити окремі етапи: 1) формування умислу на вчинення кримінального правопорушення; 2) виявлення умислу; 3) готування до кримінального правопорушення; 4) замах на кримінальне правопорушення; 5) закінчене кримінальне правопорушення.

Саме у такому широкому значенні розглядувані етапи розвитку злочинної діяльності включаються у поняття стадій розвитку злочинного діяння. В цьому аспекті слушною є думка М. Д. Дякур, яка вважає, що «поняття про стадії розвитку злочинної діяльності – це теоретичне поняття про весь процес вчинення злочину як про психічну, так і фізичну діяльність особи» [3, с. 156-157].

В. М. Бурдін погоджується із «необхідністю розмежування понять стадій учинення кримінального правопорушення як самостійних етапів незакінченого злочину, кожний з яких має самостійне кримінально-правове значення (готування до злочину та замах на злочин), а також етапів розвитку злочинного діяння, які у динаміці поглинають одна одну і в межах яких можна виділяти стадію виявлення наміру, підготовчу стадію, початок реалізації об'єктивної сторони складу злочину і в кінцевому рахунку стадію закінченого злочину» [4, с. 6]. Юридична природа стадій злочину виявляється у зв'язку із необхідністю провести кримінально-правову оцінку кінцевого етапу злочинної діяльності суб'єкта. Законодавець вбачає суспільну небезпеку лише щодо окремих із цих етапів. Відповідно такими є готування, замах та закінчений злочин. Ступінь тяжкості кожної наступної стадії зростає, що, своєю чергою, буде враховуватися під час вирішення питання про караність діяння. Інші стадії не мають кримінально-правового значення, відтак учинення діяння за таких обставин не може слугувати підставою для притягнення до кримінальної відповідальності.

Проаналізувавши положення кримінального законодавства України слід зауважити, що у законодавстві існує обмеження щодо строку та розміру призначення найсуворішого виду покарання. Тобто, у тому випадку, коли санкція статті статті передбачає альтернативу щодо покарання – обмежується строк та розмір лише найбільш суворого покарання. Проте розмір та строк альтернативного покарання не обмежується, і вони не можуть бути призначені в тих розмірах, в яких вони передбачені санкцією статті Особливої частини КК України. Отже, таке положення, на наш погляд, слід визнати проблематичним і ми в цьому напрямку пропонуємо визначення шляхи його вирішення [5, с. 89].

Пояснити такий факт, ми можемо наступним чином. Більш доцільним було б пропорційне зменшення строку або розміру покарань, що є альтернативними у відношенні до найбільш суворого виду покарань.

У цьому випадку одним із проблемних моментів є те, що деякі види покарань не можуть призначатися певній категорії осіб (вагітним жінкам, неповнолітнім, непрацездатним особам тощо). Така ситуація призводить до призначення даним особам альтернативних покарань, які не є найсуворішими. Проте їх розмір або строк

не обмежується ст. 68 КК України, що, порівняно з особами, яким може бути призначений найсуворіший вид покарання, погіршує їх становище. Таким чином, на даний час законодавець не враховує ці моменти, тому при призначенні покарання зменшенню підлягає лише розмір найсуворішого виду покарання з передбачених у санкції статті [6, с. 13].

Отже, у зв'язку з тим, що у ч. 3 ст. 68 КК про те, що при призначенні покарання за замах на кримінальне правопорушення обмежується виключно верхня межа покарання, виникають випадки, що суд зобов'язаний призначати покарання лише одного виду та в одному розмірі, що не дає змоги забезпечити індивідуалізацію та диференціацію покарання, яка має бути здійснена відповідно до загальних засад призначення покарання. Вважаємо за необхідне внесення змін до законодавства в частині пропорційного зниження не тільки максимальної, а й мінімальної межі покарання, передбаченого санкцією статті Особливої частини Кодексу.

Також необхідно звернути увагу на питання диференціації кримінальної відповідальності залежно від виду замаху, який було вчинено особою. До прикладу, норми ч. 3 ст. 68 КК не передбачають різних розмірів граничного покарання залежно від того, закінчений, чи незакінчений замах на кримінальне правопорушення було вчинено особою. При цьому у ч. 1 ст. 68 КК встановлено, що при призначенні покарання суд враховує ступінь здійснення злочинного наміру та причини, внаслідок яких кримінальне правопорушення не було доведено до кінця. Виходячи з цього, чіткі вказівки щодо способу врахування ступеня здійснення злочинного наміру відсутні.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року № 254 к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України № 4651-VI від 13.04.2012. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 04.10.2022).
3. Бараняк В. Характеристика шкоди у кримінальному процесі. Молодий вчений. 2017. № 5. С. 154-159.
4. Бурдін В. М. Стадії вчинення злочину в історії вітчизняного кримінального законодавства. Журнал східноєвропейського права. 2014. № 10. С. 5-11.
5. Бурдін В. М. До питання про момент закінчення продовжуваних та триваючих злочинів. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2013. Вип. 1. С. 81-95.
6. Берзін П. С. Проблеми кваліфікації закінчених злочинів у сфері господарської діяльності. Адвокат. 2012. № 12. С. 9-14.

ЩОДО ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я – АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

Кутєпов Максим Юрійович

кандидат юридичних наук, науковий співробітник відділу
дослідження проблем кримінально-виконавчого права

*Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка
В.В. Сташиса Національної академії правових наук України, м. Харків, Україна*

Право на збереження здоров'я є фундаментальним правом людини, що забезпечує належний фізіологічний та психологічний стан організму. Проголошене в статті 49 Конституції України, це право громадян на охорону здоров'я обмежується нормами Кримінально-виконавчого кодексу України в контексті суспільних відносин, так зокрема:

- згідно ст. 63 Конституції України засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом, встановлені вироком суду;

- засуджені мають спеціальний правовий статус, що поділяється на правові статуси осіб, які відбувають різні види кримінальних покарань [1].

Право засуджених на охорону здоров'я реалізується через різноманітні інші права людини, що закріплені в Конституції [2, с. 20]. Згідно зі статтею 3 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», охорона здоров'я представляє собою систему заходів, спрямованих на гарантування збереження та розвитку фізіологічних і психологічних функцій, досягнення оптимальної працездатності та соціальної активності особи за максимально можливих біологічних обмеженнях її індивідуальної тривалості життя [3].

Основні принципи щодо медичного забезпечення засуджених також визначаються як міжнародними стандартами, так і нормами національного законодавства України. Зокрема, Мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими встановлюють вимоги до забезпечення медичного обслуговування осіб, які перебувають під вартою в установах пенітенціарної системи:

- медичне обслуговування організовується у тісному співробітництві із загальною адміністрацією охорони здоров'я місцевого або національного рівня;

- медичне обслуговування забезпечується з метою виявлення та лікування будь-якого фізичного або психічного захворювання, які можуть перешкоджати соціальній реадaptaції в'язнів після їх звільнення;

- лікувальне відділення, його приладдя, обладнання і ліки мають бути достатніми для забезпечення медичного обслуговування та лікування хворих в'язнів, і таке відділення має бути укомплектоване належним чином підготовленим персоналом;

- в'язні не повинні використовуватися для проведення експериментів, що можуть призвести до фізичної або моральної шкоди;

- лікар зобов'язаний здійснювати нагляд за станом фізичного і психічного здоров'я ув'язнених та здійснювати прийом хворих;

- лікар доповідає начальникові кожного разу, коли він вважає, що подальше утримання або будь-який режим мав або матиме негативні наслідки для фізичного або психічного стану здоров'я особи [4].

Актуальні проблеми щодо прав засуджених на охорону здоров'я викликають

серйозну загрозу для гуманітарного та правового стандартів у в'язницях. Деякі з найбільш актуальних проблем на цю тему включають:

1. Недостатня медична допомога: Засуджені часто стикаються з відсутністю або обмеженим доступом до якісної медичної допомоги. Це може призвести до погіршення стану їхнього здоров'я та навіть загрожувати життю.

2. Пандемії та інфекційні хвороби: В умовах в'язниць пандемії та інфекційні хвороби можуть поширюватися надзвичайно швидко. Відсутність адекватних превентивних заходів та медичного обслуговування може створювати кризові ситуації в закладах виконання покарань.

3. Психічне здоров'я: Засуджені часто стикаються з погіршенням психічного здоров'я через стрес, відчуття відчуження та обмеженість. Недостатня доступність психологічної підтримки та лікування може призвести до серйозних проблем.

4. Спеціалізована медична допомога: Уразливі категорії засуджених, які потребують спеціалізованої медичної допомоги (наприклад, люди з ВІЛ / СНІДом, туберкульозом, хронічними захворюваннями), можуть не отримувати необхідного лікування та нагляду через недоліки системи охорони здоров'я в установах виконання покарань.

5. Порушення прав жінок: Засуджені жінки часто стикаються зі специфічними проблемами охорони здоров'я, включаючи недостатність жіночих санітарних засобів, проблеми з вагітністю та пологами у в'язницях.

Ці актуальні проблеми підкреслюють необхідність покращення медичного обслуговування та охорони здоров'я у в'язницях, забезпечення доступу до якісної медичної допомоги та спеціалізованої підтримки для уразливих категорій засуджених.

Згідно зі статтею 3 Європейської конвенції з прав людини, держава несе відповідальність за створення належних умов, щоб забезпечити особам, які утримуються у слідчих ізоляторах та пенітенціарних установах, право на адекватну та своєчасну медичну допомогу. Серед конкретних заходів, які Україна повинна забезпечити, є регулярний та систематичний моніторинг, докладну документацію щодо стану здоров'я та медичного втручання в ув'язнених під час перебування під вартою, створення належних умов для належного лікування, постачання необхідних медичних препаратів, забезпечення медичних установ кваліфікованими фахівцями та діагностичним обладнанням, вирішення потреб на ранній стадії або надання необхідних передумов для оперативної реакції. Така ситуація є неприйнятною для демократичної, правової та соціальної держави, якою Україна проголошена відповідно до Конституції, і, вочевидь, потребує швидких і фундаментальних змін [5].

Висновок. Отже, актуальні проблеми пов'язані з правами засуджених на охорону здоров'я свідчать про важливість негайних дій та системних реформ у сфері виконання покарань. Недостатня медична допомога, ризики інфекційних захворювань, проблеми психічного здоров'я та інші фактори створюють складну ситуацію для засуджених. Розв'язання цих питань потребує спільних зусиль з боку органів влади, медичних фахівців та громадськості з метою забезпечення належних стандартів охорони здоров'я та дотримання гуманітарних норм в установах відбування покарань.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к / 96-ВР. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Кримінально – виконавче право України: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / за ред. проф. А. Х. Степанюка. Харків: Право, 2005. 256 с.
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.
4. Почанська О. С. Особливості забезпечення права на охорону здоров'я громадян, засуджених до позбавлення волі в Україні. Актуальні проблеми правового забезпечення протидії злочинності. Харків, 2020. С. 14–17.
5. Савченко В. А. Право засуджених на охорону здоров'я. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2021. С. 72–74.

СЕКЦІЯ VII. ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОВТОРНІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

Сугак Дар'я Вячеславівна

здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Халус Юлія Юріївна

здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Чорна Аліна Геннадіївна

викладач кафедри кримінального права та криміналогії,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Повторністю кримінальних правопорушень визнається вчинення двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК України (ст. 32 КК України)[1].

Повторність складається із кримінальних правопорушень, які підпадають під ознаки одного і того ж складу. Але до повторності включаються також випадки вчинення кримінальних правопорушень, що містять ознаки різних складів кримінальних правопорушень – як зазначено в ч. 3 цієї статті, вчинення двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених різними статтями КК України у випадках, передбачених Особливою частиною КК України. Тотожні (однорідні) кримінальні правопорушення, що утворюють повторність, можуть бути вчиненими лише послідовно[2;с.143].

Тобто маємо зробити такий висновок, що повторність – це обставина, яка має місце у випадках вчинення декількох кримінальних правопорушень, які містять ознаки що належать до того самого складу кримінального правопорушення.

Вчинення особою двох та більше злочинів є підставою вважати, що дана особа, яка вчинила правопорушення є більш небезпечною для суспільства. Значніша суспільна небезпечність у цьому випадку визначається тим, що за однакових умов, особа здійснює значно більшу шкоду інтересам, які охороняються державою, суспільним відносинам, зазвичай посягає на декілька об'єктів, що порівняно із вчиненням одного злочину є більш небезпечним.

Той факт, що спричиняється шкода більшій кількості охоронюваних об'єктів, широкому колу суспільних відносин, соціальним цінностям, - підтверджує більш стійку антисоціальну настанову злочинців, антисоціальну спрямованість злочинів, більший негативний вплив на нестійких членів суспільства, породжуючи відчуття

безкарності.

У частині 1 статті 32 КК визначається, що повторністю злочинів є вчинення двох або більше злочинів, передбачених однією і тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК. У частині 3 цієї ж статті законодавець визнає повторним вчинення двох або більш злочинів і у випадках, передбачених різними статтями, якщо це прямо встановлено в Особливій частині КК [1].

Із цих положень закону робимо висновок і про саме поняття повторності злочинів, і про її види.

Повторність злочинів, як впливає із цих статей КК, припускає наявність таких ознак: а) особою (групою осіб) вчинено два або більше самостійних одиничних злочинів.

Конкретизуючи це положення, примітка до ст. 185, наприклад, вказує, що крадіжка чужого майна визнається повторною, якщо вона була вчинена після будь-якого посягання, пов'язаного із заволодінням майном.

У такий спосіб закон встановлює, що повторним вважається вчинення злочину, хоча б удруге, причому має на увазі одиничні самостійні злочини.

Множинність – складне явище, яке з'являється у результаті об'єднання простих складників – окремих (одиничних) кримінальних правопорушень, які виступають її елементами. Множинність полягає у з'єднанні елементів, кожен з яких повинен бути саме кримінальним правопорушенням та мати всі ознаки цього складу. Більше того, лише ті кримінальні правопорушення можуть бути елементом множинності, відносно яких не має кримінально-правових перешкод для притягнення до кримінальної відповідальності, тобто особу, яка їх вчинила, не звільнено від кримінальної відповідальності в порядку ст. 44-49 КК України, або судимість за них не погашена чи не знята [3;с.373].

Кількісний склад визначається кількістю елементів, що утворюють множинність, – кримінальних правопорушень, яких повинно бути не менш ніж два.

Якісний склад визначає конкретну форму множинності – повторність, сукупність або рецидив кримінальних правопорушень, та який залежить від співвідношення елементів, що її утворюють. Множинність характеризується вчиненням кримінальних правопорушень із тотожними, з однорідними, з неоднорідними складами кримінальних правопорушень. Так, множинність кримінальних правопорушень може утворюватися майже однаковими кримінальними правопорушеннями, які мають ознаки одного й того ж складу кримінального правопорушення – наприклад, підміна чужої дитини, вчинена з корисливих або інших особистих мотивів (ст. 148 КК), вчинена двічі. Якісний склад такої множинності кримінальних правопорушень характеризується вчиненням кримінальних правопорушень із тотожними складами кримінальних правопорушень. Якщо ж після першої підміни дитини було вчинено кримінальне правопорушення, що підпадає під ознаки складу, передбаченого ст. 150 КК «Експлуатація дітей», то у цьому разі наявне вчинення кримінальних правопорушень із однорідними складами кримінальних правопорушень, тобто таких, які посягають на один родовий об'єкт. Якщо ж одна особа вчиняє кримінальні правопорушення, що містять ознаки складів, передбачених статтями, які розміщені в різних розділах Особливої частини КК, то має місце множинність кримінальних правопорушень з неоднорідними складами кримінальних правопорушень.

Не є повторністю вчинення правопорушення після того, як особа відбула покарання за вчинення кримінального проступку (ч. 4 ст. 32 КК України) та ін. Виокремлення кримінального проступку визнано законодавцем підставою для

пом'якшення покарання за низку кримінальних правопорушень, і виключення із змісту їх санкцій покарання у вигляді позбавлення волі, а також штрафу понад 3 тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що обумовлює віднесення їх до кримінальних проступків, а не злочинів. Це такі кримінальні правопорушення як: крадіжка (ч. 1 ст. 185 КК); незаконне проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини (ч. 1 ст. 298 КК); погроза або насильство щодо службової особи або громадянина, який виконує громадський обов'язок (ч. 1 ст. 350 КК).

Отже, слід наголосити, що множинність злочинів та її певні види не є теоретичною абстракцією, а є явищем реальної дійсності і відображає ситуації, коли особою вчиняються декілька злочинів. Необхідно встановлювати в кожному конкретному випадку вид множинності злочинів. Тому, що повторність, сукупність та рецидив злочинів у відповідності зі ст. 35 КК України враховуються при кваліфікації злочинів та призначенні покарання, при вирішенні питання щодо можливості звільнення від кримінальної відповідальності та покарання у випадках, передбачених Кримінальним кодексом України.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України. Закон України від 05.04.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 25.07.2023).
2. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право Навчальний посібник / За заг. Ред. М.І. Хавронюка. – К. Ваіте, 2014. – 944 с.
3. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар. Видання восьме, перероблене та доповнене / Відп. Ред.. Є.Л. Стрельцов. – Х.: Одиссей, 2012. – 904 с.
4. <https://referat.ml-style.net/pravoznavtsvo/kriminalnoe-pravo-ta-protses/k-povtornist-zlochiv-ta-jiji-pravovi-naslidki-doc>.
5. <http://nm2.univd.edu.ua/download/131990>.
6. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ТА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Максимова Маргарита Константинівна

Викладач кафедри адміністративного права і процесу
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Гулько Катерин Олегівна

курсант II курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції КП-133
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Бацун Кирило Сергійович

курсант II курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції КП-133
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Анотація: Домашнє насильство є однією з найбільш актуальних проблем у сучасному суспільстві. У цій науковій статті розглядається адміністративна та кримінальна відповідальність за домашнє насильство. Автори аналізують законодавство щодо протидії домашньому насильству та звертають увагу на проблеми, що пов'язані з визначенням і доведенням факту насильства в сімейних відносинах, законодавство, спрямоване на протидію домашньому насильству, і звертають увагу на проблеми, пов'язані з визначенням та доведенням факту насильства у сімейних відносинах. Дослідження включає в себе аналіз кримінальних та адміністративних санкцій, які передбачені законодавством, та їх ефективність в боротьбі з домашнім насильством, а також проблему систематизації домашнього насильства. Результати дослідження можуть бути корисними для розробки та вдосконалення законодавства, спрямованого на ефективне протидію домашньому насильству, а також для усвідомлення суспільством важливості цієї проблеми та необхідності її вирішення. Продовження досліджень у даній галузі допоможе глибше зрозуміти механізми домашнього насильства, його наслідки для жертв і суспільства в цілому, а також способи його запобігання та покарання винних. Важливо зазначити, що домашнє насильство становить серйозну загрозу для фізичного та психічного благополуччя осіб, що постраждали. У цьому контексті стаття також звертає увагу на соціальні аспекти проблеми, включаючи культурні, гендерні та соціально-економічні фактори, які можуть сприяти насильству в сімейному оточенні. Загальний висновок статті полягає у необхідності посилення зусиль усіх суспільних сфер - законодавчої, соціальної, освітньої та медичної - для ефективного протидії домашньому насильству, захисту жертв та зміни культурного сприйняття насильства в родині. Також стаття розглядає потенційні перешкоди, з якими можуть зіткнутися жертви домашнього насильства при виявленні та зверненні за допомогою, такі як стигма, недостатні ресурси та відсутність свідомості про наявність підтримки. В заключенні статті автори закликають до прийняття комплексних заходів, спрямованих на укріплення законодавства, поліпшення доступу до послуг підтримки, проведення освітніх кампаній і створення безпечного середовища для всіх членів суспільства.

Ключові слова: домашнє насильство, види домашнього насильства, жертви домашнього насильства, адміністративна відповідальність, кримінальна відповідальність, правоохоронні органи.

Постановка проблеми: Домашнє насильство є однією з найбільш актуальних соціальних проблем сучасного світу, що становить серйозну загрозу життю та

здоров'ю людей, а також впливає на психологічний стан та моральну доброчесність потерпілих. Однак, незважаючи на розширення законодавства щодо боротьби з цією проблемою, домашнє насильство продовжує залишатися серйозною загрозою для суспільства. Тому, актуальним завданням є вивчення ефективності кримінальних та адміністративних заходів, що вживаються для боротьби з домашнім насильством та пошук шляхів покращення законодавчої бази для запобігання цій соціальній проблемі

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо причин виникнення домашнього насильства та його протидії розглядали як зарубіжні, так і Вітчизняні науковці, такі як Л.Адісон, А.Алексєєв, О.Бойко, В.Глушков, І.Ковальова, О.Коломєєць, В.Колпаков, Г. Пономаренко, В.Стаднік, М.Тучак, Ф.Думко. Важливий внесок у розкриття питань щодо причин, динаміки та наслідків домашнього насильства зробив О. Морозов у своїх працях.

Виклад основного матеріалу. Домашнє насильство – одна з найбільш поширених форм насильства в сучасному світі. В Україні це проблема великих розмірів, яка потребує серйозної уваги і дій з боку законодавців, правоохоронних органів та громадськості загалом. Відповідно до результатів національного дослідження ми можемо стверджувати, що кожна третя родина в Україні страждає від домашнього насильства, а кожна друга, зазвичай, від психологічного. Найчастіше жертвами насильства стають жінки, в тому числі: члени сім'ї, батьки похилого віку і так далі.

Варто зазначити, що в ст. 3 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» встановлено, домашнє насильство – це завдання фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства у межах місця проживання, сім'ї або між родичами, а також між людьми, які живуть разом, але не є членами сім'ї, незалежно від того, чи проживає особа, яка здійснює насильство, у тому ж місці, що й постраждала особа [1]. Це також включає в себе загрози вчинення таких дій, а також психологічне насильство, таке як образи, погрози, приниження, переслідування, залякування та інші дії, які мають на меті обмежити волевиявлення особи. Домашнє насильство може відбуватися між рідними та нерідними людьми, включаючи колишніх партнерів та інших, які живуть або раніше жили разом.

Однак, не всі випадки домашнього насильства потрапляють на стіл правоохоронних органів, адже в багатьох випадках жертви бояться звертатися до поліції зі своїми проблемами. Це пов'язано зі стереотипами та відсутністю довіри до правоохоронних органів, а також з психологічною залежністю від насильника. Однак, наявність законодавчої бази та визнання домашнього насильства як злочину є важливим кроком у боротьбі з цією проблемою. Українське законодавство передбачає відповідальність за домашнє насильство як на адміністративному, так і на кримінальному рівні. За злочини, пов'язані з домашнім насильством, можуть бути застосовані такі санкції, як штраф, арешт, обмеження волі та позбавлення волі.

Науковці, зокрема, І. І. Ковальова, у своїх дослідженнях детально проаналізували особливості кримінальної та адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства. Автор дослідження зазначає, що визнання домашнього насильства як злочину є важливим кроком у боротьбі з цією проблемою, адже це дає можливість притягнути до відповідальності осіб, які вчиняють насильство в сім'ї, та зменшити кількість випадків цієї форми насильства.

Особливості притягнення кривдника до адміністративної та кримінальної відповідальності. Відповідно до чинного законодавства за вчинення домашнього насильства передбачена адміністративна та кримінальна відповідальність.

Розглянемо детальніше:

У разі того, якщо кривдник систематично здійснює фізичне, психологічне або економічне насильство, він буде підданий кримінальній відповідальності згідно зі статтею 126-1 Кримінального кодексу України, яка визначає криміналізовані дії домашнього насильства в трьох формах [2].

Стосовно сексуального насильства як форми домашнього насильства, то кримінальна відповідальність настає згідно зі спеціальними статтями КК України, такими як стаття 152 (зґвалтування), стаття 153 (сексуальне насильство) та стаття 156 (розбещення неповнолітніх) [2].

Важливо детальніше розібратися з терміном "систематичне". Передбачається, що злочин є систематичним, якщо кривдник здійснив хоча б одну із трьох форм насильства (фізичне, психологічне або економічне) втретє, в результаті чого сталися наслідки, передбачені законом. При цьому не має значення, чи зафіксовані факти перших двох актів насильства в адміністративному протоколі поліції, в терміновому заборонному приписі, в обмежувальному приписі чи в іншому документі. Таким чином, якщо кривдник вчинив домашнє насильство втретє та сталися наслідки, передбачені статтею 126 КК України, то інформація повинна бути занесена до Єдиного реєстру досудових розслідувань потерпілої особи.

У контексті притягнення кривдника до кримінальної відповідальності за домашнє насильство, необхідно розуміти термін "злочин, пов'язаний з домашнім насильством", який визначений у законодавстві. Крім того, якщо виникає "злочин, пов'язаний з домашнім насильством", можуть застосовуватися різні статті Кримінального кодексу, наприклад статті 125 (умисне легке тілесне ушкодження) або 126 (побої та мордування) КК України [2]. Практика Верховного Суду також має важливе значення, оскільки на практиці виникає кілька процесуальних питань:

«Упродовж січня-травня 2021 року до органів Національної поліції надійшло 3 заяви громадян вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством на території колишнього Городоцького району. За вказаними заявами розпочато досудове розслідування кримінальних проваджень, з яких до суду з обвинувальними актами направлено 2 кримінальних провадження. Так, житель одного із сіл колишнього Городоцького району, в порушення вимог ст. 28 Конституції України, згідно якої кожен має право на повагу до його гідності, ніхто не може бути підданий такому, що принижує його гідність поведінкою, а також в порушення вимог Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», безпричинно, умисно систематично вчиняв психологічне насильство відносно своєї матері, з якою проживає в одному будинку. Протиправні дії чоловіка виразилися у систематичних словесних образах, погрозах фізичною розправою, принижуванні, залякуваннях, штовханні, що спричинило психологічні страждання потерпілої. Не зупинило зловмисника неодноразове притягнення упродовж серпня 2020-січня 2021 року до адміністративної відповідальності за ст.173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, що передбачає адміністративну відповідальність за вчинення насильства в сім'ї. В ході досудового розслідування встановлено достатньо доказів злочинної діяльності та до Городоцького районного суду направлено обвинувальний акт за ст. 126-1 Кримінального кодексу України. Кримінальне провадження перебуває на розгляді в суді. Крім цього, за процесуального керівництва прокурорів Волочиської окружної прокуратури в Городоцькому районному суді доведено винуватість місцевого жителя у заподіянні тілесних ушкоджень своїй дружині. Під час судового розгляду встановлено, що місцевий житель у квітні 2021 року за місцем проживання, перебуваючи в стані

алкогольного сп'яніння, розпочав сварку із дружиною з приводу її намірів поїхати на роботу за кордон. Свої аргументи чоловік почав доводити із застосуванням фізичної сили – шляхом нанесення ударів по обличчю, тулубу, в результаті чого заподіяв своїй дружині легкі тілесні ушкодження. Під час судового розгляду чоловік повністю визнав свою вину у вчиненому, розкався, розуміючи неправомірність своїх дій. Враховуючи вказані обставини чоловіка засуджено до штрафу.» [6]

Оскільки стаття 126-1 Кримінального кодексу України встановлює систематичність домашнього насильства, судова практика неодноразово стикається з питаннями щодо ідентифікації цієї систематичності, а також щодо дотримання принципу у випадках, коли обвинувачений раніше притягувався до адміністративної відповідальності за аналогічне порушення. Враховуючи, що ст. 61 Конституції України забезпечує гарантії щодо того, що жодна особа не може бути притягнута до юридичної відповідальності двічі за одне й те саме правопорушення, а також згідно зі ст. 4 Протоколу №7 до Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, ч. 3 ст. 2 Кримінального кодексу України та ст. 19 Кодексу про кримінальний судочинство України, цей принцип є обов'язковим для дотримання в усіх випадках.

14 червня 2022 року, ККС ВС знову перевірів правильність застосування та дотримання норм законодавства щодо питання про систематичність домашнього насильства. У цьому контексті було проаналізовано фактичні обставини, зокрема, незаконну поведінку ОСОБА_1, який безпричинно сварився зі своєю колишньою дружиною ОСОБА_2 11 та 17 червня 2020 року, а також 2 липня 2020 року, завдаючи шкоди її психологічному здоров'ю. За ці дії, ОСОБА_1 був притягнутий до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень. Далі, 19 жовтня 2020 року, ОСОБА_1 намагався проникнути до будинку ОСОБА_2, ображаючи її та загрожуючи вбивством та спалюванням. Хоча ОСОБА_1 був засуджений за ці дії, апеляційний суд скасував вирок і кримінальне провадження закрито за відсутністю складу кримінального правопорушення. Прокурор подав касаційну скаргу щодо цього вироку [4, с.281].

У цій постанові стверджується, що суд апеляційної інстанції не мотивував належним чином своє рішення про те, що дії, які були вчинені під час домашнього насильства 19 жовтня 2020 року, не можуть бути вважені кримінальним правопорушенням згідно зі статтею 126-1 Кримінального кодексу через відсутність систематичності, яка є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони. Суд також зазначив, що раніше встановлені факти домашнього насильства у справах про адміністративні правопорушення за статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення не можуть служити преюдицією для системності психологічного насильства, яке визначене у статті 126-1 КК як ознака кримінально караного діяння.

Ця постанова вказує на те, що Кримінальний кодекс України не безпосередньо розглядає попереднє вчинення домашнього насильства як преюдицію, особливо якщо воно не було супроводжене притягненням до адміністративної відповідальності. Незважаючи на те, що систематичність зазвичай визначається на підставі судових рішень щодо адміністративної відповідальності, це не є обов'язковим критерієм. В даному конкретному випадку, особу не притягували до адміністративної відповідальності за дії, вчинені 19 жовтня 2020 року.

ККС ВС підтвердив свій підхід до визначення систематичності домашнього насильства, який полягає у визнанні вчинення трьох і більше актів насильства як систематичне, незалежно від того, чи було це відображено в документах про адміністративне притягнення до відповідальності. Він також зазначив, що

систематичність може бути обумовлена як неодноразовим застосуванням однієї з трьох форм насильства, зазначених у статті 126-1 КК, так і різним поєднанням фізичного, психологічного та економічного насильства щодо однієї та тієї ж потерпілої особи чи осіб.

ККС ВС підкреслив, що попереднє притягнення до адміністративної відповідальності не менше двох разів за вчинення правопорушення, передбаченого статтею 173-2 КУпАП, може підтвердити систематичність домашнього насильства, але це не означає, що систематичність має бути відображена саме в судових рішеннях щодо притягнення до адміністративної відповідальності. Також, він підкреслив, що те, що особу раніше притягували до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, не виключає наявності в її діях складу кримінального правопорушення, якщо вона продовжує вчиняти домашнє насильство, кількість епізодів яких загалом не менше трьох, і ці систематичні дії потягли наслідки, визначені статтею 126-1 КК.

Ми дійшли до висновку, що кримінальна відповідальність за домашнє насильство настає у випадках, коли це насильство спричинило смерть або тяжке тілесне ушкодження потерпілого, або коли це насильство було вчинено проти дітей або інших осіб, які не можуть захистити себе. В таких випадках особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності, що передбачає певні санкції відповідно до Кримінального кодексу України.

Варто зазначити, що, враховуючи характер злочину, передбаченого статтею 126-1 КК, який має ознаки систематичності та повторюваності, окремі випадки насильства можуть не бути окремим злочином, а становити продовження домашнього насильства згідно зі статтею 126-1 КК. ККС ВС вже звертав увагу на цей підхід.

Таким чином, використання статті 173-2 КУпАП для притягнення до адміністративної відповідальності може бути використано для встановлення систематичності домашнього насильства і не перешкоджає застосуванню статті 126-1 КК України в контексті *non bis in idem*, за умови, що принаймні один із епізодів насильства не був об'єктом адміністративної відповідальності. Проте, відповідно до критеріїв Енгеля, притягнення до адміністративної відповідальності за статтею 173-2 КУпАП повинно розглядатися як притягнення до суду та покарання в порядку кримінального провадження, і повинно бути наявне остаточне судове рішення [5].

Однак, домашнє насильство не завжди вважається кримінальним злочином. Згідно зі статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП).

Адміністративна відповідальність передбачає штраф або арешт за вчинення домашнього насильства, якщо воно не спричинило тяжких наслідків. Зокрема, якщо насильство вчинено з використанням зброї, яка не є зброєю масового знищення, або з використанням інших небезпечних засобів, то винуватець може бути притягнутий до адміністративної відповідальності. Зокрема, хочемо відзначити, що в таких справах потрібно бути особливо обережними, адже жертва може бути психологічно залежною від насильника та не бажати звертатися до поліції. Згідно зі статтею 173-2 КУпАП, домашнє насильство та насильство з ознакою статі є свідомим вчиненням будь-яких дій або бездіяльності, які мають фізичний, психологічний або економічний характер. Ці дії можуть включати застосування насильства, яке не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи, переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має законне право. Це може призвести до

шкоди для фізичного або психічного здоров'я потерпілого. Також, це може включати невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, або неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування в разі винесення такого припису.

Наприклад, у вересні 2020 року поліція Закарпатської області затримала чоловіка, який знущався над своєю дружиною та заборонив їй покидати квартиру. Після проведеного розслідування чоловіка було притягнуто до адміністративної відповідальності за порушення статті 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, та йому було накладено штраф у розмірі вісімдесят неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [4, с.281].

Такі випадки демонструють, що влада України відповідально ставиться до проблеми домашнього насильства та прагне запобігти її поширенню в суспільстві, шляхом притягнення винних осіб до відповідальності. Однак, на жаль, попри існуючі законодавчі акти та дієвість санкцій, проблема домашнього насильства в Україні залишається актуальною.

Суб'єктами кримінальної та адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства можуть бути будь-які особи, які вчинили такі дії. Однак в певних випадках до злочинців можуть бути застосовані певні заходи відповідно до їх статусу, наприклад, якщо суб'єктом насильства є представник правоохоронних органів, то він може бути позбавлений звання, позбавлений волі з наступним позбавленням права займати певну посаду протягом певного часу.

Об'єктом кримінальної та адміністративної відповідальності за домашнє насильство є життя, здоров'я, гідність і майнові права осіб, що стали жертвами насильства. Насильство може призвести до різних наслідків, таких як тілесні ушкодження, психологічні травми, позбавлення житла, майна та коштів. Також об'єктом відповідальності може бути порушення режиму тимчасового запобіжного заходу, встановленого судом або іншим уповноваженим органом [8, с.189].

Необхідно зазначити, що насильство в родині є соціальною проблемою, яка має велике значення для нашого суспільства. Ця проблема вимагає комплексного підходу, включаючи роботу з усвідомленням проблеми в громадськості, розвиток культури спілкування та родинних цінностей, покращення законодавства та механізмів її захисту, а також підтримку ініціатив з попередження домашнього насильства та допомогу жертвам.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»: Закон України від 07.12.2017 №2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 17.06.2023).
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 №2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 17.06.2023).
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 №8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 17.06.2023).
4. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету Яра О.С., Стасюк Н.А. Проблемні питання здійснення кримінального провадження щодо домашнього насильства.-Ужгород. Том 63.-2021.-С.279-283.
5. Тлумачення верховним судом засади non bis in idem у контексті домашнього насильства веб-сайт.URL:<https://jurfem.com.ua/tlumachennya-vs-non-bis-in-idea-domashne-nasylstvo/> (дата звернення: 17.06.2023).
6. Прокурор Волочиської окружної прокуратури Алла Туранська. Кримінальна

- відповідальність за вчинення домашнього насильства - веб-сайт. URL: <https://satanivskagromada.gov.ua/news/1623938544/> (дата звернення: 17.06.2023).
7. О.І. Зінсу. Домашнє насильство (ст. 126-1 КК України): деякі проблемні питання кримінально - правової кваліфікації 2022-11-27 веб-сайт. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/267668> (дата звернення: 17.06.2023).
 8. Гальцова В. Деякі аспекти імплементації положень Стамбульської конвенції в КК України та проблеми кримінальної відповідальності за домашнє насильство.-Запоріжжя: Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 4. С. 249–252. - веб-сайт. URL: http://lsej.org.ua/4_2020/62.pdf (дата звернення: 17.06.2023).
 9. Н. Довгань-Бочкова Домашнє насильство: аналіз об'єктивної сторони складу злочину./ Н. Довгань-Бочкова // Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2018. Випуск 66. С.187-197. - веб-сайт.URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_yu_2018_66_23 (дата звернення: 17.06.2023).
 10. Степаненко О.В. Економічне домашнє насильство: питання кваліфікації // Сучасне право в епоху соціальних змін: [Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, Національний авіаційний університет, 26 лютого 2021 р.]– Тернопіль: Вектор, 2021. – С. 350–354 - веб-сайт.URL:<https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/48629> (дата звернення: 17.06.2023).
 11. Байда А. О. Проблеми кримінальної відповідальності за домашнє насильство. -Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр. / редкол.: В. І. Борисов та ін. — Х. : Право, 2016. - Вип. 32. - 238 с. -С. 79-95 - веб-сайт.URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pbzz_2016_32_8 (дата звернення: 17.06.2023).

СЕКЦІЯ VIII.

ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

ЗАГАЛЬНОПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Бережницький Олександр Мар'янович

Курсант 3-го курсу ННІППФПП

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Нагорна Олена Олександрівна

Старший викладач кафедри цивільного права та процесу, старший лейтенант поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Україна, знаходячись віч-на-віч зі складною воєнною ситуацією, стикається з нагальною потребою забезпечення національної безпеки під час воєнного стану. У цих непередбачуваних обставинах, важливо розглянути загальноправові засади, які мають бути в основі правової системи для ефективного забезпечення національної безпеки та відновлення миру на території держави.

Під час воєнного стану, коли нормальне функціонування держави піддається серйозним випробуванням, конституційні принципи набувають особливого значення. Це основоположні принципи, що визначають правовий порядок держави, і вони залишаються недоторканими навіть у найскладніших часах воєнного конфлікту.

Перш за все, принцип правової держави відіграє важливу роль під час воєнного стану. Він передбачає, що всі суб'єкти, включаючи органи влади, підлягають закону і обмежені його нормами. Це означає, що влада повинна виконувати свої повноваження відповідно до закону, а рішення та дії органів влади підлягають правовій перевірці. Навіть у воєнний період, принцип правової держави гарантує, що державні органи діють в межах своїх компетенцій і не порушують прав громадян безпідставно [1, с.102].

Умови воєнного стану ставлять перед органами влади особливі завдання та вимагають належного функціонування з метою ефективного забезпечення національної безпеки. Органи влади в цей період відіграють важливу роль у координації військових операцій, захисті прав і свобод громадян, а також у розвитку та підтримці міжнародної співпраці для врегулювання конфлікту та забезпечення миру.

По-перше, органи влади повинні забезпечити належну координацію військових операцій. Воєнний стан вимагає цілеспрямованого та зграйного дії військ для ефективного опору ворожому вторгненню та забезпечення національної безпеки. Органи влади, такі як військові командування та керівництво держави, повинні працювати разом для розробки та виконання стратегічних планів, координації військових операцій та взаємодії між різними військовими підрозділами.

По-друге, органи влади мають реалізувати необхідні заходи для захисту прав і

свобод громадян під час воєнного стану. Це включає захист від незаконних арештів, примусових переміщень, насильства та інших порушень прав людини. Органи влади повинні забезпечити доступ до судових інстанцій, забезпечити незалежність юридичної системи та гарантувати справедливість при розгляді справ.

По-третє, органи влади мають активно розвивати та підтримувати міжнародну співпрацю для врегулювання конфлікту та забезпечення миру. У воєнний період міжнародне співтовариство може відіграти важливу роль у встановленні перемир'я, проведенні миротворчих операцій та підтримці дипломатичних зусиль для врегулювання конфлікту. Органи влади повинні співпрацювати з міжнародними організаціями, державами-партнерами та іншими зацікавленими сторонами з метою забезпечення миру та стабільності в регіоні [2, с.45].

Умови воєнного стану ставлять виклик перед органами влади, але одночасно надають їм можливість діяти відповідно до вимог національної безпеки. Належне функціонування цих органів включає координацію військових операцій, захист прав і свобод громадян та активну міжнародну співпрацю. Тільки шляхом ефективної роботи органів влади можна досягти стабільності, миру та відновлення національної безпеки в період воєнного стану.

Також важливим є те, що воєнний стан не може бути виправданням для порушення прав і свобод громадян. Навпаки, цей період вимагає особливої уваги до забезпечення правового захисту населення та збереження принципів правової держави. Захист прав і свобод є однією з головних функцій держави, яка не повинна бути обмежена навіть у найскладніших часах.

Під час воєнного стану, важливо забезпечити належний доступ до судових інстанцій та забезпечити роботу незалежних органів контролю. Громадяни повинні мати можливість захищати свої права та інтереси через судову систему, безперешкодний доступ до якої має бути гарантований. Незалежні органи контролю, такі як омбудсмени, повинні продовжувати свою роботу та моніторити дотримання прав і свобод громадян, навіть у воєнний час [3, с.54].

Крім того, правові механізми захисту, які існують в мирний період, повинні залишатися дієвими й ефективними під час воєнного стану. Це включає право на обвинувачення, презумпцію невинуватості, право на захист та інші процесуальні гарантії. Забезпечення правового захисту населення сприяє підтримці правового порядку, справедливості та довіри до держави.

Отже, умови воєнного стану ставлять під загрозу національну безпеку та стабільність держави. Однак, незважаючи на це, загальноправові засади повинні бути збережені і дотримуватись в усіх обставинах. Конституційні принципи, права і свободи громадян, роль органів влади та співпраця з міжнародним співтовариством є ключовими елементами забезпечення національної безпеки під час воєнного стану. Тільки шляхом дотримання правових норм і засад можна досягти врегулювання конфлікту та відновлення миру на території України.

Список використаних джерел:

1. Лисецький Ю.М., Семенюк Ю.В., Павленко Д.Г. Аналіз чинників, що впливають на систему забезпечення національної безпеки України в умовах гібридної війни. Вісник воєнної розвідки. 2020. № 60. С. 99–103.
2. Глазов О.В. Національна безпека: сутність, ознаки, концепція та геополітичні чинники. Політологія. Наукові праці. 2011. Вип. 143, Т. 155. С. 42–46.
3. Мартинюк В. Гібридні загрози Україні і суспільна безпека. Досвід ЄС і східного партнерства. Київ, 2018. 106 с.

МОЖЛИВОСТІ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Судоплатов Максим Сергійович

здобувач вищої освіти 2 курсу, спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»
факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної
діяльності, рядовий поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Плахотний Артем Павлович

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки, підполковник поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Штучний інтелект (далі - ШІ) – це здатність машин симулювати розум та імітувати людські когнітивні здібності. Тобто збирати й адаптувати зовнішні дані, а на їх основі навчатися ухвалювати рішення та робити висновки, як могла би людина. [1]. Швидкі технологічні зміни та зростаюча кількість даних створюють потребу використання нових підходів та інструментів для забезпечення безпеки громадян та боротьби зі злочинністю. Технології ШІ можуть бути корисними для Національної поліції України (далі НПУ) у вирішенні різних завдань, таких як передбачення злочинів, допомога у виявленні та розслідуванні злочинів, контроль за дотриманням правил дорожнього руху та інші. У даній роботі ми проаналізуємо наявні станом на зараз наукові дослідження і правову базу у сфері використання сучасних технологій та ШІ в діяльності Національної поліції, а також надамо певні варіанти та ідеї, де і як можна впровадити такі технології для ефективнішого виконання покладених на поліцію завдань і повноважень

По-перше, ШІ може бути використовуватись для передбачення злочинів та попередження їх вчинення, наприклад, шляхом аналізу даних щодо попередніх злочинів та встановлення зв'язків між ними. ШІ також може допомогти виявляти та розслідувати злочини шляхом аналізу великих обсягів даних, зокрема відео- та фотоматеріалів. На відміну від традиційних кримінологічних методів прогнозування стратегія «predictive policing» надає можливість використати різноманітні джерела інформації, які мають ознаки «великих даних» (від англ. – big data), а також методи їх обробки, засновані на технічних можливостях штучного інтелекту і методах «машинного навчання» (від англ. – machine learning) [2]. Так, в сучасному світі обробка великих масивів даних не є чимось новим, проте ніхто не наважується використовувати дану технологію у роботі Національної поліції. Проте той факт, що за допомогою ШІ буде набагато простіше працювати з «великими даними» - є доволі очевидним, так як «мозок» штучного інтелекту у даній ситуації буде заточений лише під виконання конкретних завдань за раніше розробленими алгоритмами.

По-друге, ШІ може бути використаний для контролю за дотриманням правил дорожнього руху, наприклад, за допомогою систем відеоспостереження та аналізу даних з датчиків. На сьогодні технологія автоматичної фіксації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху набирає доволі широкої популярності. Спеціальні камери відеоспостереження та фіксації

установлюються на аварійно-небезпечних місцях та місцях концентрації дорожньо-транспортних пригод, автомобільних доріг загального користування, державного та місцевого значення, вулиць і доріг у містах та інших населених пунктах за погодженням із відповідним уповноваженим підрозділом Національної поліції [3].

По-третє, розпізнавання осіб. Дана функція вже доступна майже кожній людині, достатньо лише увімкнути смартфон: Face ID та технології розблокування за обличчям вже давно не є чимось незвіданим. Тож у подальшому можна удосконалити дану технологію та впровадити її для допомоги поліцейським. Наприклад для поліції у Дубаї ще наприкінці 2014-го року було вирішено закупити розумні окуляри «Google Glass», які оснащені невеликим вбудованим монітором, здатні робити фотографії, знімати відео і програвати записи, а також які матимуть функцію розпізнавання осіб [4]. Усі перелічені, а також десятки інших можливих для впровадження функцій таких окулярів дозволять поліцейським, наприклад, здійснювати пошук інформації про особу чи транспортний засіб по різних базах даних, паралельно розмовляючи чи просто ведучи спостереження за особою та/або транспортним засобом.

Перелік можливостей використання ШІ у діяльності поліції не є вичерпним. Окрім вище згаданого, існує ще безліч функцій та задач, які міг би повністю або частково виконувати комп'ютер. Проте, не дивлячись на переваги, які надає використання ШІ, виникають деякі проблеми з етикою та приватністю даних, особливо коли ШІ використовується для масового збору та аналізу даних громадян та інших осіб. Також важливо мати на увазі, що алгоритми програми штучного інтелекту можуть піддаватися системним помилкам та зламам, що може призвести до ряду проблем: від помилкових результатів до «краху» усієї системи ШІ, баз даних та інших пов'язаних підсистем, програм тощо.

Тому, для використання ШІ необхідно постійне підвищення кваліфікації працівників НПУ відповідно до оновлень, нововведень чи змін в технологіях, оскільки вони повинні бути здатні правильно інтепретувати та користуватися даними, які надає ШІ, а також мати необхідні навички для ремонту апаратної та програмної частин, забезпечення належного рівня кібербезпеки для захисту систем від зламів та кібератак.

Отже, використання ШІ може бути корисним для Національної поліції України у боротьбі зі злочинністю та забезпеченні безпеки громадян. Сфера використання таких технологій не є вичерпною, тому що з розвитком прогресу у ШІ буде з'являтися все більше різних і функцій, а отже зростатимуть можливості для використання ШІ в Національній поліції та інших правоохоронних органах зокрема. Однак, важливо пам'ятати про ризики та небезпеки, пов'язані з використанням ШІ, такі як етичні проблеми та проблеми з приватністю даних, системні помилки та несправності, а також необхідність підвищення кваліфікації працівників НПУ у роботі з ШІ. Крім того, для успішного використання технологій штучного інтелекту в НПУ необхідно розробити належну нормативно-правову базу, а також вирішити проблеми етичного характеру та уникнути колізій (тобто внести певні поправки до законодавства, зокрема до Конституції України) з правовими нормами, що стосуються забезпечення конфіденційності та приватності особистого життя, особистих даних тощо.

Список використаних джерел:

1. Що таке штучний інтелект та як він трансформує світ. URL: <https://speka.media/ai/vid-s-do-i-shho-take-stucnii-intelekt-ta-yak-vin-transformuje-svit-xv7039>.
2. Юртаєва К. В. Використання технологій штучного інтелекту в реалізації стратегій

«predictive policing»: можливості, проблеми та перспективи для України. Використання технологій штучного інтелекту у протидії злочинності: матеріали наук.-практ. онлайн-семінару (м. Харків, 5 листоп. 2020 р.). Харків: Право, 2020. С. 99–104.

3. Запуск системи автоматичної фіксації порушень Правил дорожнього руху. Міністерство внутрішніх справ України: офіц. сайт. URL: <https://mvs.gov.ua/ministry/avtomatichna-sistema-fotovideo-fiksaciyi-porusen-pdr/zapusk-sistemi-avtomatichnoyi-fiksaciyi-porusen-pravil-doroznyogo-ruhu>.
4. Поліцію Дубая озброять окулярами Google Glass. URL: <https://zn.ua/ukr/amp/TECHNOLOGIES/policiyi-dubaya-ozbroyat-okulyarami-google-glass-152766.html>.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Яковенко Максим Дмитрович

курсант 3 курсу

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Нагорна Олена Олександрівна

старший лейтенант поліції, викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

На сьогоднішній день проблема безробіття для України є надзвичайно актуальною, оскільки відбувається процес переходу до ринкової системи. Крім того, безробіття впливає на багато факторів, таких як економічне зростання, соціальна напруга у суспільстві і рівень життя народу. Я вважаю, що саме це питання потрібно дослідити, тому в межах теми дослідження доцільно розглянути поняття терміну безробіття та шляхи, котрі допоможуть у подоланні цього явища в наш час.

Безробіття є негативним наслідком самої природи ринку, результатом дії попиту і пропозиції. Аналіз спеціальної літератури щодо поняття «безробіття» дозволяє дійти висновку, що не існує суто одного визначення цього поняття. Безробіття – соціально-економічне явище, згідно з яким особи, які мають можливість працювати, не можуть знайти роботу, стан зайнятості частини економічно активного населення [1].

Відповідно до Закону України «Про зайнятість населення», зайнятість – це законна діяльність осіб, пов'язана із задоволенням потреб особистості і суспільства, метою якої є отримання заробітної плати у грошовій чи іншій формі. Окрім того, зайнятістю вважається здійснення членами однієї сім'ї господарської діяльності, або ж праця у господарюючих суб'єктів, заснованих на їх власності, у тому числі безоплатно [2].

На жаль, зараз в нашій країні війна в якій ми боремося за нашу незалежність та територіальну цілісність. У зв'язку з цим близько третини українців зараз не мають роботи (39 % українців, які працювали до війни зараз не працюють), причому серед внутрішньо переміщених осіб ця частка майже вдвічі більша, вона складає 60%, через це на ринку зараз домінують роботодавці і бажаючих працювати більше ніж вакансій.

Роботодавці відносно частіше почали пропонувати роботу в переробній промисловості, гуртовій та роздрібній торгівлі, транспортному та сільськогосподарському секторах, попри загальне зменшення вакансій у попиті серед виробничих спеціальностей водії, продавці, вантажники та різнороби.

Беручи до уваги становище на території України рівень безробіття у майбутньому буде тільки збільшуватися через приріст населення і створення робочих місць.

Також висока частка безробітних з вищою освітою, і з кожним разом ситуація все більше загострюється. Безробітної молоді на даний час трохи менше половини [3].

Розв'язувати питання безробіття серед молоді можна якщо раціонально фінансувати навчання і правильно класифікувати місця для різних кваліфікацій.

Конфлікт на сході України, який почався в 2014 році, суттєво позначився на економічному та соціальному становищі країни, включаючи рівень безробіття. Згідно з даними Державної служби статистики України, на початку 2014 року рівень

безробіття в країні становив 7,3%, а в кінці року - 9,3%. У 2015 році рівень безробіття збільшився до 9,6%, а в 2016 році досяг максимального показника - 9,9%.

Початок повномасштабної війни 24 лютого призвів до зростання рівня безробіття. Одним із можливих причин цього може бути зниження активності підприємств та погіршення економічної ситуації в країні через війну. Для отримання більш детальної та точної інформації необхідно дослідити статистичні дані про безробіття в Україні в період з 24 лютого та після нього.

Війна має негативний вплив на економіку та ринок праці. Створені бар'єри для вільного руху факторів виробництва, зокрема робочої сили, спричиняють руйнування інститутів ринку праці та їх ефективного функціонування. Це призводить до значного зростання рівня безробіття, соціального відчуження та гендерної нерівності на робочому місці [3].

У поєднанні зі значними внутрішніми переміщеннями та потоками біженців, війна призводить до масштабних втрат у сфері зайнятості та доходів.

Соціальні наслідки війни є серйозними, серед них варто виділити зростання рівня безробіття, поширення бідності та дискримінацію на робочому місці. Ці наслідки особливо впливають на молодь, що може призвести до їх соціального відчуження.

Враховуючи ці проблеми, необхідно зосередитися на тому, щоб створювати можливості для зайнятості та підтримки робочих місць, а також на зменшенні відчутного впливу війни на економіку та ринок праці. Такі заходи можуть допомогти зменшити негативні соціальні наслідки війни та сприяти відновленню економіки країни.

Неможливість працювати у зонах бойових дій та зниження попиту на товари та послуги призвело до суттєвого дисбалансу між попитом та пропозицією робочої сили. У таких умовах багато вакансій пропонуються без оформлення, що призводить до значної тінізації ринку праці. Це означає, що українці не можуть розраховувати на легальну зарплату, соціальні гарантії та стаж.

Зростання рівня безробіття призводить до зниження зарплат. Частка населення з доходами, нижчими за фактичний прожитковий мінімум, може досягти 70%. Це означає, що люди мають складнощі зі забезпеченням своїх базових потреб.

Крім того, проблеми з логістикою та невизначеність майбутнього створюють додаткові ризики та невизначеності для ринку праці.

У цій ситуації необхідно активно працювати над відновленням інститутів ринку праці та ефективним їх функціонуванням. Також потрібно сприяти створенню нових робочих місць, зокрема у сферах, які не пов'язані з бойовими діями, а також допомагати безробітним знайти нову роботу та перекваліфікуватися. Тільки таким чином можна зменшити негативні соціальні наслідки війни на ринку праці.

За даними державного центру зайнятості на сьогодні в Україні 281 000 громадян, які офіційно мають статус безробітних (близько 22 000 у Дніпропетровській області, дещо менше у Харківській та Запорізькій областях, найменша ж кількість зареєстрованих безробітних у Тернопільській та Закарпатській областях та в Чернівцях 4000) [3].

Під час війни понад 200 000 громадян змогли отримати роботу повторно з тих, хто був зареєстрований у державному центрі зайнятості. Якщо особа отримує статус безробітного, тоді йому виплачується допомога у розмірі 1 800 гривень, а максимальний розмір - 9 750 гривень, який обмежується певними відсотками від мінімальної заробітної плати.

Уа початку травня у Державній службі зайнятості налічувалось 25,3 тис.

вакансій, що на 60% менше, ніж 2021р. Водночас, в середньому по Україні на одне вільне робоче місце претендувало 11 безробітних (у 2021р. було 6 осіб) [4].

Таблиця 1

Кількість вакансій та безробітних за 2021-2022 р.

	Кількість вакансій, тис. одиниць	Кількість безробітних, тис. осіб
Січень-квітень 2021	316,3	747,3
Січень-квітень 2022	173,4	495,3

За даними таблиці видно, що кількість вакансій значно зменшилась за період з січня по квітень 2022 року порівняно з аналогічним періодом 2021 року. Якщо у першому випадку було 316,3 тис. одиниць, то в другому - тільки 173,4 тис. одиниць. У той же час кількість безробітних також зменшилась, але не так суттєво: з 747,3 тис. осіб в 2021 році до 495,3 тис. осіб в 2022 році. Це може свідчити про те, що хоча кількість вакансій зменшується, проте безробітні мають деякі можливості знайти роботу. Однак, недостатня кількість вакансій на ринку праці може призвести до зростання конкуренції між безробітними та зниження заробітної плати.

Список використаних джерел:

1. Назарова О.Ю., Т.В. Чатченко, Л.В. Митрофанова. "Проблема безробіття в Україні під час війни." The 1th International scientific and practical conference "Current issues of science and integrated technologies" (January 10-13, 2023) Milan, Italy. International Science Group. 2023. 799 с.
2. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. Відомості Верховної Ради. 2013. № 24. Ст.243. RL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.
3. Міліч В.М. Рівень зайнятості населення під час війни. Матеріали X Всеукраїнської науково-технічної конференції здобувачів вищої освіти за підсумками досліджень у 2022 р. Факультет економіки та бізнесу (6-10 лютого 2023 р., м. Мелітополь). Мелітополь: ТДАТУ, 2023. 252 с.: 34.
4. Аналітична та статистична інформація. Державна служба зайнятості України. <https://www.dcz.gov.ua/analitics/67>.

ПОВНОВАЖЕННЯ ПОЛІЦІЇ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС МАСОВИХ ЗАХОДІВ

Білаш Олексій Олександрович

здобувач вищої освіти 2 курсу, спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»
факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Плахотний Артем Павлович

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки, підполковник поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Перш за все, варто зазначити, що у зв'язку з повномасштабним варварським вторгненням військ РФ на нашу територію 24 лютого 2022 року в Україні введено режим воєнного стану [1].

Як відомо, ефективність виконання службових обов'язків у діяльності поліцейського напряму залежить від психологічної спеціальної підготовки, навичок комунікації та взаємодії з населенням та громадами [2, с. 133].

Розглянувши питання стосовно повноважень поліції щодо забезпечення публічної безпеки та порядку під час масових заходів, мною було зроблено висновок про те, що дане питання, не дивлячись на військовий стан, все ще залишається актуальним для дискусій та спорів у науковій сфері. Масові заходи, такі як спортивні події, культурні фестивалі, політичні мітинги та концерти, мають велике значення для нашого суспільства. Вони сприяють соціальній інтеграції, культурному обміну, розвитку економіки та туризму. Проте, разом з цим, вони можуть створювати виклики в сфері безпеки та порядку.

Перш за все, розглянемо роль поліції у забезпеченні публічної безпеки та порядку на масових заходах. Відповідно до Закону України (далі ЗУ) «Про Національну поліцію» одним із основних завдань поліції є забезпечення публічної безпеки і порядку, у тому числі під час масових заходів [3].

Під час масових заходів, поліція виконує специфічні завдання, такі як оцінка ризиків, планування заходів безпеки, контроль за людськими масами та реагування на непередбачені ситуації. Для виконання цих завдань поліцейський наділений певними повноваженнями відповідно до ЗУ «Про Національну поліцію», а саме: вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях [2].

Однак, повноваження поліції на масових заходах мають бути узгоджені з принципами громадянських свобод і прав людини. Право на мирні зібрання мають всі особи, групи осіб, не зареєстровані об'єднання, юридичні особи і комерційні організації. Забороняється будь-яка дискримінація за такими ознаками, як раса, колір шкіри, стать, мова, релігія, політичні або інші погляди, національне або соціальне походження, майновий стан, народження чи інший статус. Дискримінація за будь-якою з цих ознак, що обмежує право на мирні зібрання, розглядатиметься як порушення міжнародного права в галузі прав людини [4]. Обмеження прав громадян під час масових заходів мають бути законними, пропорційними, необхідними та ефективними. Крім того, важливо забезпечувати інформування та консультацію

громадськості стосовно обмежень прав, що вводяться під час масових заходів.

Незважаючи на важливість повноважень поліції, існують певні проблеми та виклики, які потребують належного уваги. Один з них полягає у балансі між безпекою та громадськими свободами. Існує ризик перетворення повноважень поліції на потенційний інструмент обмеження прав громадян. Тому необхідно забезпечити прозорість та контроль за діями поліції на масових заходах.

Ще одна проблема стосується підготовки поліцейських. Поліцейські повинні мати належні навички та знання, щоб ефективно реагувати на масові непередбачені ситуації та враховувати права людини та принципи демократії. Оперативна комунікація та взаємодія з громадськістю є ще одним важливим аспектом. Належна комунікація сприяє розумінню та співпраці з громадою, що сприяє забезпеченню безпеки на масових заходах.

На завершення, хочу підкреслити, що повноваження поліції щодо забезпечення публічної безпеки та порядку на масових заходах є необхідними. Проте, вони повинні бути збалансованими з принципами громадянських свобод і прав людини. Для цього важливо мати чітке законодавство та поліцейські інструкції, розроблені з урахуванням прав людини. Належна підготовка поліцейських та взаємодія з громадськістю є ключовими чинниками ефективного забезпечення безпеки під час масових заходів.

Список використаних джерел:

1. Плахотний АП, Швець Є.В. Додаткові повноваження поліцейського в умовах воєнного стану. Рекомендовано до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ.: 2022. с. 273.
2. Поливанюк В.Д. ПОРЯДОК КОМУНІКАЦІЇ ІЗ ПРОБЛЕМНИМИ ЛЮДЬМИ. Abstracts of III International Scientific and Practical Conference. Tokyo, Japan 2022. Ст.ст 133-134. URL: <https://eu-conf.com/ua/events/theories-methods-and-practices-of-the-latesttechnologies/>.
3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
4. Права людини і забезпечення правопорядку під час публічних зібрань. Керівництво. URL: <https://www.osce.org/uk/odihr/375751?download=true>.

ТАКТИКА КОМУНІКАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Білаш Олексій Олександрович

здобувач вищої освіти 2 курсу, спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»
факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Плахотний Артем Павлович

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки, підполковник поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Тактика комунікації поліцейського є важливою складовою професійної діяльності Національної поліції. Багато дій поліцейського мають свої специфічні особливості, тактика комунікації не є виключенням, так як доводиться спілкуватися з різними прошарками населення, серед яких «проблемні особи», до яких можуть відноситися особи, які перебувають під дією алкогольного чи наркотичного сп'яніння [1, с. 192].

Як відомо, ефективність виконання службових обов'язків у діяльності поліцейського напряму залежить від психологічної спеціальної підготовки, навичок комунікації та взаємодії з населенням та громадами. У першу чергу, це стосується працівників патрульної поліції, адже саме вони опиняються найчастіше у незвичних стресових ситуаціях, під час яких необхідно максимально тверезо оцінити дані події та проводити професійне спілкування з громадянами, з винесенням законних логічних рішень у короткий час [2, с. 133].

Під час дослідження проблематики комунікації та взаємодії поліцейських з громадськістю мною було виокремлено певні принципи та стратегії, що дозволяють ефективніше «розбудовувати» діалог з громадянами та уникати численних проблемних ситуацій та конфліктів, які неминуче будуть виникати через специфіку особистостей та суб'єктивне сприйняття комунікантів. Такими принципами є: спокій та професіоналізм, слухання та емпатія, чіткість та зрозумілість, контроль за мовленням та тоном використання невербальних сигналів, роз'яснення процесу та відповіді на запитання та безпека як пріоритет. Розглянемо детальніший опис кожного з них: 1) спокій та професіоналізм. Поліцейські повинні виявляти спокій, контроль та професіоналізм у будь-якій ситуації. Вони повинні залишатися об'єктивними та уважними, уникаючи висловлювань або дій, які можуть підірвати довіру громадськості; 2) слухання та емпатія. Поліцейські мають активно слухати громадськість, виявляти розуміння та емпатію щодо їхніх побоювань і потреб. Це включає уникання перебивання, створення можливостей для висловлення громадськістю своїх думок та почуттів; 3) чіткість та зрозумілість. Поліцейські повинні використовувати чітку та зрозумілу мову, уникати складних юридичних термінів або сленгу, щоб гарантувати належне розуміння інформації громадськістю; 4) контроль за мовленням та тоном. Поліцейські мають бути уважними до свого мовлення та тону. Вони повинні уникати образливих або провокативних висловлювань та забезпечувати ввічливість та повагу у спілкуванні з громадськістю; 5) використання невербальних сигналів. Поліцейські повинні бути уважними до своєї невербальної комунікації, таких як жести, міміка, постава тіла тощо. Вони повинні використовувати ці сигнали для підсилення своїх слів та передачі довіри та спокою; 6) роз'яснення процесу та відповіді на запитання. Поліцейські повинні бути готовими роз'яснити громадськості процес взаємодії з поліцією, надати інформацію про права та обов'язки громадян. Вони повинні також грамотно відповідати на запитання,

навіть якщо вони не можуть надати повну інформацію у всіх випадках; 7) безпека як пріоритет. Поліцейські повинні завжди враховувати безпеку себе та інших під час комунікації з громадськістю. Вони повинні вживати заходів для запобігання конфліктам та забезпечення безпеки в ситуаціях, де можуть виникнути загрози.

Не зайвим буде сказати, що є також інші погляди на принципи комунікації поліцейських. Наприклад, Кулакова А.О та Вербовий В.П. дещо по-іншому виокремлюють їх як принципи об'єктивності, оперативності, партнерства, результативності толерантності [4; с. 118].

Також можна сказати про дотримання принципу пропорційності, а саме про те, що поліцейські повинні використовувати комунікаційні стратегії, які відповідають ситуації та є пропорційними до її складності. Вони мають уникати перевищення своїх повноважень та застосування непропорційної сили.

Не дивлячись на це, дуже важливо правильно вміти оцінювати ситуацію, так як навички оцінки ситуації – це базові навички, які допоможуть зрозуміти, що відбувається у будь-якій ситуації; допоможуть уникнути серйозних помилок та дадуть максимальні шанси на те, що ваші рішення та відповіді будуть точними та адекватними; є ефективними, тому що дозволяють активно отримувати та використовувати інформацію, щоб вирішувати проблеми, а часто й запобігати їх виникненню.

Як зазначено у роботі Тетяни Матієнко: «Перед спілкуванням з іншою людиною, необхідно визначити свої інтереси, співвіднести їх з інтересами партнера по спілкуванню, оцінити його як особистість, обрати найбільш прийнятні техніку та прийоми спілкування» [3; с. 104].

Ці принципи та стратегії комунікації допомагають поліцейським зберігати довіру громадськості, забезпечувати ефективну взаємодію та покращувати безпеку в громаді.

Важливо пам'ятати, що стратегії та тактики комунікації поліцейських можуть змінюватися в залежності від контексту та специфічної ситуації. Основними принципами є збереження безпеки, довіри та ефективної взаємодії з громадськістю.

З цього ми можемо для себе зрозуміти, що розташування в просторі – допомагає бачити і чути те, що відбувається, поза – демонструє впевненість та увагу до ситуації, спостереження – допомагає робити точні висновки про зовнішність, поведінку та внутрішній стан суб'єктів, слух – дає можливість підхоплювати ключові слова і настрій.

Список використаних джерел:

1. Скляр О.С. Тактичні особливості комунікації поліцейських з особами, які перебувають у гашишному сп'янінні. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України: зб. наук. пр. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. тактич. та спец.-фіз. підгот. ф-ту № 2. – Харків: ХНУВС, 2020. – 336 с. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/29_05_2020/pdf/71.pdf.
2. Поливанюк В.Д. ПОРЯДОК КОМУНІКАЦІЇ ІЗ ПРОБЛЕМНИМИ ЛЮДЬМИ. Abstracts of III International Scientific and Practical Conference. Tokyo, Japan 2022. Ст. 133-134. URL: <https://eu-conf.com/ua/events/theories-methods-and-practices-of-the-latest%E0%BF%BEEtechnologies/>.
3. Тетяна Матієнко. Тактичні особливості спілкування поліцейського правопорушниками. Національний юридичний журнал: Теорія та практика. Випуск №3 від 05.06.2020 р. – 130 с. URL: <http://jurnaluljuridic.in.ua/archive/2020/3/16.pdf>.
4. Кулакова, А., і В. Вербовий. «КОМУНІКАЦІЯ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ». Збірник наукових праць ЛОГОС. 2021. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/view/16790/14925>.

СЕКЦІЯ ІХ. БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

РОЛЬ СИГНАЛЬНИХ ШЛЯХІВ KEAP1/NRF2/ARE, MTOR ТА ЇХ МОДУЛЯТОРІВ НА РЕПРОДУКТИВНЕ СТАРІННЯ ССАВЦІВ ТА ПТИЦІ

Бітюцький Володимир Семенович

ORCID ID: 0000-0002-2699-3974

Д-р. с.-г. наук, професор, завідувач кафедри екології та біотехнології
Білоцерківський національний аграрний університет, Україна

Цехмістренко Іван Сергійович

лікар акушер-гінеколог

Перинатальний центр м. Києва, Україна

Цехмістренко Світлана Іванівна

ORCID ID: 0000-0002-7813-6798

Д-р. с.-г. наук, професор, завідувач кафедри хімії
Білоцерківський національний аграрний університет, Україна

Мельниченко Юлія Олександрівна

ORCID ID: 0000-0002-1324-0762

канд. с.-г. наук, доцент, доцент кафедри безпечності та якості
харчових продуктів, сировини і технологічних процесів
Білоцерківський національний аграрний університет, Україна

Харчишин Віктор Миколайович

ORCID ID: 0000-0002-3403-3535

канд. с.-г. наук, доцент, доцент кафедри екології та біотехнології
Білоцерківський національний аграрний університет, Україна

Онищенко Любов Степанівна

ORCID ID: 0000-0003-4233-3893

старший викладач кафедри екології та біотехнології
Білоцерківський національний аграрний університет, Україна

На старіння всього організму та репродуктивне старіння зокрема, впливають фактори навколишнього середовища, геномна нестабільність, епігенетичні зміни, вкорочення теломер, мітохондріальна дисфункція, клітинне старіння, виснаження стовбурових клітин, змінений міжклітинний зв'язок, стохастичні аберації в молекулярних взаємодіях і детерміновані інструкції, закодовані у геномі [2; 18; 19].

Крім того, рівень помилок у транскрипції ДНК, трансляції та синтезі білка поступово зростає зі старінням, тоді як функція відновлення поступово знижується [19]. Такі вікові зміни можуть бути важливим фактором, який викликає

старіння інших органів. Репродуктивна здатність самок ссавців негативно корелює з віком. Дослідження показали, що старіння яєчників відбувається раніше, ніж в інших органах та тканинах [27].

Старіння яєчників характеризується пов'язаним з віком поступовим зниженням як продукції, так і якості ооцитів. Відомо, що у ссавців зниження якості ооцитів є основною причиною анеуплоїдії, викидів і вроджених дефектів [20]. У птиці, зокрема сільськогосподарської, також з віком відбувається зниження яєчної продуктивності, що спричиняє великі економічні втрати галузі та зниження рентабельності виробництва. Як і у ссавців, плодючість курей-несучок з віком знижується. Несучість курей-несучок швидко знижується після 480 днів їх життя [16]. У цей період високопродуктивні кури, швидше за все, піддаються старінню яєчників, головним чином через оксидативний стрес.

Зниження якості яєць і збільшення частки м'яких яєць створює проблеми при вирощуванні курей-несучок, а зменшення виробництва яєць призводить до величезних втрат доходу птахівництва. Ці явища пов'язані зі старінням яєчників і пов'язаними з цим дисфункціями, особливо зі зменшенням кількості фолікулів і їх атрезією [9]. Таким чином, пом'якшення процесу старіння яєчників може покращити продуктивність старих курей-несучок. У зв'язку з цим необхідно вивчити ефективні заходи для полегшення рецесії яєчників.

Нині механізм старіння яєчників ссавців та птиці досі досконало не вивчений. Численні дослідження показали, що оксидативний стрес, індукований накопиченням активних форм кисню (АФК), є одним із найбільш домінуючих факторів що призводить до старіння репродуктивних органів самки [5; 6; 13].

Антиоксидантний статус яєчника з віком знижується в результаті зменшення антиоксидантних ферментів та антиоксидантів у власних захисних механізмах організму. Окислювальний стрес визначається як дисбаланс між виробленням АФК та їх знешкодження захисними механізмами. Цей дисбаланс призводить до пошкодження важливих біомолекул і клітин з потенційним впливом на весь організм. Це також може призвести до запальних реакцій, які можуть вплинути на енергетичну ефективність несучки.

У курей-несучок підвищений окислювальний стрес яєчників у разі старіння може призвести до зниження яйценосності, зменшення середньої маси яйця, і як наслідок, порушення розвитку ембріону, якщо яйце інкубаційне [34].

Дисфункція та апоптоз гранульозних клітин і вікове зниження жіночої фертильності пов'язані з окисним стресом. Ядерний фактор еритроїдного 2-пов'язаного фактора 2 (Nrf2) і систем Kelch-подібного ECH-асоційованого білка 1 (Keap1) є важливими механізмами захисту від окисного стресу *in vivo* та *in vitro* [17]. Зазвичай Nrf2 зв'язується з Keap1 у цитоплазмі та існує як неактивна форма. Коли запускається окислювальний стрес, Nrf2 вивільняється з Keap1 і потім переноситься в ядро, зрештою активуючи експресію антиоксидантних ензимів, таких як глутатіонпероксидаза (GSH-PX) і супероксиддисмутаза (SOD). У курей-несучок шлях Keap1/Nrf2/ARE з віком порушується. Це пов'язано з низкою факторів, включаючи підвищений окислювальний стрес, зниження експресії Nrf2 та зміну функції Keap1. Як наслідок, кури-несучки стають більш сприйнятливими до окислювального пошкодження, що може призвести до погіршення несучості та інших репродуктивних розладів.

Виходячи з цього, полегшення старіння яєчників шляхом зменшення окислювального стресу було досліджено на птиці. Антиоксидантні сполуки, такі як вітаміни та рослинні екстракти, застосовувалися для зменшення окисного стресу в

яєчниках і послаблення фолікулярної атрезії [1]. Будучи незамінним мікроелементом із сильним антиоксидантним ефектом, Селен (Se) захищає організм від дії вільних радикалів [14]. Деякі дослідження показали, що годівля птиці кормами, які доповнені різними джерелами Se, може підвищити антиоксидантну здатність курей-несучок і зменшити апоптоз в яєчниках [8].

Оскільки старіння яєчників є фактором високого ризику зниження їх функції, тому дослідження стратегій запобігання вікових змін має вирішальне значення для уповільнення старіння репродуктивних органів [29]. Низка природних фітонутрієнтів, таких як кверцетин, лікопін, ресвератрол та астаксантин використовувалися для зниження окислювального стресу в тканині яєчників для підтримки їх нормальних функцій [12; 15].

Фітосполуки мають низьку розчинність у воді, хімічну нестабільність, інтенсивний метаболізм і погану біодоступність, що становить проблематичним їх терапевтичну ефективність. Корисні ефекти фітонутрієнтів можуть бути додатково посилені за допомогою біонанотехнологій, що допоможе покращити застосування цих сполук з великим профілактичним та терапевтичним потенціалом. Наночастинки, перш за все, необхідні, коли вони використовуються для доставки фітокомпозитів та підвищення їх біодоступності. Біогенні методи синтезу наночастинок з рослинними екстрактами перспективні, оскільки вони прості, зручні, екологічні та вимагають меншого часу реакції. Синтезовані біокон'югати наноселена з кверцетином здатні модулювати сигнальні шляхи Keap1/Nrf2/ARE різними способами [4; 24; 25; 32; 33]. Окрім того встановлено, що флавоноїд кверцетину здатний впливати і на інші метаболічні ланки, зокрема, на сигнальний шлях Wnt, при цьому регулювати обмін метаболізм Кальцію і Фосфору [29].

Під час старіння об'єм і вага репродуктивних органів зменшуються і супроводжуються зниженням рівня секреції репродуктивних гормонів [21]. З раннім старінням яєчників і стрімким зниженням циркулюючого естрогену відбувається прискорене зменшення кісткової маси та ранній розвиток остеопорозу [23]. Останніми роками все більше уваги приділяється репродуктивному старінню, а головною причиною репродуктивної недостатності у жінок є вікова недостатність яєчників [29; 31]. Тому виявлення головної причини репродуктивного старіння має велике значення для уповільнення цього процесу.

Молекулярні механізми, що лежать в основі репродуктивного старіння у видів птахів, погано вивчені. Попередні дослідження показали важливість механізму сигнального шляху рапаміцину (mTOR) у старінні [10]. Сигнальний шлях рапаміцину (mTOR) у ссавців є ключовим регулятором клітинного росту та проліферації. Він також бере участь у багатьох інших клітинних процесах, включаючи метаболізм, аутофагію та старіння. Механічною мішенню рапаміцину (mTOR) є серин/треонінпротеїнкіназа, яка функціонує як головний регулятор клітинного росту та метаболізму у відповідь на харчові та гормональні сигнали, тісно пов'язані з ростом і розвитком клітин. mTOR складається з двох різних комплексів, mTORC1 і mTORC2. Фармакологічне інгібування сигналізації TORC1 подовжує тривалість життя дріжджів і мишей [22; 26]. Дослідженнями останніх років встановлено, що mTOR і пов'язаний з ним сигнальний шлях стали потенційною мішенню для захисту жіночої фертильності [3; 7].

У птиці сигнальний шлях mTOR відіграє важливу роль у регуляції функції яєчників. Дослідження показали, що активність шляху mTOR знижується з віком у курей-несучок, і це пов'язано зі зниженням несучості та порушенням розвитку фолікулів. Одне з можливих пояснень цього зниження полягає в тому, що шлях mTOR

бере участь у регуляції розвитку фолікулів. У молодих курей-несучок шлях mTOR активується у зростаючих фолікулах, що сприяє їхньому розвитку. Однак у курей старшого віку шлях mTOR менш активний, що призводить до затримки розвитку фолікулів і зниження несучості [10; 11].

Поясненням такого зниження активності mTOR є те, що воно пов'язане з підвищеним окислювальним стресом в яєчниках курей, що старіють. Окислювальний стрес – це стан, при якому існує дисбаланс між виробленням вільних радикалів і здатністю організму до їх детоксикації. Показано, що з віком окислювальний стрес знижує активність mTOR в інших тканинах, і не виключено, що це відбувається і в яєчниках курей. Це може призвести до зниження росту і проліферації клітин, що, в свою чергу, призведе до погіршення несучості. Іншим можливим поясненням зниження активності mTOR у старіючих курей є те, що воно пов'язане зі змінами в експресії генів, пов'язаних з mTOR. Це може призвести до зниження активності mTOR і погіршення несучості [11]. Окрім своєї ролі у розвитку фолікулів, шлях mTOR може також відігравати певну роль у регуляції інших аспектів функції яєчників у курей-несучок. Наприклад, було показано, що шлях mTOR бере участь у виробленні гормонів яєчників, таких як естроген і прогестерон. Ці гормони необхідні для виробництва яєць, і зниження їх вироблення може призвести до зменшення продуктивності птиці [11].

Висновки. Загалом, сигнальний шлях mTOR відіграє важливу роль у регуляції функції яєчників у курей-несучок. Зниження активності шляху mTOR з віком асоціюється зі зниженням несучості. Це свідчить про те, що шлях mTOR може бути потенційною мішенню для утручань, спрямованих на покращення несучості курей-несучок старшого віку. Повне розуміння механізму, за допомогою якого mTOR регулює розвиток фолікулів, дасть нові ідеї щодо уповільнення старіння яєчників. Таким чином, як Keap1/Nrf2/ARE, так і mTOR сигнальні шляхи є потенційними мішенями для утручань, які можуть затримати репродуктивне старіння. Нанофітонутриєнтні добавки з антиоксидантами або активаторами Nrf2 можуть допомогти захистити клітини від окислювального пошкодження та покращити сигналізацію Nrf2. Аналогічно, втручання, спрямовані на сигналізацію mTOR, можуть допомогти покращити чутливість до інсуліну, зменшити запалення та покращити несучість у курей-несучок старшого віку.

Список використаних джерел:

1. Amevor, F. K., Cui, Z., Ning, Z., Du, X., Jin, N., Shu, G., ... & Zhao, X. (2021). Synergistic effects of quercetin and vitamin E on egg production, egg quality, and immunity in aging breeder hens. *Poultry Science*, 100(12), 101481.
2. Briño-Enriquez, M. A., Duncan, F. E., Ghazi, A., Klutstein, M., Sebastiano, V., & Tyler, J. (2022). Germ cell development and reproductive aging. *Frontiers in Cell and Developmental Biology*, 10, 1051539.
3. Correia, B., Sousa, M. I., & Ramalho-Santos, J. (2020). The mTOR pathway in reproduction: from gonadal function to developmental coordination. *Reproduction*, 159(4), R173-R188.
4. Demchenko A., Bityutsky V., Tsekhmistrenko S., Tsekhmistrenko O., Kharchyshyn V. (2022). Synthesis of functionalized selenium nanoparticles with the participation of flavonoids. *Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice. Proceedings of the XVII International Scientific and Practical Conference. Tokyo, Japan*, 29–35.
5. Devine, P. J., Perreault, S. D., & Luderer, U. (2012). Roles of reactive oxygen species and antioxidants in ovarian toxicity. *Biology of reproduction*, 86(2), 27-1.
6. Fu, Z., Zhong, T., Wan, X., Xu, L., Yang, H., Han, H., & Wang, Z. (2022). Effects of Dietary Vitamin E Supplementation on Reproductive Performance, Egg Characteristics, Antioxidant Capacity, and Immune Status in Breeding Geese during the Late Laying Period. *Antioxidants*, 11(10), 2070.

7. Guo, Z., & Yu, Q. (2019). Role of mTOR signaling in female reproduction. *Frontiers in endocrinology*, 10, 692.
8. Han, X. J., Qin, P., Li, W. X., Ma, Q. G., Ji, C., Zhang, J. Y., & Zhao, L. H. (2017). Effect of sodium selenite and selenium yeast on performance, egg quality, antioxidant capacity, and selenium deposition of laying hens. *Poultry Science*, 96(11), 3973-3980.
9. Hao, E. Y., Chen, H., Wang, D. H., Huang, C. X., Tong, Y. G., Chen, Y. F., ... & Huang, R. L. (2020). Melatonin regulates the ovarian function and enhances follicle growth in aging laying hens via activating the mammalian target of rapamycin pathway. *Poultry science*, 99(4), 2185-2195.
10. Hao, E. Y., Wang, D. H., Chang, L. Y., Huang, C. X., Chen, H., Yue, Q. X., ... & Huang, R. L. (2020). Melatonin regulates chicken granulosa cell proliferation and apoptosis by activating the mTOR signaling pathway via its receptors. *Poultry science*, 99(11), 6147-6162.
11. Hao, E. Y., Wang, D. H., Chen, Y. F., Zhou, R. Y., Chen, H., & Huang, R. L. (2021). The relationship between the mTOR signaling pathway and ovarian aging in peak-phase and late-phase laying hens. *Poultry science*, 100(1), 334-347.
12. He, W., Wang, H., Tang, C., Zhao, Q., & Zhang, J. (2023). Dietary supplementation with astaxanthin alleviates ovarian aging in aged laying hens by enhancing antioxidant capacity and increasing reproductive hormones. *Poultry Science*, 102(1), 102258.
13. Hung-Chang Yao, H., Volentine, K. K., & Bahr, J. M. (1998). Destruction of the germinal disc region of an immature preovulatory chicken follicle induces atresia and apoptosis. *Biology of reproduction*, 59(3), 516-521.
14. Kieliszek, M., & Błażej, S. (2016). Current knowledge on the importance of selenium in food for living organisms: a review. *Molecules*, 21(5), 609.
15. Liu, M., Yin, Y., Ye, X., Zeng, M., Zhao, Q., Keefe, D. L., & Liu, L. (2013). Resveratrol protects against age-associated infertility in mice. *Human reproduction*, 28(3), 707-717.
16. Liu, X., Lin, X., Mi, Y., Li, J., & Zhang, C. (2018). Grape seed proanthocyanidin extract prevents ovarian aging by inhibiting oxidative stress in the hens. *Oxidative Medicine and Cellular Longevity*, 2018.
17. Liu, X., Lin, X., Zhang, S., Guo, C., Li, J., Mi, Y., & Zhang, C. (2018). Lycopene ameliorates oxidative stress in the aging chicken ovary via activation of Nrf2/HO-1 pathway. *Aging (Albany NY)*, 10(8), 2016.
18. López-Otín, C., Blasco, M. A., Partridge, L., Serrano, M., & Kroemer, G. (2013). The hallmarks of aging. *Cell*, 153(6), 1194-1217.
19. Martin, G. M. (2011). The biology of aging: 1985–2010 and beyond. *The FASEB Journal*, 25(11), 3756–3762.
20. Mikwar, M., MacFarlane, A. J., & Marchetti, F. (2020). Mechanisms of oocyte aneuploidy associated with advanced maternal age. *Mutation Research/Reviews in Mutation Research*, 785, 108320.
21. Mulligan, T., Iranmanesh, A., Johnson, M. L., Straume, M., & Veldhuis, J. D. (1997). Aging alters feed-forward and feedback linkages between LH and testosterone in healthy men. *American Journal of Physiology-Regulatory, Integrative and Comparative Physiology*, 273(4), R1407-R1413.
22. Powers, R. W., Kaeberlein, M., Caldwell, S. D., Kennedy, B. K., & Fields, S. (2006). Extension of chronological life span in yeast by decreased TOR pathway signaling. *Genes & development*, 20(2), 174-184.
23. Prakashini, M. V. (2023). Inflammation, menopause, and women's health: A rheumatological perspective. *Anti-Aging Eastern Europe*, 2(1), 16-22.
24. Tsekhmistrenko S., Bityutskyy V., Tsekhmistrenko O. (2021). Factors affecting «green» nanoparticle synthesis. *Proceedings of the III International Conference on European Dimensions of Sustainable Development*, 62–63.
25. Tsekhmistrenko, O., Bityutskii, V., & Tsekhmistrenko, S. (2020). Biological and physiological role and using of selenium compounds in livestock and poultry. *Theoretical and practical foundations of social process management. Abstracts of XXIII International Scientific and Practical Conference. San Francisco, USA*, 105-110.
26. Wilkinson, J. E., Burmeister, L., Brooks, S. V., Chan, C. C., Friedline, S., Harrison, D. E., ... &

- Miller, R. A. (2012). Rapamycin slows aging in mice. *Aging cell*, 11(4), 675-682.
27. Zhang, J., Chen, Q., Du, D., Wu, T., Wen, J., Wu, M., ... & Wang, S. (2019). Can ovarian aging be delayed by pharmacological strategies?. *Aging (Albany NY)*, 11(2), 817.
28. Zhou, S., Zhao, A., Wu, Y., Mi, Y., & Zhang, C. (2022). Protective effect of grape seed proanthocyanidins on oxidative damage of chicken follicular granulosa cells by inhibiting FoxO1-mediated autophagy. *Frontiers in Cell and Developmental Biology*, 10, 762228.
29. Бітюцький, В.С., Цехмістренко, І.С., Мельниченко, Ю.О., & Цехмістренко, С.І. (2023). Сигнальний шлях Wnt, метаболізм Кальцію і Фосфору та регулююча роль флавоноїду кверцетину. *Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень*, Дніпро, 97–100.
30. Веропотвелян, П.М., Цехмістренко, І.С., Веропотвелян, М.П., & Гламазда, А.І. (2015). Сучасний підхід до збереження репродуктивного потенціалу. *Здоров'я жінки*, (9), 94–97.
31. Веропотвелян, П.М., Цехмістренко, І.С., Гужевська, І.В., Веропотвелян, М. П., & Півнєва, Н.В. (2014). Сучасний підхід до профілактики розвитку синдрому гіперстимуляції яєчників. *Здоров'я жінки*, (7), 80–83.
32. Цехмістренко О., Бітюцький В., Цехмістренко С., Харчишин В. (2020). Використання наночастинок селену, синтезованих з використанням «зелених» технологій, у годівлі перепелів. *Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції «Європейські виміри сталого розвитку»*, К.: НУХТ, 62–63.
33. Цехмістренко, С.І., Бітюцький, В.С., Цехмістренко, О.С., Демченко, О.А., Тимошок, Н.О., & Мельниченко, О.М. (2022). Екологічні біотехнології “зеленого” синтезу наночастинок металів, оксидів металів, металоїдів та їх використання: за редакцією С.І. Цехмістренко. Біла Церква, 270.
34. Цехмістренко С.І., Цехмістренко О.С. Біохімія пташиного яйця: Навч. посіб., Біла Церква, 2023, 152.

СЕКЦІЯ Х. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

ОСОБЛИВОСТІ ЛІСОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДП «ОЛЕВСЬКИЙ ЛІСГОСП АПК» ЖОКАП «ЖИТОМИРОБЛАГРОЛІС»

Талах Євгеній Сергійович

здобувач вищої освіти IV курсу факультету лісового господарства та екології
Поліський національний університет, Україна

Дочірнє підприємство «Олевський лісгосп АПК» ЖОКАП «Житомироблагроліс» (ДП «Олевський лісгосп АПК») було створене 1 липня 2003 року [1]. Підприємство знаходиться у північно-західній частині Житомирщини на території Коростенського адміністративного району. Загальна площа підприємства становить 34739 га. Основними видами діяльності лісгоспу є лісовідновлення, лісорозведення, охорона та захист лісу, заготівля та переробка деревини. Господарська діяльність підприємства спрямована на вирощування високопродуктивних насаджень, одержання деревини для народного господарства, охорону лісу від пожеж, шкідників та хвороб тощо [1].

Продуктивність майбутніх лісових насаджень залежить, у першу чергу, від обраного процесу лісовідновлення [2, 3], тобто лісокультурної діяльності того чи іншого лісогосподарського підприємства.

З метою з'ясування особливостей лісокультурної діяльності ДП «Олевський лісгосп АПК» проаналізуємо лісокультурний фонд лісгоспу. Дані щодо проектів створення лісових культур відбивають матеріали табл. 1.

Як видно із матеріалів таблиці, площа створення лісових культур на території підприємства становить 60,0 га. Площа лісокультурних ділянок становить від 0,5 до 5,2 га. Майже всі ділянки, що підлягають залісненню, належать до свіжих зрубів (за винятком виділу 11,1 кварталу 63). На ділянках, які вийшли із під лісової рослинності (зруби), лісові культури створюють у залежності від економічної доцільності та типу умов місцезростання. В умовах підприємства у процесі створення лісових культур здебільшого застосовують прямокутне розміщення посадкових місць. Це пов'язано з тим, що передбачається механізований догляд за лісовими культурами.

Таблиця 1

Лісокультурні ділянки ДП «Олевський лісгосп АПК»

Квартал	Виділ	Тип лісорослинних умов	Площа, га	Категорія лісокультурної площі	Схема змішування	Спосіб створення лісових культур
1	2	3	4	5	6	7
32	23,1	B ₂	4,9	Зруб	4pCз1чДч	Ручна посадка
28	30	B ₂	4,0	Зруб	4pCз1pДч	Ручна посадка
32	23,2	B ₂	4,7	Зруб	4pCз1pДч	Ручна посадка
23	13	B ₂	3,7	Зруб	7pCз5pДч	Ручна посадка
20	14	B ₂	3,0	Зруб	7pCз5pДч	Ручна посадка
32	7	C ₃	0,7	Зруб	10Cз	Ручна посадка
29	5	C ₃	0,5	Зруб	5pCз1pДз	Ручна посадка
30	35	C ₃	0,9	Зруб	5pCз1pДз	Ручна посадка

Продовження табл. 1

Лісокультурні ділянки ДП «Олевський лісгосп АПК»

Квартал	Виділ	Тип лісорослинних умов	Площа, га	Категорія лісокультурної площі	Схема змішування	Спосіб створення лісових культур
1	2	3	4	5	6	7
10	4,2	A2	1,6	Зруб	7pCз5pБ	Ручна посадка
11	4,1	A2	1,5	Зруб	7pCз5pБ	Ручна посадка
13	30,1	B2	2,6	Зруб	7pCз5pБ	Ручна посадка
12	11	B2	2,2	Зруб	7pCз5pБ	Ручна посадка
13	14,1	B2	1,3	Зруб	7pCз5pБ	Ручна посадка
64	3,1	B2	2,0	Зруб	5pCз1pДч	Ручна посадка
63	11,1	B2	1,8	Галявина	5pCз1pДч	Ручна посадка
9	15	C2	3,5	Зруб	4pCз1pДз	Ручна посадка
33	5,2	B2	5,2	Зруб	4pCз1pДз	Ручна посадка
33	5,1	B2	4,3	Зруб	4pCз1pДз	Ручна посадка
63	1,1	B2	2,1	Зруб	4pCз1pДч	Ручна посадка
39	11	C2	2,2	Зруб	5pCз1pДч	Ручна посадка
63	2,1	B2	2,2	Зруб	7pCз5pДч	Ручна посадка
75	21	B3	2,5	Зруб	5pC1pДч	Ручна посадка
63	17	B2	1,1	Зруб	5pCз1pДч	Ручна посадка
3	16,1	C3	1,0	Зруб	4pДз1pКлг	Ручна посадка
69	18	C3	0,5	Зруб	4pДз1pКлг	Ручна посадка
Разом			60,0	–	–	–

дані сформовано за даними ДП «Олевський лісгосп АПК»

В умовах свіжих зрубів, як правило, підготовку лісокультурної площі проводять шляхом часткового механізованого обробітку (створення борозен). У даному випадку борозни прокладають за допомогою лісгосподарського плуга ПКЛ-70 у двополицевому компонуванні. Посадку сіянців чи саджанців здійснюють за допомогою меча Колесова у дно борозни, глибина якої сягає до 15 см, ширина – 70 см.

Важливим критерієм продуктивності майбутніх лісових насаджень є правильних вибір схем змішування деревних порід у рядах і міжряддях. Із даних таблиці видно, що в умовах лісгоспу, в залежності від лісорослинних умов, найчастіше використовуються наступні схеми змішування: 4pC1pДз, 4pC1pДч, 5pC1pДч. При цьому ширина міжрядь становить 2,5 м, а крок посадки – 0,5–0,6 м. Введення дуба червоного до складу лісових культур зумовлено здебільшого нестачею посадкового матеріалу дуба звичайного. На нашу думку, введення цієї деревної породи до складу культур є малодоцільним. Це пов'язано з тим, що дуб червоний являється швидкоростучою деревною породою і часто може пригнічувати головну породу (сосну звичайну). У разі нестачі садивного матеріалу дуба звичайного більш доцільним було б введення до складу культур аборигенних листяних деревних порід. Зокрема, до таких можна віднести наступні види: клен татарський чи гостролистий, береза повисла, липа дрібнолиста тощо.

Список використаних джерел:

1. Олевський лісгосп АПК. (2023). Офіційний сайт Олевського лісгоспу АПК ЖОКАП «Житомироблагроліс». Вилучено із <https://olevsklisapk.com.ua/pro-nas/korotka-dovidka.html>.
2. Власюк, В. П., Поліщук, О. Є., & Талах, Є. С. Еколого-лісівничі аспекти лісовідновного процесу. Advanced discoveries of modern science: experience, approaches and innovations: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the IV International Scientific and Theoretical Conference (pp. 100–101). August 11, 2023, Amsterdam, The Netherlands: European Scientific Platform.
3. Маурер, В. М. & Колодій, Ю. О. (2005). Лісовідновлення на засадах екологічно орієнтованого лісівництва як основа біологічної стійкості лісів. Науковий вісник НАУ. Серія: Захист лісу, (83), 52–59.

СЕКЦІЯ XI. ХАРЧОВЕ ВИРОБНИЦТВО ТА ТЕХНОЛОГІЇ

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ХАРЧУВАННЯ СПОРТСМЕНІВ ІГРОВИХ ВИДІВ СПОРТУ

Тележенко Любов Миколаївна

доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри
технології ресторанного і оздоровчого харчування
Одеський національний технологічний університет, Україна

Біленька Ірина Ремівна

кандидат технічних наук, доцент
Одеський національний технологічний університет, Україна

Біленький Петро Костянтинович

аспірант
Одеський національний технологічний університет, Україна

Важливою складовою підготовки спортсменів є правильне харчування, яке враховує тип метаболізму та статури, вік, стать, стан здоров'я, фізичні навантаження, клімат, сезон пори року та кулінарні звичаї. Недостатнє забезпечення організму спортсменів необхідними поживними речовинами ускладнює їхню працездатність, знижує результативність та призводить до погіршення здоров'я.

Надмірні фізичні навантаження, без яких неможливо досягнути високих результатів у спорті, супроводжуються великою витратою енергії, чималою нервово-психічною напругою та гіпоксією, що також негативно впливає на стан організму людини.

В залежності від виду спорту, енерговитрати спортсменів різняться. Кількість витрачених кілокалорій залежить від періоду навантаження (тренування, змагання), від інтенсивності виконуваної роботи, маси тіла, а також від біометричних та фізіологічних показників людини і коливаються від 2000 ккал/добу для тих, хто займається таким видом спорту, як шахи, до 7000 ккал/добу для тих, хто займається силовими видами спорту. У представників ігрових видів спорту, наприклад, баскетболістів (чоловіків), енерговитрати складають близько 5500 ккал/добу [1].

Крім того, в залежності від фізіологічних потреб спортсменів, розрізняють харчування у підготовчому, передзмагальному, змагальному, відновлювальному періодах та харчування перед тренуванням, під час тренування та після тренувань [2, 3].

Ігрові види спорту, такі як футбол, баскетбол, хокей, волейбол та інші, вимагають від спортсменів високої фізичної активності, швидких рухів, стрибків та змін напрямків руху. Відповідно, харчування для спортсменів, які займаються ігровими дисциплінами, має свої особливості [4].

Ключовими аспектами, які слід враховувати при спортивному харчуванні для ігрових видів спорту, є:

– енергетичний баланс: спортсмени, що займаються ігровими видами спорту, витрачають значну кількість енергії під час тренувань та змагань, тому важливо забезпечити належний енергетичний баланс, споживаючи достатню кількість калорій для підтримки високого рівня активності;

– вуглеводи: ігрові види спорту вимагають багато енергетичних рухів, які базуються на глікогені – запасі вуглеводів у м'язах, тому спортсмени повинні споживати достатню кількість вуглеводів під час прийому їжі для підтримки ефективних рухів і запобігання загальної втоми;

– білки є будівельним матеріалом для м'язів, необхідним для регенерації та відновлення після тренувань і змагань. Забезпечення належного вмісту білків у раціоні харчування можливо через різноманітні джерела, такі як м'ясо, риба, яйця, молочні продукти та рослинні джерела білку;

– гідратація: під час тренувань та змагань організм спортсменів втрачає велику кількість рідини, тому забезпечення належної гідратації перед, під час та після занять є важливим аспектом спортивного харчування;

– мінеральні речовини та вітаміни відіграють важливу роль у функціонуванні організму і підтримці імунної системи, для чого спортсменам необхідно споживати різноманітну їжу, щоб забезпечити надходження до організму необхідної кількості мікронутрієнтів;

– перед матчами спортсменам важливо споживати легкі, легко засвоювані продукти харчування з метою забезпечення швидкого доступу до енергії;

– після тривалої фізичної активності (відновлення по закінченню матчів) спортсмени повинні швидко поповнити втрачений глікоген і відновити м'язову тканину. Прискорити цей процес відновлення можливо за рахунок уведення до раціону харчування певної кількості вуглеводів та білків.

При харчуванні спортсменів ігрових видів спорту важливим також є використання індивідуального підходу до створення харчових раціонів, так як кожен спортсмен має свої особливості та вимоги до харчування. Для відновлення працездатності спортсменів, необхідно забезпечити їх організм поживними харчовими речовинами та калоріями, активізувати процеси пластичного обміну. Враховуючи індивідуальні потреби, необхідно розробляти персоналізовані дієти для кожного спортсмена.

Загалом, спортивне харчування для ігрових видів спорту має бути збалансованим, різноманітним і індивідуалізованим для досягнення найкращих спортивних результатів, забезпечення ефективності та підтримки загального здоров'я спортсменів.

Список використаних джерел:

1. Земцова І.І. Сучасні концепції харчування спортсменів // Спортивна медицина. – 2012. – № 2. – С. 77-84.
2. Rossi L., Goya R., Matayoshi M., Pereira C., Bernardo da Silva J. Nutritional evaluation of taekwondo athletes // Brazilian Journal of Biochemistry. – 2009. – Vol. 3, №2. – P. 159-166.
3. Burke L., Hawley J. Wong S., Jeukendrup A. Carbohydrates for training and competition // Journal of Sports Sciences. – 2011. – Vol. 29, №1. – P. 17-27 // doi: <http://dx.doi.org/10.1080/02640414.2011.585473>.
4. Anderson L., Naughton R., Close G., Michele R., Morgans R., Drust B., Morton J. Daily distribution of macronutrient intakes of professional soccer players from the english premier league // International Journal of Sport Nutrition and Exercise Metabolism. – 2017. – Vol. 27, №6. – P. 491-498 // doi: <https://doi.org/10.1123/ijsnem.2016-0265>.

СЕКЦІЯ XII. ЕЛЕКТРОНІКА ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ

АНАЛІЗ АЛГОРИТМІВ ОПТИЧНОГО ВИЯВЛЕННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ В ОНЛАЙН РЕЖИМІ

Шейко С.О.

канд. техн. наук, професор кафедри МІРЕС
Харківський національний університет радіоелектроніки, м. Харків, Україна

Шафроненко Є.О.

асистент кафедри МІРЕС
Харківський національний університет радіоелектроніки, м. Харків, Україна

Солодов В.Д.

асистент кафедри МІРЕС
Харківський національний університет радіоелектроніки, м. Харків, Україна

Анотація. В роботі проведено дослідження, пов'язане з виявленням руху малих безпілотних літальних апаратів на відеопотоці. Найбільш повні методи виявлення аналізуються та досліджуються за допомогою реальної відеозйомки. Дослідження показують, що диференціальний метод є більш надійним щодо достовірності виявлення руху та може розглядатися як основа для практичних систем.

Ключові слова: *DJI Phantom; виявлення руху; квадрокоптер; БПЛА, відеопотік.*

Незважаючи на заборону польотів безпілотних літальних апаратів (БПЛА) над територіями аеропортів, електростанцій, військових об'єктів тощо, часто порушується норма про необхідність застосування спеціальних технічних засобів для виявлення БПЛА та протидії їм. Для виявлення БПЛА використовуються радіолокаційні станції, оптичні системи та содар. Основний напрям розвитку подібних систем пов'язаний з удосконаленням алгоритмів обробки сигналів. При виявленні БПЛА по відеопотоку необхідно враховувати їх малі розміри і здатність переміщатися в 3-D просторі як з малими, так і з високими швидкостями.

Тому обробка зображення повинна проводитися в режимі реального часу з можливістю виявлення рухомих об'єктів на максимальній відстані від камери. Відстань виявлення безпосередньо пов'язана з оптичними характеристиками об'єктива відеокамери та лінійною роздільною здатністю зображення об'єкта, при якій сучасні алгоритми обробки оптичних зображень дозволяють ідентифікувати зображення об'єкта. В [1] наведені результати дослідження достовірності виявленого обличчя людини на фото за розміром цього обличчя. При автентичності більше 70% необхідний горизонтальний розмір становить близько 10 пікселів.

Тому реалізація системи виявлення та розпізнавання об'єктів на відеозображенні потребує попередньої оцінки оптичних характеристик відеокамер. Для виявлення БПЛА в зоні важливого об'єкта необхідно забезпечити огляд простору

в межах 360° по азимуту. При застосуванні лінз з фокальним довжиною 2,4 мм одна камера забезпечує огляд простору в секторі 90° . Відповідно для повної азимутальної розгортки необхідно встановити 4 стаціонарні камери з одночасною обробкою їх відеопотоків. Одна з популярних моделей квадрокоптера DJI Phantom 3 має горизонтальний розмір 33 см. Тоді при вимозі горизонтального розміру зображення квадрокоптера 10 пікселів камера повинна забезпечувати лінійну роздільну здатність 30 пікселів/м. Так, для камер з роздільною здатністю 2688 (Г) x 1520 (В) і фокусною відстанню 2,4 мм максимальна дистанція виявлення квадрокоптера становить не менше 64 м.

Метою дослідження є вибір найкращого алгоритму обробки відеопотоку для виявлення руху БПЛА на основі експериментальних досліджень та порівняння сучасних методів виявлення.

Найбільш ефективні алгоритми виявлення рухомих об'єктів засновані на відніманні фоновго зображення з поточного зображення та подальшій обробці отриманої різниці [2]. Для отримання фоновго моделі використовуються методи MOG, MOG2, GMG, KNN. Диференціальний метод має справу з різницею поточного і попереднього кадрів відеопотоку [3]. При такому підході фоном вважається попередній кадр. Цей спосіб слабо чутливий до руху хмар і зміни рівня сонячного освітлення при кадровій частоті 25 кадрів в секунду і більше.

Рис. 1. Обробка відеопотоку траєкторії руху БПЛА

Обробка відеопотоків на основі алгоритму DIS. Цей метод як виявляє рух, так і визначає його характеристики – напрямок, модуль [4]. Однак це вимагає значних витрат часу на обробку зображення. Застосування моделі зору людини Retina забезпечує високу достовірність виявлення руху. Але головним недоліком такої моделі є маскування дрібних рухомих об'єктів на фоні великих об'єктів.

На основі теоретичного аналізу та деяких експериментів було обрано перші два алгоритми для подальших досліджень ефективності виявлення БПЛА [5-6]. Крім зазначених переваг, вони також дозволяють виконувати обробку зображень в режимі реального часу (Рисунок 1).

Обробка відеофайлів з літаючим квадрокоптером і без нього дозволила зробити наступні висновки: при трансформації зображення RGB в градації сірого найкращі результати дають методи Average і Luminosity, оскільки не погіршують контраст зображення; застосування Гаусової фільтрації доцільно при недостатній освітленості та наявності шумів матричної камери; мінімальна площа контуру на зображенні, для прийняття рішення про наявність руху, повинна бути не менше 25; найбільшу достовірність виявлення забезпечує аналіз історії руху за 16–20 кадрів; зони зображень з близько розташованими природними джерелами руху (трава, листя дерев) повинні бути замасковані, тобто виключені з подальшої обробки.

Висновки. Проаналізовано два способи виявлення руху БПЛА після обробки відеопотоку з камери під час зовнішнього спостереження. Результати

експериментальних даних дозволяють оцінити оптимальні параметри етапів обробки відео з метою отримання максимальної ймовірності виявлення при можливо малих значеннях ймовірності помилкової тривоги. Алгоритм диференційного виявлення, який оперує різницею зображень сусідніх кадрів, можна розглядати як базу для практичної реалізації. Однак при розриві траєкторії рухомого об'єкта можна використовувати дані, що надаються алгоритмом віднімання. Такий підхід дозволить виявити квадрокоптер, який зависає на фіксованій висоті.

Список використаних джерел:

1. Mudunuri, S. P., Sanyal, S., & Biswas, S. (2018, June). GenLR-Net: Deep framework for very low resolution face and object recognition with generalization to unseen categories. In 2018 IEEE/CVF Conference on Computer Vision and Pattern Recognition Workshops (CVPRW) (pp. 602-60209). IEEE.
2. Zaman, F. H. K., Ali, M. H., Shafie, A. A., & Rizman, Z. I. (2017). Efficient human motion detection with adaptive background for vision-based security system.
3. Yong, C. Y., Sudirman, R., & Chew, K. M. (2011, September). Motion detection and analysis with four different detectors. In 2011 Third International Conference on Computational Intelligence, Modelling & Simulation (pp. 46-50). IEEE.
4. Bouwmans, T., Porikli, F., Höferlin, B., & Vacavant, A. (Eds.). (2014). Background modeling and foreground detection for video surveillance. CRC press.
5. Kartashov, V., Oleynikov, V., Koryttsev, I., Zubkov, O., Babkin, S., & Sheiko, S. (2018, October). Processing and recognition of small unmanned vehicles sound signals. In 2018 International Scientific-Practical Conference Problems of Infocommunications. Science and Technology (PIC S&T) (pp. 392-396). IEEE.
6. Kartashov, V. M., Oleynikov, V. M., Sheyko, S. A., Babkin, S. I., Koryttsev, I. V., Zubkov, O. V., & Anokhin, M. A. (2018). Information characteristics of sound radiation of small unmanned aerial vehicles. Telecommunications and Radio Engineering, 77(10).

СЕКЦІЯ XIII. ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ХІМІКО-ТОКСИКОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЗАБРУДНЕННЯ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ ЧЕРКАЩИНИ

Кухнюк Оксана Володимирівна

ORCID ID: 0000-0003-2140-1084

доктор філософії, завідувачка кафедри фармацевтичних дисциплін
Черкаська медична академія, Україна

Коцюрба Володимир Полікарпович

ORCID ID: 0000-0002-4370-5524

кандидат медичних наук, викладач кафедри терапевтичних дисциплін
Черкаська медична академія, Україна

Хіміко-токсикологічний аналіз є важливим компонентом дослідження стану навколишнього середовища, що включає оцінку вмісту хімічних речовин у ґрунті, воді, повітрі, продуктах харчування та біоті. Його результати залежать від різних факторів, зокрема: правильного вибору об'єктів і методів дослідження, дотримання правил хіміко-токсикологічного аналізу біологічного матеріалу на наявність токсичних речовин [1].

Органи державної влади контролюють рівень забруднення довкілля, особливо у військовий час. Тому систематично проводять відбір та аналіз зразків на наявність токсичних речовин, серед яких важкі метали, радіонукліди, викиди газів (оксиду вуглецю, хлору, амоніаку, сірководню), органічні речовини та ін.

Також хіміко-токсикологічний аналіз є дуже важливим для забезпечення безпеки населення, оскільки дозволяє визначити рівень забруднення та токсичність речовин, які можуть нести серйозну загрозу здоров'ю українців.

Проблема забруднення повітря Черкаській області залишається актуальною і сьогодні. З метою оцінки ступеня забруднення використовують поняття гранично допустимої концентрації (ГДК). ГДК – кількість шкідливої речовини у навколишньому середовищі, яка при постійному контакті або при дії за певний час практично не впливає на здоров'я людини та її нащадків (установлюється в законодавчому порядку, при цьому враховується ступінь впливу забруднювачів не лише на здоров'я людини, але й на тварин, рослин, мікроорганізмів). Розрізняють середньодобові і максимально-разові ГДК [2].

Згідно з РД 52.04-186-89 середньодобові ГДК стосуються тривалої дії забруднюючих речовин і з цими ГДК порівнюються середньомісячні концентрації; максимально разові ГДК відносяться до випадків відбору проб протягом 20 хвилин і з цими ГДК порівнюються разові концентрації домішок [3].

Атмосферне повітря перевіряють на вміст наступних домішок: пил, діоксид сірки, оксид азоту, діоксид азоту, оксид вуглецю, аміак, сірководень, сульфати, кадмій, залізо, марганець, мідь, нікель, свинець, хром, цинк і формальдегід [3].

Аналіз на вміст шкідливих речовин проводять 6 днів на тиждень, 4 рази на добу,

а саме о: 01.00, 07.00, 13.00, 19.00 годині.

За даними Черкаського обласного центру контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України у січні 2023 року значення максимальних концентрацій склали:

- за вмістом пилу та формальдегіду – 1,0 ГДК,
- за вмістом оксиду вуглецю та аміаку – 0,4 ГДК,
- за вмістом діоксиду сірки - 0,07 ГДК,
- за вмістом діоксиду азоту – 0,85 ГДК,
- за вмістом оксиду азоту - 0,2 ГДК,
- за вмістом сірководню – 0,38 ГДК [3].

За результатами досліджень максимально збільшилися концентрації у повітрі пилу та аміаку; оксиду вуглецю вдвічі; діоксиду азоту у 1,1 рази; сірководню та формальдегіду у 1,5 рази [3].

А значення середньомісячних концентрацій важких металів у січні 2023 року були значно нижчими за відповідні норми.

У травні 2023 року перевірку пройшли 1712 проб атмосферного повітря на вміст 17 шкідливих домішок. Випадків високого забруднення повітря не було виявлено.

Значення максимальних концентрацій склали:

- за вмістом пилу – 0,8 ГДК,
- за вмістом оксиду вуглецю і діоксиду азоту – 0,4 ГДК,
- за вмістом діоксиду сірки - 0,2 ГДК,
- за вмістом оксиду азоту - 0,3 ГДК,
- за вмістом сірководню – 0,5 ГДК,
- за вмістом аміаку – 1,1 ГДК, де перевищення спостерігалось у 1% зразків,
- за вмістом формальдегіду - 0,8 ГДК.

У порівнянні з травнем минулого року у повітрі міста збільшилася концентрація пилу у 1,3 рази, аміаку у межах 1–3 та сірководню – 1,3 рази. Проте максимальні концентрації оксиду вуглецю, оксиду азоту та формальдегіду у 1,3 - 1,5 рази зменшилися [3, 4].

У червні цього року відібрано 1716 проб атмосферного повітря і проведений аналіз на 18 шкідливих речовин. За лабораторними даними випадків перевищення ГДК у повітрі не зафіксовано.

Черкаський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України постійно здійснює санітарно-гігієнічний моніторинг стану забруднення атмосферного повітря і за перше півріччя 2023 року проб із перевищенням концентрацій не виявлено [4,5].

Список використаних джерел:

1. Губський Ю.І. Біологічна хімія. – Київ-Тернопіль:Укрмедкнига, 2000. – 508 с.
2. Гранично допустима концентрація. Вилучено з: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/3049/granichno-dopustima-koncentraciya>.
3. Результати контролю якості атмосферного повітря в м.Черкаси за січень 2023 року. Вилучено з: <http://chmr.gov.ua/ua/newsread.php?view=22397&s=1&s1=69>.
4. Атмосферне повітря. Вилучено з: https://www.oblscs.ck.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=59&Itemid=79.
5. Про виконання Програми державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря у Черкаській зоні за 6 місяців 2023 року. Вилучено з: https://www.oblscs.ck.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3812:pro-vikonannia-prohramy-derzhavnoho-monitorynhu-v-haluzi-okhorony-atmosferneho-povitria-u-cherkaskii-zoni-za-6-misiatsiv-2023-roku&catid=59:katehoriia-amosferne-povitria&Itemid=79.

СЕКЦІЯ XIV. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

AGILE MANIFESTO АБО МАНІФЕСТ ГНУЧКОЇ РОЗРОБКИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Матвєєв Антон Юрійович

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту інформаційних технологій
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, Україна

Гнучкий (Agile) підхід до розробки програмного забезпечення почав активно формуватися в 90-х роках минулого століття як альтернатива традиційному послідовному або каскадному (Waterfall) підходу. Раніше команди розробників постійно стикалися з такими викликами, як нечіткість та зміна вимог, надмірна складність планування і процесів, велика кількість заплутаної документації. Розробка навіть простого додатку могла тривати роками з невідомим кінцевим результатом. З появою і розвитком глобальної мережі Інтернет почали поширюватися невеликі проекти, над якими працювали команди з декількох розробників, намагаючись спростити процес розробки і відійти від застарілих методів. В результаті з'ясувалося, що для більшості проектів гнучкий підхід є набагато ефективнішим. [1] Так з'явилися Scrum, Extreme programming, Feature-driven development та інші.

Деякий час всі ці методології існували і розвивалися окремо, але багато в чому були схожими. У 2001 році їх представники, серед яких були такі відомі розробники як Кент Бек, Мартін Фаулер, Роберт Мартін, Кен Швабер, Дональд Сазерленд та інші, зустрілися для обговорення і формулювання спільних ідей та принципів так званої легкої розробки, внаслідок чого на світ з'явився Agile Manifesto або Маніфест гнучкої розробки програмного забезпечення.

Маніфест гнучкої розробки програмного забезпечення

Ми постійно відкриваємо для себе досконаліші методи розробки програмного забезпечення, займаючись розробкою безпосередньо та допомагаючи у цьому іншим. Завдяки цій роботі ми змогли зрозуміти, що:

- **Люди та співпраця** важливіші за процеси та інструменти
- **Працюючий продукт** важливіший за вичерпну документацію
- **Співпраця із замовником** важливіша за обговорення умов контракту
- **Готовність до змін** важливіша за дотримання плану

Тобто, хоча цінності, що справа, важливі, ми все ж цінуємо більше те, що зліва. [2]

Також були сформульовані дванадцять основних принципів гнучкої розробки програмного забезпечення, які доповнюють чотири головні ідеї та розкривають їх більш детально:

1. Найвищим пріоритетом є задоволення потреб замовника шляхом завчасного та безперервного постачання програмного забезпечення, що має цінність.

2. Зміни у вимогах вітаються, навіть на пізніх стадіях розробки. Гнучкі процеси надають можливість використовувати зміни для забезпечення конкурентних переваг замовника.

3. Працюючий продукт потрібно випускати якомога частіше, з періодичністю від пари тижнів до пари місяців, але перевага має надаватись більш коротким термінам.

4. Представники бізнесу та розробники повинні працювати разом щодня впродовж усього проєкту.

5. Над проєктом повинні працювати мотивовані люди, яким потрібно створити необхідні умови, забезпечити підтримку і довіритись у виконанні роботи.

6. Найефективнішим і найдієвішим методом донесення інформації до команди розробників та всередині неї є особиста комунікація.

7. Працююче програмне забезпечення є основним показником прогресу.

8. Гнучкі процеси забезпечують сталий процес розробки. Інвестори, розробники та користувачі повинні мати можливість підтримувати постійний темп як завгодно довго.

9. Постійна увага до технічної досконалості та якості проєктування підвищує гнучкість.

10. Простота – мистецтво мінімізації зайвої роботи – є вкрай необхідною.

11. Найкращі вимоги, архітектурні та технічні рішення виникають у командах, здатних до самоорганізації.

12. Команда регулярно намагається знайти способи підвищення ефективності та корегувати свою роботу. [2]

Маніфест гнучкої розробки програмного забезпечення не описує конкретні процеси та процедури і не є чіткою методологією або фреймворком, готовим до використання. Скоріше він являє собою своєрідну філософію розробки програмного забезпечення. [3]

Список використаних джерел:

1. Isaac Sacolick. A brief history of the agile methodology. Вилучено з: <https://www.infoworld.com/article/3655646/a-brief-history-of-the-agile-methodology.html>.
2. Manifesto for Agile Software Development. Вилучено з: <https://agilemanifesto.org>.
3. Agile Manifesto. Вилучено з: <https://www.productplan.com/glossary/agile-manifesto/>.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ДИНАМІЧНОГО ПРОГРАМУВАННЯ ДЛЯ ЗАДАЧІ ПІДРАХУНКУ ШЛЯХІВ ПРИ НАЯВНОСТІ ПЕРЕПОН

Дуло Віктор Вікторович
ORCID ID: 0000-0002-2699-6753

аспірант

ДВНЗ “Ужгородський національний університет”, Україна

Бобик Єгор Володимирович

аспірант

ДВНЗ “Ужгородський національний університет”, Україна

Єрмаков Владислав Олександрович

аспірант

ДВНЗ “Ужгородський національний університет”, Україна

Метод динамічного програмування пристосований до операцій, в яких процес ухвалення рішення розбивається на окремі етапи (кроки). Такі операції називаються багатокроковими. Він є практичним методом оптимізації і широко використовується в прикладному програмуванні. Велика кількість його модифікацій застосована і в олімпіадному програмуванні [1]. Метод динамічного програмування в списку тем на різного роду літніх школах з програмування [2], проведення яких перейшла в дистанційний режим при пандемії [3]. Задачі, які пов'язані з відшукуванням шляхів добре відомі, особливо задача комівояжера [4]. Але постійно появляються модифікації цих задач, які модифікують і підхід до їх розв'язання, зберігаючи при цьому основу методу – принцип оптимальності Беллмана.

Розглянемо одну із відомих задач, пов'язаних з підрахунком шляхів, додавши в умову наявність перепон.

Дано сітку, яка складається з $(R+1)$ -ої горизонтальних та $(S+1)$ -ої вертикальних ліній (рис. 1). Нехай лівий верхній кут має координату $(0; 0)$, а правий нижній – координату $(R; S)$. Робот спочатку знаходиться в точці $(0; 0)$. Може рухатись лише або вправо, або вниз і лише по лініям сітки. Для сітки відомо і число перепон K , які знаходяться у вузлах сітки. На рисунку зображено дві перешкоди, які мають координати $(1, 2)$ та $(2, 0)$.

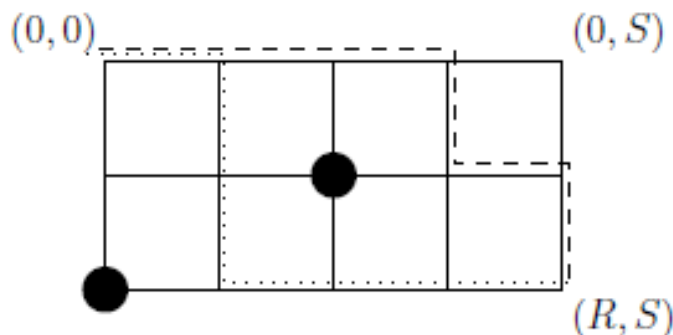

Рис. 1. Сітка прикладу та два з п'яти варіантів руху робота з лівої верхньої вершини в праву нижню

Потрібно визначити скількома різними варіантами робота може потрапити з лівої верхньої вершини в праву нижню. Проходити через вузол, який містить перепону не можна.

Запропонуємо ефективний алгоритм розв'язання цієї задачі з використанням методу динамічного програмування. Він буде складатися з таких кроків.

1. Відсортуємо перепони за зростанням значення $r_i + s_i$, де (r_i, s_i) – координата i -ої перепони.

2. Рахуємо кількість способів проходження до i -ої перепони (звісно, не проходячи через клітинки з попередніми перепонами) за принципом:

$$Z(i) = C_{r_i}^{r_i + s_i} + \sum_{j < i} Z(j) C_{r_i - r_j}^{r_i - r_j + s_i - s_j}. \quad (1)$$

3. Ставимо значення правого нижнього кутка, як $r_{K+1} = R$, $s_{K+1} = S$. Відповідно, відповіддю у наведеній задачі буде $Z(K + 1)$.

При цьому кількість операцій буде становити порядку

$$O(K^2 + K(2R + 2S)).$$

Відмітимо, що при прямого підходу із застосуванням принципу включення-виключення потрібно порядку $O(2^K \cdot K)$ операцій, що для великих значень K є дуже часозатратно.

Описаний підхід ефективно розв'язує наведену задачу. Є ряд прийомів [5], які дозволяють пришвидшити програмну реалізацію цього розв'язку. Особливо швидкість роботи програми зростає, якщо табулювати значення факторіалів. Для великих значень розмірностей сітки це пришвидшення дозволяє збільшити час виконання в сотні і більше разів.

Список використаних джерел:

1. Горошко Ю.В., Міца О.В., Мельник В.І. Методичні підходи до розв'язування олімпіадних задач з інформатики. Інформаційні технології і засоби навчання, 2019, Том 71, №3. С. 40-52.
2. Літня школа з програмування: Матеріали лекцій, умови та розбір задач 2017-2019 рр. / За ред. Сергія Вапнічного, Олександра Міци, Сергія Оришича. Ужгород: Рік-У, 2020. 336 с.
3. Мица О., Орышич С., Заркуа Т., Вапничный С., Горошко Ю. Особенности проведения летней школы по программированию в условиях пандемии. Transactions. Georgian Technical University. Automated Control Systems. Tbilisi. Vol.1.1. № 1(32). 2021. pp. 48-51.
4. Міца О.В., Оришич С.С., Дуло В.В. Аналіз ефективності динамічного підходу розв'язання задачі комівояжера. XI Міжнародна наукова Інтернет-конференція "Національна безпека у фокусі викликів глобалізаційних процесів в економіці". 7-8 грудня 2021 року, Ukraine-Slovakia. С. 20-22.
5. Міца О.В., Стецюк П.І., Левчук О.М., Пецко В.І., Повхан І.Ф. Про пришвидшення оптимізаційних методів для задачі синтезу багатопарових оптичних покриттів. Проблеми управління та інформатики. №6. 2021. С. 13-16.

ІНТЕГРАЦІЯ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ТА МЕТАЕВРИСТИЧНИХ АЛГОРИТМІВ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ДОСТАВКИ НАПОЇВ З ОБМЕЖЕНИМ ТЕРМІНОМ ПРИДАТНОСТІ

Фомін Олексій Олексійович

ORCID ID: 0000-0003-0216-647X

здобувач доктора філософії факультету інформаційних технологій
Ужгородський національний університет, Україна

Науковий керівник: Машталір Сергій Володимирович

ORCID ID: 0000-0002-0917-6622

доктор технічних наук, професор, професор кафедри інформатики
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Вступ. Огляд потреби в оптимізації доставки продуктів із коротким терміном придатності: Boba чаю.

Методика. Використання нейромереж для прогнозування попиту та метаевристичних алгоритмів для оптимізації маршрутів доставки.

Результати. Підтвердження ефективності комбінованої методики у порівнянні з традиційними методами доставки, з відзначенням покращення часу доставки та рівня задоволеності клієнтів.

Висновки. Підсумовує важливість машинного навчання і метаевристик у сфері логістики та потенціал застосування дослідження до інших продуктів.

Подальші дослідження. Запропоновані напрямки для розширення дослідження. Адаптація моделі для інших продуктів і впровадження у реальному середовищі бізнесу.

Зі зростанням глобалізації та інтеграції ринків, швидкість і ефективність поставок стають все більш вирішальними факторами успіху для бізнесу. У сфері товарів з коротким терміном придатності, таких як харчові продукти, ця потреба стає ще більш важливою, оскільки затримки у доставці можуть призвести до зниження якості товару або навіть його втрати.

Чай Boba (або ж "чай із кульками") став хітом у багатьох країнах, і, хоча він походить з Тайваню, він швидко завоював популярність у всьому світі. Його унікальність полягає в комбінації традиційного чаю та жуїмих кульок з тапіоки або інших інгредієнтів, які додають до напою.

Однією з головних особливостей чаю Boba є те, що він найкраще споживається щойно приготовленим. Тому, оптимальна логістика та доставка стають критично важливими для бізнесів, які пропонують цей продукт. Традиційні методи доставки, які можуть бути ефективними для інших продуктів, можуть не бути оптимальними для Boba чаю, враховуючи його унікальний характер та вимоги до свіжості [1].

У цьому контексті, дане дослідження зосереджується на розробці нової математичної моделі для оптимізації маршрутизації транспортних засобів (VRP) у контексті доставки чаю Boba. Метою є забезпечення якнайшвидшої та найефективнішої доставки продукту до споживача [2], з мінімальними втратами у якості та з врахуванням динаміки попиту.

Ця стаття пропонує новий підхід до розв'язання цієї проблеми, включаючи

застосування сучасних методів оптимізації та машинного навчання для прогнозування попиту і динамічної адаптації маршрутів. Такий підхід може стати революційним для галузі доставки харчових продуктів та зокрема для ринку чаю Boba.

Методика. Для прогнозування шаблонів попиту на Boba чай в рамках Vehicle Routing Problem with Time Windows (VRPTW) [4], ми запропонуємо використовувати штучні нейронні мережі (ШНМ), зокрема, рекурентні нейронні мережі (РНМ) [3], через їхню здатність обробляти послідовні дані.

Кроки для розробки моделі:

1. Підготовка даних:
 - 1.1. Збір історичних даних про продажі Boba чаю, включаючи дату, час, кількість продажів, погодні умови та інші можливі впливові фактори.
 - 1.2. Нормалізація та стандартизація даних.
 - 1.3. Розділення даних на навчальні, валідаційні та тестові набори.
2. Створення моделі:
 - 2.1. Використання Keras API в TensorFlow для створення моделі ШНМ (табл. 1).
 - 2.2. Додавання послідовності шарів з активаційними функціями та визначенням кількості нейронів у кожному шарі.
 - 2.3. Додавання шару виводу для прогнозування попиту.

Таблиця 1

Модель ШНМ мовою програмування Python із використанням Keras

```
from keras.models import Sequential
from keras.layers import Dense, LSTM
model = Sequential()
model.add(LSTM(128, input_shape=(X_train.shape[1], X_train.shape[2]), return_sequences=True))
model.add(LSTM(64, return_sequences=False))
model.add(Dense(32, activation='relu'))
model.add(Dense(1, activation='linear')) # Лінійна активація для регресії
model.compile(optimizer='adam', loss='mse')
```

авторська розробка

3. Тренування моделі (табл. 2.):
 - 3.1. Використання навчального набору даних для тренування моделі.
 - 3.2. Відстеження помилки на валідаційному наборі для уникнення перенавчання.
 - 3.3. Застосування методів зменшення швидкості навчання та ранньої зупинки, за необхідності.

Таблиця 2

Оптимізація ШНМ мовою програмування Python із використанням Keras

```
history = model.fit(X_train, y_train, epochs=50, batch_size=64, validation_data=(X_val, y_val),
verbose=2)
```

авторська розробка

4. Оцінка моделі:
 - 4.1. Використання тестового набору даних для оцінки якості моделі.
 - 4.2. Розрахунок метрик, таких як середньоквадратична помилка Mean Squared Error (MSE), для оцінки прогнозних здібностей моделі.
5. Використання моделі:
 - 5.1. Застосування моделі для прогнозування попиту на Boba чай в реальному часі.

5.2. Інтеграція прогнозів у систему доставки, оптимізовану за допомогою метаевристичних алгоритмів для VRPTW, для досягнення максимальної ефективності [4].

Таким чином, інтеграція ШНМ з метаевристичними алгоритмами надає можливість динамічно адаптуватися до змін у попиті та оптимізувати маршрути доставки на основі прогнозованих шаблонів попиту [5].

Результати. На підставі розглянутої методики, ми провели декілька експериментів для валідації моделі та її застосування у контексті доставки Voba чаю.

В наслідок тренування ШНМ протягом 50 епох, значення втрат на навчальному наборі зменшилося та стабілізувалося на валідаційному наборі, свідчучи про те, що модель не страждає від перенавчання.

- Значення навчальної втрати (MSE) складає: 0.025
- Значення валідаційної втрати (MSE) складає: 0.042

Використовуючи модель на тестовому наборі даних, прогнозовані значення попиту добре відтворюють реальний попит. Це підтверджує потенціал ефективності моделі в практичному застосуванні.

З інтеграцією прогнозів попиту в систему доставки, оптимізовану метаевристичними алгоритмами, ми зможемо досягти наступних результатів:

- Зменшення загального часу доставки: у порівнянні з традиційними методами.
- Підвищення рівня задоволеності клієнтів: завдяки точнішому дотриманню часових вікон доставки.
- Економія витрат: зменшення витрат на паливо та експлуатацію транспортних засобів.

У порівнянні з традиційними методами доставки без використання прогнозування на основі ШНМ та метаевристичних алгоритмів, наша інтегрована система показала значні покращення в усіх ключових метриках.

Результати підтверджують, що використання ШНМ для прогнозування попиту, у поєднанні з метаевристичними алгоритмами для оптимізації доставки, принесе значущі переваги для бізнесу в галузі доставки продуктів з обмеженим терміном придатності, таких як Voba чай.

Висновки. Ключові висновки у ході виконання оптимізації.

Використання штучних нейронних мереж, зокрема рекурентних нейронних мереж (РНМ), ефективно для прогнозування шаблонів попиту на Voba чай. Це дозволяє бізнесу пристосовуватися до змін у попиті та забезпечувати оптимальне планування ресурсів.

Інтеграція прогнозів, отриманих за допомогою ШНМ, у систему доставки, оптимізовану за допомогою метаевристичних алгоритмів для VRPTW, призвела до значного покращення процесу доставки, зменшивши загальний час доставки та витрати.

У порівнянні з традиційними методами доставки, наш підхід, що базується на комбінації ШНМ та метаевристичних алгоритмів, демонструє відчутне підвищення ефективності в ключових метриках, включаючи час доставки, рівень задоволеності клієнтів та витрати на оперативну діяльність.

Хоча наші дослідження були сфокусовані на Voba чаю, підхід може бути адаптований для інших продуктів з обмеженим терміном придатності. Це вказує на значний потенціал такої інтегрованої системи в різних галузях продовольчої промисловості.

Додаткові методи, такі як рання зупинка та зменшення швидкості навчання, що були застосовані під час тренування моделі, забезпечили стійкість моделі до

перенавчання, що збільшує її практичну корисність.

Усі фактори демонструють розроблену нами систему перспективною для підприємств, що займаються доставкою. Враховуючи швидке зростання ринку доставки їжі та напоїв, такі інновації можуть принести значні конкурентні переваги.

Подальші дослідження. Необхідно розглянути можливість впровадження системи динамічної реалокатії ресурсів, зокрема, мобільних кухонь на колесах, відповідно до зміни шаблонів попиту упродовж робочих годин.

Інтеграція моделей машинного навчання для динамічного ціноутворення в залежності від попиту, часу доставки та інших параметрів може допомогти максимізувати прибуток та задоволення клієнтів.

Визначити універсальність та ефективність застосування розробленої моделі для інших видів товарів з обмеженим терміном придатності, таких як свіжі продукти, ліки або готова до споживання їжа.

Вивчення можливості зменшення впливу на навколишнє середовище за допомогою оптимізації маршрутів, використання екологічних видів пального або електричних транспортних засобів.

З урахуванням швидкого розвитку технологій і зміни споживчих вимог, необхідно постійно адаптувати та оновлювати наші методи та підходи. Ці потенційні напрямки дослідження можуть допомогти в подальшому розвитку галузі логістики і доставки товарів, спрямовуючи її до більш ефективних, сталих та зорієнтованих на клієнта рішень.

Список використаних джерел:

1. Dantzig, G. B., & Ramser, J. H. (1959). The truck dispatching problem. *Management Science*, 6(1), 80-91.
2. Toth, P., & Vigo, D. (2014). *Vehicle Routing: Problems, Methods, and Applications*. SIAM.
3. Goodfellow, I., Bengio, Y., & Courville, A. (2016). *Deep Learning*. MIT Press.
4. Bräysy, O., & Gendreau, M. (2005). Vehicle Routing Problem with Time Windows, Part I: Route Construction and Local Search Algorithms. *Transportation Science*, 39(1), 104-118.
5. Taillard, E. D., Laporte, G., & Gendreau, M. (1996). A tabu search heuristic for the vehicle routing problem with soft time windows. *Transportation Science*, 31(2), 170-186.

ПЕРЕВІРКА ВИКОНАННЯ ВИМОГ БІЗНЕС-ЛОГІКИ ТА END TO END ТЕСТУВАННЯ НА ПЛАТФОРМАХ КОМУНІКАЦІЇ E-COMMERCE З ВИКОРИСТАННЯМ МОВИ ПРОГРАМУВАННЯ JAVA ТА ІНСТРУМЕНТУ SELENIUM

Чуйков Дмитро Володимирович

здобувач вищої магістерської освіти факультету
інфокомунікацій кафедра інфокомунікаційної інженерії
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Терещенко Ігор Володимирович

канд. техн. наук, доцент факультет інфокомунікацій
кафедра інфокомунікаційної інженерії
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Вступ:

Перевірка бізнес-логіки та end to end (E2E) тестування відіграють ключову роль у забезпеченні надійності, точності та функціональності платформ **комунікації e-commerce по причині зміни ринкових вимог та переваг учасників ринку у тому числі і в залежності від сегменту цільової користувацької аудиторії.**

Розглянуті основні аспекти та практичні особливості проведення такого тестування з використанням мови програмування Java та інструменту Selenium на платформі бізнес-комунікації e-commerce.

Тіло доповіді:

1. Роль перевірки бізнес-логіки та E2E тестування в циклі тестування при мінливості ринкових вимог: перевірка бізнес-логіки для забезпечення правильності розрахунків та коректності комунікації при виконання бізнес-завдань.

E2E тестування для оцінки роботи системи у реальних бізнес-сценаріях, від початку до кінця у комунікаційній мережі e-commerce. Комбінування мови програмування Java та інструменту Selenium для забезпечення якості програмного продукту щодо комунікації у рамках e-commerce.

2. Особливості застосування Java та Selenium для перевірки бізнес-логіки та E2E тестування при комунікації платформ e-commerce. Використання Selenium для створення автоматизованих пропріетарних тестів, які імітують E2E сценарії.

Застосування Java для розробки тестів, які взаємодіють із різними компонентами та базою даних, а саме перевірка взаємодії між етапами бізнес-процесу, такими як вибір товару, додавання до кошику, оформлення замовлення та оплата.

3. Приклади практичного застосування E2E тестування:

- Вибір товару: перевірка наявності, характеристик та цін;
- Додавання товару в кошик замовника, перевірка коректності вартості та знижок;

- Оформлення замовлення: введення даних, вибір способу оплати;

- Перевірка підтвердження замовлення та отримання повідомлень.

4. Переваги E2E тестування та перевірки бізнес-логіки комунікації в e-commerce:

- Виявлення потенційних дефектів всіх етапах сценарію покупки;

- Забезпечення надійності бізнес-логіки та правильності обробки замовлень;
- Підвищення довіри користувачів та мінімізація ризиків збоїв комунікації у реальних ситуаціях.
- Автоматизування ключових вимог бізнес логіки, що сприяє розумінню стану платформи кожного дня та економить час та зусилля команди мануальних тестувальників.
- Архівація стану платформи на кожному етапі розробки програмного забезпечення та розуміння відмінностей в її поведінці після запуску нової версії застосунку чи оновлення веб платформи.
- Швидка реалізація різного типу тестів та перевірок різних логічних схем.

Висновки:

Перевірка бізнес-логіки та E2E тестування з використанням Java та Selenium на платформі e-commerce відіграють вирішальну роль у забезпеченні успішної та безперебійної роботи системи. Це допомагає не тільки виключити дефекти та помилки, але й створити оптимальний досвід комунікації у рамках платформи e-commerce при покупці для користувачів. Поєднання Java та Selenium дозволяє оцінити роботу платформи e-commerce у різноманітних сценаріях з урахуванням ринкових змін, забезпечуючи високу довіру до результатів тестування.

Список використаних джерел:

1. G.Meszaros, "xUnit Test Patterns: Refactoring Test Code." Addison-Wesley Professional, 2007.
2. J.Beaufort, "Selenium WebDriver - From Zero to Hero." Leanpub, 2015.
3. S.Souders, "High Performance Web Sites: Essential Knowledge for Front-End Engineers." O'Reilly Media, 2007.
4. SeleniumHQ Documentation. <https://www.selenium.dev/documentation/en/>.
5. Java Official Documentation. <https://docs.oracle.com/en/java/>.

СЕКЦІЯ XV. СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ, МОДЕЛЮВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ

ПОЗИЦІОНУВАННЯ АНАЛІЗУ В УМОВАХ ЗРОСТАННЯ РИЗИКІВ

Портоварас Тетяна Романівна

кандидат економічних наук, докторантка кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнський національний університет, Україна

Науковий керівник: Хорунжак Н.М.

доктор економічних наук, професор кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнський національний університет, Україна

Динамізм сучасного економічного розвитку та ведення діяльності суб'єктами господарювання ставить нові завдання перед інформаційним забезпеченням управління. Максимально позитивним і впливовим на результативність господарювання є використання опрацьованої інформації та даних з використанням методології аналізу. Завдяки цьому в останні роки аналіз посідає головне місце у процесі управління суб'єктом господарювання, оскільки за результатами його проведення ми можемо визначити недоліки управління та сформулювати пропозиції щодо покращення економічних показників. Аналіз, сам будучи функцією управління, тісно пов'язаний з усіма його іншими функціями та безпосередньо бере участь у прийнятті управлінських рішень, які передбачають покращення фінансово-господарської діяльності [1, с.12]. З урахуванням сучасних викликів і потреб варто зауважити, що основними завданнями аналізу виступають такі постулати як: 1) проведення об'єктивної оцінки роботи підприємства та його окремих підрозділів, дотримуючись принципу доцільності (витрати на аналіз мають бути ефективними); 2) оптимальне застосування інструментарію аналізу та його показників (наприклад, вибір ключового його напрямку, припустимо, дослідження рівня впливу факторів на діяльність суб'єкта господарювання та розрахунок їх величин, але з урахуванням позиції обрання найбільш впливових чинників задля уникнення зайвих обчислень; 3) виявлення та формування резервів на підприємстві для їх використання з метою усунення диспропорцій, згладжування чи ліквідації ризиків або нестандартної ситуації у процесі господарської діяльності; 4) дослідження ринку інновацій для їх активного використання та впровадження; 5) проведення аналізу виконання планів і зобов'язань та прогнозування показників у майбутніх періодах; 6) вивчення конкурентоздатності суб'єкта господарювання та кон'юнктури ринку; 7) обґрунтування раціональних заходів щодо використання резервів з метою підвищення ефективності прийняття управлінських рішень [1; 2].

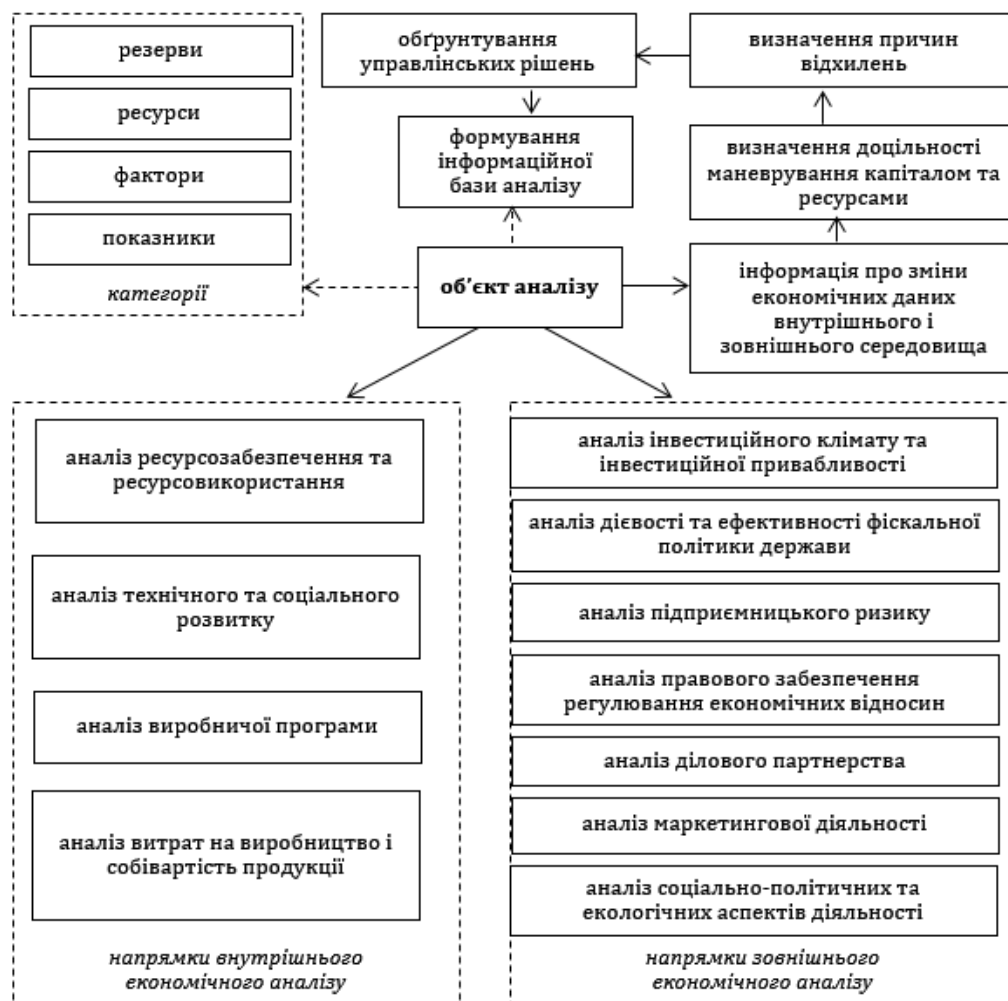

Рис. 1. **Схема проведення аналізу у процесі діяльності суб'єкта господарювання**
Джерело: авторське узагальнення за [1; 2; 3; 4].

В таких умовах практичний результат проведення внутрішнього аналізу полягає у виявленні внутрішніх резервів суб'єкта господарювання та можливості їх мобілізації. Щодо проведення зовнішнього аналізу, то його цілеспрямованість полягає у можливості врегулювання економічних відносин відповідно до загальнонаціональних інтересів. Проведення зовнішнього аналізу здійснюється безпосередньо зацікавленими сторонами або незалежними аудиторськими фірмами, які забезпечують його конфіденційність. Основна ціль проведення зовнішнього аналізу полягає в отриманні економічної інформації, яка безпосередньо буде використовуватись для визначення рейтингу підприємства та пошуку шляхів збільшення його конкурентоспроможності в ринковому середовищі. Тож аналіз виступає основою для прийняття управлінських рішень у процесі управління суб'єктом господарювання, що дозволяє ефективно функціонувати в умовах ризиків. Для цього слід правильно ідентифікувати його мету, завдання та моделювати проблемні ситуації з метою пошуку альтернативних шляхів розвитку діяльності суб'єкта господарювання. Одночасно, в даний час актуалізується питання з визначення категорій користувачів результатів аналізу та рівня їх доступу до економічної інформації для встановлення меж її використання відповідно до рівнів інтегрованості та ступеня проведення аналітичної роботи.

Список використаних джерел:

1. Серединська В.М., Загородна О.М., Федорович Р.В. Економічний аналіз: навч. посіб. Тернопіль, 2010. 624 с.
2. Мних Є.В. Економічний аналіз: підручник. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 412 с.
3. Дикань О.В., Крихтіна Ю.О., Фролова Н.Л. Актуальні методи стратегічного аналізу бізнес-середовища підприємства. Приазовський економічний вісник. 2021. Випуск 1(24). С. 78-81.
4. Дергачов Є. В., Фіщук К. О. Методичні підходи до аналізу та оптимізації бізнес-процесів. Ефективна економіка. 2020. №11. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.11.99.

РЕГУЛЯТОРНІ МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ АУДИТУ Й АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ

Лукановська Ірина Романівна

кандидат економічних наук, докторантка кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнський національний університет, Україна

Науковий керівник: Хорунжак Н.М.

доктор економічних наук, професор кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнський національний університет, Україна

Історія розвитку системи контролю в Україні тісно пов'язана з розвитком аудиту. Як важлива складова забезпечення правомірності, якості, правдивості та об'єктивності економічної інформації він має власний генезис, завдання, об'єкти, методологію і відповідне правове регулювання. Зокрема, основним юридичним актом, що регулює аудиторську діяльність в Україні зараз є Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність». Він набув правочину 1 жовтня 2018 року та є першоосновою реалізації усіх завдань, які покликаний забезпечувати аудит. В комплексі з іншими регуляторними документами та з урахуванням ієрархічності в цій сфері, Закон визначає не лише сутнісний зміст аудиту, а й ідентифікує його інституційні елементи, встановлює організаційно-методологічні та практичні аспекти. В найбільш узагальненому логіко-схематичному вигляді цей нормативний документ може бути репрезентований у вигляді двох важливих складових – інституційні одиниці управління та їх функції, а також об'єкти аудиту (рис. 1).

Проте в глибшому сенсі реалізація завдань аудиту сягає в більш ширші рамки, які цілісно відображають його зміст і форми. Будучи достатньо новим видом діяльності він одночасно повинен відповідати вимогам міжнародного та державного рівня, а також ґрунтуватися на наявності внутрішніх, специфічних засад. Тобто попри загальне регулювання, аудиторські фірми в умовах жорсткої конкуренції мають вирізняти свою діяльність і послуги, використовуючи власні підходи, що не суперечать наявним правовим приписам.

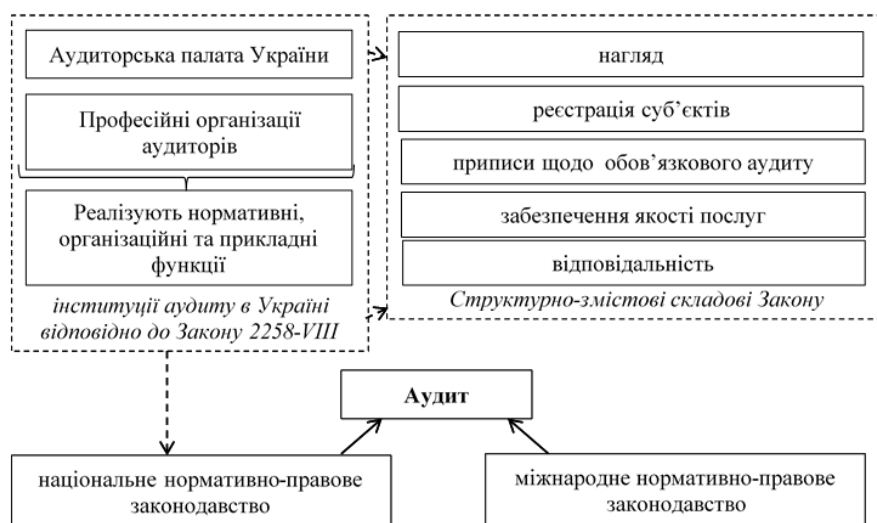

Рис. 1. Засади аудиторської діяльності в Україні
Джерело: узагальнено автором на основі [2]

Зважаючи на таку індивідуальність, варто одночасно зауважити, що усі зусилля при цьому є спрямовані на те, щоб якісно проводити аудиторські перевірки для отримання відповідного їх результату. І останній передбачає саме об'єктивність даних та їх доступність відповідно до чинного законодавства внутрішнім і зовнішнім користувачам [1; 3].

Окрім низки прийнятих національних нормативно-правових актів для регуляції аудиту та аудиторської діяльності в Україні керуються міжнародними документами. Тож важливим елементом у процесі проведення ефективної аудиторської діяльності є розроблення та дотримання нормативно-правового законодавства із урахуванням міжнародних стандартів аудиту [2; 3; 4]. Таке поєднання є достатньо зваженим і вдалим кроком з урахуванням того, що аудит в Україні має більш коротку історію, ніж у світі загалом. Тому використання міжнародного досвіду та досягнень в цій сфері дає добрі результати. З огляду на синергію застосування міжнародних і національних підходів в результаті формуються вихідні документи і інформація, що відповідає загальним світовим вимогам.

При цьому українські регули направлені на врахування національної специфіки, в тому числі облікової та організаційно-методичної. Співпрацюючи з міжнародними аудиторськими організаціями вітчизняні інституції активно розвивають засадничі основи аудиту та аудиторської діяльності в Україні. Нормативне забезпечення та регулювання є важливим фактором впливу на якість та правдивість відображення результатів у процесі проведення аудиторської перевірки. Але одночасно існують низка ризиків і недоліків, які продовжують існувати в українській аудиторській практиці.

Найбільш пізнаваними та явними є прогалини щодо: недостатності кількості розроблених методично-теоретичних документів для реалізації якісного аудиторського контролю діяльності; відсутності поширення професійного досвіду з методики проведення аудиторської діяльності через засади комерційної авторської таємниці та професійної етики; недостатній рівень підготовки аудиторських кадрів із застосування й адаптації міжнародного досвіду у діяльність вітчизняних підприємств; посиленого контролю з видачі аудиторських ліцензій; досягнення стандартизованого та чіткого формулювання цін на аудиторські послуги тощо. Для подолання ідентифікованих вище недоліків з теоретичної точки зору варто вирішити певні організаційні та нормативні питання. По перше, для вирішення проблеми забезпечення якості аудиту окрім повноважень з цих питань, які має Аудиторська палата в Україні, доцільно активно розвивати також інституції громадського контролю. Їхня структура може охоплювати регіональні та національні інституції, у складі, яких мали б об'єднуватися зацікавлені представники бізнесу, освіти, науки та, власне, самих аудиторських організацій.

Для реалізації поширення організаційно-методичного досвіду з проведення аудиту окрім організації конференцій, круглих столів, курсів, навчань і інших подібних заходів доцільно реалізовувати вироблення певних стандартизованих підходів до методики аудиту. Задля цього є потреба розвивати розробку відповідних національних методичних вказівок, які наразі репрезентовані в недостатній кількості. Обґрунтована поява нових напрямів і об'єктів аудиту, зокрема таких як екологія та витрати на неї з боку суб'єктів господарювання, резервні фонди з подолання ризиків (явище наразі не надто поширене в Україні, але відоме у міжнародній практиці) та інші, вимагає відповідних методичних розробок. Посиленню контролю питань видачі ліцензій та дозволів на здійснення аудиторської діяльності частково сприятиме розвиток громадського контролю, про який йшла

мова вище. Але добрим виходом було б також формування єдиного національного органу контролю, який був би незалежний від професійних аудиторських органів.

Цінова політика на аудиторські послуги, як і на будь-які інші, в умовах ринку визначається відповідними законами, головний з яких – закон попиту і пропозиції. Відповідно, ціни, як свідчить практика, різняться за регіонами України. Це залежить від багатьох чинників, а, отже, практично нереально досягти пропорційності. Загалом завдання, пов'язане з цінами на аудиторські послуги, не полягає у їх вирівнюванні. Важливо лише, щоб була вироблена єдина методика їх обрахунку і щоб вони включали однакові складові (перелік витрат, що включаються в ціну). Тоді буде забезпечено єдність підходу в ціноутворенні та справедливу конкуренцію між аудиторськими фірмами.

Окреслені основні шляхи вирішення проблем та проведення заходів щодо ліквідації негативних впливів в сфері аудиту дозволить забезпечити ефективне функціонування суб'єктів аудиторської діяльності та кращу якість надання аудиторських послуг.

Список використаних джерел:

1. Гевлич Л. Л., Гевлич І. Г. Міжнародні стандарти фінансової звітності та аудиту: навчальний посібник. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. 128 с.
2. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21 грудня 2017 року № 2258-VIII.
3. Шевченко І. О., Липницька М. В. Сутність та розвиток аудиту в євроінтеграційних умовах. Причорноморські економічні студії. 2019. Вип. 38–2. С. 142–147.

СЕКЦІЯ XVI. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЗЕРВІВ УДОСКОНАЛЮВАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМ І ТЕХНОЛОГІЙ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ В СФЕРІ ПРОДАЖІВ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ НА ЗАСАДАХ ВИКОРИСТАННЯ МЕРЕЖНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ТА ЕЛЕМЕНТІВ МЕТОДОЛОГІЇ СИСТЕМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Веселовська Галина Вікторівна

ORCID ID: 0000-0003-2896-0460

канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри інформаційних технологій
Херсонський національний технічний університет, Україна

Плахотнюк Микола Федорович

здобувач вищої освіти факультету інформаційних технологій та дизайну
Херсонський національний технічний університет, Україна

Кучмійчук Микола Миколайович

аспірант кафедри інформаційних технологій факультету
інформаційних технологій та дизайну
Херсонський національний технічний університет, Україна

Комп'ютерні системи та технології навчання посідають одне з чільних місць у сучасних освітніх системах, надаючи дуже широкий спектр можливостей для насичення навчального процесу різноманітною наочною графікою, анімацією, мультимедіа, гіпермедіа, інтерактивністю, реалістичною візуалізацією тощо.

Активне застосування в сучасних комп'ютерних системах і технологіях навчання отримав інструментарій прогресивних мережних інформаційних технологій, зокрема, інформаційно-комунікаційних технологій, хмарних сервісів, Internet речей тощо [1].

Велику роль відіграють інтегровані методи та засоби таких комп'ютерно-орієнтованих технологій навчання, як e-Learning, m-Learning, Bring Your Own Device, Distance Learning [2].

До окремої категорії технологій навчання, наділеної достатньо яскраво висловленою специфікою, відносять виробниче навчання.

Основною особливістю виробничого навчання є те, що його головний фокус уваги, як правило, спрямовано на таку особу, яка вже має певну професійну підготовку (освіту, кваліфікацію тощо) та працює (або готується приступити до роботи) за фахом на деякому підприємстві (виробництві) на постійній основі.

Якщо фахівець був щойно прийнятий на певну посаду, то виробниче навчання

найчастіше набуває формату попередньої спеціалізованої підготовки до виконання професійної діяльності, з урахуванням умов і вимог конкретного виробництва.

Але переважна частка обсягів виробничого навчання припадає на той випадок, коли працівникам підприємства слід підвищувати кваліфікацію систематично, відповідно до плану.

Зазначене набуває особливої вагомості, якщо підприємства стимулюють працівників до здійснення сучасної концепції навчання протягом усього життя (базова освіта, підвищення кваліфікації згідно з актуальними поточними вимогами фаху, перепідготовка з метою набуття додаткової кваліфікації, самоосвіта тощо).

Виробниче навчання в галузі продажів комп'ютерної техніки має суттєві особливості, котрі важливо враховувати.

На перший погляд, ситуація здається типовою: навчанням охоплюють представників адміністративно-командної ланки, економістів, бухгалтерів, менеджерів, маркетологів, продавців, відділ по зв'язках із громадськістю, IT-відділ, допоміжний персонал тощо.

Якщо ж придивитися дещо уважніше, то стане очевидною специфіка діяльності, котру визначає її основна мета – напрацювання та дотримання такої стратегічної лінії роботи підприємства в цілому та кожного окремого працівника (не зважаючи на його посаду), що сприятиме суттєвому підвищенню обсягів продажів комп'ютерної техніки.

Відповідно, в перебігу виробничого навчання, важливо акцентувати увагу на посиленні обізнаності співробітників усіх ланок підприємства з такими аспектами: актуальною інформацією про ті категорії засобів комп'ютерної техніки, що є об'єктами продажів; прогресивними концепціями та прийомами здійснення продажів зазначеної продукції; особливостями наявних і потенційних цільових категорій користувачів.

Особливо важливими ці наголоси є для вузько спеціалізованих категорій об'єктів продажу комп'ютерної техніки – суперкомп'ютерів, геймерських комп'ютерів тощо.

Зокрема, успішність продажів цих категорій комп'ютерної техніки тісно пов'язана з такими чинниками: ефективністю моніторингу та технологічними можливостями задоволення інформаційних потреб і запитів усіх можливих цільових категорій користувачів; рівнем всебічності та прозорості інформації стосовно специфіки об'єктів продажів, наданої фірмами-виробниками; ступенем поінформованості співробітників тих підприємств, що здійснюють реалізацію вищевказаних товарів, щодо особливостей об'єктів продажів і доцільних підходів до їхнього збуту.

Напрацьовані нині концепції побудови та функціонування комп'ютерних систем і технологій виробничого навчання, так само, як і конкретні реалізації цих концепцій, насамперед, спираються на універсальні підходи та прийоми комп'ютерно-орієнтованого навчання, що мають своїм підґрунтям добре опрацьований методологічний апарат із тривалою еволюцією успішної практичної апробації.

Для отримання максимально можливої ефективності комп'ютерних систем і технологій виробничого навчання, надзвичайно важливим також є застосування способів і засобів, обумовлених специфікою саме цього виду навчання.

Зокрема, на перший план виходить потреба в здійсненні більших наголосів на високо адаптивному, індивідуалізованому, дистанційному навчанні та самоосвіті.

Виходячи з вищенаведених міркувань, отримання максимально можливої дієвості комп'ютерних систем і технологій виробничого навчання в такій сфері

діяльності людини, як продажі комп'ютерної техніки, потребує ще більшої уваги до підтримки властивостей гнучкості, пристосовності та персоніфікованості цього навчання.

Зазначене доцільно та можливо здійснити на базі задіяння переваг інтегрованого використання в навчальному процесі прогресивних технологій мережних інформаційних систем та елементів методології систем штучного інтелекту.

У даному контексті, проаналізуємо можливості низки прогресивних технологій, що можуть бути легко інтегровані до систем комп'ютерно-орієнтованого навчання та між собою, за необхідності, надаючи актуальні інструменти масштабування (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика прогресивних технологічних можливостей, котрі можуть стати дієвими каталізаторами вдосконалень у досліджуваній предметній галузі

Найменування технологій	Ключові можливості, котрі можуть надати технології для розвитку досліджуваної предметної галузі
Хмарні технології (хмарні обчислення)	Ефективне (надійне, економічне, зручне тощо) зберігання й опрацювання в середовищах хмар інформації, потрібної для функціонування найрізноманітніших категорій програмних додатків освітнього призначення. Освітнє програмне забезпечення (ПЗ), що було підтримане за допомогою хмарних технологій, за необхідності, може працювати з тисячами користувачів і бути оперативним масштабованим у тисячі разів.
Технології мікро-сервісів у контейнерах	Дозволяють виділяти такі частини ПЗ освітнього призначення, кожна з котрих, у межах спільної системи навчання, наділена власною задачею та може функціонувати повністю незалежно від інших частин (відмова однієї частини в жодному разі не вплине на виконання функцій іншими частинами).
Технології Development & Operations (DevOps) на засадах концепцій Continuous Integration & Continuous Delivery / Deployment (CI & CD)	Будучи переважно заснованими на концепціях неперервної інтеграції та неперервної доставки / розгортання програмного забезпечення, надають можливість автоматизації тих повторюваних процесів, котрі супроводжують розробку комп'ютерних програм освітнього призначення (створення програмних кодів; виконання їхнього тестування; здійснення інтеграції ПЗ; постачання / розгортання ПЗ і т. і.). Зазначене дозволяє суттєво зменшувати вартість виправлення помилок та економити час у перебігу виконання рутинних робіт. У підсумку застосування технологій DevOps, розробники освітнього ПЗ можуть акцентувати переважну більшість уваги на посиленні властивостей якості програмних кодів, безпечності програмної продукції тощо.
Технології штучного інтелекту (Artificial Intelligence, AI) на засадах машинного навчання (Machine Learning, ML)	Надають можливість значно покращувати процеси розробки та застосування цифрової продукції освітнього призначення, зокрема, робити їх набагато економічнішими. Дозволяють створювати гнучкіші, адаптивніші моделі систем навчання в цілому та, зокрема, учасників освітніх процесів, довкілля тощо. Безперечною перевагою є різноманітність інструментарію, що може бути використаний для створення адаптивних моделей комп'ютерних систем і технологій виробничого навчання в сфері продажів комп'ютерної техніки. Найзатребуванішими представниками цього інструментарію є експертні системи, нейронні мережі, генетичні алгоритми, моделювання на засадах концепцій колективного інтелекту тощо. Із точки зору легкості опановування та застосування у вищезазначеній предметній області, найоптимальнішими є продукційні експертні системи.
Технології Big Data (великих даних)	Надають можливість отримання висновків стосовно тих питань, що торкаються освітньої сфери та процесів комп'ютерно-орієнтованого навчання, на засадах аналізу великих даних, із наданням розширеної аналітики. Зокрема, забезпечують такі можливості: прогнозування станів стабільності та появи стрибків (злетів і спадів) ефективності навчання; створення продуктивніших моделей навчання; значного пришвидшення процесів втілення освітніх і технологічних інновацій; суттєвого збільшення продуктивності діяльності учасників освітніх процесів тощо.

[авторська розробка]

Висновки. Виконане дослідження особливостей, проблемних аспектів,

можливих резервів подальшого розвитку та запропоновані доцільні стратегії вдосконалювання комп'ютерних систем і технологій виробничого навчання в сфері продажів комп'ютерної техніки, засновані на використанні прогресивних моделей і технологій мережних інформаційних систем і систем штучного інтелекту.

Список використаних джерел:

1. Khodakov, V. Ye., Sokolov, A. Ye., & Veselovskaya, G. V. (2019) Trainer and trainees modeling based on complex information approach to improvement of training information technologies and systems. *Radio Electronics, Computer Science, Control*, (2), 119-130. DOI: <https://doi.org/10.15588/1607-3274-2019-2-13>.
2. Veselovskaya G., Yastrebova O., & Iatsenko D. (2019) The research and elaboration of actual aspects in the subject area of information technologies for computerized training using the methodology of expert systems of artificial intelligence. *Проблеми інформаційних технологій*, (2), 118-127.

РОЗРОБКА КОНЦЕПЦІЇ АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИКОЮ БАКАЛІЙНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Дубук Василь Іванович

ORCID ID: 0000-0002-6339-1032

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри

Автоматизованих систем управління

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

Хар Катерина Василівна

студентка магістратури, Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

Повсякденне життя сучасної людини характеризується високою інтенсивністю процесів життєдіяльності, їх високим темпом і тому супроводжується обмеженнями за часом на розв'язання багатьох біжучих побутових проблем. Однією із них є організація та здійснення закупівель необхідних харчових продуктів. Особливо важливого значення завдання ефективної організації здійснення закупівель та логістики харчових продуктів набуває у періоди карантинних обмежень, надзвичайних ситуацій, особливих станів та інших причин.

Сучасний рівень розвитку інформаційних систем і технологій відкриває нові можливості в організації постачання та здійсненні закупівель потрібної харчової продукції. У сучасних умовах розвитку інформаційних систем та технологій відповідні процеси підлягають автоматизації, що покращує управління ними за допомогою відповідних систем та технологій. При цьому крім зручних способів здійснення пошуку, відбору, аналізу характеристик та вибору продуктів також віддалено можна замовити їх доставку у необхідне місце та у визначений час.

Норми фізіологічних потреб населення України в основних харчових речовинах і енергії затверджені відповідним наказом МОЗ України [1] та надзвичайно важливим питанням раціональної організації здорового харчування присвячено дослідження, результати яких викладено у працях вітчизняних [2, 3] та закордонного [4] авторів-науковців.

При цьому, автоматизовані інформаційні системи відповідного призначення створюють для клієнтів-покупців нові додаткові можливості для пошуку та придбання необхідних продуктів за кращими цінами, а для підприємців сфер виробництва та торгівлі - сприяють розширенню клієнтської бази, пришвидшенню опрацювання запитів користувачів та мінімізації тривалості логістичних процесів – періодів часу від виготовлення продукції до її споживання.

Особливо актуальною є задача розробки системи для організації логістики та продажу харчової продукції з обмеженим терміном придатності. До продукції такого типу серед іншої належить бакалійна продукція.

Термін «бакалія» визначає групу продовольчих товарів, які пройшли спеціальну кулінарну обробку, за рахунок якої вони підлягають тривалому зберіганню в певних умовах та деяких господарських товарів. Бакалійні продукти реалізуються як в упакованому вигляді, так і на вагу. Крім продовольчих товарів, включаючи борошно і крупи, чай, каву, какао, бобові культури, харчові добавки, прянощі, спеції, розчинні напої та страви швидкого приготування, макарони, горіхи, насіння, сушені овочі, сухофрукти, різноманітні м'ясні, рибні, овочеві, фруктові-ягідні і молочні консерви і напівфабрикати, приправи і соуси, рослинні олії, мед. Також в цю групу включають деякі базові господарські товари - сіль, сірники, пральний порошок, мило [5].

Тому бакалійна продукція серед інших на ринку різних товарів є обов'язковим компонентом здорового життя людини. При цьому розробка автоматизованої системи логістики бакалійної продукції сприятиме кращій організації відповідного ринку, підвищенню зручності замовлень продукції покупцями та позитивно впливатиме на задоволення їх споживчого попиту на продукцію.

Особливо важливим компонентом для формування та ефективного функціонування ринку бакалійної продукції є створення додаткових можливостей для агропідприємств-виробників, переробних підприємств та фермерів для організації своєчасного збуту виготовленого асортименту бакалійних продуктів. У зв'язку з вказаним, розробка автоматизованої системи управління логістикою бакалійної продукції є актуальною задачею.

Метою даної роботи є проведення огляду роботи автоматизованих систем торговельних підприємств та розробка концепції автоматизованої системи управління логістикою бакалійної продукції.

Об'єктом дослідження є процеси функціонування та моделювання логістики малого торговельного підприємства.

Предметом дослідження є розробка концептуального прототипу автоматизованої системи управління для автоматизації логістичних процесів роботи малого торговельного підприємства з використанням сучасних інформаційних технологій.

Поняття логістики як інструмента управління підприємством ґрунтовно висвітлено у науковій праці вітчизняних вчених [6, с.19-35].

Результати розробки інтелектуальної автоматизованої системи управління складом представлені у [7, с. 27 – 29].

Пропоноване дослідження продовжує наукову роботу [7] у напрямку подальшого розвитку методу автоматизації логістики бакалійної продукції.

Концептуальну модель проекрованої автоматизованої системи управління логістикою бакалійної продукції малого торговельного підприємства побудовано з використанням інструментального засобу [8] і наведено на рис. 1.

У представленій моделі системи визначено вісім базових сутностей з відповідними функціями: інформаційна система – АСУ логістикою бакалійної продукції; Адміністратор; Супервайзер-керівник торговельного підприємства; Продавець; Покупець; Бухгалтер; Менеджер складу; Кур'єр-водій.

При цьому, як елементи (об'єкти управління) для обліку, аналізу та контролю розглядаються товари бакалійної групи та документи - рахунки, квитанції, накладні, звіти і т. інш.

Основним суб'єктом зовнішньої сутності (поза підприємством) є користувач-покупець, який за допомогою системи здійснює пошук, вибір та оформлення замовлення і придбання (оплату і доставку) бакалійної продукції.

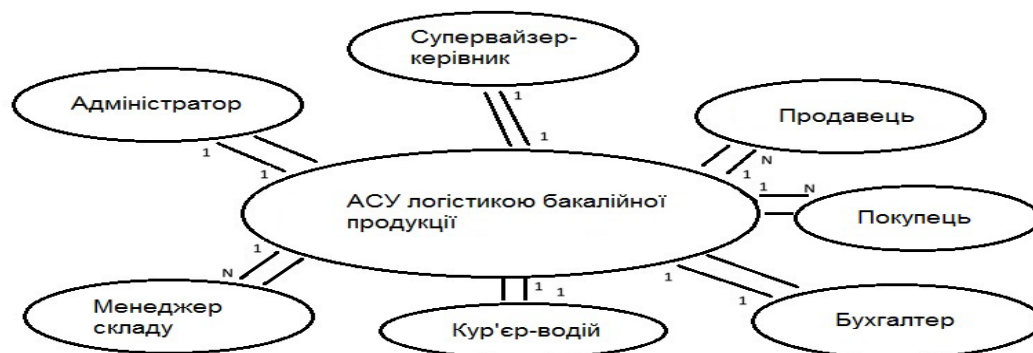

Рис. 1. Концептуальна модель автоматизованої системи управління логістикою бакалійної продукції

Висновки. У результаті проведеної роботи було проведено огляд роботи малих торговельних підприємств та виконано розробку концепції автоматизованої системи управління логістикою бакалійної продукції малого торговельного підприємства. Досліджено процеси функціонування та проведено моделювання роботи малого торговельного підприємства. Розроблено концептуальний прототип автоматизованої системи управління логістикою бакалійної продукції малого торговельного підприємства з використанням сучасних інформаційних технологій.

У перспективі розвитку розробки автоматизованої системи управління логістикою бакалійної продукції передбачається продовжити розробку різних моделей системи, що представлятимуться відповідними діаграмами, блок-схем алгоритмів роботи системи у різних режимах, структури бази даних системи, її діаграми класів, підсистеми інтерфейсу користувача, здійснити її програмну реалізацію, тестування та відлагодження.

Передбачається, що після завершення розробки автоматизована система управління, яка автоматизує вибрані процеси логістики бакалійної продукції, обліку, контролю і аналізу роботи малого торговельного підприємства, підвищить рівень обслуговування і задоволення клієнтів-покупців, зменшить затримки у виконанні відповідних процесів, що у підсумку позитивно впливатиме на економічний результат роботи підприємства.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження норм фізіологічних потреб населення України в основних харчових речовинах і енергії: Наказ МОЗ України від 03.09.2017 р. №1073.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1206-17#Text> (дата звернення: 07.08.2023).
2. Оздоровче харчування: навч.посібник / П.О.Карпенко, Н.В. Притульська, М.Ф. Кравченко та ін.; за ред..П.О. Карпенка. Київ: Київський націон. торг.-екон. університет, 2019. 628 с.
3. Міхеєнко О.І. Основи раціонального та оздоровчого харчування: навч. посіб. для студентів ВНЗ. Суми: Університетська книга, 2018. 188 с.
4. Solan M. Dairy: Health food or health risk? Harvard Health Publishing. URL: <https://www.health.harvard.edu/blog/dairy-health-food-or-health-risk-2019012515849> (date of access: 07.08.2023).
5. Бакалія - що це таке і які товари відносяться до групи, сипуча і рідка продукція, консервація. UA Magazine Ukraine. URL: <https://magazine.com.ua/kulinariia/bakaliya-shcho-tse-take-i-yaki-tovari-vidnosyatsya-do-grupi-sipucha-i-ridka-produktsiya-konservatsiya.html> (дата звернення: 07.08.2023).
6. Брохун Н.С., Бонь, М.М. Поняття логістики як інструмента управління підприємством. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2014. №3(27). С.19–35. URL: <http://pbo.ztu.edu.ua/article/view/30981> (дата звернення: 07.08.2023).
7. Дубук В.І., Ковівчак Я.В., Українець В.В. Розробка інтелектуальної автоматизованої системи управління складом. Технічні вісті. 2022. № 1(55), 2 (56). С. 27 – 29. URL: <https://technicalnews.net.ua/index.php/ua/issue/view/1/1>.
8. RAMUS Java-based IDEF0 & DFD Modeler. Ramus. URL: <http://ramussoftware.com/> (date of access: 07.08.2023).

РОЗРОБКА КОНЦЕПЦІЇ АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ МАГАЗИНОМ ДИТЯЧОГО ХАРЧУВАННЯ

Дубук Василь Іванович

ORCID ID: 0000-0002-6339-1032

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри

Автоматизованих систем управління

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

Ковівчак Ярослав Васильович

ORCID ID: 0000-0002-3905-4108

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри

Автоматизованих систем управління

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

Пашинська Крістіна Сергіївна

студентка бакалаврату, Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

Перспективний розвиток сучасного суспільства пов'язаний з розвитком його наймолодшого покоління - дітей. Харчування відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні та розвитку молодого організму дитини. Належна кількість харчових продуктів, що включають поживні речовини і правильна організація їх споживання забезпечують здоровий стан дитини. Повноцінне і раціональне харчування сприяє загальному фізіологічному розвитку організму дітей, впливає на їх фізичні та розумові здібності.

Як вказано у [1]: "Маленьким дітям щодня потрібно достатньо поживної їжі, щоб вирости здоровими, сильними та розумними. Близько 6 місяців дитина швидко росте і потребує більше енергії та поживних речовин, ніж у будь-який інший час у своєму житті. Через 6 місяців грудне молоко - все-таки головне джерело енергії та поживних речовин дитини, але з цього віку до харчування слід додавати тверду їжу. Окрім зерна та бульб, рекомендується годувати дитину різноманітними продуктами, особливо тваринного походження (молочними продуктами, яйцями, м'ясом, рибою та птицею), фруктами та овочами - щодня".

При цьому у [2] зазначають: "У віці близько 6 місяців потреба немовляти в енергії та поживних речовинах починає перевищувати те, що забезпечується грудним молоком, а додаткові продукти необхідні для задоволення цих потреб. Дитина такого віку вже готова до вживання інших продуктів. Якщо додаткові продукти не вводяться у харчування дитини у віці від 6 місяців, або якщо вони будуть приготовані неналежним чином, це може привести до затримки у її розвитку".

Корисним рекомендаціям щодо поживного та здорового харчування дітей різних вікових груп та раціональній організації харчування присвячений матеріал, наведений у [3, 4].

В Україні питанням норм та порядку організації харчування дітей приділяється належна державна увага. З метою врегулювання організації харчування дітей з огляду на принципи здорового харчування, приведення енергетичної цінності раціону, структури харчування до Норм фізіологічних потреб населення в основних харчових речовинах і енергії [5] Кабінетом Міністрів України було прийнято

відповідні Постанови [6, 7, 8].

Сучасний рівень розвитку інформаційних систем і технологій відкриває нові можливості в організації дитячого харчування.

У зв'язку з вказаним, розробка автоматизованої системи управління магазином дитячого харчування є актуальною задачею.

Метою даної роботи є проведення огляду роботи автоматизованих систем підприємств торгівлі дитячим харчуванням та розробка концепції автоматизованої системи управління магазином дитячого харчування.

Об'єктом дослідження є процеси функціонування та моделювання роботи магазину дитячого харчування.

Предметом дослідження є розробка концептуального прототипу автоматизованої системи управління для автоматизації процесів роботи магазину дитячого харчування з використанням сучасних інформаційних технологій.

Концептуальну модель автоматизованої системи управління роботою магазину дитячого харчування наведено на рис. 1.

Рис. 1. Концептуальна модель автоматизованої системи управління роботою магазину дитячого харчування

У представленій моделі системи визначено шість базових сутностей (суб'єктів управління) з відповідними функціями: інформаційна система – АСУ роботою магазину дитячого харчування; Адміністратор; Супервайзер-керівник магазину; Менеджер-продавець; Покупець; Бухгалтер. У відповідній моделі об'єктами для обліку, аналізу та контролю розглядаються товари дитячого харчування та документи – ордери, рахунки, накладні, квитанції, звіти і т. інш.

Покупець є суб'єктом, який за допомогою системи здійснює пошук, аналіз, відбір та оформлення замовлення і здійснює оплату та оформлення доставки.

Висновки. У результаті проведених досліджень було проведено вивчення процесів функціонування, здійснене моделювання роботи магазину дитячого харчування, розроблено концепцію автоматизованої системи управління його роботою. Розроблено концептуальний прототип автоматизованої системи управління роботою магазину дитячого харчування з використанням сучасних інформаційних технологій. У перспективі розвитку проекту автоматизованої системи управління роботою магазину дитячого харчування передбачається продовжити розробку різних моделей системи, що представлятимуться відповідними діаграмами, блок-схем алгоритмів роботи системи у різних режимах, структури бази даних системи, діаграми класів, інтерфейсу користувача, здійснити її програмну реалізацію, тестування та відлагодження.

Список використаних джерел:

1. Feeding your baby: 6–12 months. UNICEF Parenting. UNICEF. URL:

- <https://www.unicef.org/parenting/food-nutrition/feeding-your-baby-6-12-months> (date of access: 08.08.2023).
2. Infant and young child feeding. World Health Organization. URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/infant-and-young-child-feeding> (date of access: 08.08.2023).
 3. Samour P.Q., King K. Pediatric Nutrition. Jones & Bartlett Learning, 2012. 538 p.
 4. Привчайте дітей харчуватися правильно з дитинства. ТОВ «Академія розвитку інтелекту СМАРТУМ Україна». URL: https://lviv.smartum.com.ua/about_us/blog/zdorove-i-uhod/priuchayte-detey-pitatsya-pravilno-s-detstva/ (дата звернення: 08.08.2023).
 5. Про затвердження норм фізіологічних потреб населення України в основних харчових речовинах і енергії: Наказ МОЗ України від 03.09.2017 р. №1073. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1206-17#Text> (дата звернення: 08.08.2023).
 6. Про затвердження норм та Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.03.2021 р. № 305. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.08.2023).
 7. Про реалізацію спільного з Всесвітньою продовольчою програмою при Організації Об'єднаних Націй (ВПП ООН) проекту щодо надання фінансової підтримки закладам загальної середньої освіти у 2023/24 навчальному році: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2023 р. № 572. URL: (дата звернення: 08.08.2023).
 8. Про внесення змін до Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2023 р. № 549. URL: (дата звернення: 08.08.2023).

СЕКЦІЯ XVII. ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

МЕТОД ОПТИМАЛЬНОГО РОЗБИТТЯ МНОЖИН ДЛЯ ВИБОРУ ІНФОРМАТИВНИХ ТОЧОК ВИМІРЮВАННЯ НА ПЛОЩИНІ

Магас Олексій Сергійович

ORCID ID: 0000-0001-8579-4839

асистент кафедри обчислювальної математики та математичної кібернетики
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

При використанні інструментів та методів ідентифікації систем суттєвим є вибір точок вимірювання з метою забезпечення адекватності обраної моделі, а також заданих обмежень на кількість таких точок. Оскільки процес спостереження в режимі online не завжди дозволяє використовувати всі наявні точки вимірювання, необхідно визначити координати найінформативніших з них.

Для розв'язання задачі за основу було взято метод оптимального розбиття множин, викладений у роботі [1]. Спочатку розглядається метод для неперервного випадку з подальшим переходом до аналогічної дискретної задачі. На відміну від роботи [2], де описано алгоритм розв'язання цієї задачі для випадку нейронної мережі, розглянемо більш загальний випадок на площині точок вимірювання.

Позначимо вектор-функцію ідентифікації $H = \{H_p(x, w)\}_{p=\overline{1, P}}$, вектор вимірювання $x = \{x_i \in \Omega\}_{i=\overline{1, N}}$, вектор параметрів $w = \{w_j\}_{j=\overline{1, V}}$ та область $\Omega = \{x: x = (x^{(1)}, x^{(2)}) \in \mathbb{R}^2\}$, яка є обмеженою та вимірюваною за Лебегом множиною координат точок вимірювання. Нехай для w_j також можна задати функцію $I(j) \in \overline{1, N}$, яка визначає від якого індексу компоненти вимірювання x_i залежить параметр w_j .

Розглянемо можливе розбиття області Ω як сукупність вимірюваних за Лебегом підмножин $\{\Omega_1, \Omega_2\}$, причому

$$mes(\Omega_1 \cap \Omega_2) = 0, \quad \Omega_1 \cup \Omega_2 = \Omega,$$

$$S_1 + S_2 = S, \quad \int_{\Omega_1} dx = S_1, \quad \int_{\Omega_2} dx = S_2, \quad \int_{\Omega} dx = S$$

Тут Ω_1 – множина задіяних точок вимірювання; Ω_2 – множина виключених точок вимірювання; $mes(\cdot)$ – міра Лебега; $S_1, S_2, S \geq 0$ – розміри відповідних областей; інтеграли приймаються у розумінні Лебега.

Необхідно знайти вектор вимірювання $x^* = \{x_k^* \in \Omega\}_{k=\overline{1, K}}$, який складається із найбільш інформативних компонент вектора вимірювання x та забезпечує найменшу похибку процесу ідентифікації. Позначимо множину індексів точок вимірювання $\tilde{K} \subset \overline{1, N}$ розміром $|\tilde{K}| = K < N$. Тоді у векторі параметрів w необхідно покласти значення відповідних компонентів $w_j = 0$ таким чином, щоб H_p не залежала від x_i , причому $i \notin \tilde{K}$.

Нехай w^* – вектор параметрів w із відповідними нульовими незадіяними найменш інформативними компонентами. Тоді залежність $H(w^*)$ представимо у вигляді відрізка ряду Тейлора

$$H(w^*) = H(w) + \left. \frac{\partial H}{\partial w} \right|_{w^*} (w^* - w)$$

$$\partial_e \left. \frac{\partial H}{\partial w} \right|_{w^*} = \left\{ \frac{\partial H_i}{\partial w_j} \right\}_{P \times V} = \{h_{ij}\}_{P \times V} - \text{матриця Фреше розмірністю } P \times V.$$

Позначимо нев'язку функції H у випадку переходу від повного вектора параметрів w до вектора параметрів w^* як

$$R(w^*) = \sum_{p=1}^P |H_p(w^*) - H_p(w)| = \sum_{p=1}^P \left| \sum_{j=1}^V h_{pj} (w_j^* - w_j) \right|$$

Розглянемо розбиття області Ω як сукупність підмножин $\{\Omega_i^e\}_{i=\overline{1,N}}$:

$$mes(\cap_{i=1}^N \Omega_i^e) = 0, \cup_{i=1}^N \Omega_i^e = \Omega, x_i \in \Omega_i^e$$

Введемо дискретну характеристичну вектор-функцію $\mu = \{\mu_i\}_{i=\overline{1,N}}$:

$$\mu_i = \begin{cases} 1, & \text{якщо } \Omega_i^e \in \Omega_1 \\ 0, & \text{якщо } \Omega_i^e \in \Omega_2 \end{cases}$$

Тоді нев'язку можна записати у вигляді

$$R(w^*) = \sum_{p=1}^P \left| \sum_{j=1}^V h_{pj} \mu_{I(j)} w_j \right| \leq \sum_{i=1}^N \mu_i \sum_{p=1}^P \left| \sum_{j=1}^V h_{pj} w_j \right| = r(w^*)$$

$$r_i = \sum_{p=1}^P \left| \sum_{j=1}^V h_{pj} w_j \right|, i = \overline{1,N}$$

Розглянемо всі можливі комбінації характеристичної вектор-функції μ як множину $\tilde{\mu}$, причому $|\tilde{\mu}| = C_N^K$. Тоді розв'язок у дискретному вигляді можна віднайти як

$$\mu^* = \arg \min_{\mu \in \tilde{\mu}} \sum_{i=1}^N \mu_i r_i$$

З урахуванням результатів неперервної постановки [2] остаточний розв'язок можна записати як

$$\mu_i^* = \begin{cases} 1, & \text{якщо } r_i + \varphi^* > 0, \text{ тоді } \Omega_i^e \in \Omega_1 \\ 0, & \text{якщо } r_i + \varphi^* < 0, \text{ тоді } \Omega_i^e \in \Omega_2 \end{cases}$$

Або більш компактно як

$$\mu_i^* = \frac{1 + \text{sign}(r_i + \varphi^*)}{2}, i = \overline{1,N}$$

де φ^* визначається як

$$\sum_{i=1}^N \text{sign}(r_i + \varphi^*) = 2K - N$$

Тепер достатньо обчислити значення r_i , упорядкувати їх за зростанням та сформувати впорядковану множину індексів $Q = \{q_i\}_{i=1, \dots, N}$. Після цього сформувати множину $\tilde{K}$, яка складається з перших K індексів впорядкованої множини Q , та вектор x^* , який складається з компонент, індекси яких представлені множиною $\tilde{K}$. Підхід до визначення інформаційних точок вимірювання описаний послідовністю дій на схемі (рис.1).

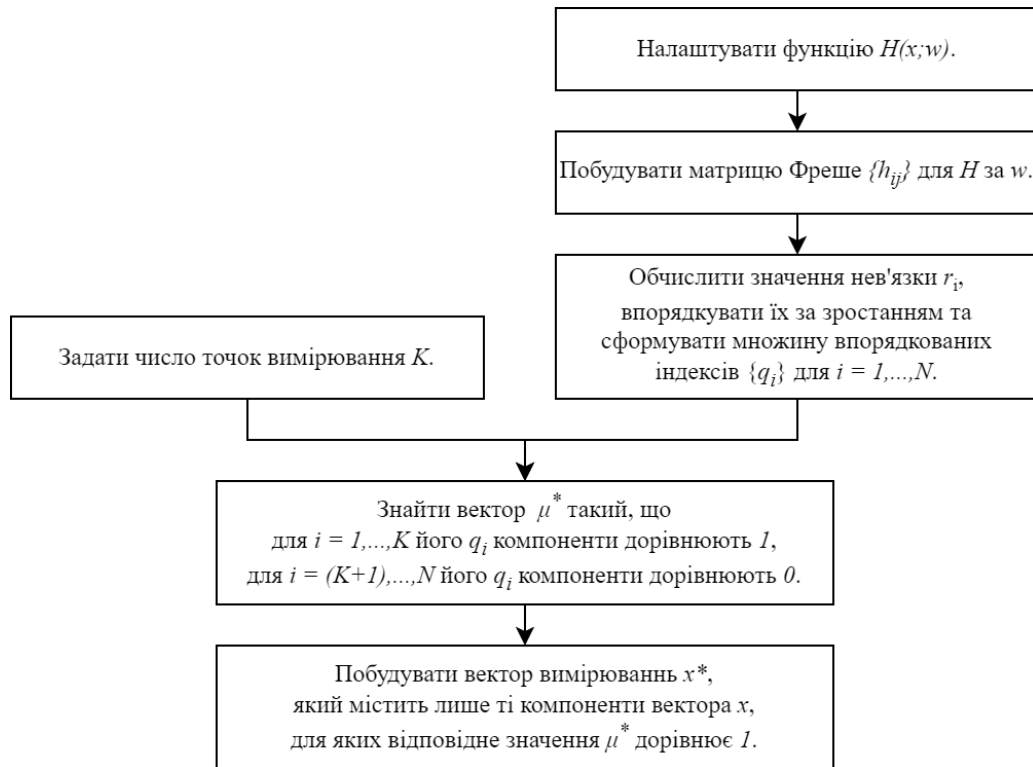

Рис. 1. Схема підходу до визначення інформаційних точок виміру

Висновки. Узагальнено алгоритм побудови вектора вимірювання функції ідентифікації на площині точок. Результати його застосування для випадку використання нейронної мережі при розв'язанні задачі ідентифікації параметрів функції навантаження продемонстровано у роботі [2], де він показав суттєве зменшення кількості компонент вектора вимірювання при достатньому збереженні якості ідентифікації.

Список використаних джерел:

1. Киселева Е. М., Шор Н. З. Непрерывные задачи оптимального разбиения множеств: теория, алгоритмы, приложения. – Киев: Наук. думка, 2005. – 564 с.
2. Ободан Н. І. Вибір інформативних параметрів входу для інверсних нейромережевих моделей спостережуваних систем / Н. І. Ободан, Н. А. Гук, О. С. Магас // Математичні методи та фізико-механічні поля. - 2016. - Т. 59, № 2. - С. 152-160.

СЕКЦІЯ XVIII. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

АНАЛІЗ АЛГОРИТМІВ СТИСКУ ІНФОРМАЦІЇ БЕЗ ВТРАТ НА ДАНИХ ЗГЕНЕРОВАНИХ ВИПАДКОВИМ ЧИНОМ

Цар Орест Валерійович

аспірант факультету інформаційних технологій
ДВНЗ “Ужгородський Національний Університет”, Україна

Сорока Дмитро Сергійович

аспірант факультету інформаційних технологій
ДВНЗ “Ужгородський Національний Університет”, Україна

Петрушин Андрій Євгенович

аспірант факультету інформаційних технологій
ДВНЗ “Ужгородський Національний Університет”, Україна

Наше століття називають інформаційним століттям, тому що інформація грає все більш і більш важливу роль в сучасному житті. Її об'єми постійно зростають, і, таким чином, виникають потреби у збільшенні об'ємів накопичувачів та більш швидких каналах зв'язку для передачі. Але підвищення місткості накопичувачів і швидкості ліній передачі або неможливо технічно, або не виправдано економічно. Таким чином, доводиться підстроюватися під існуючі можливості. Але оскільки просто зменшувати об'єм інформації небажано, то доводиться шукати інші способи зменшення. Тобто треба якось зменшити об'єм інформації, не змінюючи її. Такий процес називається архівацією, компресією або стисненням даних.

Стиснення даних можна розділити на два основні типи:

- 1) стиснення без втрат (або повністю оборотне);
- 2) стиснення з втратами (коли не важлива частина даних втрачається і повне відновлення неможливе).

Перший тип стиснення застосовують, коли дані важливо відновити після стиснення у неспотвореному вигляді, це важливо для текстів, числових даних і т.п. При повністю оборотному стисненні нічого не видаляється з початкових даних. Стиснення досягається тільки за рахунок іншого, економного, представлення даних.

Другий тип стиснення застосовують, в основному, для відео зображень і звуку. За рахунок втрат може бути досягнутий вищий ступінь стиснення. У цьому випадку втрати при стисненні означають неістотне спотворення зображення (звуку), які не перешкоджають нормальному сприйняттю, але при порівнянні оригінала і відновленої після стиснення копії можуть бути відмічені відмінності.

Як вже було сказано алгоритми з втратами використовуються в основному для стиснення звуку і зображень. Справа в тому, що при стисненні такого роду інформації, втрачаючи якусь частину даних при стисненні, мало втрачаємо власне корисних даних, а об'єм зменшується істотно. В результаті виходять деякі спотворення

початкових даних, залежні від того, яку частку даних ми втрачаємо. Чим більше втрати, тим вище ступінь стиснення і тим сильніше виражається спотворення.

Але помірних спотворень, як правило, людина не помічає. Це пов'язано з особливостями людського сприйняття звуку і зображень. Алгоритми побудовані так щоб при розумному ступені компресії спотворення були практично непомітні. Але, зрозуміло, наприклад, професійний фотограф, або людина близька до його професії відразу впізнає спотворення фотографії, музикант або людина з хорошим музичним слухом відрізняє заздалегідь стислий звук від оригіналу.

Проведемо обчислювальний експеримент, який дозволить порівняти такі методи стиску даних, як методи Хаффмана, Шеннона-Фано та арифметичний алгоритм [1]. Створимо 100 файлів, які будуть складатися із латинських букв, і стиснемо їх за допомогою розглянутих методів. У першому обчислювальному експерименті кількість символів в файлі не буде перевищувати 1000 символів, а в другому – 100000 символів. Отримаємо такі результати:

Таблиця 1

**Стиск інформації відносно початкового значення для файлів,
кількість символів в яких не буде перевищувати 1000 символів**

Метод Шеннона-Фано	Метод Хаффмана	Арифметичний алгоритм
57-78%	55-77%	43-58%

Таблиця 2

**Стиск інформації відносно початкового значення для файлів,
кількість символів в яких не буде перевищувати 100000 символів**

Метод Шеннона-Фано	Метод Хаффмана	Арифметичний алгоритм
48-63%	45-63%	37-49%

Із проведеного експерименту можна слідує, що найбільш ефективним виявився арифметичний алгоритм, йде далі метод Хаффмана і трохи поступається йому метод Шеннона-Фано. Також слід відмітити, що із зростанням кількості символів у файлі, зростає і стиск даних для розглядуваної моделі обчислювального експерименту.

Якщо ж робити порівняльний аналіз методів Хаффмана і Шеннона-Фано з арифметичним алгоритмом, то останній виявився більш ефективним. Арифметичний алгоритм був винайдений пізніше цих алгоритмів і суттєво відрізняється від них. Загалом можна з впевненістю сказати, що кожен взятий окремо алгоритм має багато плюсів і не менше мінусів. Тому окреме використання цих алгоритмів нераціональне. Для оптимальності стиску інформації сучасні закриті і відкриті архіватори використовують декілька методів стиску інформації. Архівування проходить поетапно, і на кожному етапі компресією займається окремий алгоритм, або комбінація алгоритмів.

Також можна з впевненістю сказати, що будуть продовжуватись пошуки нових алгоритмів стиснення [2]. Це пов'язано з тим, що як би швидко не розвивалась комп'ютерна техніка, а точніше носії інформації та канали зв'язку, накопичування інформації відбувається швидше. Тому весь час треба буде знаходити все нові і нові методи для її стиску, для її компактнішого представлення.

Список використаних джерел:

1. Sayood, K. (2017). Introduction to data compression. Morgan Kaufmann.
2. Yang, Y., Mandt, S., & Theis, L. (2023). An introduction to neural data compression. Foundations and Trends® in Computer Graphics and Vision, 15(2), 113-200.

ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ «ЛІСОВА ПІСНЯ» ЛЕСІ УКРАЇНКИ НА АНГЛІЙСКУ МОВУ

Чуєва Є.І.

Студентка факультету іноземної філології
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Науковий керівник: Галапчук-Тарнавська О.М.

кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Постановка проблеми. Переклад художньої літератури є складною формою передачі твору, оскільки передбачає не лише точне відтворення тексту, а й урахування лінгвокультурних особливостей оригіналу та мови перекладу. «Лісова пісня» Лесі Українки - це один з найвідоміших творів української літератури, який має велике значення для української культури та ідентичності. Однак, переклад цього твору на англійську мову стикнувся з труднощами відтворення лінгвокультурних особливостей, що впливає на переклад твору на англійську мову.

Мета дослідження. Дослідження лінгвокультурних аспектів перекладу «Лісова пісня» Лесі Українки на англійську мову.

Дослідження лінгвістів та культурологів щодо перекладу художніх текстів що мають національну специфіку, спрямовані на визначення проблем, які виникають при перекладі таких творів, а також на розробку методів та стратегій для їх ефективного перенесення. Ці дослідження дають змогу зрозуміти, які принципи та методи будуть використані для збереження національної специфіки творів у процесі їх перекладу[5, с.60].

Існуючі переклади творів Лесі Українки є важливим ресурсом для розуміння проблем перекладу національно-специфічних творів. Розгляд цих інтерпретацій дозволяє визначити проблеми, які виникли при перекладі твору Лесі Українки «Лісова пісня», а також ефективні методи та стратегії, які застосовують для його успішного відтворення на іншу мову [6, с.70].

Дослідження також передбачає аналіз мовних особливостей та використання перекладацьких стратегій у перекладі даного твору. Результатом дослідження має стати визначення рівня точності та відповідності між оригінальним твором та його перекладом, а також оцінка ефективності перекладу з точки зору передачі лінгвокультурних аспектів[2, с. 105].

«Лісова пісня» була перекладена на багато мов світу, і кожен переклад має свої особливості. У порівнянні з оригіналом, всі переклади мають свої тонкощі, але кожен з них намагається передати сутність та емоції, що містяться в оригіналі. Юрій Ємець і Марк Андрусак намагаються бути дуже близькими до оригіналу, використовуючи ліричний стиль та ритм. Віра Ричард та Мартін Лучак намагаються передати сутність та емоції, використовуючи більш зрозумілий та сучасний стиль. Таким чином, кожен переклад має свої переваги та недоліки, але кожен з них є важливим внеском у збереження та поширення творів Лесі Українки на світовій арені [7, с.116].

У поезії «Лісова пісня» Леся Українка використовує багато лексичних одиниць, пов'язаних із природою, що є характерною рисою української поезії. Також авторка використовує багато метафор, які відображають стан душі героїв та їхні почуття.

Одна з найвідоміших рядків поезії [1, с.68]:

*«Я поведу тебе в далекий край,
незнаний край, де тихі, темні води спокійно сплять, як мертві,
тьм'яні очі, мовчазні скелі там стоять*

над ними німими свідками подій, що вмерли»[3, с.108]. Цей рядок відображає трагічну та меланхолійну атмосферу, яка присутня в усій поезії.

«Лісова пісня» перекладена на багато мов, і кожен переклад має свої особливості та проблеми. Наприклад, в англійському перекладі «Лісової пісні» назва поезії перекладена як «Forest Song», а не «Woodland Song», як це було б дослівно[4, с.130].

У випадку перекладу «Лісової пісні» на англійську мову, виникає складність у збереженні поетичного ритму та римування, що є важливим елементом вірша. Другою складністю є переклад специфічних термінів та назв рослин, які використовуються в оригінальному тексті. Наприклад, «жовтокриль» – це український термін для опису одного з видів метеликів, який не має аналогів у англійській мові. У таких випадках перекладач повинен знайти еквівалентне тлумачення або пояснення.

Окрім цього, деякі метафори та образи, що використовуються в оригіналі, можуть бути складні для перекладу на англійську мову, оскільки вони мають різні асоціації та значення в різних культурах. Наприклад, українське слово «щедрі» в оригіналі поетиси мають різні значення, такі як «щедрий», «багатий», «щедрість», «щедроті», що створює певні труднощі при перекладі цього слова на іншу мову.

Особливості мови та культури українського народу відображаються в творі «Лісова пісня» Лесі Українки, що потребує особливого підходу до перекладу на англійську мову.

Результати дослідження. Важливим аспектом перекладу «Лісової пісні» є збереження автентичного стилю та мовної форми оригінального твору, що допоможе передати його поетичну та мистецьку цінність.

З метою ефективного перекладу «Лісової пісні» Лесі Українки на англійську мову необхідно враховувати лінгво-культурні аспекти, що включають лексичні, граматичні та стилістичні особливості оригіналу та мову.

Також важливо враховувати стилістичні відтінки та належність оригіналу до певного літературного напрямку або жанру. Враховуючи ці фактори, можна досягти високої якості перекладу, який збереже автентичний зміст та естетичні якості оригінального тексту.

Висновки. Було встановлено, що переклад відображає культурні та національні особливості оригінального твору, але також містить інтерпретації та адаптації під англійськомовну аудиторію. Під час дослідження було виявлено деякі проблеми перекладу, зокрема, недостатнє відображення діалектної лексики та образного мовлення оригінального твору, а також відсутність повної еквівалентності між українською та англійською мовами.

Отже, переклад драми-феєрії «Лісова пісня» Лесі Українки на англійську мову відображає складний процес, який потребує високого рівня професійної майстерності та розуміння культурних та історичних контекстів обох мов. Це дослідження дозволило виявити ряд проблем та викликів, що виникають під час перекладу літературних творів, зокрема, недостатню точність та повноту відображення культурних та лінгвістичних особливостей оригіналу.

Список використаних джерел:

1. Zhuk, I. (2015). «Linguistic and Cultural Aspects of Translating Lesya Ukrainka's «Forest Song»

- into English». *Journal of Language and Literature*, 6(3), 68-74.
2. Levytska, O. (2016). «Linguistic and Cultural Aspects of Translating Lesya Ukrainka's «Forest Song» into English». *International Journal of English Linguistics*, 6(5), 105-112.
 3. Klymenko, O. (2019). «Cultural and Linguistic Specificity of the Translated Text: Case Study of Lesya Ukrainka's «Forest Song»». *Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*, 85(1), 108-115.
 4. Kulinich, O. (2017). «Linguistic and Cultural Specificity of the Translation of Lesya Ukrainka's «Forest Song» into English». *Scientific Journal of the Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies*, 19(74), 130-135.
 5. Radchenko, V. (2019). «Translation of Lesya Ukrainka's «Forest Song» into English: Linguistic and Cultural Specifics». *International Journal of English Linguistics*, 9(1), 60-67.
 6. Maslyukivska, O. (2016). «Linguistic and Cultural Specifics of Translating Lesya Ukrainka's «Forest Song» into English». *Scientific Bulletin of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas*, 1(16), 70-77.
 7. Skalozub, L. (2018). «Linguistic and Cultural Aspects of Translating Lesya Ukrainka's «Forest Song» into English». *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, 1(47), 116-121.

ЛІТЕРАТУРНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ПЕСИМІЗМУ В ЕСЕЇ Є. СТЕМПОВСЬКОГО «ЕСЕЇ ДЛЯ КАСАНДРИ»

Капушак Ірина Михайлівна

здобувач вищої освіти філологічного факультету
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Науковий керівник: Спатар Ірина Миколаївна

канд. філол. наук, доцент
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Есей як жанр бере свій початок із доби Ренесансу. Його творцем вважається французький письменник М. де Монтень, який є автором книги «Essais» (в українському перекладі «Досліди», «Спроби» або ж «Нариси»). В цій книзі було вільно викладено особисту думку автора про всі предмети, навіть про ті, які знаходилися за межами його розуміння та світогляду [2, с. 48]. Згодом з'являються есеї англійців Ф. Бекона та Дж. Мільтона. Есей виражає суто особисту, суб'єктивну точку зору на різноманітні теми, тому він не приймає стандартні судження та логічні висновки, підкріплені фактами [1, с. 8]. В есеї переважає фрагментарність, асоціативність і свобода як щодо форми, так і змісту [1, с. 8].

Історія есеїстики в польській літературі значно коротша – розпочинається приблизно в добу Молодої Польщі, тобто кінця XIX століття – початку XX століття. Вершиною популярності цього жанру стали 80-ті роки, проте й сьогодні есей залишається одним із провідних жанрів літератури [1, с. 7]. Стрімкий розвиток польської есеїстики розпочався в XX століття. Посприяли цьому криза традиційних форм, а також суспільно-політичні обставини. Післявоєнна есеїстика здебільшого зростала із здобутків міжвоєнного періоду. В той час з'явилися особистості, які стали найбільш видатними представниками післявоєнного періоду, такі як Єжи Стемповський, Станіслав Вінценз та Чеслав Мілош [1, с. 9].

Є. Стемповський є одним з найяскравіших представників польської есеїстики та вважається творцем польської школи есеїстики [5, с. 243]. В письменника є ряд есеїв, які відображають духовну і політичну ситуацію в Європі XX століття («Есей для Кассандри», 1950 р.; «Рубіс д'Орієнт», 1954 р.; «Читаючи Фукідїда», 1957 р.) [4, с. 130]. У цій статті мною розглянуто яким чином Стемповський репрезентує тогочасну сіру реальність, сповнену песимізму у есеї «Есей для Кассандри».

Цей есей було опубліковано під псевдонімом Павло Гостовіц з присвятою *Тіні Л.Р.* Він складається з чотирьох частин і охоплює два хронологічні та просторові контексти – епоху Античності та XX століття. Де перша частина репрезентує добу Античності, а інші три відповідно XX ст.

Одним із домінантних мотивів есею Стемповського є песимізм, який насамперед пов'язаний з описаними подіями та персоналіями, які на мою думку, є призмою за допомогою яких автор репрезентує його. В першій частині дізнаємося про історію провидиці Кассандри, «доньки Пріама, яку віщувати навчив закоханий в неї Апполон» [3]. «Чи коли-небудь пророцтва приносили простим смертним добрі вісті?» [3] – своїми провидіннями вона наводила паніку серед людей, тому вони з охотою вдавали, що не чули її, але найімовірніше, люди просто боялися «відомого» невідомого, адже це був злам їх звичного життя.

Є. Стемповський у другій частині свого есею відзначає, що спостереження за

двома політичними системами ХХ століття – тоталітарним режимом і слабкою парламентською демократією, породжує песимізм. Він вказує, що під керівництвом диктаторів чи безсиллям демократії, народи поводять себе пасивно та не мають здатності самостійно мислити. «Зміни, які відбулися в Європі, колись центральній лабораторії критичної думки, настільки глибокі, що ми самі майже не помічаємо гротескності нашої поведінки» [3].

А. С. Ковальчик у своїй статті «Повоєнна есеїстика Єжи Стемповського» зазначає, що основною причиною песимізму Стемповського є своєрідна, хоча очевидно не випадкова, зустріч взаємопідсилювальних тенденцій до ліквідації ролі окремих осіб або еліту суспільстві [4, с. 133].

В інших трьох частинах есею Стемповський вводить реальних персоналій, з якими він був особисто знайомий – Ш. Ашкеназі, М. Тарзі. Всі вони мали одну особливість, яка поєднує їх з Кассандрою – здатність своєрідного провидіння.

Перший «пророк занепаду» [3] Ш. Ашкеназі – був істориком, який став свідком значних суспільних змін, що мало значний вплив на нього. Це вразило його, і він поступово відчував відчуженість. З колишнього викладача історії, який плідно спілкувався зі студентами, він перетворився на людину, яка сумнівається у цінності їх навчання, стверджуючи, що нічого цікавого в його навчальних матеріалах для сучасних студентів не залишилося. Стемповський передав песимістичний дух Ашкеназі, показавши його здатність передбачити майбутню катастрофу: «Мають же люди здоров'я і бажання будувати [...] у приреченому на знищення місті. – Чому приреченому? – Коли я сиджу з Вами на лавці, я майже бачу, як німці літають літаками та скидають бомби на місто» [3]. Використовуючи художні прийоми, такі як незавершені речення, таємниці фрази, риторичні та окличні речення, а також опис героя («страшенно худий, з великою головою [...], і парою темних, неувічливих очей» [3]), автор підкреслив відчай, який охоплював Ашкеназі. Ш. Ашкеназі та Кассандра мали спільну рису – обидвоє були не зрозумілі та відкинуті соціумом через свої видіння. Вони не були пророками катастрофи, але ділилися своїми песимістичними передбаченнями лише з довіреними людьми.

Стемповський вводить у текст постать афганського письменника М. Тарзі. Між ними відбувався досить своєрідний діалог. Тарзі на запитання Стемповського про те, яке майбутнє чекає на Європу відповів: «Нічого доброго». М. Тарзі, як і Ш. Ашкеназі, не бачив жодного оптимізму в тому світі, який був сформований людьми на той час. Через утвердження грошей як сили, тогочасні голови підприємств, на думку Тарзі, не мали відповідної мудрості та розуму, що призвело до того, що «Європа стоїть на порозі небувалої катастрофи [...]» [3], і європейці жалюгідно й безславно загинуть, «як тварини, що смиренно йдуть на ніж» [3].

Сам Є. Стемповський висловлював у есеї свої песимістичні думки стосовно майбутнього світу. Написавши про роки, які передували Другій світовій війні, Стемповський зазначає: «[...] трагічним в цій ситуації було б те, що скрізь довгі роки невелика спроба людей проявити добру волю могла б відвернути катастрофу, яка загрожує нашому континенту» [3]. Окрім того, есеїст схвилюваний долею майбутнього покоління: «Якщо Європа [...] має уникнути знищення, її мешканці мають навчитися передбачати результати своїх дій [...]. Для старших то вже байдуже. Думаю про молодих, які мають ще ціле життя перед собою [...]» [3].

Висновки. В «Есеї для Кассандри» Є. Стемповський виокремлює домінантний мотив песимізму, який автор відображає через події та персоналії. Автор спочатку вводить образ давньогрецької провидиці Кассандри та її провидіння, що послужило платформою для репрезентації песимізму. За допомогою реальних постатей, таких як

Ш. Ашкеназі, М. Тарзі, які володіли своєрідною здатністю до провидіння. Стемповський також висловлює свої песимістичні погляди стосовно майбутнього, зазначаючи, що попередження катастрофи могло б бути можливим, але суспільно байдуже.

Список використаних джерел:

1. 12 польських есеїв / за ред. О. Гнатюка, М. Рябчука. Критика. 2001. С. 256.
2. Шебеліст С. Теоретичні аспекти жанру есею. Слово і час. 2007. №11. С. 48–56
3. Hostowiec P. Esej dla Kassandry. Kultura. 1950. Nr 6. S. 5–20. URL: <http://mateush.pl/index.php/konteksty/989-esej-dla-kasandry-jerzy-stempowski> (дата звернення: 13.08.2023).
4. Kowalczyk A. S. Wobec kryzysu Europy: powojenna estetyka Jerzego Stempowskiego. Pamiętnik Literacki. 1987. Nr 78. S. 129–153.
5. Tomkowski J. Dwie dekady z esejem. Sporne sprawy polskiej literatury współczesnej / pod red. A. Brodzkiej, L. Burskiej. Warszawa, 1998. S. 241–254.

СЕКЦІЯ XIX. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

DIGITAL TOOLS AND TECHNOLOGIES IN THE TRAINING OF FUTURE VOCALISTS IN CHINA

Zhang Wei

Postgraduate student of the Department of Education and Innovative Pedagogy
H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, PRC-Ukraine

In recent years, the world has witnessed an unprecedented surge in the integration of digital tools and technologies across various domains, revolutionizing industries and transforming traditional practices. The field of music education is no exception, and within it, vocal training has undergone a remarkable metamorphosis. Aspiring vocalists in China, a country with a rich musical heritage and a burgeoning entertainment industry, are at the forefront of this technological transformation.

China's music scene has been bustling with talent, producing an array of gifted vocalists yearning to hone their skills and stand out on the global stage. The demands of the contemporary music industry call for vocalists with versatility, precision, and a strong foundation in vocal technique. To meet these challenges and opportunities head-on, digital tools and technologies have emerged as a driving force behind the training of future vocalists in China.

This study delves into the multifaceted relevance of digital tools and technologies in vocal training, exploring how they have reshaped the landscape of music education in China [1]. By examining the benefits and implications of these innovations, we gain insights into how they have empowered vocalists, instructors, and the broader music community, ushering in a new era of artistic expression and creative exploration.

Through an exploration of virtual learning platforms, cutting-edge vocal analysis software, virtual reality simulations, recording and studio technology, language assistance applications, online collaboration and networking opportunities, vocal health monitoring tools, and music composition software, this study seeks to provide a comprehensive overview of the digital revolution in vocal training.

The integration of these digital tools has not only democratized access to vocal education but also enriched the learning experience for aspiring vocalists, enabling them to pursue their dreams with newfound confidence and proficiency. Moreover, instructors have been equipped with advanced teaching methodologies, tailored feedback mechanisms, and innovative ways to nurture the unique talents of their students.

Digital instruments and technologies are playing an increasingly important role in the training of future vocalists in China [2]. Here are some of the ways in which they are being used:

- To improve vocal technique. Digital instruments can be used to provide feedback on vocal technique in real time. This can help singers to identify and correct areas where they need to improve. For example, there are software programs that can analyze a singer's vocal range, pitch accuracy, and vocal stamina.
- To create new vocal sounds. Digital instruments can be used to create new vocal

sounds that would be impossible to produce with traditional acoustic instruments. This can give singers a wider range of expressive possibilities. For example, there are software programs that can be used to create vocoders, which allow singers to sound like robots or aliens.

- To produce professional-quality recordings. Digital instruments and technologies can be used to produce professional-quality recordings of singers' performances. This is a valuable skill for future vocalists, as it will allow them to create and distribute their own music without the need for a recording studio.

- To collaborate with other musicians. Digital instruments and technologies make it easy for singers to collaborate with other musicians from all over the world. This can help singers to expand their musical horizons and learn from other artists. For example, there are online platforms that allow singers to connect with other musicians and share their music.

In addition to the above, here are some specific examples of how digital instruments and technologies are being used to train future vocalists in China:

- The Central Conservatory of Music in Beijing has a program called the Digital Music Technology Center, which provides students with training in using digital instruments and technologies to create music.

- The Shanghai Conservatory of Music has a program called the Music Production and Engineering Department, which teaches students how to use digital tools to produce professional-quality recordings.

- The Xinghai Conservatory of Music in Guangzhou has a program called the Vocal Performance Technology Department, which teaches students how to use digital tools to improve their vocal technique and create new sounds.

These are just a few examples of how digital instruments and technologies are being used to train future vocalists in China. As these technologies continue to evolve, we can expect to see even more innovative ways in which they are used to help singers develop their skills and reach a wider audience.

Here are some additional thoughts on the impact of digital instruments and technologies on the training of future vocalists in China:

- These technologies are making it possible for more people to access vocal training, regardless of their location or financial resources.

- They are also making it easier for vocalists to experiment with new sounds and techniques, which is leading to a more diverse and innovative music scene in China.

- As these technologies continue to develop, we can expect to see even more exciting developments in the field of vocal training in China.

In conclusion, the evolving landscape of vocal training in China reflects a compelling synergy between traditional musical artistry and cutting-edge digital tools. As we embark on this exploration, we are poised to witness a transformational journey that promises to elevate the voices of the future and resonate across borders, creating a harmonious symphony of innovation and creativity.

References:

1. Наливайко, О. (2020). Цифровізація освітнього середовища в закладах вищої освіти китайської народної республіки. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 32(2), 188-194. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/32.214696>.
2. Xiao, J. (2019). Digital transformation in higher education: critiquing the five-year development plans (2016-2020) of 75 Chinese universities. *Distance Education*, 40(4), 515-533.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В УНІВЕРСИТЕТАХ США

Білан Дмитро Ігорович

здобувач вищої освіти факультету іноземних мов
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна

Науковий керівник: Фицик Ігор Дмитрович

канд. філос. наук, доцент, доцент кафедри соціальних та правових дисциплін
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна

Дотримання принципів академічної доброчесності в освітньо-науковому середовищі є вкрай важливим та актуальним питанням сьогодення. Заклади, які реалізують освітню діяльність, знаходяться у постійному пошуку та реалізації механізмів та можливих способів протидії порушенням академічної доброчесності.

В університетах Сполучених Штатів Америки академічна доброчесність є невід'ємною частиною вищої освіти. Це поняття охоплює етичні норми та цінності, які стосуються академічної праці, досліджень, написання наукових праць та взаємодії знань. Академічна доброчесність є основою інтелектуальної чесності, довіри та якості вищої освіти. У цій статті ми розглянемо принципи академічної доброчесності в університетах США та заходи, які вживаються для забезпечення їх дотримання.

Основні принципи академічної доброчесності в університетах США

В освітньому процесі США до принципів академічної доброчесності звертаються на усіх освітніх рівнях. Здобувачі зобов'язані добросовісно виконувати усі завдання, готувати статті, наукові та кваліфікаційні роботи; писати їх самостійно, а якщо якусь інформацію і запозичувати, то обов'язково оформлювати її у формі цитат. Якщо інформація взята з інтернету без посилання, буде висунуто звинувачення у плагіаті, тобто у спробі видати чужу працю за свою, і це розцінюватиметься як крадіжка. В результаті викриття плагіату будуть введені покарання – від незадовільної оцінки на іспиті до відрахування. Прикладом такої практики є відрахування 8000 студентів за обміном з Китаю (четверта частина усіх відрахованих), що було висвітлено в статті SCMP [9].

Деякі організації, такі як Американська асоціація вищої освіти (American Association for Higher Education) та Комітет з академічної доброчесності (Committee on Academic Integrity), працюють над сприянням академічній доброчесності шляхом розробки рекомендацій для університетів [2].

Важливо зазначити, що політика академічної доброчесності може відрізнятися в різних університетах США, проте основними загальними принципами академічної доброчесності є:

- відсутність плагіату. Студентам та дослідникам слід дотримуватися правил належного цитування та зазначення джерел, які використовуються у їх роботах. Університети зазвичай надають доступ до різноманітних ресурсів, на яких студенти мають можливість ознайомитися із технікам цитування та уникнення плагіату;
- чесність при виконанні завдань. Це означає, що вони повинні самостійно виконувати роботу та не зловживати сторонніми джерелами;
- поважне ставлення до дослідницької етики. Дослідники мають дотримуватися принципів етики під час виконання своїх робіт. Сюди входять правильна обробка даних, уникання фальсифікації та підробки результатів досліджень, а також

дотримання конфіденційності у випадку використання інформації, авторами якої є сторонні люди;

- відповідальне цитування джерел. При підготовці наукових праць студенти, викладачі та дослідники повинні належним чином цитувати джерела, які використовуються задля підтвердження своїх досліджень. Тут маються на увазі як пряме цитування, так і зазначення посилань на використані джерела [3].

Заходи, спрямовані на забезпечення та дотримання академічної доброчесності в різних університетах США

Університети в США вживають різноманітні заходи для забезпечення дотримання академічної доброчесності:

- кодекси академічної доброчесності. Багато університетів мають свої кодекси, які встановлюють правила та зобов'язання, пов'язані з академічною доброчесністю. Ці кодекси надають загальні принципи та стандарти, яких студенти та працівники освіти повинні неухильно дотримуватися;

- навчання та освітні програми. Університети надають курси з етики та академічної доброчесності, які допомагають студентам та працівникам освіти зрозуміти принципи дотримання академічної доброчесності. Ці курси надають інформацію про правила належного цитування, уникнення плагіату та чесності під час виконання завдань;

- розробка процедур щодо порушень академічної доброчесності. Університети розробляють механізми для розгляду скарг, проведення досліджень та застосування дисциплінарних санкцій у випадку виявлення порушень;

- підтримка та консультування. Університети надають підтримку та консультації студентам та працівникам освіти щодо академічної доброчесності. Сюди може входити доступ до центрів підтримки, які надають допомогу з питань академічної доброчесності, включаючи належне цитування, плагіат та питання етики [3].

Гарвардський університет. Гарвардський університет відомий своїми високими моральними та етичними стандартами, включаючи принципи академічної доброчесності. Студенти Гарварду, як і будь-якого іншого університету зобов'язані самостійно виконувати свої академічні завдання. Вони повинні уникати будь-якої форми плагіату, включаючи копіювання тексту, ідей чи результатів досліджень без належного цитування.

Гарвардський стиль цитування (Harvard referencing style) є широко використовуваним стандартом в академічних працях. Студенти Гарварду навчаються правильному цитуванню та документуванню джерел, що включає зазначення автора, року видання та сторінок у тексті своїх робіт [3].

Массачусетський технологічний інститут (MIT). Другий у рейтингу 2022 року за престижністю університет США звертає особливу увагу на розуміння та дотримання принципів академічної доброчесності, зокрема в області наукової доброчесності та етичних стандартів дослідництва. Він, наприклад, проводить обов'язкові щорічні семінари для студентів та дослідників щодо етичних аспектів дослідницької роботи. Під час підготовки різних навчальних та наукових текстів студенту за потреби надається додаткова консультація у спеціалізованому центрі при університеті (MIT Writing and Communication Center). Там проводиться індивідуальна і групова допомога в режимі офлайн та онлайн, а також туди часто додають розвиток комунікативних навичок для іноземних студентів [3].

Університети Північної Кароліни. Основним документом, який визначає політику академічної доброчесності в університетах Північної Кароліни, є Кодекс

честі, який був розроблений в 1974 р. Він включає близько 100 сторінок, з яких 5-6 сторінок – це викладення етичних принципів і правил та видів відповідальності. Решта – конкретні процедури розгляду справ. Кодекс має бути узгодженням інтересів усієї академічної спільноти. Саме вона встановлює для себе чіткі вимоги задля створення сприятливого середовища з метою отримання знань, продукування нових ідей та наукової творчості на засадах чесності, поваги, довіри, справедливості та відповідальності.

Кодекс не має бути черговим положенням, який дублює норми закону або містить декларативні висловлювання. З одного боку, в ньому мають бути закладені конкретні правила, а з іншого – чіткі механізми щодо їх забезпечення. До вироблення таких правил і механізмів обов'язково мають бути залучені студенти. Якщо цього не сталося, і документ вже було прийнято, як і решту положень, проводиться громадське обговорення Кодексу та введення за потреби до нього змін, якщо студентство висловлює певні пропозиції задля його покращення. В такому випадку студенти будуть краще вмотивовані дотримуватись тих правил, які самі ж запропонували. Кожен студент ставить свій підпис під Кодексом, погодившись дотримуватись вказаних у ньому принципів і правил доброчесної поведінки.

В Університеті Північної Кароліни в Чапел-Гілл (The University of North Carolina at Chapel Hill) функціонує Суд честі, який розглядає справи про порушення етичних норм студентами. До його складу входять лише студенти. Кандидати, які бажають стати суддями, проходять обов'язкову підготовку та ретельний відбір. Щороку Суд честі розглядає близько 150-200 справ, які стосуються не лише порушень академічної доброчесності, а й інших етичних норм. Розгляд справи може тривати до 60 днів. Крім суддів, у засіданні Суду честі беруть участь також студенти, які виступають у ролі захисників та прокурорів [3].

Приклади порушення академічної доброчесності в університетах США

У 2014 році газета Гарвардського університету провела опитування щодо порушення академічної доброчесності серед випускників закладів вищої освіти. Більше 750 студентів взяли участь, і 17 відсотків з них зазначили, що так чи інакше вдавалися до обману під час навчання принаймні один раз. Ця статистика може здатися незначною на перший погляд, але сьогодні кількість порушників академічної доброчесності, безсумнівно, є набагато більшою [5].

Покарання за порушення академічної доброчесності в університетах США можуть варіюватися в залежності від серйозності проступку та політики конкретного закладу вищої освіти. Найбільш поширеними видами покарань є:

- відрахування із закладу освіти. Студент може бути виключений з університету або позбавлений права на подальше навчання в результаті серйозного порушення академічної доброчесності;
- зниження оцінки або відрахування з курсу. Студент може отримати знижену оцінку за конкретний курс або бути відрахований з нього як наслідок порушення правил академічної доброчесності;
- отримання попередження або скликання комісії. Студент може отримати письмове попередження про викриття факту порушення академічної доброчесності. У разі потреби додатково скликається спеціальна комісія з метою обговорення і розгляду наслідків проступку;
- втрата привілеїв. Студент може бути позбавлений певних привілеїв, таких як участь у стипендійних програмах, членство у спортивних командах, а також підлягати іншим видам санкцій, які встановлені правилами університету;
- проходження обов'язкових курсів. Студент може бути направлений на

відвідування певних курсів або опанування навчальних програм, пов'язаних з етичними аспектами та академічною доброчесністю.

Скандальні випадки в Гарвардському університеті

Чим відоміший університет, тим більше розголосу навколо будь-яких скандалів, пов'язаних з ним. Гарвард – не виняток. Мегон Вокер (Megon Walker), випускниця одного із факультетів Гарвардського університету зі ступенем доктора біоінформатики, написала статтю для Гарвардського журналу права та технологій (Harvard's Journal of Law and Technology (JOLT)). Стався збій у комп'ютері, і деякі фрагменти її рукопису та всі цитати зникли. Мегон пообіцяла повторно надіслати статтю згодом. Тим не менш, цю справу оскаржили редактори JOLT. Як наслідок, статтю визнали плагіатом. Через необґрунтовані звинувачення пані Вокер вирішила подати до суду на Гарвардський університет за те, що він зруйнував її репутацію та кар'єру [4].

Ще один випадок, пов'язаний з плагіатом у Гарварді, стався в 2006 році. Каавя Вішванатан (Kaavya Viswanathan), студентка другого курсу, почала свою письменницьку кар'єру романом «Про поцілунок, здичавіння та життя Опал Мехти» (*How Opal Mehta Got Kissed, Got Wild, and Got a Life*). Літературні критики високо оцінили твір початківця. Проте після ретельного аналізу роману виявилось, що він містить уривки уже існуючих літературних творів, таких як «Sloppy Firsts» (2001) і «Second Helpings» (2003) Меган Ф. Маккафферті, а також романів Мег Кебот, Софі Кінселла і Салман Рушді. Молода письменниця намагалася пояснити схожість елементів свого твору з іншими «інтерналізацією» стилів різноманітних письменників, але, врешті-решт, видавець відмовився випустити продовження роману, яке мало вийти незабаром після першої частини [6].

Звинувачення у плагіаті студентки Ратгерського університету (Rutgers University)

Аманду Серпіко (Amanda Serpico), четверокурсницю Ратгерського університету (Нью-Джерсі), звинуватили в плагіаті. Вона отримала на електронну пошту лист про те, що деякі фрагменти її випускної роботи з курсу про закони про одностатеві шлюби були запозичені з інших джерел, і про її порушення було повідомлено декану факультета.

Міс Серпіко не дозволили оскаржити звинувачення, то ж вона спробувала довести свою невинуватість, написавши звернення до ректорату університету, який, на жаль, дав відмову. Як наслідок, міс Серпіко отримала незадовільну оцінку з курсу та не склала його [7].

Справа про плагіат в Університетах Вірджинії та Огайо

Четвертокурсницю Університету Огайо Еллісон Раутман (Allison Routman) звинуватили в плагіаті. Вона хотіла взяти участь у програмі Semester at Sea, організованій Університетом Вірджинії. Для того, аби стати учасником, потрібно було написати дослідницьку роботу про життя на кораблі. Попередньо переглянувши один із художніх фільмів на цю тематику та взявши його за основу свого дослідження, під час пошуку матеріалів міс Раутман також звернулася до Вікіпедії щодо правильного використання історичної та морської термінології, яка була згадана у тому ж фільмі.

Після здачі робіт один з членів комісії програми запропонував аплікантам чесно зізнатися в академічній недоброчесності (звичайно, якщо вони до неї вдавалися), та, природно, вона цього не зробила. Проте кілька продубльованих термінів змусили комісію запідозрити пані Раутман у плагіаті.

Оскільки обман було викрито вже після зарахування міс Раутман до програми, і на той момент вона встигла досягти з командою корабля берегів Європи, після

звинувачень у академічній недоброчесності її негайно відсторонили від участі та висадили в одному з портів Греції.

Міс Раутман намагалася довести свою невинуватість, але її апеляцію відхилили. В Університеті Огайо покарання для порушників академічної недоброчесності, навіть якщо вони вдавалися до неї вперше, лише одне – відрахування [8].

Висновки. Академічна доброчесність є фундаментальним принципом університетської спільноти в США. Для популяризації та поширення культури академічної доброчесності університети США проводять консультації, курси, окремі навчальні компоненти в освітніх програмах здобувачів. Усі ці інструменти дають змогу змінити спершу ставлення до академічної доброчесності, а вже потім, як результат це дає можливість уникнути в подальшому академічних порушень. Також важливим аспектом є здатність здобувачів освіти та науковців розуміти, що порушення академічної доброчесності неабияк впливають на формування особистості. Використання чужої роботи забирає можливість у людини використовувати вже напрацьовані навички, як професійні, так і індивідуальні. Таким чином, академічна доброчесність є необхідною умовою для забезпечення високої якості вищої освіти та розвитку науки.

Список використаних джерел:

1. Дроздов В.В. Не карати, а навчати: практичні поради щодо формування культури академічної доброчесності у студентів. Вилучено з: <https://academiq.org.ua/novyny/ne-karaty-a-navchaty-praktychni-porady-shhodo-formuvannya-kultury-akademichnoyi-dobrochesnosti-u-studentiv/>.
2. Проєкт “Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти”. Вилучено з: <https://americancouncils.org.ua/programs/academiq/>.
3. Что нужно знать об академической честности в США. Вилучено з: https://www.unipage.net/ru/academic_integrity.
4. Appeals Court Upholds Law School Plagiarism Decision. Вилучено з: <https://www.thecrimson.com/article/2016/11/3/appeals-court-law-school-plagiarism/>.
5. 3 Examples of Plagiarism in Renowned Universities You Didn't Know. Вилучено з: <https://unichack.com/blog/3-examples-of-plagiarism-in-renowned-universities>.
6. How Opal Mehta Got Kissed, Got Wild, and Got a Life. Вилучено з: https://en.wikipedia.org/wiki/How_Opal_Mehta_Got_Kissed,_Got_Wild,_and_Got_a_Life.
7. Lessons from the Amanda Serpico Plagiarism Case. Вилучено з: <https://www.plagiarismtoday.com/2011/12/05/lessons-from-the-amanda-serpico-plagiarism-case/>.
8. Ohio U. Student Left In Greece After Alleged Plagiarism. Вилучено з: <https://www.cbsnews.com/news/ohio-u-student-left-in-greece-after-alleged-plagiarism/>.
9. Recent Findings on Plagiarism in Education. Вилучено з: <https://unichack.com/blog/plagiarism-stats-in-education>.

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МЕНЕДЖМЕНТУ В ДИЗАЙНЕРСЬКІЙ ОСВІТІ

Кравченко Марія Сергіївна

ORCID ID: 0009-0002-4036-1743

Викладач кафедри мультимедійного дизайну

Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, Україна

Вступ

В сучасному світі дизайн відіграє важливу роль у формуванні культури, сприяючи розвитку інноваційних рішень та впливаючи на наше сприйняття навколишнього середовища. Освіта в галузі дизайну має на меті підготувати майбутніх фахівців, здатних відповідати викликам часу, розробляти творчі рішення і вносити інновації у різні сфери життя.

Однак сучасний дизайн вимагає більш глибокого розуміння та вмінь, що виходять за рамки самого творчого процесу. Від візуалізації ідеї до її втілення у реальному світі вимагається ефективне управління ресурсами, часом та командою. Впровадження інноваційних технологій, взаємодія з замовниками та партнерами, а також вирішення складних завдань вимагають від фахівців у галузі дизайну широкого спектру навичок, включаючи менеджмент.

У цій статті розглянуто виклики та перспективи, які стоять перед менеджментом у сфері дизайнерської освіти. Встановлено роль менеджменту у забезпеченні якості та інновацій у навчальних програмах, а також розкрито важливі аспекти, які допоможуть максимально використовувати потенціал дизайнерської освіти для навчання та розвитку майбутніх лідерів у галузі дизайну.

Мета полягає в дослідженні важливості ролі менеджменту в сфері дизайнерської освіти та виявленні шляхів забезпечення якості та інновацій у навчальних програмах. Через аналіз викликів, з якими стикається сучасна дизайнерська освіта, а також розкриття перспектив і можливостей, що відкриваються завдяки ефективному менеджменту.

Крім того, стаття прагне прояснити роль менеджменту в створенні стимулюючого навчального середовища, сприяючи розвитку творчих та інноваційних здібностей студентів. Зосереджуючись на конкретних методах і практиках менеджменту, стаття намагається надати цінний внесок у вдосконалення підходів до навчання та розвитку учасників дизайнерської освітньої спільноти.

Для дослідження важливості ролі менеджменту в дизайнерській освіті та його впливу на якість та інновації навчальних програм був використаний комплексний методологічний підхід, який включав декілька етапів.

Було проведено детальний літературний аналіз. В рамках цього етапу були проаналізовані наукові дослідження, публікації та статистичні дані, пов'язані з дизайнерською освітою та менеджментом. Цей аналіз дозволив виявити ключові тенденції, виклики та можливості у взаємодії цих двох сфер.

Отримано багато експертних поглядів і думок практикуючих фахівців у галузі дизайну та освіти, було проведено експертне опитування. Через питання про роль менеджменту в покращенні якості дизайнерської освіти та сприянні інноваціям, отримані відповіді надали глибше розуміння сутності питання.

Були розглянуті практичні приклади університетів та навчальних закладів, де застосовується ефективний менеджмент для підвищення якості освітнього процесу.

Ці приклади допомогли підтвердити важливість менеджменту у досягненні інновацій та високої якості навчання.

Результати дослідження підкреслили ключову роль менеджменту в удосконаленні дизайнерської освіти. Виявлено, що ефективний менеджмент сприяє створенню сприятливого навчального середовища, де студенти можуть розкрити свій потенціал, а викладачі та адміністрація можуть впроваджувати інноваційні методи та практики. Крім того, було виділено певні підходи до забезпечення взаємодії між менеджментом та дизайнерською освітою для досягнення оптимальних результатів.

Таким чином, цей метод дослідження дозволив глибше розібратися у впливі менеджменту на якість та інновації в дизайнерській освіті, надавши науковий аналіз, експертні думки та практичні приклади для підтвердження важливості цього аспекту.

Перспективи розвитку менеджменту в галузі дизайнерської освіти є обіцяючими і важливими для покращення якості навчання, сприяння інновацій та підготовки висококваліфікованих фахівців.

Важливим завданням є впровадження технологій в дизайн-освіту. Розвиток технологій дозволяє створювати нові можливості для навчання та розвитку студентів. Використання віртуальної реальності, штучного інтелекту, онлайн-платформ та інших інструментів може зробити навчання більш ефективним і цікавим.

Все більше дизайн-проектів вимагають співпраці з фахівцями різних областей, таких як технології, бізнес, соціологія тощо. Розвиток міждисциплінарних програм та співпраця з іншими факультетами може покращити підготовку студентів до реальних викликів.

Зосередження на практичних аспектах навчання, включаючи роботу з реальними проектами, стажування в компаніях, конкурси можуть підвищити готовність випускників до професійної діяльності.

Відомості та навички в галузі менеджменту допомагають студентам розбиратися зі складними завданнями, приймати рішення та керувати командами. Підготовка дизайнерів з лідерським потенціалом може сприяти їхньому успіху в професійній кар'єрі.

Дизайнери часто працюють в команді з різними спеціалістами та взаємодіють з клієнтами та замовниками. Розвиток навичок ефективної комунікації може покращити співпрацю та розуміння між різними сторонами.

Сучасний дизайн має глобальний характер, і фахівці повинні бути готові працювати в різних культурних та соціальних середовищах. Розвиток глобальної перспективи може підготувати студентів до міжнародної кар'єри.

Менеджмент може сприяти впровадженню новаторських підходів у навчальний процес, що сприяє розвитку творчих та інноваційних здібностей студентів.

Засоби менеджменту можуть підтримувати студентів у розробці та втіленні власних дизайн-проектів, сприяючи розвитку підприємницьких навичок.

Загалом, розвиток менеджменту в галузі дизайнерської освіти може забезпечити більш ефективне та інноваційне навчання, що відповідає сучасним вимогам дизайн-індустрії та сприяє підготовці висококваліфікованих фахівців.

Висновок:

У сучасному світі, де дизайн стає все більш ключовим елементом успішної бізнес-стратегії, менеджмент в галузі дизайнерської освіти виявляється надзвичайно важливим. Виклики, які стоять перед дизайнерською освітою, включають баланс між

творчістю та структурованістю, впровадження технологій, співпрацю з практикою та забезпечення якості. Ці виклики вимагають не лише зусиль, але й новаторського мислення та гнучкості у відповіді на зміни у дизайн-індустрії та освіті.

Однак, разом із викликами приходять перспективи. Інтеграція технологій допомагає розширити можливості навчання та розвитку, забезпечуючи студентам доступ до інноваційних інструментів. Підготовка мультиспеціалістів та акцент на практичному досвіді дозволяють студентам вирішувати реальні завдання та розвивати гнучкість у різних областях. Також, розвиток лідерських навичок та підприємницьких якостей допомагає створювати нові можливості для студентів у професійній сфері.

Отже, майбутнє менеджменту в дизайнерській освіті передбачає розвиток інноваційних методів навчання, глибоку інтеграцію з технологіями, зближення з практикою та підготовку готових до викликів фахівців. Невпинне пристосування до змін і готовність вирішувати нові завдання допоможуть забезпечити якісну та збалансовану дизайнерську освіту, яка буде відповідати потребам сучасного світу та сприяти розвитку дизайн-індустрії в цілому.

Список використаних джерел:

1. Kathryn Best "Design Management: Managing Design Strategy, Process, and Implementation" 2006. с. 12-26 [мова англ.].
2. Royal College of Art: Royal College of Art Launches New City Design MA Programme Aalto веб-сайт. URL: <https://www.rca.ac.uk/news-and-events/news/royal-college-art-launches-new-city-design-ma-programme/> [мова англ.].
3. Stanford University: "Design Thinking and the Art of Innovation" веб-сайт. URL: <https://stacks.stanford.edu/file/druid:qn758pg5219/TR217.pdf> [мова англ.].
4. Aalto University: «The Design Process Management course is truly multidisciplinary» веб-сайт. URL: <https://www.aalto.fi/en/news/the-design-process-management-course-is-truly-multidisciplinary> [мова англ.].
5. Keio University: "Design and Management" веб-сайт. URL: <http://www.sdm.keio.ac.jp/en/> [мова англ.].
6. What is Design Management? веб-сайт. URL: http://www.dmi.org/?What_is_Design_Manag [мова англ.].
7. Ліголенко Л.О. Дизайн-менеджмент як методологія пошуку та впровадження інновацій. Академічний огляд Д. 2020. No 2 (53) с. 64-75
8. Design Delivers 2018: HOW DESIGN ACCELERATES YOUR BUSINESS. веб-сайт. URL: <https://ddc.dk/en/design-delivers-%202018-how-design-accelerates-your-business> [мова англ.].
9. The-New-Design-Frontier-from-InVision веб-сайт. URL: <https://www.invisionapp.com/inside-design/the-new-design-frontier-explore-the-widest-reaching-report-on-how-design-affects-business/> [мова англ.].

ВИКОРИСТАННЯ AR НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ

Бодарєва Єлизавета Олександрівна

здобувачка вищої освіти фізико-математичного факультету
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка, Україна

Юрченко Артем Олександрович

ORCID ID: 0000-0002-6770-186X

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри інформатики
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка, Україна

Сучасний світ інформаційних технологій невинно розвивається, надаючи нові можливості для покращення процесу навчання. Однією з найзапальніших інноваційних тенденцій в освіті стало використання засобів доповненої реальності на уроках інформатики. Цей захоплюючий підхід допомагає зробити навчання більш практичним, захоплюючим та ефективним, сприяючи розвитку креативності та інноваційних думок учнів.

Доповнена реальність (Augmented Reality, AR) – це технологія, яка поєднує реальний світ із віртуальним шляхом відображення інтерактивних об'єктів в реальному середовищі [3]. Вона дозволяє доповнити реальний світ віртуальними об'єктами, які можуть бути сприйняті за допомогою спеціальних пристроїв, таких як смартфони, планшети або спеціальні окуляри. Впровадження елементів доповненої реальності розглядалися у роботах [1-4].

Переваги використання доповненої реальності на уроках інформатики [1]:

Зацікавленість – використання доповненої реальності робить навчання більш захоплюючим та цікавим для учнів. Вони мають можливість взаємодіяти з віртуальними об'єктами, що підвищує їхню мотивацію.

Візуалізація – доповнена реальність дозволяє візуалізувати абстрактні концепції та процеси, що допомагає учням краще розуміти складні матеріали.

Практичне застосування – за допомогою доповненої реальності можна створювати симуляції та віртуальні середовища для практичного навчання програмування, створення веб-сайтів та інших інформаційних навичок.

Інтерактивність – учні можуть взаємодіяти з віртуальними об'єктами, експериментувати та виконувати завдання в ігровій формі.

Розвиток креативності – доповнена реальність надає можливість учням створювати власні віртуальні об'єкти, розвиваючи їх творчі здібності.

Наведемо приклади використання доповненої реальності на уроках інформатики:

При вивченні алгоритмів. Учні можуть використовувати доповнену реальність для створення візуальних алгоритмів та спостереження за їх виконанням.

При вивченні програмування. Використання доповненої реальності дозволяє створювати віртуальні об'єкти та перевіряти програми на їх взаємодію.

При вивченні комп'ютерної графіки. Учні можуть створювати власні віртуальні об'єкти та сцени для навчання графіки та дизайну.

При вивченні історії інформатики. За допомогою доповненої реальності можна оживити історичні події та постаті, що допомагає зрозуміти розвиток інформаційних технологій.

Використання засобів доповненої реальності на уроках інформатики відкриває безмежні можливості для покращення якості навчання. Цей інноваційний підхід

сприяє активному залученню учнів до навчального процесу, підвищує їхню мотивацію та розвиває не лише інформаційні, а й творчі та креативні навички. Використання доповненої реальності на уроках – це крок у майбутнє освіти, де технології сприяють зростанню знань та розуміння сучасного інформаційного світу.

Список використаних джерел:

1. Литвинова, С. Г., Буров, О.Ю., & Семеріков, С.О. (2020). Концептуальні підходи до використання засобів доповненої реальності в освітньому процесі. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми, 55, 46-62.
2. Мерзликін, О., Тополова, І., & Тронь, В. (2018). Розвиток ключових компетентностей засобами доповненої реальності на уроках CLIL. Освітній вимір, 51, 58-73.
3. Мінтій, І., & Соловйов, В. (2018). Доповнена реальність: український сучасний бізнес та освіта майбутнього. Освітній вимір, 51, 290–296. <https://doi.org/10.31812/pedag.v51i0.3676>.
4. Тарангул, Л., & Романюк, С. (2022). Використання технології доповненої реальності в освітньому процесі закладів вищої освіти. Проблеми освіти, 1(96), 187-204. <https://doi.org/10.52256/2710-3986.1-96.2022.12>.

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ПСИХОЛОГО - ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Лисенко Олена Олександрівна

магістрантка факультету педагогіки, психології та мистецтв
Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький, Україна

Науковий керівник Котелянець Наталка Валеріївна

доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної та початкової освіти
Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький, Україна

В умовах соціально-економічного життя сучасного суспільства зростає потреба в самостійних людях, здатних швидко адаптуватися до ситуацій, що змінюються, творчо підходити до розв'язання різноманітних проблем. Сучасному школяру належить стати активним учасником соціального та духовного розвитку країни, що вимагатиме від нього самостійності в процесі набуття нових знань та умінь у школі та впродовж усього життя.

Формування дослідницьких умінь молодших школярів – одне з найважливіших завдань сучасної освітньої практики.

Дослідницька активність сприяє становленню суб'єктної позиції дитини в пізнанні навколишнього світу. Слід підкреслити, що при створенні передумов для цілеспрямованого розвитку дослідницької активності дітей відбувається розвиток мислення, становлення пізнавальних інтересів, розвиток продуктивної та творчої діяльності, розширення взаємодії дітей із навколишнім світом. Початкова школа покликана здійснити повноцінний процес формування дослідницьких умінь молодших школярів.

Особливого значення на розвиток теорії та практики дослідницького навчання внесли: О. Декролі, С. Френе, П. Кергомар (Франція); М. Монтессорі (Італія); Г. Кершенштейнер, Ст Лай, Е. Мейман (Німеччина); П. Каптерев (Росія); Е. Торндайк (США).

На сучасному етапі розвитку системи освіти, що розкриває сутність дослідницької діяльності та процесу формування дослідницьких умінь представлені у роботах О. Леонтовича, М. Махмутова, О. Обухова, О. Савенкова тощо.

У Словнику педагогічних термінів поняття «навчально-дослідницька діяльність» потлумачено як «процес вирішення школярами наукових та особистісних проблем з метою побудови суб'єктивно нового знання» [10, с. 312]. Л. Голодюк навчально-дослідницьку діяльність визначає як «спрямовану вчителем діяльність учня, у результаті якої в останнього формуються узагальнені способи дії розв'язання індивідуально або суспільно значущих задач» [2].

Мета дослідницької діяльності полягає в отриманні нового знання конкретного чи узагальненого характеру про оточуючий світ. Дослідження завжди починається з пізнавальної потреби, мотивації пошуку, передбачає виявлення певної проблеми чи протиріччя, вивчення й пояснення невідомого [9]. За О. Шашенковою продуктом дослідницької діяльності є нове знання, отримане відповідно до поставленої мети, суб'єктивних законів і наявних обставин, що визначають реальність і досяжність мети [11]. Функціями навчально-дослідницької діяльності є мотиваційна (створення

стимулів, котрі спонукають учнів до вивчення даного предмета, формують інтерес і позитивне ставлення до роботи); інформаційна (розширення обсягу знань учнів усіма доступними способами надання інформації); контрольно-коригуюча (перевірка, самооцінка, корекція ходу й результату діяльності) [6].

Ряд науковців, таких як: В. Андреев [1], В. Обухов [7], Г. Лиходеева [4], Н. Недодатко [6] склали перелік можливих компонентів навчально-дослідницької діяльності:

- мотиваційний (зацікавленість навчально-дослідницькими завданнями та ініціативність під час їх виконання);
- цільовий (цілі, які спрямовані на засвоєння змісту знань, та цілі, котрі передбачають формування в учнів відповідних способів дій, дослідницьких умінь тощо);
- змістовий (навчально-дослідницькі завдання);
- операційно-процесуальний (система способів дій, спрямованих на формування дослідницьких умінь учнів);
- організаційний (забезпечення самостійності учнів у процесі здійснення навчально-дослідницької діяльності, самоорганізація учнів у діяльності та самооцінювання її результатів);
- засобовий (внутрішні, матеріальні та процесуальні засоби);
- результативний (прямим продуктом навчально-дослідницької діяльності є нові знання; засвоєні способи дій, структура процесу дослідження, прийоми самоорганізації власної діяльності залежно від обставин можуть бути як прямими, так і побічними продуктами навчально-дослідницької діяльності учнів).

Дослідницька діяльність, яка здійснюється з навчальною метою [3], передбачає дотримання етапів, які є характерними для наукового дослідження (визначення проблеми, ознайомлення з літературними джерелами та їх опрацювання, формулювання гіпотези дослідження, власне проведення дослідження, аналіз його результатів і остаточне узагальнення, формулювання висновків, конкретна суспільно корисна, масова чи природоохоронна робота учнів за результатами здійсненого дослідження).

У результаті здійснення навчально-дослідницької діяльності учні оволодівають такими вміннями:

- рефлексивні (уміння осмислювати завдання, для розв'язання яких бракує знань, визначати особистісне ставлення до практичної діяльності, аналізувати свої інтереси, визначати й порівнювати свої можливості, усвідомлювати значимість виконання власної діяльності);
 - організаційні (уміння знаходити можливості для практичної діяльності, чітко визначати мету власної діяльності; планувати, організовувати, здійснювати, аналізувати свою діяльність; робити висновки; встановлювати культурну і практичну цінність своєї діяльності);
 - дослідницькі (уміння самостійно знаходити потрібну інформацію для розв'язання проблеми, знаходити кілька варіантів розв'язання проблеми, висувати гіпотези, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки тощо);
 - комунікативні (вступати й підтримувати діалог, вести дискусію, відстоювати свою точку зору, знаходити компроміс тощо) [5].
- На основі узагальнення даних наукових джерел можемо констатувати, що успішному здійсненню навчально-дослідницької діяльності сприяє вияв учнями дослідницького інтересу, дослідницької ініціативи, дослідницької активності, самостійності в навчанні, яка «пов'язана з ініціативою та пошуком різноманітних шляхів розв'язання навчально-

пізнавальних завдань без участі дорослих».

Отже, дослідницька діяльність молодших школярів – це творча діяльність, спрямована на пізнання навколишньої дійсності, відкриття дітьми нових знань. Ця діяльність дозволяє забезпечити умови для ефективного розвитку їх ціннісного, інтелектуального та творчого потенціалу, а також є засобом активізації діяльності учнів, спрямованої на формування у них інтересу до матеріалу, який вивчається, що дозволяє значно розширити рамки матеріалу, що вивчається, формує предметні, метапредметні та інші вміння. У процесі дослідницької діяльності учень перестає бути об'єктом навчання, займаючи активну позицію у освітньому процесі. Такий підхід формує у тих, хто навчається самостійність у виробленні та прийнятті рішень, готовність нести відповідальність за свої дії, виробляє впевненість у собі, цілеспрямованість та інші важливі якості особистості.

Список використаних джерел:

1. Андреев В. И. Эвристическое программирование учебно-исследовательской деятельности: методическое пособие. М.: Высшая школа, 1981. 240 с.
2. Голодюк Л. Формування математичних понять в учнів основної школи у процесі виконання навчально-дослідницьких завдань Наукові записки. Випуск 6. – Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Ч. 2. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. С. 9–15.
3. Енциклопедія освіти /головний редактор В.Г.Кремень. Київ.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
4. Лиходєєва Г. В. Структурні компоненти навчально-дослідницьких умінь учні. Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Навчання, виховання та розвиток». Бердянськ: БДПУ, 2004. С. 27–28.
5. Нікітіна О. Стан проблеми формування навчально-дослідницької діяльності молодших школярів в Україні на початку ХХІ ст. Наукові записки Малої академії наук України: (збірник наукових праць). К.: ТОВ «СІТІПРІНТ». 2013. С. 91–97. (Серія: Педагогічні науки, вип. 4).
6. Недодатко Н. Г. Формування навчально-дослідницьких умінь старшокласників: автор. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання». Харків, 2000. С. 10.
7. Обухов А. С. Исследовательская деятельность как способ формирования мировоззрения. Народное образование. 1999. № 10. С. 158–160.
8. Підласий І. П. Педагогіка: 100 питань – 100 відповідей: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. М.: Видавництво ВЛАДОС – ПРЕС, 2004. 267 с.
9. Саркісова Н. Маленькі таємниці великих відкриттів: пошуково-дослідницька діяльність. Дошкільне виховання. 2006. № 4. С. 20–22.
10. Словник педагогічних термінів / за ред. В. М. Березікова. М.: Навчальний проект, 1996. 367 с.
11. Шашенкова Е. А. Исследовательская деятельность: словарь. М.: Перспектива, 2010. 88 с.

ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ ІНЖЕНЕРНО- ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Тарасов Володимир Андрійович

журналіст

Інтернет-журнал CryptoPizza News, Україна

Сьогодні в організації навчального процесу на всіх рівнях цифрові освітні ресурси відіграють провідну роль. До них належать представлені в оцифрованому вигляді навчальні матеріали, які можуть бути використані для підтримки всіх форм і видів навчально-пізнавальної діяльності студентів та викладачів. У вузькому значенні це текстографічні та мультимедійні навчальні матеріали, онлайн та офлайн інтернет-ресурси, комп'ютерні тренажери та різноманітні засоби для контролю та вимірювання початкових досягнень студентів, що ґрунтуються на технологіях віртуальної та доповненої реальності [3].

До цифрових освітніх ресурсів, як до різновиду інформаційно-комунікаційних засобів навчання, висувається ряд вимог, серед них:

- достовірність, тобто відповідність змісту навчання й освітньо-професійній програмі підготовки фахівця;
- сучасність – забезпечення високої інтерактивності та мультимедійності змісту й формату ресурсу, матеріально-технічним можливостям студентів та викладачів;
- науковість – відповідність змісту ресурсу сучасному розвитку галузевої науки, здатність забезпечити рівневу диференціацію та індивідуалізацію навчання, урахування вікових та культурних особливостей студентів, створення інклюзивного освітнього середовища;
- інтегративність із іншими освітніми ресурсами, зокрема нецифровими;
- орієнтованість на практику організації навчально-пізнавальної діяльності, стимулювання студента на набуття та застосування досвіду вирішення проблемних ситуацій на основі отриманих знань та умінь;
- зручність у роботі, оптимальність користувацького інтерфейсу;
- адаптивність, що дозволяє налаштування до потреб користувача та специфічних умов освітнього середовища, зокрема інклюзивного;
- інтерактивність, тобто діалоговий характер взаємодії, який уможливорює оптимальну роботу користувача з ресурсом, швидку навігацію, створення індивідуальної траєкторії вивчення матеріалу;
- мультимедійність, візуалізація і гіпертекстовість задля усебічного й повного сенсорного сприйняття навчального матеріалу;
- технологічність, тобто інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, можливість доступу до нього «в один клік»;
- доступність у режимі 24/7 [1; 3].

У фаховій підготовці студентів інженерно-педагогічних спеціальностей викладач за допомогою цифрових освітніх ресурсів має можливість підбирати оптимальні дидактичні засоби, використовувати професійно підготовлені освітні продукти (конспекти лекцій, комп'ютерні моделі явищ та процесів, навчальне відео, тренажери, тестові завдання, вікторини тощо), а також створювати та / або редагувати мультимедійні презентації, навчальні відеороліки.

В умовах вимушено дистанційної взаємодії, для вивчення фахових дисциплін на

інженерно-педагогічних спеціальностях можуть бути використані всі доступні цифрові освітні ресурси, розміщені як на спеціалізованих сайтах, так і в системах управління навчальним контентом (Moodle, Google Classroom, Microsoft Office 360, EdUpp, Next Thought та ін.). Саме цифрові освітні ресурси дозволяють частково компенсувати нестачу прямого спілкування викладача та студента.

У навчанні можна використовувати як готові цифрові ресурси, так і створені самими викладачами й студентами. Найбільш ефективними є комплексні електронні ресурси, що поєднують у собі навчальний контент, який відповідає вимогам варіативності форм подання інформації, та цифрові інструменти для організації навчальної діяльності.

Цифрові освітні ресурси дозволяють розміщувати на одному носії чи в одній локації різноманітні навчальні матеріали, зокрема підручники, методичні вказівки, збірники завдань, тренажери, навчальні моделі тощо. Вони забезпечують компактне розміщення великих обсягів навчальної інформації та засобів її засвоєння за допомогою різних рівнів вкладеності гіпертексту; варіативний та надлишковий характер навчальної інформації; одночасне подання інформації у різних формах (текстової, графічної, мультимедійної). Гіпертекстова структура подання інформації допомагає здійснювати навігацію за змістом, швидкий пошук, можливість знаходження контекстних підказок та коректив [3].

Цифрові освітні ресурси, таким чином, володіють рядом дидактичних можливостей, серед них:

- надмірність змісту навчального контенту, що дозволяє забезпечити студентів інформацією за їх індивідуальними запитами та освітніми потребами;
- різнорівневість навчального контенту відповідно до рівня засвоєння студентами навчальної дисципліни, ступеня їх підготовленості;
- варіативність поданої навчальної інформації (текст, графіка, аудіо, відео, мультимедіа), що сприяє урахуванню індивідуальних когнітивних особливостей сприйняття та мислення студентів, задоволення потреб студентів із особливими освітніми потребами;
- різноманітність форм подання інформації, що створює можливості для розвитку здатності перекладу інформації з однієї форми до іншої, підвищення ступеня її сприйняття різними каналами;
- гнучкість та адаптивність залежно від запитів студентів та їх навчальних потреб;
- інтерактивність змісту, що дозволяє маніпулювати об'єктами, змінювати параметри й формати інформації, моделювати явища та процеси.

Цифрові освітні ресурси послуговуються різними видами комп'ютерно зорієнтованих технологій, зокрема:

- системи управління навчанням (LMS – Learning Management System, наприклад, Moodle, Google Classroom, Microsoft Office 360, EdUpp, Next Thought);
- цифрові колекції відкритих освітніх ресурсів (наприклад, презентації TED Talks, YouTube EDU, Directory of Open Access Books, Національний репозитарій академічних текстів, цифрові бібліотеки, репозиторії тощо) [2];
- мережеві інформаційні ресурси, електронні бібліотеки, бази даних;
- електронна пошта, файлові обмінники;
- масові відкриті онлайн-курси (MOOK) (наприклад, Prometheus, Coursera, EdeX, Edera, Дія: Цифрова освіта та ін.);
- інструменти для створення, редагування та публікації контенту та навчального матеріалу (офісні пакети, текстові та графічні редактори, відео

редактори, файлові обмінники, тематичні інтернет-канали та ін.);

– інструменти для комунікації та зворотного зв'язку (Viber, Skype, ZOOM, соціальні мережі, форуми, блоги, спеціалізовані сайти та ін.);

– інструменти для проектної діяльності та організації співпраці (Canva, Trello, Smartsheet, Zoho та ін.) [2];

– інструменти планування й контролю навчальної діяльності (електронні журнали, органайзери, системи управління навчанням, «Електронний деканат», Єдина школа України тощо) [1; 3].

Висновки. В умовах вимушеної дистанційної взаємодії очевидною є потреба більш широкого запровадження дистанційних і змішаних форм організації навчального процесу. У таких умовах цифрові освітні ресурси відіграють усе більш значущу роль, навіть для підготовки фахівців інженерно-педагогічних спеціальностей, для яких нагальними є засвоєння практичних фахових умінь та навичок. Цифрові освітні ресурси володіють рядом переваг поряд із «традиційними», хоча їх розроблення та застосування потребує значних матеріально-технічних і часових витрат. Тож, доцільно визначити певні педагогічні умови, що забезпечать оптимальне застосування цифрових освітніх ресурсів у фаховій підготовці студентів інженерно-педагогічних спеціальностей.

Список використаних джерел:

1. Відкриті освітні ресурси. Бібліотека Сумського державного університету. Вилучено з: <https://library.sumdu.edu.ua/uk/e-resursy/bibliotechni-hidy/740-vidkryti-osvitni-resursy.html>.
2. Яцюк, С., Хомяк, М., Юнчик, В., & Чепрасова, Т. (2021). Методика використання цифрових освітніх ресурсів у процесі підготовки майбутніх учителів інформатики. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти, (16), 15–25. doi: 10.31865/2414-9292.16.2021.246263.
3. Antoniuk, D., & Vakaliuk, T. (2023). Overview and classification of digital educational resources for economic and managerial education of Master degree students majoring in Information Technologies. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота», 1 (52), 11–18. doi: 10.24144/2524-0609.2023.52.11-18.

ЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА MOODLE ДЛЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕДСЕСТЕР - БАКАЛАВРІВ

Унгурян Тетяна Миколаївна

кандидат медичних наук, асистент кафедри фармакології

Буковинський державний медичний університет, Україна

Важливість ефективності медсестринських служб та медичної сестри у сучасному світі постійно зростає, що вимагає якісної професійної підготовки, обґрунтованого навчально-методичного підходу, застосування сучасних інформаційних технологій, що ґрунтуються на концепції проблемно-орієнтуючого навчання [1].

Навчання медичних сестер - бакалаврів у Буковинському державному медичному університеті триває впродовж 1 року. Підготовка майбутніх спеціалістів орієнтована на професійні особливості, проте визначальним залишається кінцевий результат виховного та навчального процесу, що в подальшому сформує кваліфікованого конкурентоспроможного спеціаліста. Беззаперечною допомогою у підготовці студентів до занять є створення інформаційного середовища Moodle.

Платформа Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment) - це модульне динамічне віртуальне навчальне середовище, яке надає викладачам та студентам великий набір інструментів для комп'ютеризованого навчання, що особливо важливо на дистанційному навчанні. Дане середовище спонукає до більш ретельного опрацювання матеріалу та, в кінцевому результаті, призводить до більш досконалого засвоєння матеріалу та покращення рівня їх підготовки в цілому. Тобто, електронне середовище містить велику кількість різноманітних навчальних елементів, які забезпечують діалог та співпрацю між викладачем та студентами. За допомогою даного ресурсу викладач може обирати будь-який з модулів, розміщувати його на сайті, оновлювати, редагувати, використовувати для інформування, навчання та оцінювання студентів. Платформа дозволяє використовувати в межах навчальної дисципліни форуми, слідкувати за активністю студентів [2].

При створенні дистанційних курсів необхідно враховувати специфіку їх застосування та технології, тобто необхідну адаптацію навчальних матеріалів до системи дистанційного навчання або хмарного веб-середовища. Ця специфіка полягає у психологічних характеристиках організації роботи (навчання) студентів у середовищі дистанційного навчання, зокрема особливості побудови, представлення, а також сприйняття навчального матеріалу (структурування, час роботи на платформі, особливості сприйняття та уваги, особливості самостійної роботи, взаємодія із викладачем, особливості роботи системи «людина - машина», оформлення навчального матеріалу, дизайн матеріалів тощо) [3].

У середовищі Moodle БДМУ для студентів спеціальності «медсестринство» ступеню «бакалавр» представлено великий об'єм навчального матеріалу, структурованого по темах практичних занять, що ґрунтовно та в повному обсязі розкриває всі питання, винесені на практичні заняття. Функціональні можливості СДН дозволяють студентам отримувати персоніфікований доступ до дистанційних курсів у зручний час, відкривати та завантажувати на власний комп'ютер навчально-методичні матеріали, відправляти виконані завдання для перевірки, проходити електронне тестування, спілкуватися з іншими студентами курсу індивідуально чи в

малих групах, ставити викладачеві запитання, надсилати повідомлення та навчальні матеріали студентам. Матеріал постійно оновлюється, збагачується останніми науковими відкриттями та тенденціями, тому викликає такий беззаперечний азіотаж та інтерес у студентів. Інформація, що подається викладачами у середовищі, представлена також у вигляді яскравих ілюстрацій, малюнків, таблиць та логічних схем, це значно полегшує сприйняття матеріалу. Ще однією істотною перевагою роботи медичних сестер-бакалаврів в середовищі є можливість перевірки щодо засвоєння теоретичного матеріалу та власної готовності до практичного заняття.

Таким чином, навчальне середовище moodle.bsmu.edu.ua для студентів спеціальності «Медсестринство» (ОС «бакалавр») постійно оновлюється і удосконалюється, сприяє ефективній підготовці як на очній, так і дистанційній формі навчання.

Список використаних джерел:

1. Криницька І.Я., Марущак М.І., Кліщ І.М. Особливості професійної підготовки медичних сестер на сучасному етапі. Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. 2017. № 4 (74). 84-87.
2. Роман Шандра. Організація дистанційного навчання в Moodle. Освіта.ua 28.03.2020.
3. Прокопенко А. І., Доценко С. О., Москаленко В. В, Лебедева В. В., Толяренко Н. І., Алієв Х. М. Технології дистанційного навчання: діяльності та ресурси MOODLE: навч. посіб. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2021. 50 с.

«КУЛЬТУРА» ЯК НАУКОВА КАТЕГОРІЯ

Фань Пейсі

аспірант кафедри педагогіки
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Койчева Тетяна Іванівна

ORCID ID: 0000-0002-5518-4260

Д-р. пед. наук, професор, професор кафедри педагогіки
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

Глобалізаційні процеси у світі, намагання віднайти в історичному досвіді минулих сторіччь відповіді на актуальні проблеми сьогодення, широкі можливості культурологічного підходу до вирішення цілого спектру завдань, зокрема й у галузі освіти, зумовили незгасний інтерес науковців до феномену «культура», що носить міждисциплінарний характер і є центральною дефініцією багатьох наук.

Аналіз наукових джерел засвідчує, що термін «культура» має латинське походження (від «cultura», що в перекладі означає «обробка», «сівба», «догляд», «виращування»). Є свідчення того, що його ввів до наукового обігу в праці «De agri cultura» Катон Старший і воно використовувалося в римському праві та аграрному суспільстві для позначення обробки землі та сільськогосподарської діяльності. Набуття цим терміном антропологічної інтерпретації завдячує М.Т.Цицерону, який ужив його в значенні «плекання душі». Надалі цей підхід був розвинений у середньовічній та ранньомодерністській філософії та літературі для позначення розвитку душевної та інтелектуальної сфер людини, як те, що зроблено людиною, як антитеза до природного (Ф.Бекон, Ф.Вольтер, К.Гельвецій, Т.Гоббс, Д.Дідро, І.Кант, Дж.Локк, С.Пуффендорф, Б.Спіноза та ін.). Це поняття включало духовний розвиток, вдосконалення освіти, літератури та моральності.

У XIX столітті поняття «культура» отримало ширше значення, охоплюючи різноманітні аспекти суспільного життя, включаючи мистецтво, мову, право, релігію та інші аспекти людської діяльності (М.Вебер, Г.Гегель, Е.Гуссерль, Е.Тайлор, Ф.Шлеймахер та ін.). Це було пов'язано з розвитком індустріального суспільства та поширенням освіти. Так, Г.Гегель наголошував на розумінні культури «як результату і засобу розкриття людського в людині» [1, с. 44], це поняття філософ вважав синонімічним терміну «освіта», основним завданням якої, на думку філософа, є розвиток мислення як вищої духовної цінності. Ф.Шлейермахер розглядав культуру як вияв духовної життєвої сили нації та спосіб вияву духовності через мову, релігію та мистецтво.

У XX столітті термін «культура» став важливим поняттям для антропології, соціології, а згодом педагогіки та психології. Учені (Т.Адорно, Г.С.Беккер, М.Вебер, Ю.Габермас, К.Гемпель, П.Гуревич, Е.Кассирер, К.Клакхон, Л.Коган, Е.Маркарян, В.Охрімович, Т.Паронс, С.Рудницький, П.Сорокін, С.Чарновський, Л.А.Уайт, П.Флоренський, Е.Фромм, М.Фуко та ін.) розглядали культуру як складну систему цінностей, норм і практик, символів, традицій і звичаїв, що визначають спосіб життя та ідентичність різних спільнот.

Науковці здебільшого визнають різноманітність та динаміку культурних явищ, що дозволяє їм досліджувати як історичний розвиток, так і сучасний стан культури. Виділення символічного аспекту дозволяє розглядати культуру як систему символів, що надають змісту та значенню соціальних взаємодій, досліджувати як символи,

мова, образи та ритуали сприяють формуванню та репрезентації культурних ідентичностей. У дослідженнях, де превалює суспільно-структурний аспект, акцентується на соціальних структурах, які впливають на культурну діяльність, включаючи клас, родину, гендерні ролі тощо. Розгляд історичного контексту зосереджує на аналізі історичних чинників і подій щодо їх впливу на формування та еволюцію культури, політичні, економічні та соціокультурні зміни. Отже, культура розглядається щодо перебігу процесів адаптації та взаємовпливу, етнічної, мовної різноманітності та способів взаємодії між культурними групами [1-5].

Зауважимо, що перше серйозне узагальнення і класифікування визначень феномену «культура» здійснили в середині ХХ століття А.Кребер і К.Клакхон. Учені піддали аналізу переважно англомовні джерела з 1871 до 1951 років, що вміщували близько 300 визначень цього поняття і класифікували їх на сім груп: описові (культура розуміється як «складне ціле», як сукупність того, що вона може вміщувати – звичаї, вірування, знання, мистецтво, закони, моральність тощо); історичні (культура як соціальна, надбіологічна та міжгенераційна спадщина, соціальна традиція, спосіб передавання інформації); нормативні (як правила, уявлення про спосіб життя, цінності); психологічні (культура як «інструмент» вирішення проблем через навчання, негенетичне передання знань і вмінь, формування соціально схвалюваних звичок); структурні (наголошується на «модельному» характері, способах організації культури, її компонентах, чинниках що детермінують існування, у визначеннях також використовуються слова «символ», «проект», або еквіваленти); генетичні (походження культури, перерахування того, чим культура не є); неповні (визначення, які не можуть бути віднесені до інших типів) [4; 5].

На сьогодні вже налічується більше ніж 500 дефініцій категорії «культура». Схарактеризуємо основні підходи до її визначення, що акцентують на різні аспекти цього складного явища. Так, згідно з антропологічним підходом культура розглядається як сукупність цінностей, норм, звичаїв, традицій, мови, релігій, мистецтва та інших аспектів, що характеризують спосіб життя певної спільноти. Цей підхід підкреслює роль культури у формуванні ідентичності та соціальних взаємодій. Відповідно до соціологічного підходу культура розглядається як система символів, знаків і смислів, що використовуються у спілкуванні і взаємодії людей. У цьому контексті культура визначається через спільні норми, цінності та практики, що формують групову динаміку і соціальні відносини. Когнітивний підхід націлює на розуміння культури як сукупності когнітивних структур, які визначають спосіб сприйняття та інтерпретації світу, що відображається у віруваннях, поглядах і стереотипах, які впливають на сприйняття людиною реальності. Прибічники еволюційного підходу розуміють культуру як історично зумовлений процес розвитку, як спосіб адаптації до навколишнього середовища та змін у соціальних, економічних і технологічних умовах. Згідно з постмодерністським підходом культура розглядається як динамічний, множинний і контекстуальний процес, що залежить від індивідуальних та колективних інтерпретацій, як результат взаємодії різних груп і субкультур, що створюють змішані та гібридні форми вираження [1-5]. У сучасній культурології термін «культура» інтерпретується з урахуванням різноманітності та динаміки культурних проявів, а також впливу глобалізації та змін у суспільстві як сфера постійних змін і взаємодії між різними культурними контекстами. Енциклопедичний словник трактує її як «сукупність матеріальних і духовних надбань, комплекс характерних інтелектуальних і емоційних рис суспільства, що включає в себе не лише різні мистецтва, але й спосіб життя, основні правила людського буття, системи цінностей, традицій і вірування» [2, с. 171].

Висновки. Отже, у загальному розумінні, поняття «культура» відображає складний спектр людської діяльності, відносин і взаємодії, що формують і визначають суспільство й особистість; це комплексний і різноманітний набір цінностей, переконань, норм, традицій, мови, мистецтва, релігійних практик та інших виявів людської діяльності, які визначають спосіб життя і взаємодію людей у певній спільноті або суспільстві і знаходяться в постійному розвитку.

Список використаних джерел:

1. Княжева І. А. (2011) Загальнонаукове трактування сутності макроконцепту «культура». Наука і освіта. 1/LXXXXVII. 43–46.
2. Корінний М. М., Шевченко В. Ф. Короткий енциклопедичний словник з культури (2003) Київ: Вид-во «Україна».
3. Короткий енциклопедичний словник з культури (2012). Укл. М. М. Корінний, В. Ф. Шевченко. Київ: Україна.
4. Boroch R. (2016) A Formal Concept of Culture in the classification of Alfred L. Kroeber and Clyde Kluckhohn. ANALECTA R. XXV. 2. 61–101.
5. Kroeber A. L., Kluckhohn C. (1952) Culture. A Critical Review of Concept and Definitions. Harvard Univ. 10–29.

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Ходунова Вікторія Леонідівна

ORCID ID: 0000-0001-7751-9992

канд. пед.наук, доцент, доцент кафедри дошкільної освіти

Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Україна

Науковий і практичний інтерес для нас становить проблема культурологічного підходу, центральним положенням якого є створення сприятливих умов для формування художньо-естетичної культури майбутніх педагогічних працівників закладу дошкільної освіти, задоволення їх потреби у творчому самовираженні через призму культури.

Ю. Бойчук вважає, що культурологічний підхід сприяє створенню оптимальних умов для освоєння загальнолюдської та національної культури, свідомого розуміння та самовираження особистістю своїх культурних потреб, інтересів і здібностей [2].

Ми поділяємо думку В. Бутенка, який зазначає, що культурологічний підхід має важливе значення для майбутнього національної освітньої системи України. Присутність понять прекрасного, піднесеного, досконалого, гармонійного та інших естетичних категорій свідчить про те, що ідея естетичних цінностей має визначальне значення в освітньому процесі закладу освіти [3].

Як відмічає О. Листопад, за допомогою культурологічного підходу людина досягає більш глибокого саморозуміння, визначає свою унікальну ідентичність і здатність успішно керувати своїм особистим розвитком [4].

Формування художньо-естетичної культури майбутніх педагогічних працівників дошкільної освіти передбачає тісний взаємозв'язок з розвитком художньої та естетичної культури суспільства, його цінностями, художніми традиціями, а також з сучасними напрямками та формами культуротворчої діяльності.

Для сучасної практики підготовки майбутніх педагогічних працівників дошкільної освіти важливими є питання, пов'язані з опануванням художньо-педагогічними знаннями, формуванням художньо-естетичного світосприймання, оволодіння значущими особистісними якостями, що повинні ґрунтуватися на цінностях та явищах культурного життя. При цьому, як зазначає Г. Богатирьова, необхідно надавати переваги тим засобам художньо-естетичного впливу, які найбільше сприяють розвитку творчих здібностей та формуванню художньо-культурного сприйняття у майбутніх фахівців [1].

Висновки. Звернення до культурологічного підходу в процесі формування художньо-естетичної культури педагогічних працівників закладів дошкільної освіти дає нам змогу виділити такі етапи оволодіння змістом культури: освоєння норм і вимог, установок і способів педагогічної діяльності; засвоєння провідних елементів педагогічної культури; присвоєння цінностей культури, їх внутрішнє прийняття на особистісно смислового рівні; трансляції культури в різних актах розгортання і опредмечування суб'єктності [5].

Список використаних джерел:

1. Богатирьова, Г. (2005). Культурологічний підхід до формування особистості майбутнього

- вчителя труда. Освітній вимір. (10), 45–52.
2. Бойчук, Ю. Д. (2009). Культурологічний і аксіологічний підходи до формування еколого-валеологічної культури студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Вісник НТУ у "КП". Філософія. Психологія. Педагогіка. (3), 121-126.
 3. Бутенко, В. Г. (2006). Розвиток теорії і практики естетичної освіти і виховання молоді на сучасному етапі. Педагогічні науки. (43), 145-149.
 4. Листопад, О. А. (2013). Аксіологічний і культурологічний підхід до процесу становлення творчої особистості в освіті. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки. (110), 137-140.
 5. Машкіна, С.В., Усатенко, Т. П., Хомич, Л.О., Шахрай, Т.О. (2016). Теоретичні засади культурологічного підходу у підготовці педагога до виховної діяльності. Київ: ІПОД НАПН України.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ В ПОЛЬСЬКИХ ГІМНАЗІЯХ ГАЛИЧНИНИ ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

Данік Надія Андріївна

асистент кафедри іноземних мов і методик їх навчання

Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка, Україна

Виклад основного матеріалу дослідження. Польські гімназії відігравали важливу роль у підготовці обдарованої молоді. Важливим чинником організації навчального процесу стало теоретичне обґрунтування методів навчання. На початку XX століття дидактична думка країни визначалася такими особливостями. По – перше, доступність зарубіжного досвіду. Аналіз бібліографічних описів педагогічної літератури дозволяє зробити висновок про оперативність інформаційного супроводу, критичну оцінку переваг і недоліків новаторських пропозицій. По – друге, питання дидактики опрацьовували представники львівської наукової школи під керівництвом професора К. Твардовського. По – третє, вчителі гімназій публікували посібники в яких прагнули поєднати досягнення логіки і педагогіки. По – четверте, праці з дидактики К. Твардовського, К. Айдукевича, Б. Наврочинського, М. Барановського, Ш. Матусяка, К. Сосницького, А. Даниша не втрачають актуальності. Для прикладу розглянемо дидактичні погляди А. Даниша (1853 – 1925 рр.).

У розвідці «Видатні постаті академічної педагогіки у львівському університеті» можна прочитати таку біографічну довідку: «Польський учений і педагог Антоній Даниш народився 16 січня 1853 року у Познані, в сім'ї земського урядника. Тут він закінчив гімназію Марії Магдалини, де зацікавився класичною і польською філологією. Після закінчення у 1876 році філософського факультету Вроцлавського університету і додаткових курсів з класичної філології у вищій школі Лейпціга, Даниш пов'язав свою долю з педагогікою. Протягом 1878-1895 років він викладає давньогрецьку і латинську мови в польських гімназіях Пруссії та краківській гімназії св. Анни, а також у ряді середніх шкіл Львова.

У 1895-1902 роках Антоній Даниш, обіймаючи посаду приват-доцента, читав лекції із загальної педагогіки, дидактики та історії польського шкільництва. У 1902 році А. Даниш повернувся від теоретичної підготовки вчителів до практичної педагогічної діяльності. До завершення першої світової війни він працював у VI львівській гімназії, де обіймав посаду директора. У 1919 році, вже після відновлення Польської держави, йому було запропоновано очолити кафедру педагогіки у Познанському університеті, якою він керував до 1924 року... Бібліографія наукових праць ученого нараховує понад 60 позицій, головним чином з історії виховання та дидактичних проблем. У науково-педагогічній думці А.Даниш репрезентував гербартіанський напрямок і вважався одним із найвизначніших його представників межі XIX-XX ст. У пам'яті сучасників А. Даниш залишився втіленням класичного образу вчителя - знаючого, незворушного, вимогливого і справедливого» [Видатні постаті академічної педагогіки у львівському університеті].

Зауважимо декілька важливих аспектів. По – перше, А. Даниш захистив докторську дисертацію «De scriptorum in primis poetarum Romanorum studiis Catullianis» (1876) і габілітаційну працю «Reforma nauki języków nowożytnych a początkowa nauka języka niemieckiego w szkołach średnich galicyjskich» (1895 р.) працюючи вчителем гімназії. Лише після цього він став доцентом кафедри педагогіки Львівського університету і до 1902 р. викладав тут дидактику сучасних мов, навчаючи

водночас учнів третьої гімназії польської та класичних мов. Цікаво, що в 1902 р. дисципліни педагогічного циклу після А. Даниша починає читати видатний філософ К. Твардовський.

У контексті теми нашого дослідження особливу зацікавленість викликає праця «O kształceniu» (1918 р.). Розглянемо погляди А. Даниша на методи навчання.

Насамперед ним підкреслюється думка про поєднання нового матеріалу з іншими предметами, знаннями, засвоєними на попередніх заняттях. Наприклад, перед вивченням кристалографії важливо знати основні принципи стереометрії. Такий підхід сприятиме кращому розумінню та засвоєнню нового матеріалу.

Науковець аналізує аналітичний та синтетичний методи навчання, які забезпечують розуміння та систематизацію знань. На конкретних прикладах показана важливість логіки для розуміння, запам'ятовування й орієнтування в темі [A. Danysz, 1918:19].

Автор розглядає поняття «метод» як послідовні дії, спрямовані на досягнення мети.

Звертається увага на індивідуальний підхід до учнів. Особливу увагу слід звертати на формування сприятливого психологічного клімату, забезпечення комфортних умов для навчання та виховання, а також створення довірливих відносин між вихованцями та педагогами.

Виходячи з аналізу формальних ступенів, автор наголошує, що дитячий розум завдяки аналітичній підготовці може краще засвоювати нові знання. Прийняття нових знань відбувається завдяки аперцепції - об'єднання вже існуючих уявлень з новими, які надає навчання. Засвоєні знання поглиблюються через порівняння та систематизацію, що дозволяє їх застосовувати на практиці. Цей процес психологічного усвідомлення здійснюється кожного разу при засвоєнні будь-яких знань, незалежно від віку або досвіду. [A. Danysz, 1918: 265].

Акцентується увага на психологічних та логічних аспектах навчання. Перший зосереджений на учнівському розумі та відповідному налаштуванні учнів до прийняття знань. При цьому учитель старається підтримувати і підсилити процеси аперцепції та систематизації, які допомагають учням краще засвоювати і розуміти новий матеріал. Діти, зокрема, потребують більше зовнішньої допомоги учителів у цьому процесі. Другий, логічний аспект, передбачає увагу до самого предмета навчання та наукового матеріалу. Він потребує застосування логічних методів.

Автор підкреслює, що дидактичні методи повинні враховувати вік та досвід учнів, і що молодші та менш досвідчені учні потребують більше психологічної підтримки у процесі засвоєння знань. Вчителю слід адаптувати навчальний матеріал так, щоб сприяти легкому засвоєнню дітьми знань. Учителі повинні враховувати психологічні особливості молоді та давати знання так, щоб це відповідало рівню учнів. При цьому на вищому рівні не потрібна така ж строга регламентація, як на нижчому рівні. Це може означати, що на вищому рівні може бути більше простору для творчості вчителів та учнів, які спрямовані на розвиток логічного мислення та індивідуального підходу до навчання.

Методи навчання повинні бути гнучкими та адаптованими для забезпечення ефективного навчального процесу на різних рівнях.

Автор звертається до поняття «метод» в широкому розумінні. Він зауважує, що термін «метод» може бути застосований до будь-якого послідовного діяння, спрямованого до досягнення певної мети. Проте, важливо відрізнити метод від безладу та випадковості. Також вказується, що не кожне діяння, яке може видаватись методичним, насправді може бути методом. Для того, щоб дія вважалось методом,

вона має відповідати вище визначеному поняттю методу, а також здійснюватися з усвідомлених намірів та бути цілеспрямованою.

Він стверджує, що будь-який метод, який використовується в навчанні, до певної міри стає звичкою, особливо для більш досвідчених вчителів. Однак, досвідчений вчитель, який має дидактичний досвід, здатний ефективно протистояти недолікам та забезпечити якісний процес навчання, комбінуючи методи.

А. Даниш розглядає різницю між поняттями «метод» та «форма навчання». Він стверджує, що форма навчання не обов'язково пов'язана з предметом, але вона визначається традиціями, звичаями, потребами та доступними засобами. Автор підкреслює важливість лекцій, наочності, евристики, діалогу. Автор зауважує, що ці форми часто переплітаються або поєднуються одна з одною, і вчитель може використовувати різні комбінації цих форм залежно від ситуації та потреб учнів [A. Danysz, 1918: 268].

Окрім того, автор зазначає, що дидактичне мистецтво має давню історію, і вчитель має розширювати арсенал методів навчання.

А. Даниш зазначає, що навчання може бути поділене на презентаційне (історичний лекційний матеріал, нові факти та історичні постаті) і вивідне (поєднання існуючих знань). Це допомагає уточнити та узагальнити методи навчання залежно від конкретної ситуації і потреб учнів [A. Danysz, 1918: 269].

У деяких випадках, зокрема на іспитах, підкреслюється особлива важливість здатності до самостійного застосування знань, що часто стає підставою для оцінки успішності [A. Danysz, 1918: 274].

Висновки. Узагальнюючи вищесказане можна погодитися з пропозиціями щодо підготовки хрестоматій з історії дидактики. Необхідна серія монографічних досліджень, присвячених пошуку закономірностей розвитку змісту, форм, методів навчання від початкової школи до університетів. Сучасна компаративістика наближається до пошуку порівняльних характеристик розвитку дидактичних систем, щоб на основі принципу новаторства виокремити досягнення мислителів минулих років, їх вплив на сьогодення. Врешті, на засадах пріоритетного завдання, визначеного експертами римського клубу як «інтегральне мислення» необхідна інтеграція минулого і сучасності, а також системна оцінка досягнень представників усіх наук в центрі яких особистість [А. Вихрущ, Н. Данік, 2023: 138].

Список використаних джерел:

1. Видатні постаті академічної педагогіки у львівському університеті. Електронний ресурс. Режим доступу. <https://pedagogy.lnu.edu.ua/departments/pedagogika/postatiukr.htm>.
2. Вихрущ А., Данік Н. методи навчання в системі дидактичної культури Галичини початку ХХ століття. Медична освіта. 2023. №1. С. 132 – 139.
3. Завгородня Т.К. Теорія і практика навчання в Галичині (1919 – 1939 роки). Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. 2007. 392 с.
4. Danysz, A.(1918). O kształceniu. Lwów:Wydawnictwo Macierzy Polskiej. 365s.

НАВЧАННЯ У ЗВО УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Лимар Леся Володимирівна

Канд. пед. наук, доцент

НМУ імені О.О. Богомольця, м. Київ, Україна

Починаючи з 24 лютого 2022 року українські школяри та студенти навчаються під час повномасштабних військових дій, хоча вірніше зазначити початок військових дій з боку росії у 2014 році. Проте аналіз літературних джерел наразі виявляє дуже обмежену кількість досліджень особливостей організації навчального процесу в Україні під час війни. Варто відзначити основні особливості навчання під час війни:

- Високий стресовий характер такого навчання, навчання під обстрілами
- Обмеженість навчальних ресурсів: відсутність викладачів, відсутність нормального навчального середовища, відсутність нормальної матеріальної бази, технічної бази.
- Відсутність учасників навчального процесу: учнів та учителів внаслідок їх міграції чи інших об'єктивних факторів
- Відсутність не тільки нормальних умов навчання, проте нормальних умов людського функціонування, як-то світла, опалення, почуття безпеки, тощо.
- Відсутність мотивації до навчання, яке, по суті, є другорядним при загрозі життю, невпевненість у майбутньому, невпевненість учасників навчального процесу у собі.

Аналізуючи особливості організації навчання в українських ЗВО під час початку війни росії проти України, та подальших подій, варто зазначити певну підпорядкованість та структурованість такого навчання, скасування занять згідно наказу Кабінету Міністрів України та відповідних розпоряджень Міністерства Науки та Освіти, а також власне закладів вищої освіти на місцях, з подальшим поступовим відновленням(де це було можливо) занять онлайн. Подальший навчальний процес було організовано за змішаною системою, частково онлайн, частково офлайн, зважаючи на те, що деякі студенти та викладачі виїхали з країни. Восени 2023 року постає питання необхідності повернення занять «в аудиторії», за ініціативою Міністра Науки та Освіти, проте така можливість викликає багато скепсису, зважаючи на продовження військових дій та обстріли.

Основні особливості організації навчального процесу в Україні під час війни визначені авторкою як:

- Абсолютна гнучкість навчального процесу та його учасників, зважаючи на поточні обставини(обстріли, відсутність ресурсів, психологічний стан учасників),
- Змішаний формат навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей (так, восени 2022 року навіть заняття онлайн було неможливо проводити внаслідок відсутності світла та інтернет)
- Людяне та бережливе ставлення всіх учасників навчального процесу один до одного, модерація викладачем відносин в групі, індивідуальний підхід.
- Провідна мета учасників навчального процесу за даних умов є виживання та забезпечення нормальної якості життя, але, на жаль, не навчання. Обираючи між проведенням уроку та перебуванням у сховищі, або роботою на уроці та відновленням психіки після обстрілу («посидіти в тиші», обираємо першочергове завдання забезпечення нормального комфортного стану.
- Корекція навчальних планів та вилучення з них джерел, пов'язаних з росією, а

також пошук україномовних джерел, чи створення власних матеріалів, які б могли замінити аналогічні російськомовні.

- Мотиваційно-підбадьорююча складова, коли викладач виконує мотиваційно-заспокійливу роль.

- Абсолютна неприпустимість за даних умов сухого слідування правилам, неприпустимість недотримання етичних засад поведінки викладача, неприпустимість жорсткої атмосфери на занятті, неприпустимість високої інтонації при спілкуванні.

- Необхідність корекції навчальної програми згідно умов, які існують. Адаптація навчальних завдань, залучення більшої кількості письмової роботи

- Формування почуття патріотизму, проведення бесід з слухачами, інколи відхиляючись від теми заняття, зважаючи на поточні обставини. За даних умов заняття стають живими, адаптованими до дійсності.

Варто також зазначити основні труднощі навчання в українських ЗВО під час війни:

- Інколи фізична неможливість проводити уроки, ані офлайн, ані онлайн через визначені причини, що обумовлює необхідність постійної корекції навчального плану.

- Відсутність навчальних ресурсів як педагогічний виклик, коли необхідно знаходити способи та методи організації навчання за відсутності електрики, інтернет, приміщень, тощо. Використання соціальних мереж (які не потребують великого обсягу інтернет), хабів, пунктів незламності, тощо.

- Корекція навчальних планів відповідно до умов, звідси, відставання в навчальній програмі. На жаль, значна частина навчального матеріалу за таких умов підпадає під індивідуальне опрацювання слухачами.

- Неетичність вимагати повноцінне опрацювання навчального матеріалу слухачами за умов навчання у стресовій, ресурсно обмеженій ситуації.

- Відсутність мотивації до навчання, зневіра слухачів, стресовий стан слухачів та неможливість сконцентруватись на навчанні.

Всі вищезазначені фактори потребують уваги викладача, індивідуально-адаптивної організації навчального процесу, а також індивідуального психологічного підходу на заняттях.

НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ БАЗИС ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ОЧІЛЬНИКА КАФЕДР ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Іотковська Марина Олександрівна

ORCID ID: 0000-0002-7623-9996

Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня

вищої освіти, вчитель англійської мови

Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет»; Одеський ліцей №9 з поглибленим вивченням іноземних мов, Україна

В документах про освіту, зокрема дошкільну, говориться, що заклади освіти повинні забезпечити якісними кадрами які як особистість здатні до самоосвіти і саморозвитку, вміють використовувати набутий досвід і вміння та навички для вирішення питань сьогодення, прагне змін і власне професійних здобутків і звершень. На застарілих засадах дошкільної педагогіки та історії педагогіки виконати такі завдання не можливо. На думку провідних учених – педагогів, компетентнісно-зорієнтований підхід до навчання в наших умовах сьогодні може дати суттєвий поштовх до кардинальних змін на краще як молодого наукового покоління, так і вже досвідчених фахівців та управлінців у галузі вищої освіти, зокрема дошкільної кафедральної ланки.

Оскільки компетентнісний підхід фактично став методологією навчання, а саме охопивши всі його сторони, перш за все маємо зазначити на важливій умові ефективного впровадження його у навчанні, а не копіюванні досвіду інших поколінь, а креативне впровадження ідей сприятливих до новацій. Саме після певного розгляду тлумачення поняття «компетенція» і «компетентнісний підхід» ми розуміємо його як визнаний рівень знань, умінь, навичок, та досвіду у галузі (в даному випадку педагогічній, дошкільній зокрема), тобто як потенціал особистості очільника кафедри дошкільної педагогіки [1]. До ключової належить комплекс якостей особистості очільника кафедри дошкільної ланки, що надає можливість проявити себе у вмінні навчатись, спілкуватись, висловлювати думку, приймати рішення).

Важливо зазначити, що все це треба розглядати як особистісно-зорієнтований підхід, спрямований на формування цілком конкретних управлінських якостей, які важливі для людини з історичного минулого так і в сучасному освітньому просторі майбутнього.

У зв'язку із збільшенням масштабів емоційного вигорання серед представників професій, що безпосередньо працюють з людьми, поступово серед науковців набуває все більшої популярності тематика, присвячена цьому феномену. Проблемі дослідження синдрому емоційного вигорання, зокрема структурі, та методам його діагностики приділено увагу близько останніх тридцяти років (В. Бойко, Н. Водоп'янова, Г. Ложкін, І. Куш та ін.) Зауважимо інтерес і роботам науковців присвячених окремих стадій і моделей синдрому емоційного вигорання, але запобіжним заходам приділено уваги не було. Емоційний аспект відіграє важливу роль у базисних орієнтаціях особистості, у стійких тенденціях, конкретних формах і способах взаємодії [2]. Запобіжні дії емоційного вигорання мають бути спрямовані на ефективне застосування власних особистісних ресурсів, вчасне їх відновлення;

оволодіння методами мінімізації наслідків стресових чинників у науковій і професійній діяльності: заходами просвітницького характеру, направлених на вивчення способів усвідомлення власних емоційних станів і регулювання емоцій, мотивації до особистого зростання.

Список використаних джерел:

1. Кириленко Т. С. (2004) Пошук гармонії: емоційні переживання та стани особистості (вчинково-орієнтований підхід): монографія. Київ: Київський університет, 101.
2. Пометун О. К. (2005) Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. Рідна школа. (1), 65-69.

ПЕРСОНАЛІЗОВАНЕ НАВЧАННЯ ІНФОРМАТИКИ ТА ЙОГО ЕТАПИ

Момот Роман Анатолійович

ORCID ID: 0000-0003-0861-1925

аспірант кафедри інформатики

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка, Україна

Козолуп Олександр Олександрович

здобувач вищої освіти фізико-математичного факультету

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка, Україна

Освіта є одним із ключових аспектів розвитку кожного суспільства, але кожен учень має свої потреби, і забезпечення індивідуального підходу є надзвичайно важливим завданням для сучасної освіти. Персоналізоване навчання, що зосереджується на потребах і можливостях кожного учня, виступає революційною парадигмою, яка змінює традиційний підхід до навчання і сприяє досягненню більшого успіху учнів.

Персоналізоване навчання – це підхід до освіти, який адаптується до потреб і навчальних стилів кожного учня [1]. Він розуміє, що кожен учень є унікальним і має свої здібності, інтереси, темп навчання та попередні знання. Основна ідея полягає в тому, щоб створити індивідуальний навчальний шлях для кожного учня, щоб забезпечити оптимальні умови для його успіху.

До основних принципів персоналізованого навчання відносять [2]:

– розуміння потреб учня – викладачі та навчальні програми аналізують інтереси, сильні та слабкі сторони кожного учня для забезпечення належного підходу до його навчання;

– гнучкий навчальний план – учні отримують змогу обирати предмети, профіль та рівень складності, що найкраще відповідають їх потребам та метам;

– індивідуальні завдання та проєкти – учні залучаються до самостійних проєктів та завдань, що дає змогу розвивати їхню творчість та рішення проблем;

– технології та адаптивне навчання – використання технологій дозволяє пристосувати навчальний процес до індивідуальних потреб кожного учня;

– взаємодія та зворотний зв'язок – розвиток партнерства між учнями, вчителями та батьками забезпечує краще розуміння потреб та прогресу учнів.

Персоналізоване навчання інформатики – це підхід до навчання предмету «інформатика», в якому навчальний процес адаптується до потреб, інтересів, здібностей та навчальних стилів кожного учня [3]. Цей підхід забезпечує індивідуальний підхід до кожного учня з урахуванням його особливостей, рівня знань та вмінь.

Персоналізоване навчання інформатики дозволяє визначити сильні сторони й потреби учнів та спрямовують розробку, впровадження і оцінку відповідних та ефективних стратегій навчання. Персоналізоване навчання складається з чотирьох етапів (рис. 1).

Побудова персоналізованого навчання інформатики бачиться перспективним завдяки активному розвитку ІТ і водночас дуже повільним реформам в галузі середньої освіти, які не забезпечують відповідну підготовку молоді в галузі ІТ.

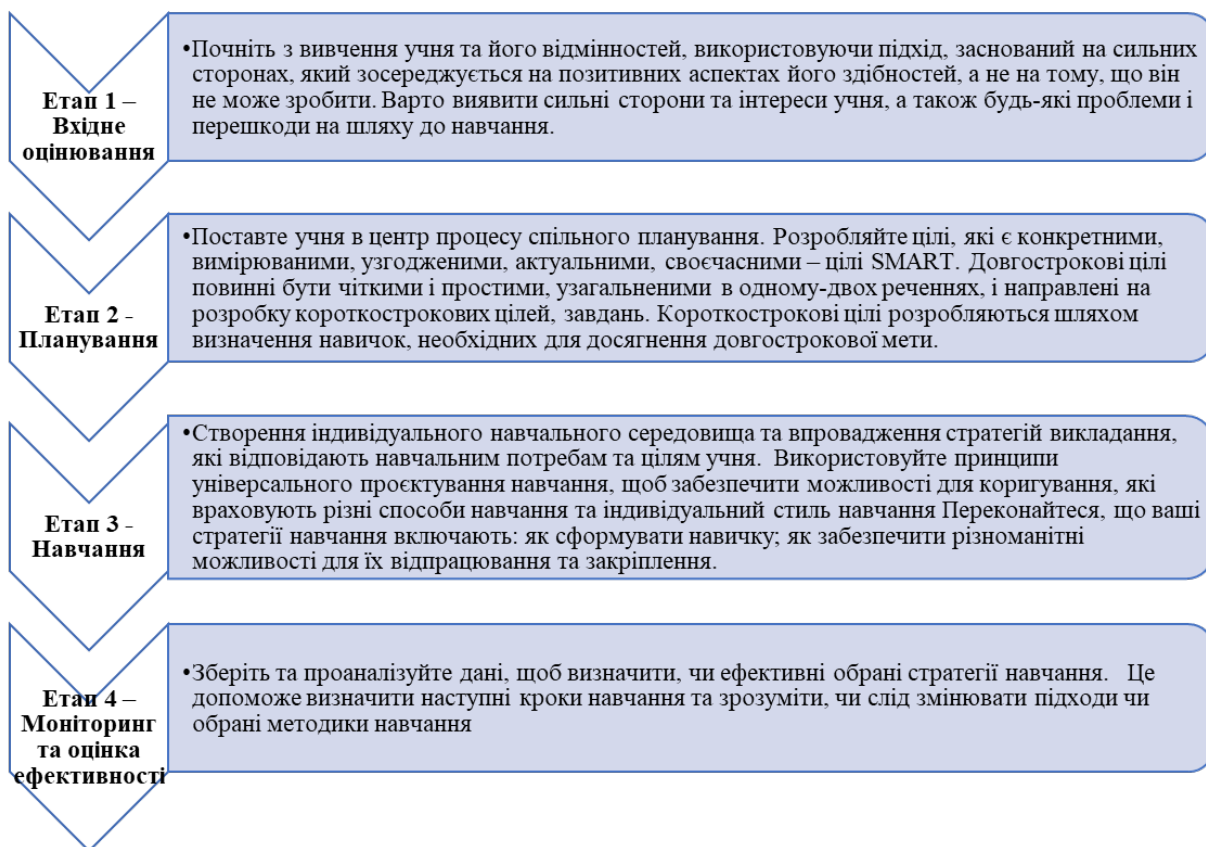

Рис. 1. Етапи персоналізованого навчання

Персоналізоване навчання визнає унікальність кожного учня та забезпечує йому навчальне середовище, що сприяє його успіху. Впровадження такого підходу є кроком до передових та ефективних методів навчання, що допомагають розвивати не лише знання, а й навички, необхідні для успішного майбутнього. Персоналізоване навчання – це шлях до підвищення якості освіти і забезпечення розвитку кожного учня, що стане вагомим внеском в суспільство та країну в цілому.

Список використаних джерел:

1. Локарева, Г. В., & Бажміна, Е. А. (2021). Персоналізація в освіті: управління студентами власною траєкторією навчання засобами цифрових технологій. Інформаційні технології і засоби навчання, 86(6), 187–207. <https://doi.org/10.33407/itlt.v86i6.4103>.
2. Осадча, К. П., Осадчий, В. В., Спірін, О. М., Круглик, В. С., & Крашеніннік, І. В. (2022). Тематика персоналізованого та адаптивного навчання у змісті професійної підготовки бакалаврів та магістрів професійної освіти. Інноваційна педагогіка, 2(50), 197–204. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/50.2.39>.
3. Степаненко, О. К., Форостюк, Т. В., & Форостюк, В. О. (2022). Стан і проблеми персоналізованого навчання учнів сучасної школи. Журнал «Перспективи та інновації науки» (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»), 10(15), 264–274. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-10\(15\)-264-274](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-10(15)-264-274).

РАМКОВІ ПІДХОДИ ДО ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ПРИКЛАД ЮНЕСКО

Овчарук Оксана Василівна

ORCID ID: 0000-0001-7634-7922

доктор педагогічних наук, професор, завідувачка
відділом компаративістики інформаційно-освітніх інновацій
Інституту цифровізації освіти Національної академії
педагогічних наук України, Україна

Розбудова української освіти у період війни є стратегічним завданням нашої держави. Втрати, яких зазнала освітня інфраструктура в Україні з початком повномасштабної російської агресії 24 лютого 2022 р., спричинили необхідність пошуку ефективних шляхів здійснення навчання та поставили задачу здійснення освіти на якісному рівні для всіх. У системі шкільної освіти більшість навчання останні два роки здійснювалась дистанційним шляхом, саме тому застосування нових інструментів для організації навчання залишаються сьогодні актуальною задачею. За період карантину 2020-2022 рр. українські педагоги отримали значний досвід використання інформаційно-комунікаційних технологій та створили умови для дистанційного навчання у школах. Дистанційне навчання потребує використання відповідних інструментів для оцінювання якості отриманої учнями освіти, що є нагальною потребою сьогодні.

Особливо важливими показниками якості отриманої освіти є базові знання та компетентності, що демонструють учні. Ґрунтовний підхід до оцінювання та моніторингу якості шкільної освіти розробила міжнародна організація ЮНЕСКО (Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури), яка у 2022 році заснувала ініціативу під назвою «Глобальна коаліція для фундаментального навчання» (англ., *The Global Coalition for Foundational Learning*) з метою об'єднання партнерів, які мають спільні зобов'язання покращити базове навчання для всіх і бажання працювати разом, щоб швидше здійснювати освітні зміни та реформи [3]. Під базовим навчанням ЮНЕСКО визначає базову грамотність, вміння рахувати та гнучкі навички. Такі як, наприклад, соціоемоційні навички, що є фундаментальними складниками для подальшого навчання, формування знань і навичок вищого рівня. В рамках даної ініціативи було запропоновано методологію дослідження «Зв'язування політики» (англ., *Policy Linking*), що являє собою нестатистичний метод збору даних з використанням суджень, що надалі узгоджуються відповідно до елементів національного оцінювання та до вимог за системою «Глобальна структура кваліфікації (ГСК)» (англ., *Global Proficiency Framework (GPF)*) [3].

Цей процес встановлює міжнародно порівнювані глобальні еталонні показники на основі дескрипторів кожного еталонного тесту, зазначеного в ГСК. «Глобальна структура кваліфікації» є рамковим рекомендаційним документом, що визначає рівні навичок з читання та математики, які учні повинні продемонструвати в кінці кожного рівня, від 1-го до 9-го класів. Визначено чотири рівні, від низького до високого: *не відповідає мінімальному рівню*: учням бракує базових знань і навичок. Як наслідок, вони зазвичай не можуть виконати найелементарніше завдання; *частково відповідає мінімальному рівню*: учні мають обмежені знання та навички. В результаті вони можуть частково виконати основні завдання; *відповідає мінімальному рівню*: учні мають достатньо знань і навичок. Як результат, вони можуть успішно виконувати

основні завдання; *перевищує мінімальний рівень*: учні розвинули чудові знання та навички. В результаті вони можуть успішно виконувати складні завдання.

ГСК допомагає виявити прогалини/розбіжності у знаннях та слугує для перегляду освітніх стандартів, навчальних програм, методичних матеріалів, в тому числі й для навчання вчителів та здійснення оцінювання навчальних досягнень учнів. Основне завдання цього інструменту, це узгодження та встановлення контрольних показників для проведення оцінювання. Для цього експерти з оцінювання /вчителі мають виконати на семінарі тривалістю 5-6 днів навчальну програму та здійснити оцінювання кожного класу за предметами, щоб визначити та встановити, якщо це можливо, необхідні орієнтири для міжнародної звітності щодо показника ЦСР 4.1.1 (Цілі сталого розвитку (ООН) [1], а саме: частка дітей та молоді (а) у 2/3 класах; (б) наприкінці початкової школи; і (с) наприкінці нижчої ланки середньої школи і їхні досягнення принаймні мінімального рівня знань у (i) читанні та (ii) математиці (за статтю).

Методологію «Зв'язування політики» сьогодні використовують різні країни як пілотний інструмент, що проходить тестування. Це було запропоновано під час засідання Глобального альянсу з моніторингу навчання у 2017 році; вперше пілотовано у 2019 році, переглянуто у 2020 році та знову пілотовано у 2021–2022 роках. Потім «Глобальну структуру кваліфікації» було переглянуто в січні 2023 року. При цьому Інститут статистики ЮНЕСКО не використовує результати «Зв'язування політики» для звітування щодо ЦСР 4.1.1, оскільки інструмент все ще перебуває на етапі пілотування.

Сьогодні багато країн не мають систематизованої інформації про результати навчання. У 2021 році ЮНЕСКО надало рекомендації щодо розроблення рамок для моніторингу якості освіти [2]. Рекомендації включають набір інструментів моніторингу та опис практик проведення оцінювання освітніх систем. Процес оцінювання освітніх систем за мету ставить оцінити те, як система освіти надає учням необхідні знання, навички та цінності для ефективної участі в житті суспільства. Структура, що відстежує результати навчання, може стати основою комплексного плану моніторингу та оцінювання (M&O) для оцінки ефективності системи освіти протягом певного часового періоду. Структуру можна використовувати для моніторингу навчання на національному та міжнародному рівнях. Вона дає змогу порівнювати результати між країнами, а також може використовуватись для моніторингу прогресу на шляху досягнення Цілей сталого розвитку ООН. Одна з головних цілей M&O в освіті полягає в тому, щоб забезпечити справедливу та якісну освіту для всього населення та на всіх рівнях. Тому ЮНЕСКО пропонує систему моніторингу якості освіти на різних рівнях (країна, регіон, школи) і для різних груп (управління школи, вчителі, учні). Структура моніторингу спираються на низку інструментів і компонентів для збору та організації даних, необхідних для моніторингу ефективності системи. Це включає в себе інструменти на рівні школи для отримання даних про учнів і вчителів, національні інформаційні системи управління освітою, інформаційні системи управління людськими ресурсами або вчителями щодо набору та працевлаштування вчителів, системи перевірки та оцінювання, а також системи управління фінансами.

ЮНЕСКО пропонує класифікувати моніторинг якості освіти на основі підходу К. Річардса за трьома типами [3]. Моніторинг якості освіти з точки зору вхідних даних, процесів і результатів класифікують за типологією, що складається з трьох частин: *моніторинг відповідності*, призначений для того, щоб навчальні заклади відповідали стандартам і нормам, зосереджується на освітніх ресурсах, таких як вчителі,

підручники, аудиторії та обладнання. *Діагностичний моніторинг*, зосереджений на процесах навчання та на тому, чи навчаються учні. Він надає інформацію про якість освіти, яку надають школи. *Моніторинг успішності* зосереджується на моніторингу навчальних досягнень учнів за допомогою тестування, що надає інформацію про результати інвестицій в освіту. Ці три типи моніторингу з використанням різних засобів можуть співіснувати в системі освіти. Наприклад, шкільні системи обліку включають вхідні, технологічні та вихідні дані, які можуть бути використані для підтримки управління на рівні школи. Для проведення моніторингу важливим є розроблення ефективного плану. Наприклад, якщо такий моніторинг проводиться на рівні школи, необхідно визначитись, які показники вимірювати, для чого, що було зроблено, яким чином це досягнуто, яким є очікуваний результат, як це пов'язано з освітніми цілями та іншими показниками якості.

Висновки. Питання моніторингу якості шкільної освіти лежить в площині освітньої політики та особливо гостро сьогодні стоїть перед вітчизняною системою освіти, що зазнала значних втрат в останні роки. Для визначення рівня якості освіти та місця серед інших систем важливо долучатись до міжнародних порівнюваних систем оцінювання якості освіти, що має стати перспективним напрямом. Особливо цікавим є досвід міжнародних організацій, які надають рекомендації щодо виявлення рівня якості освіти, орієнтуючись на глобальні цілі людства, зокрема на Цілі сталого розвитку (ООН), до яких долучилась Україна. Представлені рекомендації ЮНЕСКО є корисними для вітчизняних фахівців, які створюють стандарти та розробляють вітчизняні підходи до оцінювання навчальних досягнень учнів в школі. Запропонована ЮНЕСКО методологія «Зв'язування політики» для порівняння світових орієнтирів якості шкільної освіти є новою перспективою для розробників підходів до оцінювання навчальних досягнень учнів в Україні.

Список використаних джерел:

1. Цілі сталого розвитку | United Nations Development Programme. (n.d.). UNDP. <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku>.
2. Developing a monitoring framework | Unesco IIEP Learning Portal. (n.d.). Developing a Monitoring Framework | Unesco IIEP Learning Portal. <https://learningportal.iiep.unesco.org/en/issue-briefs/monitor-learning/developing-a-monitoring-framework>.
3. Home - Global Alliance to Monitor Learning. (n.d.). Global Alliance to Monitor Learning -. <https://gaml.uis.unesco.org/>.
4. Richards, C. E. (1988, June). A Typology of Educational Monitoring Systems. Educational Evaluation and Policy Analysis, 10(2), 106–116. <https://doi.org/10.3102/01623737010002106>.
5. UNESCO. (2019, August). Global Proficiency Framework Reading And Mathematics. In <https://gaml.uis.unesco.org/wp-content/uploads/sites/2/2019/05/GAML6-REF-16-GLOBAL-PROFICIENCY-FRAMEWORK.pdf>.

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Рожкова Світлана Сергіївна

вчитель інформатики

*Первомайський ліцей Іларіонівської селищної ради
Дніпропетровської області, Україна*

За останні десятиліття освіта стрімко змінилася, щось старе зникло і з'явилося більш сучасне. Так, останнім часом ми досить часто чуємо фразу «педагогічні інновації».

Слово «інновація» походить від латинського «innovation», що в перекладі означає «ідея, оновлення, новинка». Педагогічна інновація – це зміни, спрямовані на поліпшення розвитку, виховання та навчання.

Нові інноваційні та інформаційні технології наприкінці ХХ століття стали не тільки головною рушійною силою прогресу, засобом спілкування між державами, компаніями, університетами, новою формою торгівлі, але й потужним засобом навчання. За даними соціологічного дослідження для 68% підлітків комп'ютер є робочим інструментом, 12% використовують ПК для розваг, 18% - це можливість поспілкуватись з друзями, а для 2% - можливість «відключитись від дійсності».

З кожним днем все гострішою стає проблема вдосконалення форм організації освітнього процесу, знаходження відповіді на запитання: «Як навчати?», «Як створити умови для розвитку та самореалізації особистості в процесі навчання?», «Як, залишаючись в рамках класно-урочної системи підвищити ефективність навчального процесу, досягти високого інтелектуального розвитку учнів, забезпечити оволодіння ними навичками саморозвитку особистості?».

Значною мірою цього можна досягти, використовуючи сучасні інноваційні технології, використання яких дозволяє вчителям реалізувати свої педагогічні ідеї, а учням дає змогу самостійно обрати освітню траєкторію – послідовність і темп вивчення нових тем, систему тренувальних завдань і задач, способи контролю знань. Так реалізується найважливіша вимога сучасної освіти – вироблення в суб'єктів освітнього процесу індивідуального стилю діяльності, культури самовизначення, відбувається їхній особистісний розвиток.

Нині існує безліч педагогічних технологій, які успішно допомагають вчителю та учневі досягти певного результату (рис.1).

Сучасні педагогічні інновації пов'язані із застосуванням інтерактивних методів навчання. Вчитель виступає лише в ролі організатора, координатора груп, команд. Під час застосування інтерактивних технологій, як правило, моделюють реальні життєві ситуації, пропонуються проблеми для спільного розв'язання, застосовуються рольові ігри.

Проектна технологія потребує використання педагогом сукупності дослідницьких, пошукових, творчих методів, прийомів, засобів. Суть проектної технології – стимулювати інтерес здобувачів освіти до певних проблем через проектну діяльність, а саме: розв'язання однієї або цілої низки проблем, показати практичне застосування надбаних знань – від теорії до практики.

Мультимедійні технології – сукупність комп'ютерних технологій і методів за допомогою яких можна працювати з анімацією, відеофільмами, звуком. Мультимедіа-технологія дає змогу використовувати віддалений доступ, працювати з базами даних. На допомогу учням та вчителю приходять інтерактивні дошки, віртуальні лабораторії, мультимедійні презентації.

Рис. 1. Види інноваційних технологій

Отже, виходячи з вищевикладеного

–інноваційні педагогічні технології, на відміну від традиційних, спрямовані не на процес, а на результат. Головна ідея – досягнення певного результату;

–метою реалізації інноваційних технологій є не накопичення учнем знань, а вміння застосовувати їх у практичній діяльності;

–знання дитина отримує не від заучування теорії, а в процесі діяльності по досягненню мети уроку, який їй цікавий;

–інноваційні технології – технології, які зорієнтовані на особистісний розвиток кожного конкретного учня з урахуванням його особистісних особливостей;

–інноваційні педагогічні технології враховують факт соціалізації дітей в процесі навчання і після закінчення освітнього закладу, саме тому в їх арсеналі є прийоми і методи формування комунікативних навичок та умінь роботи в парі, групі, колективі, команді.

Висновок. Освітня інноваційна діяльність в закладі освіти закладає основи інноваційної діяльності учнів в майбутньому. Саме вчитель-новатор формує розвинену особистість, яка використовує набуті знання і вміє самостійно їх поповнювати, конкурентоспроможну в будь-якій сфері суспільного життя, відповідальну, здатну в ідеалі досягти найголовнішої мети життя людини – щастя.

Список використаних джерел:

1. Даниленко Л.І. Теорія і практика інноваційної діяльності в загальній середній школі. Управління освітою. 2001. №3. С. 18-24.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. Київ, 2004.
3. Химинець В.В. Інноваційна освітня діяльність. Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2007. 364 с.

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ АНАЛІТИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Ван Сяоган

аспірант кафедри педагогіки
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Койчева Тетяна Іванівна

ORCID ID: 0000-0002-5518-4260

Д-р. пед. наук, професор, професор кафедри педагогіки
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

Потреба інноватизації є важливою й актуальною і для України, і для КНР. Все глибше усвідомлюється роль освіти, зокрема й музично-педагогічної, учителів у прогресивному розвитку суспільства. Саме тому синергетичний підхід привертає до себе постійну увагу дослідників (Н.Батечко, О.Вознюк, В.Ільїн, В.Кремень, Г.Хакен та ін.) і знаходить широке застосування в освітній практиці. Він допомагає розкрити складність педагогічних процесів і знаходити інноваційні підходи до покращення якості освіти, дозволяє розуміти й аналізувати освітній процес як складний динамічний системний процес, взаємодія елементів якого може призводити до неочікуваних та інтересних результатів [3].

Цей підхід базується на принципах синергетики (з грецької «synergeia» – «співдружність», «співпраця»), що вивчає явища, де взаємодія компонентів складної системи призводить до виникнення нових стійких, таких, що якісно відрізняються від вихідних компонентів явищ, здатних до самоорганізації [6]. Основна ідея синергетичного підходу полягає в тому, що ціле (в даному випадку – ефективний освітній процес) може бути більшим за суму окремих його складових [1].

Аналіз наукових джерел [1-6 та ін.] дозволяє виокремити основні принципи реалізації в освітньому процесі синергетичного підходу, а саме:

- принцип взаємодії і самоорганізації (реалізується через взаємодію суб'єктів освітнього процесу та здатність здобувачів освіти самостійно організовувати своє навчання);
- принцип нелінійності передбачає врахування того факту, що вплив одного елементу системи може мати непропорційну реакцію в іншому. Це може вказувати на те, що освітній процес може мати неочікувані ефекти, які не завжди легко передбачити;
- принцип динамічності і нестійкості націлює на визнання того, що системи можуть знаходитися в постійному стані зміни та нестійкості, що вказує на важливість адаптації та гнучкості щодо застосування різних підходів;
- принцип флуктуації та біфуркації налаштовує на врахування того, які флуктуації (коливання) можуть впливати на освітню систему, а також які біфуркації (розгалуження) можуть призводити до змін у поведінці системи. Це може мати застосування для аналізу, як зміни в освітніх методиках і технологіях можуть призвести до різних результатів;
- принцип глобальних і локальних мінімумів передбачає необхідність знаходити оптимальні підходи до навчання, які б підтримували найбільшу продуктивність та

залученість здобувачів освіти.

Доведено, що синергетичний підхід у музично-педагогічній освіті є однією з сучасних та інноваційних методологій, що акцентує на важливості взаємодії, співпраці та взаємовпливу різних елементів освітньої системи для досягнення кращого розуміння та вирішення педагогічних завдань (Н.Білова [2], О.Нагорна [5], Цюй Ге [4], О.Щолокова [5] та ін.).

Застосування синергетичного підходу в процесі формування в майбутніх учителів музичного мистецтва аналітичних умінь може бути здійснено за рахунок інтеграції освітніх компонент і підходів, створенню інтердисциплінарних зв'язків. Майбутні педагоги можуть вивчати, як інтегрувати знання з різних галузей для аналізу складних педагогічних ситуацій. Здобувачі освіти зможуть більш повноцінно розуміти музику, коли вони бачать зв'язок між різними її аспектами.

За синергетичним підходом, навчання відбувається відкрито, з використанням взаємодії з оточуючим світом. Майбутні педагоги можуть вивчати, як спостерігати за навколишнім середовищем, аналізувати його вплив та використовувати цю інформацію у своїй музично-педагогічній діяльності [2].

Синергетичний підхід сприяє створенню умов для активного навчання, де майбутні вчителі музичного мистецтва взаємодіють між собою, обмінюються ідеями та спостереженнями. Це допомагає розвивати їхні аналітичні здібності, адже вони навчаються розглядати різні підходи та перспективи. Вони взаємодіють, обмінюючись думками, ідеями та ресурсами, що сприяє глибшому розумінню музичних концепцій. Синергетика підкреслює важливість створення нових якісних явищ через взаємодію компонентів. У музично-педагогічній практиці це може виявлятися в сприянні творчості студентів, розвитку їх музичних ідей та експериментів з різними музичними виразами. Майбутнім педагогам можна дати можливість самостійно обирати завдання, методи навчання чи дослідження. Це стимулює їхні аналітичні здібності, оскільки вони мають аналізувати та вибирати найефективніші підходи.

Синергетика вчить, як працювати зі змінами та неочікуваними ситуаціями. Майбутні вчителі музичного мистецтва можуть вивчати, як реагувати на непередбачувані обставини, аналізувати їх вплив на освітній процес та розробляти стратегії адаптації. Отже, синергетичний підхід дозволяє педагогу на основі застосування аналітичного інструментарію адаптувати свої методи до потреб та індивідуальних особливостей здобувачів освіти. Це допомагає підтримувати мотивацію та зацікавленість у навчанні.

У музично-педагогічній освіті можуть бути використані різні методики, технології та інструменти для досягнення синергетичних ефектів, такі як віртуальна взаємодія, онлайн-курси, спільна робота над проєктами, використання інтерактивних програм, мультимедійних засобів тощо.

Синергетичний підхід у музично-педагогічній освіті сприяє глибокому розумінню та вивченню музики, розвиває творчість та сприяє формуванню комплексного аналітичного музичного мислення.

Висновки. Отже можемо констатувати, що синергетичний підхід допомагає навчитися аналізувати освітній процес як взаємодію елементів, усвідомити його складність як здатної до саморозвитку системи, динаміку та перспективи розвитку музично-педагогічної діяльності з нового ракурсу і може бути застосований для аналізу різних аспектів музично-педагогічної діяльності, від організації класу та взаємодії між учнями до розроблення нових методик навчання та вдосконалення навчальних програм. Він стимулює майбутніх учителів музичного мистецтва бути

більш гнучкими, адаптивними, аналітично мислити для досягнення найкращих результатів у своїй професійній діяльності, максимально реалізовувати весь потенціал музичного мистецтва і педагогіки.

Список використаних джерел:

1. Батечко Н. (2017) Методологія освітології: синергетичний підхід. Освітологічний дискурс. 1–2 (16–17). 1–12.
2. Білова Н. К. (2019) Синергетичний підхід як методологічний концепт музично-педагогічних досліджень. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. 3(128). 134–142.
3. Кремень В. Г., Ільїн В. В. (2012) Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму. Київ: Педагогічна думка.
4. Цюй Ге (2019) Синергетичний підхід: сутність і характерні особливості застосування в наукових дослідженнях з педагогіки мистецтва. Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти. 27. 127–130.
5. Щолокова О. П., Нагорна О. В. (2019) Синергетична детермінанта фахової підготовки вчителя музичного мистецтва. Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти. 27. 3–9.
6. Haken H. (2004) Synergetics: Introduction and Advanced Topics. Springer Science & Business Media.

УДОСКОНАЛЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЧЕРЕЗ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ УПРАВЛІНСЬКИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ

Ямполь Юрій Віталійович

ORCID ID: 0000-0003-1749-859X

аспірант кафедри педагогіки та управління навчальним закладом
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Україна

Сучасний світ освіти стоїть перед завданням постійного вдосконалення якості навчального процесу та виховання. Одним із ключових факторів, які впливають на якість освіти, є ефективне управління навчальними закладами. Розвиток управлінських навичок майбутніх менеджерів освіти виявляється критичним елементом для досягнення високої якості освіти.

Управлінські компетенції включають в себе ряд навичок, знань та вмінь, які дозволяють ефективно керувати освітніми закладами. Вони охоплюють такі аспекти, як стратегічне планування, організація ресурсів, лідерство, комунікація та адаптація до змін. Розвиток цих компетенцій допомагає менеджерам освіти більш ефективно впроваджувати інновації, вдосконалювати педагогічні підходи та реагувати на виклики, з якими стикаються сучасні навчальні заклади [2].

Компетенція в галузі стратегічного планування є невід'ємною складовою успішного управління освітніми закладами. Вона дозволяє керівникам освіти проводити аналіз потреб закладу, визначати його місію та встановлювати стратегічні кроки для досягнення поставлених завдань. Ця компетенція формує структуровану та систематичну основу, яка допомагає направити розвиток навчального закладу у правильному напрямку.

Застосування стратегічного планування в освіті дозволяє керівникам прогнозувати майбутні потреби, визначати ключові пріоритети та створювати довгострокові плани дій. Це сприяє ефективній адаптації до змін, розробці нових програм та впровадженню інновацій.

Визначення місії закладу покладає фундаментальний камінь для всієї освітньої діяльності. Вона відображає цінності, цілі та напрямки розвитку закладу. Стратегічне планування допомагає ретельно визначити цю місію та виробити стратегічні підходи для досягнення її.

Складання конкретних стратегічних кроків дозволяє зосередити увагу на важливих завданнях та планах дій. Це може включати в себе розробку нових програм навчання, реалізацію ініціатив для підвищення якості освіти, покращення взаємодії з батьками та громадою, а також впровадження інноваційних методик [1].

У підсумку, компетенція в стратегічному плануванні дозволяє менеджерам освіти створити чітку, направлену та орієнтовану на майбутнє стратегічну візію навчального закладу. Вона забезпечує необхідний фундамент для розвитку і досягнення визначених цілей, сприяючи сталому підвищенню якості освіти.

Організація ресурсів – це невід'ємна складова успішного керівництва навчальним закладом, яка передбачає ефективне розподілення різних видів ресурсів, таких як фінансові кошти, матеріальні активи та людські потенціали. Ця компетенція є ключовим аспектом управління, оскільки здатність раціонально використовувати

ці ресурси визначає ефективність навчального процесу та сприяє створенню сприятливого середовища для подальшого розвитку закладу [1].

Лідерство відіграє важливу роль у керівництві навчальним закладом. Володіння лідерськими якостями є ключовим аспектом для формування згуртованого та продуктивного колективу. Менеджер повинен вміти не тільки вести свою команду, а й надихати та мотивувати її до досягнення спільних цілей.

Спроможність вести передбачає бути прикладом для інших та демонструвати відповідальність та етичність у роботі. Це створює структурованість та орієнтацію на завдання. Лідер також надає візію, яка надихає інших на спільні досягнення. Це вимагає створення стимулів для вдосконалення та відкритого спілкування [2].

Мотивація є ще однією важливою аспектом лідерської ролі. Лідер стимулює команду до досягнення успіхів, надаючи визнання за їхні досягнення, створюючи можливості для розвитку та підвищення кваліфікації.

Лідерство також включає в себе здатність створювати дружну та продуктивну команду. Це досягається через ефективну комунікацію, здатність слухати інших та зрозуміти їхні погляди. Лідер також створює об'єднану команду, де кожен розуміє свою роль та внесок.

Лідерство спрямоване на досягнення спільних цілей. Лідер збирає різні таланти та здібності в одну команду, спрямовуючи їх на досягнення конкретних результатів. Це створює почуття об'єднаності та відповідальності перед завданнями [3].

Загалом, лідерська компетенція визначає успіх керівництва навчальним закладом. Вміння вести, надихати та мотивувати команду формує сприятливе середовище для досягнення спільних цілей та розвитку всіх учасників.

Комунікативні навички є невід'ємною частиною успішного керівництва навчальним закладом. Здатність чітко та ефективно спілкуватися з різними групами - від педагогічного персоналу до батьків та учнів, відіграє ключову роль у підтримці відкритості та сприяє налагодженню співпраці всередині навчального середовища [2].

Адаптація до змін є ключовою компетенцією, яка визначає успішне керівництво в сучасному освітньому середовищі. За умов постійної зміни освітнього ландшафту, здатність пристосовуватися до нових умов та викликів стає невід'ємною складовою ефективного управління. Гнучкість та готовність до прийняття змін допомагають забезпечити відповідність вимогам часу та забезпечити постійне вдосконалення навчальних процесів.

Зміни є не лише реальністю, але й невід'ємною частиною сучасної освіти. Швидкість та непередбачуваність змін вимагають від менеджерів здатності реагувати швидко та адекватно на нові вимоги та можливості, що відкриваються. Це позначається на підходах до планування, розподілу ресурсів та впровадженні інновацій [3].

Важливим аспектом є позитивний підхід до змін. Готовність навчатися новому та приймати виклики з розумінням, що зміни можуть принести нові можливості, допомагає ефективно адаптуватися до них. Поряд з цим, зміни створюють можливість для розвитку, вдосконалення і впровадження інновацій, що сприяє підвищенню якості навчання та розвитку закладу.

Адаптація до змін також передбачає активне використання відкритості та ефективної комунікації. Важливо бути відкритим до нових ідей, методів та технологій, а також до зворотного зв'язку від співробітників, учнів та батьків. Комунікація з усіма зацікавленими сторонами сприяє розумінню мотивів та потреб, а також допомагає залучити всіх до важливих змін та проектів [1].

Для ефективної адаптації до змін важливо розвивати стратегії планування та впровадження. Це включає постійну оцінку ситуації, розробку адаптивних стратегій та готовність до різних сценаріїв. Важливо аналізувати результати змін для покращення стратегій та визначення подальших кроків.

Висновки. У підсумку, успішне керівництво навчальним закладом у сучасних умовах вимагає розвитку комплексу управлінських навичок майбутніх менеджерів освіти. Серед цих навичок особливо важливими є стратегічне планування, організація ресурсів, лідерство, комунікація та гнучка адаптація до змін.

Стратегічне планування допомагає визначити місію навчального закладу та розробити стратегічні кроки для досягнення завдань. Ефективна організація ресурсів сприяє оптимізації навчального процесу та розвитку сприятливого середовища. Лідерські якості дозволяють менеджерам надихати та мотивувати команду, створюючи згуртований колектив. Комунікаційні навички є основою взаєморозуміння між всіма учасниками навчального процесу та сприяють побудові відкритого середовища співпраці. Адаптація до змін є необхідною умінням у змінному освітньому ландшафті, дозволяючи зберігати актуальність та ефективність навчання.

Всі ці компетенції взаємодіють та доповнюють одна одну, створюючи комплексний підхід до керівництва навчальним закладом. Послідовне застосування цих навичок допомагає досягати високих стандартів якості освіти, сприяє розвитку педагогічних підходів та забезпечує відповідність вимогам сучасного освітнього середовища.

Таким чином, розвиток управлінських навичок майбутніх менеджерів освіти є важливим завданням, яке сприяє покращенню якості освіти в навчальних закладах та створенню стійкого фундаменту для розвитку майбутніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. Поліщук, С. В., & Горбатюк, О. В. (2023). Проблема якості та ефективності управління закладом освіти. doi: 10.15330/jpnu.10.1.197-204.
2. Ямполь Ю. (2023). Професійний розвиток педагога як основна мета розвитку менеджменту якості закладу освіти. Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка», (48), 229-235. DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.16/48.34>.
3. Ямполь, Ю. В. (2023). Економічні передумови становлення менеджменту якості освіти в Україні. Академічні візії, (21). вилучено із <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/461>.

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЯК НЕОБХІДНИЙ АСПЕКТ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Базилевська Оксана Олександрівна

канд. пед. наук, доцент кафедри загальної та спеціальної педагогіки
*Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради, Україна*

Суслова Анастасія Сергіївна

здобувач вищої освіти
*Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради, Україна*

У сучасному світі творчість визнається однією з ключових компетентностей для успішного розвитку та самореалізації особистості. Формування творчої особистості молодшого школяра вимагає особливого підходу та врахування вікових особливостей. Важливим аспектом цієї проблеми є вивчення досвіду та наукових підходів вітчизняних та зарубіжних науковців.

Сучасне суспільство висуває нові вимоги до освіти, яка повинна формувати не тільки знання, а й творчі якості особистості, здатність до саморозвитку, самоосвіти та самоаналізу. Особливо актуальним стає питання розвитку творчої особистості молодшого школяра, оскільки саме в цьому віці формуються основи мислення, сприйняття світу, емоційної сфери та соціальної поведінки.

Творча особистість може бути визначена як сукупність психологічних характеристик, що виявляються у здатності до створення нових ідей, пошуку нетрадиційних рішень, критичного мислення, гнучкості мислення та адаптації до змін. Формування творчої особистості потребує спеціальних умов та методів, що сприяють розвитку когнітивної, емоційної та соціальної сфери дитини.

Молодший шкільний вік характеризується інтенсивним розвитком пізнавальної сфери, формуванням основ мислення, розвитком мови та уяви. Важливими завданнями цього періоду є формування інтересу до навчання, розвиток пізнавальної мотивації, соціалізація та формування комунікативних навичок. У цьому контексті, основним завданням педагога є створення умов для розвитку творчої особистості молодшого школяра.

Для формування творчої особистості молодшого школяра можна використовувати різноманітні методи та техніки, серед яких:

1. Проблемно-орієнтований підхід: створення ситуацій, які потребують творчого рішення, заохочення дітей до пошуку альтернативних варіантів розв'язання проблеми, розвиток критичного мислення.

2. Розвиток творчої уяви: використання різноманітних видів художньої діяльності (малювання, ліплення, рукоділля), проведення рольових ігор, стимулювання розвитку образного мислення.

3. Робота з текстами: аналіз художніх творів, пошук героїв, які проявляють творчість, відтворення сюжетів з власними змінами, розвиток здатності до інтерпретації та рефлексії.

4. Групова робота: організація проектної діяльності, використання методів кооперативного навчання, розвиток навичок співпраці та взаємодопомоги,

формування соціальних навичок.

Педагог має відігравати важливу роль у формуванні творчої особистості молодшого школяра, а саме:

1. Створення позитивного та сприятливого навчального середовища, яке заохочує творчість, самостійність, критичне мислення та пошук нових рішень.

2. Організація різноманітних творчих завдань, які сприяють розвитку творчих здібностей, гнучкості мислення та адаптації до змін.

3. Застосування диференційованого підходу, враховуючи індивідуальні особливості та потреби кожної дитини, а також стимулювання їхнього потенціалу для розвитку творчих здібностей.

4. Формування позитивної самооцінки, впевненості у власних силах, емоційної стабільності та готовності до ризику.

5. Залучення батьків до процесу формування творчої особистості молодшого школяра, підтримка співпраці між школою та сім'єю.

Отже, формування творчої особистості молодшого школяра є актуальною та важливою проблемою сучасної освіти, оскільки творчість є необхідною якістю для успішної адаптації та розвитку в сучасному суспільстві.

Розвиток творчої особистості молодшого школяра передбачає створення спеціальних умов та застосування методів, які сприяють розвитку когнітивної, емоційної та соціальної сфери дитини.

Педагог має відігравати ключову роль у формуванні творчої особистості молодшого школяра, створюючи позитивне навчальне середовище, застосовуючи різноманітні методи та техніки, а також співпрацюючи з батьками.

Успішне формування творчої особистості молодшого школяра сприятиме розвитку пізнавальної мотивації, інтересу до навчання, соціалізації та формуванню комунікативних навичок.

У цілому, формування творчої особистості молодшого школяра є необхідним аспектом сучасної освіти, який вимагає активної участі педагога, батьків та самої дитини. Врахування вікових особливостей молодшого школяра, застосування інноваційних методів навчання та створення сприятливого навчального середовища допоможуть забезпечити розвиток творчих здібностей та підготувати дітей до викликів сучасного суспільства.

Таким чином, проблема формування творчої особистості молодшого школяра вимагає подальшого вивчення та розвитку, що дозволить сформувати нові підходи та стратегії в освітньому процесі, спрямовані на підготовку дітей до життя в сучасному динамічному світі.

СЕКЦІЯ XX. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

PSYCHOLOGICAL IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON THE SCIENCE

Klaudia Lewita

Polish Society of Bioinformatics and Data Science BIODATA, Szczecin, Poland

Adrianna Krzemińska

Polish Society of Bioinformatics and Data Science BIODATA, Szczecin, Poland

Polina Kozlovska

Polish Society of Bioinformatics and Data Science BIODATA, Szczecin, Poland

Tymoteusz Miller

PhD in biological sciences, assistant Professor at institute
of Marine and Environmental Sciences

Polish Society of Bioinformatics and Data Science BIODATA, Szczecin, Poland

Summary. *The rapid advancement of Artificial Intelligence (AI) technologies has permeated numerous facets of contemporary science, fundamentally transforming research methodologies, data interpretation, and predictive modeling. This paper explores the psychological implications of AI on scientists and researchers in terms of cognitive process, research ethics, decision-making, and emotional dynamics.*

Keywords: *Artificial Intelligence (AI), Cognitive Processes, Decision-Making, Research Ethics, Emotional Dynamics*

1. Introduction

Artificial Intelligence (AI) technology, with its profound and pervasive influence, has been a fundamental driver of contemporary scientific progress. Its applications are far-reaching, permeating every sphere of scientific exploration, from life sciences to physical sciences, from astronomy to climate science. Machine Learning (ML), a subset of AI, is reshaping the way we approach complex scientific problems, allowing for the management of vast datasets, expediting complex calculations, and even enabling predictive modelling and simulation of experiments in silico.

Indeed, the narrative of AI has been one of progress, innovation, and forward momentum, capable of significantly accelerating scientific discovery. Complex problems that once took years to solve can now be handled in a matter of days or even hours, thanks to AI-driven data analysis. Large scale genetic sequencing, climate change modeling, advanced materials development, and subatomic particle research are just a few examples of scientific endeavors now propelled by AI technology.

The emergence of this new technological reality has led to an evolving scientific landscape, one that has seen an increasing shift from traditional, hands-on scientific methodologies towards more technologically mediated approaches. The promise of AI is not

merely limited to efficiency and productivity; it also fosters a paradigm shift from hypothesis-driven research to data-driven discovery, bringing an entirely new perspective to the scientific process [1, 2, 3, 4, 5, 6].

Nevertheless, much of the discourse surrounding AI's integration into scientific research has primarily focused on the technical implications, often overlooking the psychological effects these new technologies may have on the individuals at the heart of these breakthroughs - the scientists and researchers themselves. As the fusion of AI with scientific research accelerates, it is increasingly important to understand its psychological implications, as they bear significant potential to affect the course of scientific discovery and the overall health and wellbeing of the scientific community [7, 8, 9].

The change brought about by AI is not only methodological but also cognitive and emotional. It alters the researcher's relationship with their work, potentially affecting their cognitive processes, decision-making capabilities, and emotional well-being. While AI may alleviate the burden of heavy computation and data management, it may also affect the sense of intellectual contribution among scientists, their professional identities, and their perceived autonomy in the research process.

Therefore, understanding the psychological impact of AI on science involves recognizing the complex interplay between human and machine, and the subtle effects it may have on scientists' intellectual engagement, ethical considerations, and emotional dynamics. By doing so, we can ensure that the evolution of science in the era of AI remains a human-centered process, cognizant of the cognitive, ethical, and emotional well-being of its most crucial assets – the scientists themselves [10, 11, 12, 13, 14].

2. AI and Cognitive Process

The role of AI, particularly machine learning, in shaping the cognitive processes involved in scientific research is profound and multifaceted. Machine learning algorithms have the ability to digest and analyze massive datasets, perform complex calculations, and derive insights at a speed and scale previously unfathomable. Such capabilities are invaluable in an era where data generation outpaces the human capacity for data interpretation, especially in scientific fields such as genomics, astronomy, and climate science, which routinely handle vast amounts of data [15, 16].

As AI takes on a more prominent role in scientific research, it is transforming the way researchers think and work. Traditional scientific research often follows a deductive reasoning process, where scientists form hypotheses based on known principles and then conduct experiments to test these hypotheses. The advent of AI, however, is shifting this paradigm toward a more inductive reasoning approach. With AI's ability to derive patterns and insights from vast datasets, researchers can now generate hypotheses based on these data-driven insights, flipping the conventional scientific process on its head.

However, the integration of AI into scientific research also prompts significant changes in the researchers' roles. Scientists are transitioning from a predominantly hands-on problem-solving role to one that involves managing, overseeing, and interpreting results generated by AI. In other words, researchers are moving from active problem solvers to more passive observers and interpreters of AI-generated results. This new dynamic can significantly affect the researcher's sense of intellectual contribution [17, 18].

The sense of intellectual accomplishment often derived from hands-on problem solving and the eureka moments of personal discovery could be diminished when a machine is generating the hypotheses and providing the solutions. This could potentially lead to feelings of displacement and a perceived reduction in autonomy. Scientists may begin to question their role in the research process, potentially leading to a loss of personal identity within their work. The impact on motivation, self-esteem, and job satisfaction cannot be

overlooked, as these are essential elements of a productive and rewarding scientific career.

Moreover, the cognitive load in scientific research is shifting from understanding the problem to understanding the AI. Researchers now need to devote significant cognitive resources to understand, interpret, and validate AI's outputs, adding a new layer of complexity to the research process. This necessitates a fresh set of skills and a new way of thinking, requiring scientists to be conversant not just in their specific field of research but also in the inner workings of machine learning models.

As we embrace AI as a powerful tool in scientific research, we must be cognizant of its psychological implications. The challenge lies in leveraging AI's strengths while preserving the intellectual engagement and fulfillment traditionally associated with scientific discovery. This involves not only technical adaptations but also a shift in our cognitive approach to accommodate this new member of the research team. It's about fostering a symbiotic relationship with AI, where the technology enhances, rather than displaces, the cognitive processes essential to science.

3. AI and Decision-Making

The impact of AI on decision-making in science cannot be overstated. Through its ability to handle large datasets, AI provides predictive analytics and offers potential solutions to complex scientific issues. Its capacity to sift through a plethora of variables and identify nuanced patterns and correlations surpasses human capabilities and introduces a level of sophistication and precision to decision-making that was previously unimaginable.

However, these advantages come with a significant caveat. AI, especially complex machine learning models, often operate as a 'black-box,' where the logic and processes underlying their predictions and recommendations are not easily interpretable or understandable. For scientists, who are accustomed to establishing causality and understanding the underlying mechanisms of their findings, this can be disconcerting. It introduces a level of uncertainty and doubt into the decision-making process that could lead to anxiety, particularly when significant scientific findings or policy recommendations hinge on AI's outputs.

Over-reliance on AI for decision-making might also have far-reaching consequences for the development of critical thinking skills in science. Traditionally, scientific decision-making has required a robust understanding of the subject matter, meticulous evaluation of evidence, and the application of logical reasoning. The integration of AI in this process might lead to a situation where machine-generated solutions are accepted without a thorough understanding of their basis. Over time, this could inhibit the growth of critical thinking skills and the nurturing of scientific intuition, both of which are fundamental to innovative scientific exploration [19, 20, 21, 22].

4. AI and Research Ethics

The rapid advancement and integration of AI into scientific research also raise important ethical considerations. Among these are the potential misuse of AI technologies, biases in algorithms due to skewed data, and infringements on data privacy. Each of these ethical dilemmas has the potential to cause psychological stress among scientists, particularly those deeply committed to maintaining integrity and ethical rigor in their research.

For instance, AI models can unintentionally perpetuate or even exacerbate biases present in the datasets on which they are trained. This potential for bias is a major ethical concern, particularly in scientific research areas such as healthcare or social sciences, where biased outcomes can have far-reaching, detrimental consequences. Scientists need to be hyper-aware of these potential biases and the implications they hold, resulting in an added layer of vigilance and responsibility, which can cause significant psychological stress.

Data privacy is another ethical issue tied to the use of AI. With the integration of AI into science, large volumes of data are often required, some of which can be sensitive or personal. Maintaining the privacy of this data while using it for research is a delicate balancing act, adding to the ethical burden on scientists.

Finally, transparency, explainability, and accountability in AI research are increasingly becoming points of concern. Scientists must ensure that their use of AI in research is not only ethically sound but also transparent and explainable to peers, policy-makers, and sometimes even the public. The pressure to keep AI research within these ethical bounds while navigating the 'black box' nature of AI can be a significant source of stress and concern.

In summary, while AI undoubtedly presents exciting new opportunities for scientific research, its integration also brings forth significant challenges. Among these are shifts in cognitive processes, changes in decision-making dynamics, and novel ethical dilemmas, each of which carries psychological implications that need careful consideration. As we move forward in this new era of AI-driven science, it is crucial to address these issues openly and work towards a framework that supports scientists' cognitive, emotional, and ethical well-being [23, 24, 25, 26, 27, 28].

5. AI and Emotional Dynamics

The integration of AI into the scientific domain is not merely a technical and cognitive shift but also an emotional one. AI's influence has generated a spectrum of emotions within the scientific community, ranging from enthusiasm and optimism to apprehension and fear.

The excitement surrounding AI is palpable. Many scientists view AI as a revolutionary tool that can unlock new dimensions of research, providing insights that were previously beyond reach. This sense of potential and the possibilities for accelerated discovery generate optimism and motivation among researchers eager to push the boundaries of their fields.

However, alongside this optimism lies a set of more complex and often conflicting emotions. Concerns over job security, especially among those whose roles could be automated by AI, can lead to anxiety and uncertainty. The ethical implications of AI, including the potential biases in algorithms and the handling of personal data, also provoke concern and vigilance.

Furthermore, the very notion of creating intelligent machines leads to existential questions that can stir deep emotions. The boundary between human intelligence and artificial intelligence, once clear and distinct, is becoming increasingly blurred. Questions around what it means to be intelligent, conscious, and even human become more pressing and philosophically unsettling. These profound considerations can lead to feelings of unease and even fear as we grapple with the philosophical implications of our own creations [29, 30, 31, 32].

6. Extended Conclusion

Understanding the psychological impact of AI on science is not a peripheral consideration; it is central to fostering a healthy scientific culture in the AI era. The effects of AI on science are multifaceted, influencing cognitive processes, decision-making, research ethics, and emotional dynamics. Each of these aspects intertwines to form a complex psychological landscape that scientists must navigate.

Open dialogue within the scientific community about these implications is essential. Recognizing and discussing the potential stressors related to AI integration can lead to strategies and support systems that mitigate anxiety, preserve job satisfaction, and enhance the quality of scientific research.

As AI continues to advance, it is crucial to maintain a thoughtful, human-centric approach to its integration into scientific research. This requires a delicate balance, leveraging AI's immense potential while respecting the human elements of curiosity,

ingenuity, and ethical commitment that remain at the heart of scientific discovery.

In the midst of this AI-driven scientific revolution, we must remember that science is a uniquely human endeavor. It is not solely a product of raw computational power, nor should it become so. Our journey into the future of science with AI should be a symbiotic one, where machine intelligence enhances human intelligence, rather than overshadowing it.

By weaving AI into the fabric of science in a way that respects and enhances the human elements, we can usher in a new era of discovery that is not only more powerful and efficient but also more thoughtful, ethical, and emotionally resonant. The challenges are significant, but so are the opportunities. Embracing AI in science with a clear understanding of its psychological impact is not just a path to technological advancement; it's a pathway to a more humane and enlightened scientific future [11, 21, 26].

References:

1. Emmert-Streib, F. (2021). From the digital data revolution toward a digital society: Pervasiveness of artificial intelligence. *Machine Learning and Knowledge Extraction*, 3(1), 284-298.
2. Nguyen, G., Dlugolinsky, S., Bobák, M., Tran, V., López García, Á., Heredia, I., Malík P., Hluchý, L. (2019). Machine learning and deep learning frameworks and libraries for large-scale data mining: a survey. *Artificial Intelligence Review*, 52, 77-124.
3. Ford, M. (2021). *Rule of the robots: How artificial intelligence will transform everything*. Hachette UK.
4. Hunter, L. (Ed.). (1993). *Artificial intelligence and molecular biology* (Vol. 445). Menlo Park: Aaai Press.
5. Garrett, K. A., Bebbler, D. P., Etherton, B. A., Gold, K. M., Plex Sulá, A. I., & Selvaraj, M. G. (2022). Climate change effects on pathogen emergence: Artificial intelligence to translate big data for mitigation. *Annual Review of Phytopathology*, 60, 357-378.
6. Bianchini, S., Müller, M., & Pelletier, P. (2022). Artificial intelligence in science: An emerging general method of invention. *Research Policy*, 51(10), 104604.
7. Hasiija, A., & Esper, T. L. (2022). In artificial intelligence (AI) we trust: A qualitative investigation of AI technology acceptance. *Journal of Business Logistics*, 43(3), 388-412.
8. Jarrahi, M. H., Askay, D., Eshraghi, A., & Smith, P. (2023). Artificial intelligence and knowledge management: A partnership between human and AI. *Business Horizons*, 66(1), 87-99.
9. Graham, S., Depp, C., Lee, E. E., Nebeker, C., Tu, X., Kim, H. C., & Jeste, D. V. (2019). Artificial intelligence for mental health and mental illnesses: an overview. *Current psychiatry reports*, 21, 1-18.
10. Benbya, H., Pachidi, S., & Jarvenpaa, S. (2021). Special issue editorial: Artificial intelligence in organizations: Implications for information systems research. *Journal of the Association for Information Systems*, 22(2), 10.
11. McCradden, M., Hui, K., & Buchman, D. Z. (2023). Evidence, ethics and the promise of artificial intelligence in psychiatry. *Journal of Medical Ethics*, 49(8), 573-579.
12. Alkatheiri, M. S. (2022). Artificial intelligence assisted improved human-computer interactions for computer systems. *Computers and Electrical Engineering*, 101, 107950.
13. Mhlanga, D. (2022). Human-centered artificial intelligence: the superlative approach to achieve sustainable development goals in the fourth industrial revolution. *Sustainability*, 14(13), 7804.
14. Ozmen Garibay, O., Winslow, B., Andolina, S., Antona, M., Bodenschatz, A., Coursaris, C., et al. (2023). Six human-centered artificial intelligence grand challenges. *International Journal of Human-Computer Interaction*, 39(3), 391-437.
15. Damiano, L., & Stano, P. (2023). Explorative Synthetic Biology in AI: Criteria of Relevance and a Taxonomy for Synthetic Models of Living and Cognitive Processes. *Artificial Life*, 1-21.
16. Morris, M. R. (2023). Scientists' Perspectives on the Potential for Generative AI in their Fields. arXiv preprint arXiv:2304.01420.

17. Chubb, J., Cowling, P., & Reed, D. (2022). Speeding up to keep up: exploring the use of AI in the research process. *AI & society*, 37(4), 1439-1457.
18. Saxena, P., Saxena, V., Pandey, A., Flato, U., & Shukla, K. (2023). *Multiple Aspects of Artificial Intelligence*. Book Saga Publications.
19. Ali, S., Abuhmed, T., El-Sappagh, S., Muhammad, K., Alonso-Moral, J. M., Confalonieri, R., Guidotti R., Del Ser J., Diaz-Rodriguez N., Herrera, F. (2023). Explainable Artificial Intelligence (XAI): What we know and what is left to attain Trustworthy Artificial Intelligence. *Information Fusion*, 99, 101805.
20. Yang, G., Ye, Q., & Xia, J. (2022). Unbox the black-box for the medical explainable AI via multi-modal and multi-centre data fusion: A mini-review, two showcases and beyond. *Information Fusion*, 77, 29-52.
21. Kamila, M. K., & Jasrotia, S. S. (2023). Ethical issues in the development of artificial intelligence: recognizing the risks. *International Journal of Ethics and Systems*.
22. Bjerring, J. C., & Busch, J. (2021). Artificial intelligence and patient-centered decision-making. *Philosophy & Technology*, 34, 349-371.
23. Dwivedi, Y. K., Kshetri, N., Hughes, L., Slade, E. L., Jeyaraj, A., Kar, A. K., et. al (2023). "So what if ChatGPT wrote it?" Multidisciplinary perspectives on opportunities, challenges and implications of generative conversational AI for research, practice and policy. *International Journal of Information Management*, 71, 102642.
24. Ferrara, E. (2023). Should chatgpt be biased? challenges and risks of bias in large language models. *arXiv preprint arXiv:2304.03738*.
25. Ferrara, E. (2023). Fairness And Bias in Artificial Intelligence: A Brief Survey of Sources, Impacts, And Mitigation Strategies. *arXiv preprint arXiv:2304.07683*.
26. Coeckelbergh, M. (2020). *AI ethics*. Mit Press.
27. Bartoletti, I. (2019). AI in healthcare: Ethical and privacy challenges. In *Artificial Intelligence in Medicine: 17th Conference on Artificial Intelligence in Medicine, AIME 2019, Poznan, Poland, June 26–29, 2019, Proceedings 17* (pp. 7-10). Springer International Publishing.
28. Vollmer, S., Mateen, B. A., Bohner, G., Király, F. J., Ghani, R., Jonsson, P., ... & Hemingway, H. (2020). Machine learning and artificial intelligence research for patient benefit: 20 critical questions on transparency, replicability, ethics, and effectiveness. *bmj*, 368.
29. Hornung, O., & Smolnik, S. (2022). AI invading the workplace: negative emotions towards the organizational use of personal virtual assistants. *Electronic Markets*, 1-16.
30. Upadhyay, A. *Artificial Intelligence and Ethics*. <https://doi.org/10.31995/Book.AB274-M23.Chapter8>.
31. Gamez, D. (2023). AI: Artificial Intelligence as philosophy: Machine consciousness and intelligence.
32. Powers, T. M., & Ganascia, J. G. (2020). The Ethics of the Ethics of AI. *The Oxford handbook of ethics of AI*, 25-51.

ВПЛИВУ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ НА СТИЛЬ ЖИТТЯ ОСОБИСТОСТІ

Бакуменко Олександр Олександрович

здобувач магістерського освітнього ступеня факультету
спеціальної освіти, психології та соціальної роботи
*Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Логвіна Оксана Анатоліївна

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри
загальної та практичної психології
*Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Ціннісна система особистості є складним соціально-психологічним феноменом, що виражає змістовне ставлення людини до соціальної дійсності, самої себе, істотно впливає на різні сторони діяльності особистості. Наразі існують припущення, що ціннісні орієнтації можуть визначати ставлення особистості до навколишнього середовища та особливості взаємодії з ним, визначати спрямованість поведінки особистості та характер її життєвих виборів, та, ймовірно, впливати і на стиль життя. Відкритим залишається питання щодо психологічних особливостей та змісту впливу ціннісних орієнтацій на стиль життя особистості, умов його здійснення, ролі інших чинників у цьому процесі.

Розглядаючи стиль життя, а саме процеси його становлення та функціонування, велика увага має бути приділена не лише ціннісним орієнтаціям, але й іншим соціальним та індивідуально-психологічним чинникам, що визначають його характер та особливості, тобто його індивідуалізованість.

Описуючи психологічні особливості впливу ціннісних орієнтацій на стиль життя особистості правомірно розглядати Я-концепцію особистості як один із найважливіших чинників, що опосередковує цей вплив. По-перше, Я-концепція особистості формується у тісному зв'язку з системою ціннісних орієнтацій та визначає особливості сприйняття особистістю себе, і, відповідно, впливає на особливості організації особистістю її життєдіяльності. По-друге, усвідомлення себе, своїх інтересів, цілей та бажань, позиції в структурі соціальних відносин, у загальному потоці життя та здатність діяти відповідно до власної системи переконань можливе лише за існування певного образу себе, тобто Я-концепції особистості. По-третє, не можна виключати ролі Я-концепції особистості в процесі вибудовування міжособистісних відносин, у формуванні особистістю власного кола спілкування, вибору авторитетних та значущих осіб.

Окрім того, як зазначають Л. Сохань та О. Донченко, існування уявлень щодо власного «Я» є необхідною умовою існування стилю життя особистості, адже стиль є «вираженням свободи свого «Я», реалізація потреби особистості у самопрояві, вибору самого себе». Таким чином, Я-концепція особистості може бути визначена як одна з умов становлення та функціонування стилю життя особистості.

Іншим, не менш важливим чинником є образ значущої особи або значущих осіб. Ситуації людського спілкування з найбільш ранніх сходинок розвитку індивіда відіграють важливу роль у формуванні стилю життя. При цьому, основний вплив на

його формування здійснює внутрішня сторона спілкування, тобто особливості суб'єктивного сприйняття партнерами ситуації спілкування, психологічний ефект спілкування, цінності, що транслуються у спілкуванні. Образ значущої особи – це той образ, на який особистість орієнтується при структуруванні власної поведінки, оцінках важливих для неї подій, при вибудовуванні суб'єктивних ставлень та взаємин.

Вплив ціннісних орієнтацій на стиль життя особистості. За результатами теоретичного та емпіричного аналізу визначено, що система ціннісних орієнтацій особистості є ключовим утворенням особистості, що виражає змістовне ставлення людини до соціальної дійсності, самого себе, справляє істотний вплив на усі сторони життєдіяльності особистості. Низка дослідників припускає, що ціннісні орієнтації можуть визначати особливості поведінки особистості, характер її життєвих виборів, виступати основою для конструювання та реалізації життєвих стратегій і тактик.

За Л. Сохань та О. Донченко, ціннісні орієнтації є первинним компонентом у формуванні стилю життя, які виконують роль балансувальних елементів між потребами особистості та ситуацією їх задоволення. Ціннісні орієнтації регулюють поведінку та діяльність особистості, починаючи з найпростіших ситуацій та закінчуючи найбільш значущими, соціально та особистісно значущими обставинами. Таким чином, ціннісні орієнтації визначаються дослідниками як стилеутворювальні, що свідчить про первинність формування системи ціннісних орієнтацій особистості відносно її стилю життя. Існування системи ціннісних орієнтацій також може бути визначено однією з умов становлення та функціонування стилю життя особистості.

Зв'язок ціннісних орієнтацій та Я-концепції особистості. Ціннісні орієнтації виступають як стандарти, що керують вибором або оцінкою вчинків, людей, подій та самого себе, що визначає про вагому роль ціннісних орієнтацій у становленні та функціонуванні Я-концепції особистості. Водночас, під час засвоєння нових цінностей та ціннісних переконань Я-концепція особистості може зазнавати суттєвих змін у характері вираження своїх форм. Отже, ціннісні орієнтації та Я-концепція існують нерозривно, однак є різними особистісними утвореннями; при зміні системи ціннісних орієнтацій варто враховувати й зміну Я-концепції, і водночас час звертати на зміну ціннісних орієнтацій за умови зміни особливостей Я-концепції особистості; зміну будь-якого з компонентів, чи то ціннісних орієнтацій, чи то Я-концепції особистості, неодмінно призводить до зміни діяльнісно-поведінкового компонента, характеру, особливостей постановки та виконання життєвих задач, формування життєвих практик та їх поведінкових проявів.

Зв'язок ціннісних орієнтацій та образу значущої особи. Образ значущої особи є другим чинником, що опосередковує вплив ціннісних орієнтацій на стиль життя особистості. Ціннісні орієнтації особистості можуть визначати вибір значущої особи, у той час як наявність або відсутність, певні особистісні характеристики значущої особи та вплив, який вона здійснює на особистість, можуть призводити до зміни в системі її ціннісних орієнтацій.

Зв'язок Я-концепції та образу значущої особи. Відзначено існування взаємозв'язку між Я-концепцією особистості та образом значущої особи, а саме те, що особистість у процесі взаємодії зі значущою особою може змінювати уявлення про себе. Своєю чергою, зміна уявлень про себе може приводити до вибору нового кола спілкування та значущих осіб.

Я-концепція як динамічна система переконань особистості щодо себе підлягає впливу оточення, з яким взаємодіє особистість, що неодмінно приводить до набуття нового соціального досвіду, результатом чого є зміна форм Я-концепції, усвідомлення

своїх можливостей, здібностей, характеристик на основі порівняння з оточенням, значущою особою або членами референтної групи. Усе це приводить до зміни еталонів оцінного ставлення до себе та оточення, та, відповідно, до реструктуризації Я-концепції особистості, що може приводити до перегляду кола спілкування та соціальної взаємодії. Таким чином, Я-концепція особистості формується, функціонує та зазнає змін у процесі взаємодії особистості з оточенням. З іншого боку, Я-концепція може розглядатися як один з чинників, що визначає особливості вибору значущої особи, структурування особистістю власного кола спілкування, до якого вона належить або прагне належати.

Я-концепція як чинник, що опосередковує вплив ціннісних орієнтацій на стиль життя особистості. Я-концепція особистості є одним з чинників, що опосередковує вплив ціннісних орієнтацій на стиль життя особистості. Ціннісні орієнтації особистості є нерозривно пов'язаними із Я-концепцією та визначають особливості сприйняття особистістю себе, навколишнього світу, визначають вибір кола спілкування та зразків до наслідування, визначають характер спрямованості особистості. Відповідно, Я-концепція, будучи центральним утворенням особистості, виконує адаптивну та детермінуючу роль активності суб'єкта відносно себе та оточення.

Образ значущої особи як чинник, що опосередковує вплив ціннісних орієнтацій на стиль життя особистості. Роль образу значущої особи як чинника, що опосередковує вплив ціннісних орієнтацій на стиль життя особистості, складно недооцінити, адже стиль життя формується саме в ситуації соціальної взаємодії. Носій стилю життя перебуває під постійним впливом представників малих та великих соціальних груп, що є носіями як певного способу життя, групового, так і індивідуального стилю життя. Соціальне оточення пропонує особистості широке коло життєвих практик, які вона може або індивідуалізувати, або на основі їх конструювати власні життєві практики.

Отже, вплив ціннісних орієнтацій на стиль життя людини відбувається за опосередкуванням Я-концепції та образу значущої особи, що у своїй сукупності визначає характер здійснення поведінкових виборів на їхній основі, сприяє прояву певних стратегій взаємодії з оточенням, визначенню та реалізації життєвих практик, специфічним поведінковим виявом чого є стиль життя. Окрім того, взаємопов'язаність ціннісних орієнтацій, Я-концепції особистості та ролі значущої особи може пояснювати динамічність у структуруванні особистістю життєдіяльності, визначенні загальних взаємин з оточенням, у визначенні життєвих цілей та завдань, а також способів їх досягнення.

Список використаних джерел:

1. Місенг Д.В. Емпіричне дослідження зв'язків ціннісних орієнтацій та стилю життя особистості. Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том. XI. Київ, 2019. Вип. 10 (19). С. 288–307.
2. Пагош М.А. Цінності в системі буття людини. Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Львів, 2022. С. 482–491.

ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕННЯ СІМ'Ї В СТРУКТУРІ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ (НА ПРИКЛАДІ ЖІНОК)

Василевич Анастасія Миколаївна

здобувачка магістерського освітнього ступеня факультету
спеціальної освіти, психології та соціальної роботи
*Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Логвіна Оксана Анатоліївна

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри
загальної та практичної психології
*Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Цінності виступають як інтегральні складові суспільства і виражаються через особистісне та соціальне визначення матеріальних предметів навколишнього світу та внутрішніх потреб особистості, що мають позитивну чи негативну значущість для особистості та суспільства загалом. Разом з тим, диспозиції особистості виражаються через ієрархічну систему, що складається з тих самих цінностей, властивих всім людям, але які набувають різний рівень значення суто індивідуально [1].

Сім'я постає як одна з цінностей особистості. Дослідивши психологічні аспекти ставлення молоді до таких соціальних інститутів як сім'я та шлюб, нас зацікавило те, що вони неминуче трансформуються як у своєму змісті, моделях тощо, так і у сприйманні активними суб'єктами життєдіяльності. Зміни відбуваються і у відношенні сучасної молоді до сім'ї, і у мотивах, які є вирішальними у її створенні, і у особливостях наділення сімейних ролей. Зокрема, нівелюється таке вирішальне значення цих соціальних інститутів та змінюються особливості взаємодії двох людей у подружжі. «Навішування ярликів» у контексті того, що «хто і що повинен робити» переростає в «краще розподілити відповідальність між нами двома» [2].

Ціннісні орієнтації кожної людини визначають динаміку та напрямки життя – вони є тим орієнтиром поведінки, якого притримується особистість. Через вирішення певних протиріч (ті, що виникають усередині однієї особистісної цінності; протиріччя між двома особистісними цінностями всередині ціннісної орієнтації однієї спрямованості; протиріччя двох цінностей діаметрально протилежної спрямованості) людина приходить до того, що набуває якісних змін у своєму житті – формування та розвиток нових форм поведінки, оволодіння та відпрацювання нових навичок, зміна способу життя тощо [3].

Але, в міжособистісних відносинах виникають неузгодження при зіткненні у взаємодії з індивідуальними системами цінностей. Наприклад, її цінності розкриваються через активний спосіб життя, життєрадісність, творчість та пошук краси; його ж цінності – через сім'ю, постійний самоконтроль та високе матеріальне забезпечення життя. Про таких людей кажуть, що вони «не підходять один одному», бо є дуже різними. І в цьому є доля правди. У контексті «пари» досить важливо проговорювати власні цінності та потреби, аби в майбутньому уникнути небажаних наслідків [1].

Сьогодні, маємо змогу побачити тенденцію – люди настільки стали унікальними

у своєму баченні світу, але настільки схожі у виборі сім'ї. Жінки по всьому світу відстоюють право займатися наукою, професіями, які є суто «чоловічими», бути такими ж незалежними, як і чоловіки. Тим самим, відштовхуючи себе від вступу до шлюбів, створення сім'ї, адже не завжди ми можемо жити в гармонійному поєднанні «кар'єра-родина». Зокрема, така боротьба за власний саморозвиток призвела до того, що жінці зараз не потрібно якомога швидше завести дітей. Сучасна дівчина має змогу «створити» спочатку себе, вкласти в себе, розвинути свій потенціал і не завжди він повинен реалізуватися стереотипним шляхом [2]. Тому, особливо цікаво та, на нашу думку, важливо експериментально простежити ставлення сучасних дівчат та жінок до сім'ї.

Для дослідження було обрано дві вибірки респондентів: з них 30 жінок віком 20-25 років та 30 – віком 25-30 років. Емпіричне дослідження проводилось в місті Хмельницький, Хмельницької області.

Для дослідження ми обрали наступні методики: «Ціннісні орієнтації» М. Рокича; «Сім'я чи кар'єра?» І.Г. Леонова; Анкета «Мотиви одруження» за С.І. Голод та методика «Розподіл ролей у сім'ї» за Ю.Є. Альшиною, Л.Я. Гозман, Е.М. Дубовською.

На основі результатів емпіричної частини дослідження нами було встановлено, що сім'я як цінність не набрала найбільшої кількості виборів серед обох груп досліджуваних жінок. Хоча, порівнюючи результати вибірки респонденток 25-30 р. та 20-25 р., слід наголосити на тому, що сім'я постає більшою цінністю для жінок з групи 25-30 р. (12,5% виборів сім'ї у п'яти з шести рангів проти 10% виборів у трьох з шести). Чого не можна сказати про частоту вибору сім'ї на останніх місцях цінностей, які сприймалися респондентами як індиферентні: 20% виборів групи 20-25 р. та 10% – 25-30 р. припали саме на цей соціальний інститут. Тому, особливо важливо було зрозуміти, якими ж мотивами керується сучасна молодь при створенні шлюбу та сім'ї та як бачить розподіл сімейних ролей.

Головними мотивами вступу до шлюбу для обох груп досліджуваних виступають любов, матеріальна забезпеченість майбутнього чоловіка, спільність інтересів, а в групі жінок 25-30р. ще ймовірність скоро народження дитини.

В ході емпіричного дослідження з'ясовано, що жінки 20-25 р. надають більше переваги в тому, щоб розподіл сімейних ролей відбувався однаково та рівноцінно, окрім матеріального забезпечення (60% – чоловікові; 40% – обидва партнери) та виховання дітей (50% – дружина; 30% – обидва), а жінки 25-30 р. більш диференційовано наділяли «чоловіка» або «дружину» конкретними ролями: виховання дітей (70% – дружина), матеріальне забезпечення (90% – за чоловіком), «господиня» (100% – дружина), сексуальний партнер (80% – чоловік); і лише в організації сімейної субкультури отримали вибір того, що цю роль реалізують «обидва» у 70%.

Отже, констатуємо, що сім'я не посідає перші місця серед ціннісних орієнтацій сучасної молоді, як от, наприклад, любов та здоров'я, хоча слід зауважити, що любов як цінність виступає головним мотивом для створення сім'ї.

Список використаних джерел:

1. Дьоміна Г.А. Психологічні особливості готовності до шлюбу сучасної молоді. Теоретичні і прикладні проблеми психології. 2019. № 1. С. 95–105.
2. Карпова Д.Є. Психологічний зміст та функції уявлень студентської молоді про сімейні ролі шлюбних партнерів. Науковий вісник Херсонського державного університету: Серія Психологічні науки, 2017, Вип. 2. Том. 2. С. 8–14.
3. Попович І.С. Соціально-психологічні очікування в людських взаєминах: монографія. Херсон: ВАТ «ХМД», 2009. 240 с.

КРЕАТИВНИЙ ПІДХІД У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА КОМПЕТЕНТНОСТІ СТВОРЕННЯ КОМАНДНО-ЦІЛЬОВОЇ МОТИВАЦІЇ ДЛЯ НОВИХ ЧЛЕНІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ГРУПИ

Пащенко Валентина Василівна

ORCID ID: 0000-0002-5524-8471

аспірантка кафедри інноваційних технологій

з педагогіки, психології та соціальної роботи

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро, Україна

У сучасних умовах зміни освітньої траєкторії, нового підходу до конструювання освітніх стандартів, переосмислення змістовно-цільової спрямованості освіти в руслі компетентнісної парадигми виникає суспільний запит на професійно компетентного, креативного, ініціативного психолога, здатного до проектування інноваційних ідей, підбору ефективних професійних інструментів, пошуку нових способів та підходів до реалізації вже існуючих методів роботи, готового трансформувати нові ідеї та спостереження у конкретні дії та створювати нові тренди в сфері психології.

Упровадження та реалізація компетентнісного підходу в навчанні є одним із напрямів модернізації освіти. Концепція модернізації освіти орієнтується на формування професійної компетентності психолога, визначає необхідність вищої школи на реалізацію випереджальної професійної освіти, в основі якої лежить принцип розвитку студентів-психологів у процесі формування професійної компетентності [1, с. 107-108].

Освітній процес у ЗВО зазнає суттєвих трансформацій: поновлюються концептуальні засади освітньої діяльності, теоретико-методологічні підходи до оцінки навчальних успіхів здобувачів, упроваджуються нові освітні стандарти, що передбачають перегляд традиційних методів, засобів та технологій навчання, істотно змінилася освітня парадигма: нині недостатньо просто «знати», «вміти» та «володіти», найбільш актуальними для сучасних професіоналів є готовність критично мислити, аналізувати, демонструвати сформовані загальнокультурні, загальнопрофесійні та професійні компетенції, а також виражену професійну спрямованість.

Важливим періодом у формуванні креативності та когнітивних компетенцій є навчання в ЗВО. Саме в цей час відбувається процес інтеграції творчого мислення у навчальне та професійне середовище.

В сучасних умовах підвищилися вимоги до таких якостей особистості, як акумулювання нового досвіду, уміння знаходити рішення у нестандартних ситуаціях, творче ставлення до дійсності. У зв'язку з цим перед освітою постають нові та особливо важливі завдання, одним із яких є навчання, що сприяє повноцінному розвитку особистості, її творчих устремлінь, адаптації до різного оточення, що динамічно змінюється. Для досягнення зазначеної мети необхідно, щоб майбутній психолог володів усіма вищеназваними характеристиками творчої особистості. У зв'язку з цим постає питання про формування творчих здібностей, креативної компетентності психолога.

Актуальними зазначені положення постають у контексті формування у майбутнього психолога компетентності створення командно-цільової мотивації для

нових членів професійної групи, тому одним із фундаментальних підходів убачаємо креативний, оскільки діяльність в команді передбачає наявність гнучкості мислення, вміння швидко орієнтуватися в ситуації та реагувати на різноманітні процеси в групі.

Наявність креативного мислення визначає не лише професійні компетенції фахівців у галузі психології, але й сприяє вирішенню такої проблеми, як подолання бар'єрів професійного розвитку, будучи при цьому одним із визначальних факторів успішної професійної діяльності.

Цікавою в межах нашого дослідження видається нам думка Н. Gardner [2], що креативність є дуже складною системою, яка складається з нейронних, когнітивних, соціальних, емоційних і культурних характеристик поведінки, а креативна особистість виявляє незвичайні комбінації інтелекту та особистісних якостей. З огляду на ці міркування майбутній психолог у процесі створення командно-цільової мотивації для нових членів професійної групи створення командно-цільової мотивації для нових членів професійної групи має володіти критичним мисленням, створювати інноваційні продукти, генерувати ефективні стратегії поведінки, продуктивно взаємодіяти з групою.

Аналіз наукової літератури дозволив констатувати, що дослідники розглядають креативність, загалом, як процес створення креативних продуктів та інноваційної обробки інформації, наявність дивергентного мислення, вирішення проблем новими способами, гнучкість, здатність до творчості тощо, вона відіграє основну роль в інноваційних перетвореннях особистості та у багатьох важливих сферах життєдіяльності. Деякі дослідники також вважають креативність обдарованістю чи талантом і стверджують, що дана якість є інтеграцією вроджених, мотиваційних, афективних, інтелектуальних, естетичних, комунікативних, поведінкових та інших параметрів.

Креативність психолога є внутрішнім ресурсом, що визначає її готовність до змін, схильність до знаходження нестандартних рішень, вміння оригінально підходити до виконання різних завдань та успішно самореалізовуватися в суспільстві й в професійному середовищі зокрема.

У контексті формування у майбутнього психолога компетентності створення командно-цільової мотивації для нових членів професійної групи креативність визначаємо як вміння знаходити нестандартні, інноваційні рішення, що застосовуються на практиці, вміння працювати в команді й швидко реагувати на процеси, які виникають в групі. Її можна розглядати з погляду когнітивних процесів, соціально-культурної обумовленості, набору компетенцій, необхідних для забезпечення ефективності процесу професійної діяльності.

Креативність у структурі професійної компетентності майбутнього психолога відбиває творчі досягнення фахівця на різних етапах професійної діяльності та розуміється як здатність до створення нових професійних продуктів і високих результатів діяльності за рахунок реалізації креативних здібностей, генерування принципово нового зі звичного, вирішення проблем за допомогою оригінальних методів, здатність абстрагуватися від стереотипів, неординарне та гнучке мислення, схильність до незвичного аналізу та синтезу, генерація маси ідей, що сприяють незвичайним способом вирішувати проблеми, здатність до інтуїтивного вибору єдиного правильного рішення.

Характеристиками креативного продукту професійної діяльності психолога в контексті формування компетентності створення командно-цільової мотивації для нових членів професійної групи є незвичність, новизна, імпровізація, швидкість прийнятих рішень, а також загалом продуктивність професійної діяльності, що

виражається в оптимальній організації діяльності в команді з урахуванням мінімізації енерговитрат.

Отже, важливим завданням перед системою освіти постає формування гнучкого, креативного, динамічного професіонала, що вміє видобувати та інтерпретувати необхідну інформацію та успішно застосовувати її в процесі здійснення професійної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Григоренко Т. (2020). Сучасні підходи до формування професійної компетентності психолога (спеціального, клінічного). Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. № 8 (102). DOI 10.24139/2312-5993/2020.08/107-118.
2. Gardner H. (1988.). Creative lives and creative works: a synthetic scientific approach // R. Sternberg, T. Tardif (eds.). The nature of creativity. Cambridge: Cambr. Press, P. 298-324.

МОТИВАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Оксютович Марина Олександрівна

кандидат філософських наук, доцент кафедри
психології та соціального забезпечення

Державний університет «Житомирська політехніка», Україна

Слюсар Вадим Миколайович

доктор філософських наук, доцент, завідувач кафедри
філософсько-історичних студій та масових комунікацій

Державний університет «Житомирська політехніка», Україна

Універсальний вимір військового конфлікту як найбільш складного соціального феномену дозволяє зануритися в унікальну психологічну реальність, де мотивація діяльності людини стає справжнім рубіконом для розуміння сутності та глибини її психічних процесів. Сьогодні, у цьому контексті, вчені нашої країни вивчають на пізнавальні горизонти, де психологія стає важливим ключем для розкриття сутності мотиваційних механізмів, що формуються під час військового конфлікту. У сучасному світі війна стає екстремальним соціальним контекстом, де мотивація грає надзвичайно важливу роль. Це надзвичайно важливе явище, яке потребує ретельного дослідження для розуміння різних аспектів мотивації під час війни. Отже, дана робота має на меті проаналізувати та систематизувати ключові мотиваційні фактори, що визначають діяльність людини в цьому складному контексті. Вивчення внутрішніх мотивів в умовах війни надзвичайно актуалізує питання про природну потребу людини в виживанні.

Серед внутрішніх мотивів варто визначити інстинкт виживання, який стає основним джерелом енергії для боротьби під час війни. Взаємодія страху, агресії та потреби в захисті стає важливим детермінантом мотивації. Під впливом психологічного стресу, що супроводжує військові конфлікти, мотиваційні реакції можуть змінюватися, та це показує, наскільки важливо розуміти та контролювати емоційний стан бойового персоналу. Варто звернути увагу на вагомість зовнішніх мотивів, серед яких патріотизм та національна гідність стоять на передовому фронті. Патріотичні почуття активуються у ситуаціях загрози національній безпеці та незалежності.

Подібно до цього, національна гідність стає суттєвим мотивом, оскільки формує образ ворога та підтримує бажання боротьби за свої інтереси. Крім того, взаємодія з групою та підтримка спільноти грають важливу роль у формуванні мотивації, забезпечуючи почуття важливості та підтримки. Враховуючи ідеологічні та релігійні мотиви, настає здатність поглибити психологічне розуміння мотиваційного портрету в умовах війни. Ідеології визначають курс дії та сприяють визначенню цілей.

Зрозуміння психологічних аспектів допомагає ефективніше підтримувати військовослужбовців та цивільне населення в умовах стресу та невизначеності, а також сприяє процесам реабілітації після війни. Остаточо, цей аналіз глибокої внутрішньої сутності мотивації в умовах війни проливає світло на складні психологічні фактори, що зумовлюють дії людини в цьому винятковому контексті. У підсумку, наші дослідження мають великий потенціал з вдосконалення стратегій

підтримки та управління під час військових конфліктів, спрямовуючи наше розуміння на нові горизонти психологічної науки.

Список використаних джерел:

1. Greaves, M., Nabhani, M., & Bahous, R. (2021). Tales of resilience and adaptation: A case study exploring the lived experiences and perceptions of Syrian refugee teachers in Lebanon. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 34(5), 429-446.
2. Paryente, B. (2021). Parenting experiences under ongoing life-threatening conditions of missile attacks. *Journal of Child and Family Studies*, 30(7), 1685-1696.
3. Когут, І. В. (2022). Аналіз факторів мотивації, які впливають на команди в інноваційних проектах під час кризи та війни. *Економіка та суспільство*, Випуск №40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-16>.

СПЕЦИФІКА ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ БАТЬКІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВАДАМИ РОЗВИТКУ

Шевчук Вікторія Валентинівна

ORCID ID: 0000-0001-7101-7617

канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки

Національний університет «Полтавська політехніка

імені Юрія Кондратюка», Україна

Іщенко Володимир Іванович

ORCID ID: 0000-0003-3513-2110

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки

Національний університет «Полтавська політехніка

імені Юрія Кондратюка», Україна

У світі близко 450 мільйонів людей мають порушеннями психічного та фізичного розвитку. Це становить 1/10 частину населення нашої планети. Всього у світі близько 200 мільйонів дітей з проблемами у розвитку, з них 3% народжуються з вадами інтелекту та 10% з іншими психічними та фізичними вадами. Статистика свідчить, що психічний розвиток дошкільників викликає занепокоєння вже з народження: кількість здорових новонароджених упродовж останніх років зменшилася з 48% до 36%; фізіологічна зрілість знизилась у 80% немовлят; перинатальне ураження центральної нервової системи відзначається у 70% новонароджених. Існують дані щодо збільшення кількості дошкільників з обмеженими можливостями здоров'я, погіршення регуляторних механізмів у 67% дітей дошкільного віку, близько 50% дошкільників мають донозологічні відхилення, а 30% часто хворіють [2, с. 12], у дітей 4-7 років збільшилася кількість невротичних реакцій, які за сприятливого перебігу зникають через 1-2 роки, за несприятливого – з'являються невротичні симптоми та патологічне формування особистості.

Вивчаючи специфіку психологічного супроводу, такі науковці, як О. Василькова, С. Васьківська, Л. Гречко, М. Гринчук, Е. Гуцало, М. Мушкевич, І. Родигіна, М. Савчин та інші виокремлюють такі сфери його застосування, як психологічна допомога особистості; задоволення емоційних запитів, пов'язаних із набуттям особистісної ідентичності в процесі самовизначення; сприяння у виробленні стійких ціннісних і моральних норм; допомога в розв'язанні таких екзистенційних проблем, як адаптації, індивідуалізації, інтеграції тощо. Психологічний супровід є центральною ланкою психологічної допомоги, що розв'язує проблеми пов'язані із наслідками травматичних подій, а його важливий аспект полягає у життєвому самовизначенні, у підготовці до здійснення вибору в кризових ситуаціях, саморозкритті та усуненні суб'єктивних перешкод до розвитку, у зміцненні психологічного здоров'я, а також у наданні допомоги в конкретній психотравмуючій ситуації [3, с. 91].

Н. Волянчук, А. Колосов, Г. Ложкін, С. Максименко, В. Панок визначали психологічний супровід як вид психологічної допомоги, що сприяє саморозвитку особистості та дає змогу активізувати її власні можливості; Б. Андрейко, О. Галян, Л. Гречко, З. Борисенко, М. Мушкевич, Т. Скрипник, Г. Соколова, О. Тохтамиш – як вид психологічної підтримки з метою забезпечення особистісного розвитку дітей з особливими освітніми потребами та їх батьків. Психологічний супровід на думку В. Горяніної та В. Мухіної, передбачає підтримку реакцій, процесів, станів особистості,

які повинні природно розвиватися, але під тиском певних обставин гальмуються. О. Альшаніна трактує психологічний супровід як цілісний та безперервний процес вивчення та аналізу, формування, розвитку та корекції всіх суб'єктів соціальної взаємодії, які потрапляють у поле діяльності психологічної служби чи конкретного психолога. На думку вченої, результатом психологічний супровід особистості під час адаптації до життя стає адаптивність, тобто здатність самостійно досягати рівноваги у взаєминах із собою і навколишнім світом у різноманітних життєвих ситуаціях. Успішно організований психологічний супровід уможливорює перспективи особистісного зростання, входження у «зону розвитку».

Аналіз змісту поняття «психологічний супровід батьків» дозволяє зробити висновок про те, що воно враховує тісний зв'язок розвитку дітей не лише з певними методами виховання та формування їхньої поведінки, а й з благополуччям, внутрішньою атмосферою та способом життя сім'ї. У поняття «психологічний супровід батьків» входять питання впливу сім'ї на формування та розвиток особистості дитини, ставлення сім'ї до суспільства та культури. У такому вигляді він становить частину соціальної політики сучасного суспільства. Таким чином, психологічний супровід батьків являє собою насамперед акумуляцію знань та навичок виконання батьківських функцій та виховання дітей. Психологічний супровід доцільно розглядати окремо від сімейної психотерапії та консультацій з питань сім'ї та шлюбу, які є специфічними формами роботи, орієнтованими на особистість та взаємодію між людьми. Актуальним є підхід до психологічного супроводу батьківства Р. Овчарової, яка стверджує, що рекомендацій та консультацій потребують не лише батьки дітей з вадами розвитку, але й інші родини внаслідок їх внутрішніх потреб і зростаючих вимог суспільства до сім'ї як соціального інституту [1, с. 59].

У різних програмах психологічного супроводу батьків ставляться різні завдання. В одних увага зосереджена на керуванні поведінкою дитини, в інших – на її інтелектуальному розвитку, у третіх – на розвитку соціальної компетентності особистості. Спільним для цих програм є прагнення розширити самостійність батьків під час вирішення різних завдань, у взаєминах з різними людьми, під час виборів форм поведінки у різних ситуаціях. Завдання психологічного супроводу батьків можна класифікувати виходячи із особливостей кожного з періодів розвитку дитини та кола тих проблем, які вона повинна вирішувати на кожному етапі самостійно.

Необхідність психологічного супроводу батьків ґрунтується, по-перше, на потребі батьків у підтримці, по-друге, на потребі самої дитини в компетентних батьках, по-третє, на існуванні безперечного зв'язку між якістю домашнього виховання та соціальними проблемами суспільства. Отже, необхідність психологічного супроводу батьків можна обґрунтувати посиланням на благополуччя дитини та сім'ї в цілому або наголошуючи на суспільній значущості даної проблеми. Психологічний супровід батьків за умови дотримання прав сім'ї на самовизначення та принципу добровільності є здоровою соціальною функцією.

Існують різні моделі допомоги сім'ї, які може використовувати психолог у роботі із нею.

1. *Педагогічна модель* базується на гіпотезі нестачі педагогічної компетентності батьків. Суб'єктом скарги зазвичай є дитина. Консультант разом із батьками аналізує ситуацію, планує програму заходів. Хоча причиною неблагополуччя можуть бути батьки, ця можливість відкрито не розглядається. Психолог орієнтується не так на індивідуальні здібності батьків, скільки на універсальні з погляду педагогіки та психології методи виховання. Ця модель, маючи профілактичний характер, виходить із припущення про дефіцит у батьків виховної компетентності відносно дітей.

2. *Соціальна модель* використовується у тих випадках, коли сімейні труднощі є результатом несприятливих зовнішніх обставин.

3. *Психологічна (психотерапевтична) модель* використовується тоді, коли причини труднощів дитини лежать у сфері спілкування, особистісних особливостях членів сім'ї. Вона передбачає аналіз сімейної ситуації, психодіагностику особистості, діагностику сім'ї. Практична допомога полягає у подоланні бар'єрів спілкування та виявленні причин його порушень.

4. *Медична модель* передбачає, що у основі сімейних труднощів лежать хвороби. Завдання психотерапії – діагноз, лікування хворих та адаптація здорових членів сім'ї до хворих.

Психолог може використовувати різні моделі допомоги сім'ї залежно від характеру причин, що викликають проблему дитячо-батьківських та шлюбно-сімейних стосунків. Формування та функціонування батьківства потребує психологічного супроводу, зміст якого має свою специфіку. Зіставляючи моделі підтримки та супроводу у роботі із сім'єю, слід зазначити наступне: по-перше, їх протиставлення в реальній діяльності практичного психолога призводить до гіпертрофування то каузального, то симптоматичного підходу в роботі з сім'єю; по-друге, по суті, вони є двома сторонами однієї і тієї ж медалі, а тому їх потрібно розглядати як закономірно взаємопов'язані моделі психологічної служби, тому що їх пріоритети визначаються єдиними законами розвитку психіки людини; по-третє, подібність полягає в тому, що передбачуванним кінцевим результатом роботи в межах обох моделей є повноцінний психічний розвиток і успішність світньо-виховного процесу в установі та в сім'ї; основними суб'єктами взаємодії обох моделей є діти, педагоги, батьки, адміністрація; по-четверте, їх важлива відмінність концентрується у сфері шляхів, пріоритетів, домінування, пропорції тих самих складових професійної діяльності психолога. І та, і інша модель націлені на успішність та повноцінність розвитку та педагогічного процесу. Але одна за рахунок допомоги, за рахунок роботи з неблагополуччям, а інша – за рахунок створення умов, що запобігають неблагополуччю.

Висновки. Слід підкреслити, що модель супроводу, її методологія є етапом перспективного розвитку психологічної служби освіти. Модель підтримки – це актуальне вирішення злободенних проблем сьогоденного стану системи освіти.

Список використаних джерел:

1. Андрейко Б.В. (2016). Психологічна допомога батькам дітей з порушеннями розвитку. Психологія і особистість. Вип. 2 (2), 58–64.
2. Карімова Р.Б. (2002). Особливості порушень психічного розвитку дошкільників із церебрально-органічною патологією та основи їх комплексної корекції : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.08. Київ, 40.
3. Мушкевич М.І. (2013). Психологічний супровід сім'ї з проблемними дітьми. Психологія: реальність і перспективи. Вип. 1, 91–94.

СЕКЦІЯ XXI. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

COMPARATIVE ASSESSMENT OF LIMB AMPUTATIONS IN UKRAINE, GERMANY, CANADA AND JAPAN USING MEDICAL STATISTICS METHODS

Kukhareenko Olga Yevgenivna

Faculty of Medicine

PHEI "Kyiv Medical University", Ukraine

Introduction. Amputation of a limb is still a forced measure to save the life of a patient with a chronic pathology. At the same time, it significantly reduces the quality of life and limits ability to work. Today, diagnostic studies, such as measuring the level of blood flow and subsequent surgical revascularization, allow amputation to be avoided. It can be performed in 70-90% cases for patients with a critical level of limb ischemia [1-4]. However, even in such developed countries as Germany, the availability of these medical services and the number of amputations differs from one Federal State to another [1].

Failed medical interventions to avoid amputation are often described as late and insufficient. The situation is complicated by the fact that there is no single algorithm for assessing the state of blood flow in the vessels of the limbs. And chronic limb ischemia is asymptomatic, so it is often difficult to diagnose [2, 3].

Concomitant factors (such as Covid-19), which worsen the condition of patients, for example, with diabetes, and lead to an increase in the number of amputations, play an important role. However, this statement is valid only for those countries that did not introduce additional means of optimizing the work of medical measures and patient supervision during the Covid-19 pandemic (4-6).

For example, in Ukraine, the pandemic placed a significant influence on patients with diabetes by an increase in the development of angiopathy [6]. While in Canada for 2020-2022, there were no significant changes in the statistics of limb amputations due to diabetes [4].

In addition to vascular patency problems (due to diabetes or atherosclerosis), limb loss can occur due to injuries, osteomyelitis, and malignant neoplasms. In the case of these pathologies, the situation in developed countries (Germany, Canada or Japan) is better due to widespread early diagnosis, in contrast to Ukraine [7-12, 14-16].

Among the countries presented in this article, Japan had the highest percentage of amputations because of limbs traumatic injuries. However, due to the beginning of the war 2014...2023 in Ukraine, it is natural that the statistics of removal of damaged limbs is significantly ahead of Japan and many other countries. In the territories where hostilities are taking place, the supply of necessary medicines (even mentioned above, insulin for diabetics) is deteriorating, the number of functioning hospitals is decreasing, which will be analyzed in the future. However, such statistical data are currently unavailable [5, 6].

The level of limb removal is also important. It is known [2-3, 7-9, 10, 11] that high amputations significantly worsen both the patient's life activity and his psychological state. Therefore, if it is impossible to save the limb, choosing the level of its removal is important.

Preference should be given to low amputations in which as much of the patient's leg or arm is preserved as possible. The development and implementation of interdisciplinary solutions in the future should contribute to reducing the number of high amputations to a minimum.

Methods. Generally accepted in medical statistics [18, 19, 21]: determination of the ratio indicator, correlation-regression (Spearman's) method, analysis of risk factors.

Results and Discussion. The data of patients aged 50 years were used as the starting point. For the period 2011-2019. Due to the different sample of studies conducted in different countries, all the data used were reduced to percentage values for the purpose of their matching and comparison (Table 1) [7-17].

According to the ratio of the upper and lower extremities that can be removed, the lower ones traditionally prevail. As we can see from Table 1 A, this ratio is significantly different in Ukraine and in other represented countries.

Table 1.

Cumulative statistical data on limb amputations by country

A. Ratio of upper and lower limb amputations, (%)							
Ukraine*		Germany		Canada**		Japan	
Upper extremity	Lower extremity	Upper extremity	Lower extremity	Upper extremity	Lower extremity	Upper extremity	Lower extremity
32.0	68.0	11.4	88.6	15.0	85.0	18.2	81.8
*control; **statistics for the state of Saskatchewan.							
B. Causes of lower limb amputations, (%)							
Country	Diabetes Mellitus	Osteomyelitis	Injuries	Arterial patency disorders		Tumors	
Ukraine*	22.0	15.0	10.0	31.0		22.0	
Germany	31.3	11.0	10.0	35.7		12.0	
Canada	54.0	10.4	8.7	16.3		10.5	
Japan	24.6	6.0	21.5	41.6		6.3	
C. The level of lower limb amputations, (%)							
Country	Level of amputation						
	Femur			Knee		Foot	
Ukraine*	42.6			41.1		16.3	
Germany	20.4			11.5		68.1	
Canada	24.7			31.9		43.4	
Japan	39.1			43.5		17.4	

To confirm this the ratio indicator was calculated [18]. With the help of this indicator, the semi-ratio between unrelated phenomena is analyzed according to formula:

$$IR = \frac{\text{absolute number 1st phenomenon}}{\text{absolute number 2st phenomenon}} \times \text{condition (1,10,100,1000 etc.)},$$

where:

IR – is an Indicator of the ratio.

According to the IR data we received, the IR of upper and lower limb amputations in different countries varies from 47% (in Ukraine) to 22%, 17% and 13% in Japan, Canada and Germany.

The IR of the total number of upper limb amputations and the reason due to the tumor are the most frequent. In particular, in Germany (a value close to 99%), in Canada and Ukraine – 70.0% and 68.7%. In Japan, the percentage is lower (34.6%) because there are other reasons, for example, injuries. However, arm neoplasms occur rarely in comparison to all other risk of limb loss.

For example, the ratio (IR) of amputation of the lower limb due to neoplasm is much lower (in Ukraine it is 32.3%, in Germany and Canada 13.5%, 12.3% and only 7.7% in Japan), but it is significantly higher due to diabetes mellitus complications, such as angiopathy (63.5% in Canada, 35.3% in Germany, 32.4% in Ukraine and 30.0% in Japan).

Important to note [10, 14, 15, 17], that a high amputation is more common for arterial obstruction, and a low amputation is more common for diabetes mellitus complications. Mentioned two are the most frequent reasons of lower limb loss (Table 1B).

Other less frequent but significant reason of amputations, accept mentioned above is osteomyelitis, which is more actual problem for Ukraine than for other studied countries [7-9, 12].

Spearman's method [19] was used to identify the correlation between the data on the level of resection (Table 1C) depending on the country and the causes of occurrence (diabetes mellitus complications, arterial occlusion). This is the so-called method of ranks and it refers to the non-parametric criteria for an approximate assessment of the reliability and strength of the relationship between various features.

To evaluate the obtained result of the reliability criterion, the table of values of the Student's criterion (20) was used. The obtained Student coefficient (1.9) exceeds the tabulated coefficient (1.869) with a probability of 95%, but does not reach the tabulated coefficient (2.306) with a probability of 97.5%. The revealed correlation dependence is direct and strong in connection strength, which confirms our conclusions on scientific sources review.

In medical statistics, is established four main groups of risk factors for humans health loss are known (21) with average values: lifestyle (52-51%), environment (21-20%), biological factors (20-19%), medical factors (9-8%).

At least three of them (environment, biological factors and lifestyle) hardly may change. In particular, for all countries biological risk factors (age, sex of people) stay stable, others (like genetics), in combination with unhealthy lifestyle, often lead to diabetes mellitus, atherosclerosis and high risk of lower limb loss.

Environmental factor may change rarely. It happens in case of natural disaster or war.

The most variable is forth - medical risk factor, which depends on healthcare system of each country. It includes a possibility to have an access to early diagnostics, efficiency of treatment protocols, microinvasive procedures and multidiscipline solutions availability, sufficiency of medicaments for all population. Medical risk is higher for Ukraine and also for Canada. But in this case, we have data from only one Canadian province (Saskatchewan) (14, 16) against the background of other articles describing the situation with complications from diabetes mellitus as controlled, even during the Coronavirus pandemic (4). Therefore, it can be assumed that, in general, the situation in the country is more prosperous. Medical risk for a Germany is not the same and depends on every federal state.

Conclusions. Ukraine has a higher percentage of amputations of the upper limb, which, according to the statistical results, is removed most often due to neoplasms and injuries. Osteomyelitis plays an important role in amputation of the lower limb compared to other countries.

The lower limb loss is much more common for all countries and often happens due to vessels insufficiency because of diabetes mellitus complications, atherosclerosis. The correlation-regression method of medical statistics made it possible to establish a direct strong connection (with a probability of 95%), amputation of the foot due to angiopathy caused by diabetes mellitus and hip (femur) amputation due to arterial occlusion.

One of four, medical risk factor is the most various and depends on level of the medical system support in each country. The limbs loss can be prevented by a multidisciplinary

approach, a sufficient level of examination, in particular determination of blood flow in the lower extremities, microinvasive limb-saving vascular interventions. These medical manipulations should be available to the majority of the country's population.

References:

1. Hagenström K, Garbe C, Debus ES et al. Vascular Diagnostic and Surgical Treatments before Lower Limb Amputations in Patients with Arterial Vascular Diseases: A Population Based Study from 2013 to 2015 in Germany. *European J. Vascular Endovascular Surgery*. 2021;62(3):469-475.
2. Kudo T. Risk Factors for Major Amputation in the Japanese Population – How Can We Predict and Prevent Lower Limb Loss in Patients with Peripheral Arterial Disease? *Circ J*. 2019;83(9):1840-1841.
3. Suzuki K, Iida O, Yamauchi Y et al. Impact of Diabetes Mellitus on Critical Limb Ischemia with Below the Knee Disease: Japan Below-the-Knee Artery Treatment Subanalysis. *Angiol*. 2020;71(5):444-451.
4. de Mestral CH, Gomez D, Wilton AS et al. A Population-Based Analysis of Diabetes-Related Care Measures, Foot Complications, and Amputation During the COVID-19 Pandemic in Ontario, Canada. *JAMA Netw Open*. 2022;4(1):e42354.
5. Tsagkaris CH, Shkodina A, Matiashova L. The war in Ukraine and diabetic foot care: Challenges, recommendations. *Diabetes Metab Syndr*. 2022;16(10):e102618.
6. Ukraine: diabetes on the front line. *Lancet Diabetes Endocrinol*. 2022;10(4):231
7. Трибушний ОВ. Оцінка віддалених результатів лікування хворих із ускладненим синдромом діабетичної стопи та визначення шляхів надання їм медико-соціальної допомоги. Шпитальна хірургія. Журнал імені Л. Я. Ковальчука. 2017;3:73-78.
8. Пінчук ОІ, Радецька ЛВ, Коноваленко СО. Аналіз проведених ампутацій кінцівок та ефективності реабілітаційних заходів у пацієнтів із фантомно-больовим синдромом. *Медсестринство*. 2018;1:20-22.
9. Цема ЄВ, Хоменко ІП, Безпаленко АА та ін. Клініко-статистичне дослідження рівня ампутації кінцівки у поранених. *Клінічна хірургія*. 2017;10:51-54.
10. Kamitani F, Nishioka Y, Noda T et al. Incidence of lower limb amputation in people with and without diabetes: a nationwide 5-year cohort study in Japan. *BMJ Open* 2021;11:1-8.
11. Walter N, Alt V, Rupp M. Lower Limb Amputation Rates in Germany. *Medicina*. 2022;58(101):1-8.
12. Мельник ГВ. Цифрова 3Д модель геометрії кукси в CAD/CAM технологіях протезування. Магістерська дисертація на пошукання степеня магістра зі спеціальності 163«Біомедична інженерія». Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського. Київ, Україна, 2018, с. 85.
13. Ohmine S, Kimura Y, Saeki S et al. Community-based survey of amputation derived from the physically disabled person's certification in Kitakyushu City, Japan. *POI J*. 2012;36(2):196-202.
14. Essien SK, Kopriva D, AG Linassi et al. Trends of limb amputation considering type, level, sex and age in Saskatchewan, Canada 2006–2019: an in-depth assessment. *Archives Public Health*. 2022;80(10):1-9.
15. Eidmann A, Kamawal Y, Luedemann M et al. Demographics and Etiology for Lower Extremity Amputations—Experiences of a University Orthopaedic Center in Germany. *Medicina* 2023;59(200):1-8.
16. Imam B, Miller WC, Finlayson HC et al. Incidence of lower limb amputation in Canada. *Canadian J Public Health*. 2017;108(4):374-380.
17. Spoden M, Nimptsch U, Mansky T. Amputation rates of the lower limb by amputation level – observational study using German national hospital discharge data from 2005 to 2015. *BMC Health Services Res*. 2019;19(8):1-9.
18. Огнев ВА, Помогайбо КГ, Чухно ІА. Соціальна медицина та організація охорони здоров'я (біостатистика): методичні вказівки для студентів до практичного заняття на тему «Відносні величини і методика їх визначення» для підготовки студентів за

спеціальностями 7.12010001 «Лікувальна справа», 7.12010002, «Педіатрія», 7.12010003 «Медико-профілактична справа», 7.12010005 «Стоматологія». ХНМУ: Харків, Україна, 2017, с. 24.

19. Огнєв ВА, Зінчук АМ, Чухно ІА. Соціальна медицина та організація охорони здоров'я (біостатистика) : методичні вказівки для студентів до практичного заняття на тему «Аналіз взаємозв'язку між досліджуваними параметрами статистичних сукупностей» для підготовки студентів за спеціальністю 7.12010001 «Лікувальна справа», 7.12010002, «Педіатрія», 7.12010003 «Медико-профілактична справа», 7.12010005 «Стоматологія». ХНМУ: Харків, Україна, 2018, с.13.
20. Горонескуль ММ. Таблиці функцій та критичних точок розподілів. Розділи: Теорія ймовірностей. Математична статистика. Математичні методи в психології. УЦЗУ: Харків, Україна, 2009, с.90.
21. Єрошкіна ТВ. Методичні вказівки до практичних занять із дисципліни «Медична статистика». РВВ ДНУ, «Адверта»: Дніпро, Україна 2014, с. 34.

АНАЛІЗ ГОСПІТАЛІЗАЦІЇ З ПРИВОДУ ХВОРОБ СИСТЕМИ КРОВООБІГУ В УКРАЇНІ

Ковтун Гаврило Ігорович

ORCID ID: 0000-0001-9689-2055

канд. мед. наук, завідувач відділення хірургічного лікування патології міокарда та трансплантації органів та тканин людини №6
ДУ «Інститут серця МОЗ України», м. Київ, Україна

Науковий консультант: Канюра Олександр Андрійович

доктор медичних наук, професор

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, Україна

Вступ. Хвороби системи кровообігу (ХСК) є домінуючою причиною передчасної смертності, інвалідності та госпіталізації дорослого населення в Україні та у Європі в цілому, що обумовлює їх велике медико-соціальне та соціально-економічне значення [1]. Організація кардіологічної допомоги населенню потребує моніторингу та оцінки інформації щодо госпіталізації населення з приводу ХСК.

Мета роботи – здійснити аналіз загальних тенденцій та регіональних особливостей госпіталізації дорослого населення з приводу ХСК в Україні у 2010-2020 рр.

Матеріали і методи. У дослідженні за допомогою медико-статистичного методу проаналізовані дані форми державної статистичної звітності № 20 щодо випадків госпіталізації з приводу ХСК дорослого населення, узагальнені на регіональному та державному рівнях та представлені у статистичних довідниках ДУ «Центр медичної статистики МОЗ України» [2]. Аналіз здійснений із використанням абсолютних, інтенсивних (рівнів на 100 000 населення) та екстенсивних (структура госпіталізації) величин. Аналіз виконаний як в цілому за класом ХСК, так і у розрізі окремих нозологічних форм, які є найчастішими причинами госпіталізації (ішемічна хвороба серця у т.ч. інфаркт міокарда, церебро-васкулярні хвороби, у т.ч. інсульти, гіпертонічна хвороба). Динамічний аналіз охопив період 2010-2020 р. і здійснений із використанням таких показників динаміки, як абсолютний приріст (АПр) та темп приросту (ТПр). У ході вивчення просторових особливостей госпіталізації з приводу ХСК в Україні проаналізовані наступні параметри, які характеризували регіональні особливості показників: мінімальне, максимальне територіальне значення, медіана, амплітуда ряду регіонального розподілу показників, коефіцієнт регіональної варіації (КРВ). Взаємозв'язок між рівнями госпіталізації у регіонах України та чинниками, які на неї впливають (поширеність ХСК, забезпеченість кардіологічними ліжками, ступінь демографічного постаріння населення, організація диспансерного спостереження за хворими) оцінювався за коефіцієнтом кореляції Пірсона (r)

Результати

Встановлено, що ХСК є провідною причиною госпіталізації дорослого населення України, обумовлюючи її кожний 5-й випадок (19.9% у 2020 р.) (табл.1.).

Таблиця 1.

**Динаміка показників госпіталізації дорослого населення
України із приводу ХСК**

Назва показника	2010 р.	2015 р.	2019 р.	2020 р.	ТПр 2019/2010,(у%)	ТПр 2020/2010,(у%)
Абсолютна кількість	1727815	1540523	1497279	921019	-13.3	-46.7
Рівень госпіталізації на 100 жителів	4.58	4.38	4.35	2.69	-5.0	-41.3
Питома вага в% (до всіх госпіталізацій)	20.6	22.1	23.2	19.9	12.6	-3.4
Середня тривалість лікування (у днях)	12.50	11.44	10.72	10.12	-14.2	-19.0
Кількість померлих у стаціонарі	48071	55989	61450	59336	27.8	23.4
Лікарняна летальність (у%)	2.8	3.6	4.1	6.4	46.4	128.6

Структура госпіталізації дорослого населення з приводу ХСК була впродовж 2018-2020 рр. достатньо стабільною. Майже половина (44.4-47.5%) випадків госпіталізації припадала на ІХС, четверта частина (25.3- 27.8%) на ЦВХ і кожний 10-й випадок – на ГХ (9.8-10.5%) (табл. 2).

Таблиця 2.

**Структура та рівень госпіталізації дорослого населення з приводу ХСК
у розрізі окремих нозологічних форм, Україна, 2018-2020 р.**

клас хвороб/ нозологічн а форма	2018 р.			2019 р.			2020 р.			ТПр* 2020/201 9 (у %)
	абс	%	рівень на 100 тис	абс	%	рівень на 100 тис	абс	%	рівень на 100 тис	
Усі ХСК	1510190	100	4363.8	1497279	100	4352.1	921019	100	2693.1	-38.1
ГХ	159263	10.5	460.2	152881	10.2	444.4	90202	9.8	263.8	-40.6
ІХС	716765	47.5	2071.1	706002	47.2	2052.1	409300	44.4	1196.8	-41.7
у т.ч. стенокардія	262186	17.4	757.6	259750	17.3	755.0	150442	16.3	439.9	-41.7
інфаркт міокарда	46172	3.1	133.4	47337	3.2	137.6	42522	4.6	124.3	-9.6
ЦВХ	382321	25.3	1104.7	384548	25.7	1117.8	255967	27.8	748.5	-33.0
інсульты всі форми	123803	8.2	357.7	128963	8.6	374.9	124638	13.5	364.5	-2.8

*Тпр - темп приросту рівня госпіталізації у 2020 р., порівняно із 2019 р.

Впродовж 2010-2019 рр. рівень госпіталізації з приводу ХСК мав тенденцію до зниження (за 10 років показник скоротився на 5% з 4.58 до 4.35 на 100 жителів). Різке падіння показника до 2,69 у 2020 р. можна пояснити епідемією COVID-19, яка призвела до скороченням планової госпіталізації пацієнтів. У 2020 р., порівняно із 2019 р. частота госпіталізацій знизилась за всіма нозологічними формами, у найменшій мірі ця динамічна тенденція торкнулась інфарктів міокарда та інсультів.

Регіони України характеризувались середнім ступенем варіації (КРВ=13.9-14.9%) частоти госпіталізації з приводу ХСК. У 2019 р. (до епідемії COVID-19) максимальний рівень у Чернігівській області (7022.8 на 100 тис. дорослого населення) перевищував мінімальний - у Донецькій (3672.1) у 1.9 рази. У ході кореляційного аналізу не виявлено залежності між територіальними рівнями госпіталізації та рівнями первинної захворюваності та поширеності ХСК. Чинниками, які позитивно корелювали (на рівні слабого кореляційного зв'язку) із частотою

госпіталізації були ступінь демографічного постаріння населення регіонів ($r=0.40$, $p<0.05$) та забезпеченість населення кардіологічними ліжками ($r=0.47$, $p<0.05$).

Аналіз середньої тривалості лікування хворих на ХСК в Україні засвідчив її скорочення на 19.0% з 12.5 днів у 2010 р. до 10.1 днів у 2020 р.. Дана тенденція відповідає вектору розвитку вітчизняної системи охорони здоров'я, спрямованому на інтенсифікацію надання медичної допомоги та підвищення ефективності використання ресурсів стаціонарних закладів, а також ширшого використання стаціонарозамінних форм та підвищення ролі первинної ланки охорони здоров'я. Середня тривалість лікування у стаціонарі характеризувалась низькою територіальною варіацією (КРВ $<10\%$) та односпрямованою тенденцією до зниження показника у всіх регіонах України. Кореляційний аналіз виявив слабку зворотну залежність між територіальними показниками тривалості лікування у стаціонарі та повнотою охоплення пацієнтів із ХСК диспансерним спостереженням ($r=-0.41$, $p<0.05$).

Аналіз лікарняної летальності від ХСК виявив тенденцію до її зростання з 2.8% у 2010 р. до 4.1% у 2019 р. і 6.4% у 2020 р. І якщо високу летальність у 2020 р. можна пов'язати із епідемією COVID-19, то стала тенденція до росту впродовж 2010-2019 рр. потребує поглибленого аналізу для з'ясування її причин, якими може бути накопичення більш складного контингенту хворих у стаціонарі внаслідок недоліків в організації кардіологічної допомоги на догоспітальному етапі та несвоєчасного звернення пацієнтів за медичною допомогою. Лікарняна летальність внаслідок ХСК характеризувалась значною територіальною диференціацією (КРВ $>20\%$) і односпрямованою тенденцією до росту у всіх регіонах України.

Висновки

Хвороби системи кровообігу є основою причиною госпіталізації дорослого населення України, обумовлюючи її кожний 5-й випадок (19.9% у 2020 р.). Майже половина (44.4-47.5%) випадків госпіталізації припадає на ІХС, четверта частина (25.3- 27.8%) на ЦВХ і кожний 10-й випадок – на ГХ (9.8-10.5%).

Впродовж 2010-2019 рр. рівень госпіталізації з приводу ХСК мав тенденцію до зниження (за 10 років показник скоротився на 5% з 4.58 до 4.35 на 100 жителів). За цей же період відбулось зменшення середньої тривалості лікування пацієнтів із ХСК у стаціонарі (з 12.5 до 10.1 дня) та зростання лікарняної летальності серед хворих на ХСК (із 2.8%. до 4.1%).

Госпіталізація з приводу ХСК має виражену територіальну диференціацію, а чинниками, які її детермінують є ступінь демографічного постаріння населення та забезпеченість населення кардіологічними ліжками у регіонах України.

Організація кардіологічної допомоги потребує удосконалення із врахуванням територіальних особливостей захворюваності населення України на ХСК, покращення взаємодії та наступності між догоспітальною та госпітальною її ланкою, запровадження сучасних ефективних діагностичних та лікувальних технологій.

Список використаних джерел:

1. Townsend, N., Kazakiewicz, D., Lucy Wright, F., Timmis, A., Huculeci, R., Torbica, A., Gale, C. P., Achenbach, S., Weidinger, F., & Vardas, P. (2022). Epidemiology of cardiovascular disease in Europe. *Nature reviews. Cardiology*, 19(2), 133–143.
2. Статистичні довідники «Показники здоров'я населення та використання ресурсів охорони здоров'я в Україні» [Електронний ресурс] Режим доступу: http://medstat.gov.ua/ukr/statdov_r.html.

АНАЛІЗ ЗАХВОРЮВАНOSTІ НА БОТУЛІЗМ У ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ЗА ОСТАННІ 10 РОКІВ

Нікулін Валерій Юрійович

лікар із загальної гігієни

*Державна установа «Харківський обласний центр контролю та
профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України», Україна*

Вступ. Ботулізм – це важке харчове отруєння, зумовлене споживанням продуктів, що містять ботулотоксини. Збудник захворювання — *Clostridium botulinum* – анаероб, природне місце локалізації якого шлунково-кишковий тракт людини, тварин і риб; у зовнішнє середовище потрапляє з випорожненнями. Розмножується в анаеробному стані (без доступу кисню) за неправильних умов зберігання чи транспортування продуктів харчування.

Люди заражаються ботулізмом під час вживання продуктів харчування, що контаміновані життєздатними клостридіями або їх спорами. Це можливо за умов виготовлення продуктів з порушенням технологічного процесу виробництва.

За даними ВООЗ, саме консервовані або ферментовані в домашніх умовах харчові продукти є основним джерелом харчового ботулізму.

Ботулінічний токсин може міститись у таких харчових продуктах: консервованих овочах (зелена квасоля, шпинат, буряк); у консервованому тунці, у в'яленій, солоній, копченій рибі; у м'ясних продуктах (шинка, сосиски, ковбаса) [2].

На ботулізм хворіють у багатьох країнах, не винятком є і розвинені, проте завдяки наявності специфічного лікування цього захворювання смертність внаслідок нього у цих країнах знаходиться на низькому рівні.

За період 2010–2014 рр. у країнах Східної Європи було офіційно зафіксовано трохи більше 120 випадків захворювання на ботулізм, при цьому інформації про летальні наслідки не було. Починаючи з 1970 р., у США описали 5 спалахів ботулізму у цій країні [1, 3].

Мета та методи. Метою роботи було вивчення епідеміологічної ситуації щодо поширення ботулізму серед населення Харківської області протягом останніх 10 років, виявлення груп ризику та видача рекомендацій щодо покращення ситуації.

Дані збирались методом аналізу та узагальнення обліково-звітної документації відділу епідеміологічного нагляду (спостереження) та профілактики неінфекційних хвороб ДУ «Харківський ОЦКПХ МОЗ».

При проведенні аналізу отриманих даних застосовувався статистичний метод. Статистична обробка отриманих результатів проводилась з використанням пакета аналізу даних «Microsoft Excel».

Результати. У Харківській області ботулізм реєструється повсюдно, але належить до захворювань, що рідко зустрічаються. За останні 10 років зареєстровано 39 захворілих на ботулізм, у тому числі 5 осіб померли. У цілому динаміка доволі стабільна, кількість постраждалих становить від 2 до 4 на рік.

Ботулізм посідає 24-те рангове місце серед інфекційних хвороб. В структурі інфекційної захворюваності (без ГРВІ) на долю ботулізму припадає 0,07%. Середній інтенсивний показник за 10 років становив 0,15 на 100 000 населення (в Україні – 0,27).

При порівнянні показників інцидентності у Харківській області та у цілому в Україні (рис. 1) бачимо, що захворюваність на ботулізм як в області, так і у м. Харків

нижча, ніж в Україні. Винятком є 2021 рік, коли у м. Харків зареєстровано 4 захворювання і показник інцидентності становив 0,28 при середньому в Україні 0,24.

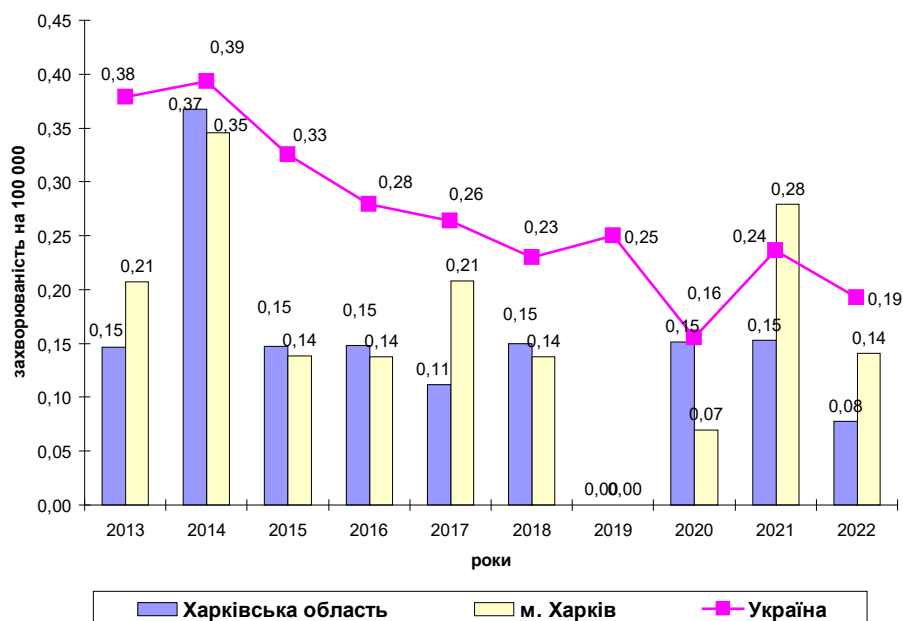

Рис. 1. Захворюваність на ботулізм в Україні, Харківській області та м. Харків

Найбільша кількість постраждалих серед осіб у віці 41-50 років (38,5%). До цієї вікової групи входять 45,5% постраждалих чоловіків та лише 29,4% жінок (табл.1).

Таблиця 1

Кількість постраждалих за віковими групами та статтю

стать/вікові групи	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80
ж	1	5	5	5	1	
ч	2	3	10	4	1	2
Всього	3	8	15	9	2	2

При плануванні втручань з метою зниження захворюваності на ботулізм слід враховувати, що, як видно з наведеної вище таблиці, в зоні особливого ризику знаходяться чоловіки 40-50 років.

Здебільшого ботулізм спричинило споживання в'яленої чи копченої риби, м'ясних та грибних консервів. Це були продукти і домашнього приготування, і вироблені у промислових умовах.

У більшості випадків хвороба має типову клінічну картину. Переважна кількість постраждалих мали харчову форму ботулізму – 94,9%, очну форму – 5,1%. В значній частині випадків лабораторні методи дослідження не були інформативними, тому дуже важливим є докладний збір епідеміологічного анамнезу.

Усі хворі на ботулізм незалежно від клінічної форми захворювання були госпіталізовані. У більшості випадків постраждалим був введений ботулінічний антитоксин.

Висновки та рекомендації. Населенню не рекомендується вживати їжу з емностей, які можуть нести ризик ботулізму: банки зі здутими кришками; нещільно закриті банки; банки, з яких відчувається дивний або неприємний запах. Не вживати консервовані в домашніх умовах продукти, які зберігалися більше року. Не купувати консерви та інші продукти домашнього виготовлення з рук на вулицях та стихійних

ринках. Уникати споживання в'яленої, копченої, солоної та консервованої риби. Не вживати продукти сумнівної якості або тих, що вірогідно зберігались та/або транспортувались неналежним чином.

Список використаних джерел:

1. Виноград Н. О. Загальна епідеміологія: [навчальний посібник] / Н. О. Виноград, З. П. Васишин, Л. П. Козак, Т. А. Романенко. — К.: ВСВ “Медицина”, 2010. — 176 с.
2. Івахів О. Л., Клінічні випадки нетипового та тяжкого перебігу ботулізму [Електронний ресурс] / О. Л. Івахів, Н. Ю. Вишневська // Запорізький медичний журнал - 2020 - № 2, том 22, с. 281-286. Вилучено з: <http://zmj.zsmu.edu.ua/article/view/200661>.
3. Колеснікова І. П. Епідеміологія [підручник] / А. М. Андрейчнн, З. П. Васишин, Н. О. Виноград; за ред. І. П. Колеснікової, Вінниця: Нова Книга, 2012. — 576 с.

КЛІНІЧНИЙ ЕФЕКТ ЗАСТОСУВАННЯ ПЕРСИКОВОЇ ОЛІЇ З ВІТАМІНАМИ А, Е, D ЗОВНІШНЬО НА ШКІРУ В ДІТЕЙ З АТОПІЧНИМ ДЕРМАТИТОМ

Мочульська Оксана Миколаївна

ORCID ID: 0000-0002-0426-9715

канд. мед. наук, асистент кафедри дитячих хвороб з дитячою хірургією

Тернопільський національний медичний університет

імені І.Я. Горбачевського МОЗ України, Україна

Вітамінам А, Е, D належить виключно важлива роль у забезпеченні нормального функціонування шкіри та слизових оболонок, адекватної імунної відповіді, підтриманні стійкості до впливу різних несприятливих зовнішніх факторів. Відповідно до сучасних даних про вплив вітамінів на імунітет, особлива та важлива роль у регуляції імунної функції належить вітамінам А, Е, D. Вплив вітамінів А, Е, D, взаємозв'язок між їх забезпеченістю та схильністю до шкірних проявів алергії продовжує вивчатися. Забезпеченість вітамінами у дітей з алергічною патологією ще нижча, ніж у аналогічних вікових груп населення без алергії, що зумовлено гіпоалергенними елімінаційними дієтами. Відповідно до міжнародних програмних документів World Allergy Organization (WAO), International Consensus Conference on Atopic Dermatitis (ICCAD), European Academy of Allergy and Clinical Immunology (EAACI), American Academy of Allergy, Asthma and Immunology (AAAAI), Practical Allergology Consensus Report (PRACTALL) по лікуванню atopічного дерматиту (АД) провідне місце займає зовнішня терапія Персикова олія має виражені регенеруючі властивості, активує процеси епітелізації, регенерації на пошкоджених ділянках шкіри і слизових оболонок, усуває сухість, лущення, тріщини, гіперемію. Унікальний склад персикової олії стимулює синтез еластину і колагену в шкірі. Перевагою персикової олії є її гіпоалергенність Персикову олію широко використовують у складі лікувальних мазей і кремів при дерматитах, а вітаміни успішно застосовують в системній терапії АД у дітей. Викликає науковий інтерес можливість поєданого зовнішнього застосування персикової олії та вітамінів А, Е, D на шкіру при АД у дітей.

Мета: вивчити, оцінити і проаналізувати клінічну ефективність поєданого зовнішнього застосування персикової олії та вітамінів А, Е, D на шкіру при atopічному дерматиті у дітей.

Матеріали і методи. В процесі виконання науково-дослідної роботи було обстежено 64 дітей з АД та 32 дітей контрольної групи у віці від 1 до 17 років. Проводили порівняльну оцінку ефективності традиційного і удосконаленого комплексного лікування дітей з АД, які методом рандомізації були розподілені на дві групи. В основну групу ввійшли 32 дітей із АД, котрі отримували удосконалену комплексну терапію, групу порівняння склали 32 дітей з АД, котрі отримували традиційну терапію. В кожній групі обстежуваних було розподілено на підгрупи за віком, тяжкістю клінічного перебігу захворювання. Традиційна терапія включала: гіпоалергенну дієту і умови побуту, системно – антигістамінний препарат, стабілізатор мембран мастоцитів, антагоніст лейкотрієнових рецепторів, місцево – емолієнти, топічні антигістамінні, топічні глюкокортикоїди, топічні інгібітори кальциневрину. Удосконалена комплексна терапія включала поєдане зовнішнє застосування розчину персикової олії з вітамінів А, Е, D

(персикова олія – 30 мл, вітамін А – 8 мл, вітамін Е – 8 мл, вітамін D – 2 мл) на уражену шкіру два рази на день протягом чотирьох тижнів. Використовували загальноклінічні, імунологічні, анкетування та статистичні методи дослідження.

Результати. Обстежено 64 дітей із АД (дівчатка – 46,8 %, хлопчики – 53,2 %). Домінуючими симптомами згідно патології шкіри у дітей було виявлено: сухість – 60 дітей (93,8 %), висипання – 57 дітей (89,1 %), свербіж – 55 дітей (85,9 %), лущення – 24 дітей (37,5 %), ліхеніфікація – 18 дітей (28,2 %), гіперкератоз – 17 дітей (26,6 %), екскоріації – 16 дітей (25,0 %), еритема – 42 дитина (65,7 %). Дослідження різних варіантів лікування АД у дітей показало, що удосконалена комплексна терапія з включенням поєднаного зовнішнього застосування персикової олії та вітамінів А, Е, D на шкіру супроводжується зменшенням поширеності та інтенсивності шкірних проявів, свербіжу, нормалізацією сну та підтверджувалося зниженням індексу SCORAD ($p < 0,05$) (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка індексу SCORAD у дітей з АД під впливом
різних варіантів лікування ($M \pm m$)**

Індекс SCORAD, бали	Група	
	Удосконалена комплексна терапія (n=32)	Традиційна терапія (n=32)
До лікування	33,36±2,97	32,21±2,86
Через один місяць	12,51±1,34*	18,46±2,10**
p	(p 1-2<0,05)	
Примітка 1.* p – вірогідність різниці між показниками дітей з АД до та після лікування на фоні комплексної терапії (p<0,05)		
Примітка 2.** p – вірогідність різниці між показниками дітей з АД до та після лікування на фоні традиційної терапії (p<0,05)		
Примітка 3. p 1-2 – вірогідність різниці між показниками дітей з АД на фоні різних варіантів лікування (p 1-2<0,05)		

[авторська розробка]

Аналіз та оцінка маркерів алергічного запалення у дітей з АД виявили зниження концентрації лейкоцитів, еозинофілів та гістаміну в крові, які були найсуттєвішими в групі дітей на фоні застосування удосконаленої комплексної терапії ($p < 0,05$) (табл. 2).

Таблиця 2

**Динаміка маркерів алергічного запалення в крові у дітей з АД
залежно від застосованого лікування ($M \pm m$)**

Показник	Група				
	Контрольна група (n=32)	Удосконалена комплексна терапія (n=32)		Традиційна терапія (n=32)	
		До лікування	Через один місяць	До лікування	Через один місяць
Лейкоцити, Г/л	5,32±0,16	6,03±0,23	5,12±0,13*	6,07±0,29	5,30±0,15**
Еозинофіли, %	1,21±0,13	9,16±0,46	1,90±0,16*	9,88±0,59	3,12±0,42**
Гістамін, мкг/л	0,45±0,04	3,22±0,28	1,15±0,17*	3,25±0,25	1,62±0,22**
p		(p 1-2<0,05)			
Примітка 1.* p – вірогідність різниці між показниками дітей з АД до та після лікування на фоні удосконаленої комплексної терапії (p<0,05)					
Примітка 2.** p – вірогідність різниці між показниками дітей з АД до та після лікування на фоні традиційної терапії (p<0,05)					
Примітка 3. p 1-2 – вірогідність різниці між показниками дітей з АД на фоні різних варіантів лікування (p 1-2<0,05)					

[авторська розробка]

Вивчали показники перебігу АД у дітей залежно від варіанту лікування (табл. 3).

Таблиця 3

Особливості клінічного перебігу АД у дітей залежно від застосованого лікування ($M \pm m$)

Група		Показник перебігу АД			p
		Середня частота загострень, на рік	Середня тривалість загострень, дні	Середня тривалість ремісії, місяці	
Удосконалена комплексна терапія (n=32)	До лікування	2,66±0,11	25,72±0,70	4,90±0,12	(p 1-2<0,05)
	Через один рік	1,94±0,08*	15,82±0,67*	5,62±0,09*	
Традиційна терапія (n=32)	До лікування	2,66±0,11	25,54±0,69	4,90±0,12	
	Через один рік	2,36±0,08**	20,92±0,69**	5,02±0,11**	
Примітка 1.* p – вірогідність різниці між показниками дітей з АД до та після лікування на фоні комплексної терапії (p<0,05)					
Примітка 2.** p – вірогідність різниці між показниками дітей з АД до та після лікування на фоні традиційної терапії (p<0,05)					
Примітка 3. p 1-2 – вірогідність різниці між показниками дітей з АД на фоні різних варіантів лікування (p 1-2<0,05)					

[авторська розробка]

Відмічалось значне покращення показників перебігу АД у дітей під впливом удосконаленого комплексного лікування порівняно із традиційною терапією: зменшувалась середня частота загострень, зменшувалась середня тривалість загострень і збільшувалась тривалість періоду клінічної ремісії захворювання, що підтверджує її кращу клінічну ефективність, порівняно з традиційною терапією (p<0,05).

Висновки. Персикова олія проявляє зволожуючу, пом'якшуючу, тонізуючу, протизапальну, репаративну дію на шкіру. Перевагою персикової олії є її гіпоалергенність, чим обумовлена можливість її застосування при АД у дітей. Синергичний ефект трьох вітамінів А, Е, D на рівні імунної системи дозволяє рекомендувати таку вітамінну формулу як з профілактичною метою, так і в комплексному лікуванні дітей з алергопатологією шкіри.

Клінічно апробовано і продемонстровано ефективність удосконаленої комплексної терапії з включенням поєднаного зовнішнього застосування персикової олії та вітамінів А, Е, D на шкіру при АД у дітей віком від 1 до 17 років. Всі діти добре перенесли лікування, відмічалась швидка позитивна динаміка з боку основних клінічних проявів, лабораторних показників. При дослідженні та порівнянні запропонованого методу лікування з традиційною терапією, очевидний кращий клінічний результат. Поєднане зовнішнє застосування на шкіру персикової олії та вітамінів А, Е, D при АД у дітей сприяє достовірно швидшому зменшенню проявів ознак сухості шкіри/лущення, ксерозу та гіперкератозу, ліхенізації/ліхеніфікації, еритеми/гіперемії, набряку/папул, екскоріацій/розчухів, мікроевезикуляції, ексудації/мокнуття, кірок геморагічних і серозних, гіперпигментації, порівняно із традиційною терапією АД. Таким чином, зовнішнє застосування персикової олії та вітамінів А, Е, D на шкіру дає змогу покращити лікування АД у дітей, нормалізує стан вологості шкіри, сприяє регресуванню запальних елементів висипання, гіперкератозу, ліхеніфікації, прискорює епітелізацію ерозивних поверхонь, загоєння тріщин. Удосконалена комплексна терапія супроводжується значним покращенням показників перебігу захворювання. Поєднане зовнішнє застосування персикової олії та вітамінів А, Е, D на шкіру при АД у дітей сприяє достовірно швидшому зменшенню

проявів ознак сухості шкіри/лущення, ксерозу/гіперкератозу, ліхенізації/ліхеніфікації, еритеми/гіперемії, набряку/папул, екскоріацій/розчухів, мікроевезикуляції, ексудації/мокнуття, кірок геморагічних і серозних, гіперпигментації, порівняно із традиційною терапією АД у дітей.

Перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз літератури та результати власних спостережень свідчать про необхідність подальших досліджень ефектів вітамінів А, Е, D на шкіру та їх ролі в імунопатогенезі алергічних захворювань шкіри, пошуків можливих вдосконалених схем їх зовнішнього застосування при АД у дітей. Вважаємо доцільним подальше дослідження зовнішнього застосування персикової олії та вітамінів А, Е, D на шкіру при АД у дітей, що дозволять покращити результат лікування.

ЦИРКАДНІ ПРОФІЛІ АРТЕРІАЛЬНОГО ТИСКУ У ХВОРИХ НА РЕЗІСТЕНТНУ АРТЕРІАЛЬНУ ГІПЕРТЕНЗІЮ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Кульбачук Олександр Сергійович

канд. мед. наук, доцент, заступник кафедри загальної практики – сімейної
медицини навчально-наукового інституту післядипломної освіти
Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, Україна

Сідь Євгеній Володимирович

канд. мед. наук, доцент, доцент кафедри загальної практики – сімейної
медицини навчально-наукового інституту післядипломної освіти
Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, Україна

Піскун Анастасія Вадимівна

канд. мед. наук, асистент, асистент кафедри загальної практики – сімейної
медицини навчально-наукового інституту післядипломної освіти
Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, Україна

Соловйов Олександр Володимирович

канд. мед. наук, асистент, асистент кафедри загальної практики – сімейної
медицини навчально-наукового інституту післядипломної освіти
Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, Україна

Резистентна артеріальна гіпертензія (РАГ) - це форма артеріальної гіпертензії, яка створює високий серцево-судинний ризик для пацієнта через постізне підвищення артеріального тиску і ураження органів-мішеней. Добовий моніторинг артеріального тиску (ДМАТ) є важливим інструментом у діагностиці та подальшому спостереженні за хворими на гіпертонічну хворобу, і це ще важливіше в оцінці пацієнтів із РАГ. Ефект білого халата спричиняє більш ніж одну третину пацієнтів із резистентною гіпертензією з контрольованим 24-годинним артеріальним тиском, що можливо визначити за допомогою ДМАТ.

Дані ДМАТ дозволяють порівняти групи пацієнтів з артеріальною гіпертензією, які спостерігаються у сімейного лікаря в повсякденному житті, і тих, хто контролює артеріальний тиск антигіпертензивними препаратами, з пацієнтами, які мають РАГ, які класифікуються на основі амбулаторних значень артеріального тиску. За даними досліджень у порівнянні з контрольованими пацієнтами, когорта резистентних гіпертоніків має гірший циркадний профіль із високою часткою непровалу, але також різкі відмінності між офісним і амбулаторним артеріальним тиском.

Матеріали і методи.

Критерії включення в дослідження:

- пацієнти чоловічої та жіночої статі від 45 до 65 років;
- виявлена РАГ;
- відома давність захворювання на гіпертонічну хворобу II стадії не менше 6 місяців;

- згода хворих на спостереження.

Критерії виключення з дослідження:

- атріовентрикулярна блокада II-III ступеня;
- вроджені або набуті гемодинамічно значущі вади серця;
- онкологічні захворювання;
- алкогольна залежність, наркоманія, наявність психічних розладів.

Скринінг та розподіл хворих на групи. Усі пацієнти ретельно обстежені щодо відповідності критеріїв включення/виключення. Верифікували РАГ на підставі загальноприйнятих діагностичних критеріїв за дефініцією ESC/ESH (2018). Розподіл хворих на групи проводили після встановлення відповідності хворих щодо критеріїв включення/виключення дослідження залежно від наявності РАГ:

- у першу групу увійшли 117 хворих на РАГ;
- другу групу склав 71 пацієнт з гіпертонічною хворобою II стадії;

Добове моніторування артеріального тиску (ДМАТ) проводили з використанням комплексу "Кардіосенс-АТ" (Україна). Записували на монітор АТ з подальшою обробкою в табличних та графічних формах. Моніторування проводили протягом 24-х годин з 15 хвилинним інтервалом в денні години і 30 хвилинним - в нічні години. На підставі даних про ступінь нічного зниження АТ виділяли наступні типи добових кривих АТ:

- «Dipper» - пацієнти з нормальним зниженням АТ в нічні години, (СІ становить 10-20 %);
- «Non-Dipper» - пацієнти з недостатнім нічним зниженням АТ (СІ менше 10 %);
- «Over-Dipper» - пацієнти з надмірним зниженням АТ в нічний час (СІ перевищує 20-22 %);
- «Night-Peaker» - пацієнти з парадоксальною нічною гіпертонією; нічні значення АТ менше 0%.

Статистичну обробку отриманих здійснювалася на персональній електронній обчислювальній машині з використанням пакету прикладних програм PSPP (версія 1.2.0, проект GNU, 1998-2018, ліцензія GNU GPL). При перевірці статистичних гіпотез нульову гіпотезу відкидали при рівні статистичної значущості (p) нижче 0,05.

Отримані результати. У групі РАГ розподіл циркадних профілів артеріального тиску був наступним: Dipper - 29,1 (34) %, Non-dipper 42,7 (50) %, Over-dipper 12,8 (15) %, Night-peaker - 15,4 (18) %, і достовірно ($p < 0,05$) відрізнявся за усіма частками від групи з гіпертонічною хворобою II стадії, де розподіл був наступним: Dipper - 60,6 (43) %, Non-dipper 7,0 (5) %, Over-dipper 28,2 (20) %, Night-peaker - 4,2 (3) %.

У загальній популяції серцево-судинний ризик безпосередньо пов'язаний з АТ значенням. Відповідно, стабільно високі значення, незважаючи на гіпотензивну дію лікування (визначена РАГ) пов'язані з підвищений ризик серцево-судинних епізодів і смерті.

Щодо роль ДМАТ у прогнозі РАГ за результатами Дублінського дослідження було показано, що показники ДМАТ були кращими предикторами майбутньої події серцево-судинної системи, ніж офісний АТ. У роботі E. Berra, G. Petit та ін. спостерігали за когортою пацієнтів відповідно до відповіді на лікування, визначаючи їхню реакцію клінічними та амбулаторними методами АТ. Більшість пацієнтів, які виявили резистентність, визначені показниками ДМАТ також показали більшу серцево-судинну захворюваність і смертності, ніж у тих, чия стійкість до лікування була лише виявлено в клінічних значеннях АТ.

Подібним чином T.W. Kamarck та ін. виявили більше серцево-судинної

смертності та захворюваності під час спостереження за когортою пацієнтів із РАГ, які були класифіковані як справді резистентні (високі амбулаторні значення АТ), ніж у випадках білих халатів (піднятий офіс АТ, але нормальні амбулаторні показники).

Таким чином, доцільно регулярно використовувати ДМАТ при початковій оцінці всіх пацієнтів із резистентною гіпертензією. У значній кількості з цих пацієнтів, ДМАТ також буде важливим інструментом у подальшому спостереженні, особливо щодо можливих ефектів усіх терапевтичних маневрів, які спрямовані на приведення артеріального тиску в цільові діапазони.

Список використаних джерел:

1. B. Williams, G. Mancia, W. Spiering (2018) ESC/ESH Guidelines for the management of arterial hypertension: The Task Force for the management of arterial hypertension of the European Society of Cardiology (ESC) and the European Society of Hypertension (ESH). *European heart journal*, 39(33), 3021-3104.
2. E. Berra, G. Petit, C. George [et al.] (2017) Twenty-four Hour Ambulatory Blood Pressure Level Is Correlated With Altered Psychological Profiles In Patients With Apparently Treatment-resistant Hypertension. *Journal of Hypertension*, (35), 129-133. doi: 10.1097/01.hjh.0000523335.24950.4a.
3. Міщенко Л.А., Купчинська О.Г (2018) Клініко-демографічний профіль пацієнтів з резистентною артеріальною гіпертензією. *Ліки України Плюс*, 2 (35), 8-23.
4. Г. Д. Радченко, О. Л. Рековець (2023) Прогноз та чинники ризику несприятливого перебігу захворювання у хворих з артеріальною гіпертензією та з її резистентною формою. *Український терапевтичний журнал*, (1), 13-21.

СЕКЦІЯ XXII. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОГРАМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ І ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПОСТІНСУЛЬТНИХ ХВОРИХ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ВІДНОВНОГО ПЕРІОДУ

Кравець Андрій Степанович
фізичний терапевт

*Центр реабілітаційної і спортивної медицини обласної клінічної лікарні,
м. Івано-Франківськ, Україна*

Вступ. Внутрішньомозкові інсульти (ВМІ) – одна з важливих проблем клінічної неврології [1,5]. В Україні щорічно реєструються близько 100 тис пацієнтів, які перенесли ВМІ і, смертність від них значно вища, ніж у розвинених країнах Європи [2,3]. Більшість пацієнтів, після ВМІ отримують інвалідність, і лише 10–15 відсотків відновлюють працездатність. Тому ця проблема охоплює не тільки медичну, але й має велике соціально-економічне значення [3–5]. На жаль, в Україні система реабілітації і фізичної терапії (РіФТ) слабо розвинена; є кілька високо кваліфікованих реабілітологів, які мають можливість і володіють сучасними методами РіФТ. Крім цього, її необхідно проводити починаючи з гострого періоду захворювання в межах пасивної кінезіотерапії, але найбільший обсяг реабілітаційних заходів стосується різних етапів відновного періоду захворювання [5–9]. Тому розвиток диференційованих реабілітаційних комплексів з широким використанням кінезіотерапії [10] є своєчасним та актуальним.

Мета – підвищення ефективності програми фізичної терапії хворих з наслідками геморагічного інсульту за допомогою диференційованого застосування реабілітаційних заходів залежно від тяжкості неврологічного розладу і супутніх захворювань. **Матеріали і методи.** У центрі нейрореабілітації Івано-Франківської обласної клінічної лікарні спостерігалися 105 пацієнтів (55 чоловіків і 50 жінок, середній вік $63,57 \pm 0,43$ років) на різних етапах відновного постінсультного періоду. Всі хворі були клінічно і неврологічно обстежені згідно спеціально розробленого протоколу за сучасними шкалами – NIHSS, mRS на 10, 30, 90 і 180-й день захворювання і диференційованого лікування відповідно до стандартів та протоколів надання допомоги пацієнтам, які перенесли інсульт (Наказ МОЗ України № 2203 від 25 вересня 2020 р.). Діагноз ВМІ ставився комплексно за даними клініко-неврологічного і комп'ютерно-томографічного дослідження головного мозку (комп'ютерний томограф "Siemens Somatom Spirit", Німеччина) у перший день захворювання. Оцінювали ступінь тяжкості інсульту за шкалою Національного інституту здоров'я США (NIHSS), ступінь функціонального відновлення та інвалідності оцінювали за модифікованою шкалою Ренкіна (mRS) в динаміці відновного періоду через 10, 30, 90 і 180 днів. Хворі були розподілені на чотири групи. До першої групи увійшло 50 пацієнтів (47,7 %) з ВМІ, серед яких тяжкість постінсультних розладів була легкого

ступеня (стан за NIHSS ≤ 7 балів), без супутніх захворювань. Другу групу склали 20 пацієнтів (19,1 %) також із легким ступенем постінсультних розладів (стан за NIHSS ≤ 7 балів) та супутньою патологією (патологія серця, цукровий діабет, хронічне обструктивне захворювання легень (ХОЗЛ) II стадії). До третьої групи увійшли 17 пацієнтів (16,2 %) із BMI, серед яких тяжкість постінсультних розладів була помірною (стан за NIHSS > 7 балів), без супутньої патології. Четверту групу склали 18 хворих (17,1 %) із середньою тяжкістю постінсультних розладів (стан за NIHSS > 7 балів) та супутньою патологією. Проведено статистичний аналіз з використанням методів описової статистики. Взаємозв'язок між якісними ознаками оцінювали за критерієм тесту χ^2 Пірсона. Взаємозв'язок вважається вірогідним на рівні значущості $P < 0,05$.

Результати. В ході комплексного лікування керувалися основними принципами РіФТ: - ранній початок реабілітаційних заходів, що продиктовано складністю використання всіх наявних і необхідних реабілітаційних заходів; - індивідуальність програми реабілітації; - етапність реабілітації; - регулярність і наступність на всіх етапах реабілітації; - соціальна спрямованість реабілітаційних заходів; - використання методів контролю достатності та адекватності навантажень та ефективності реабілітації. Розробляючи програму реабілітації, враховують вік, стать і професію хворого, його руховий потенціал, характер і рівень патологічного процесу та функціональні можливості пацієнта. Своєрідність програми полягає в тому, що були створені умови для свідомої активної участі самого пацієнта в процесі РіФТ, позитивний психоемоційний фон і психологічна установка на підвищення ефективності реабілітаційних заходів. Збільшення фізичної активності проводиться поступово щодо її обсягу та інтенсивності, і кількості вправ, кількості їх повторень і складності вправ, щоденних і постійних протягом всього процесу реабілітації. У спеціалізованому відділенні протягом першого року після інсульту проводили 2–3 курси реабілітації. Систематично використовували різні методи РіФТ, щоб забезпечити достатній та оптимальний для кожного пацієнта засіб, що дозволяє покращити функціональний стан його організму. Фізичні вправи проводились в режимі чергування навантаження і відпочинку з новизною та різноманітністю завдання. Фізичні навантаження помірні і дозовані в часі, в залежності від тяжкості стану хворого і супутньої патології. Провели розподіл усіх хворих з BMI на 4 групи відповідно до розроблених і широко застосовуваних критеріїв у практиці РіФТ, виходячи із ступеня вираженості постінсультних розладів і наявності або відсутності коморбідної патології. Поділ пацієнтів на групи дав можливість розробити диференціальну програму РіФТ з використанням різних методів і способів ФТ, що проводилася за спеціально розробленою схемою на всіх її етапах, починаючи з гострого періоду захворювання і під час відновного періоду. Отже, 1-14 дні BMI (I–IV групи) –проводилась стандартна медична терапія, пасивна кінезіотерапія, психотерапія, акупунктура, консультація терапевта у відділенні гострих цереброваскулярних розладів; 21-28-а доба (I–III групи) – продовження медикаментозної терапії, активної кінезіотерапії, електростимуляція, фізіотерапія, лазеротерапія, психотерапія в нейрореабілітаційному відділенні (15-60-й день) не менше 2–3 курсів для I–III груп і в реабілітаційній поліклініці для IV групи. Розробили критерії РіФТ пацієнтів, з BMI: сприятливий результат з показниками mRS 0–2 балів; відносно сприятливий результат – mRS ≥ 3 бали. Також розробили критерії терміну відновлення після BMI: сприятливий результат – досягнення показників mRS 0–2 балів до 21 доби; відносно сприятливий результат досягнення показників mRS ≥ 3 балів до 28 доби впровадження програми РіФТ.

Висновки

1. У комплексі лікувальних заходів у хворих які перенесли ВМІ, необхідно застосовувати методи диференційованої медичної і фізичної реабілітації, в залежності від ступеня вираженості неврологічних розладів і наявності супутніх захворювань. **2.** Відновну терапію постінсультних хворих необхідно проводити в спеціалізованому реабілітаційному відділенні з підготовленими спеціалістами у багатопрофільних командах та оснащені необхідним обладнанням. **3.** Результати реабілітації постінсультних хворих були кращими в першій і другій групах, де 29 пацієнтів (27,7 %) одужали та повернулися до роботи. **4.** Поділ хворих на групи в залежності від ступеня вираженості постінсультних розладів і наявності або відсутності коморбідних захворювань дозволяє формувати об'єм, інтенсивність і тривалість комплексу реабілітаційних заходів диференційовано з урахуванням індивідуального прогнозу результатів реабілітації у відновний післяінсультний період.

Список використаних джерел:

1. Поліщук М.Е. Стандартизація надання медичної допомоги пацієнтам з інсультом: крок вперед. Судині захворювання головного мозку, 2022;1: 2–5. (www.umj.com.ua/uk/publikatsia-84811-likuvannya-xvorix-na-insult#list).
2. Powers W. J., Rabinstein, N. C., Becker, K. Guidelines for the Early Management of Patients With Acute Stroke: A Guideline for Healthcare Professionals From the American Heart Association/ American Stroke Association. Stroke, 2018, 49(3): e46–e110. doi: 10.1161/STR.000000000000158.
3. Міщенко Т. С. Епідеміологія цереброваскулярних захворювань та організація медичної допомоги хворим на інсульт в Україні. Український вісник психоневрології, 2021;25(1): 22–24.
4. Thrift, A. G., Howard, G., Cadilhac, D. A., Howard, V. J., Rothwell, P. M., Thayabaranathan, T., et al. Global stroke statistics: An update of mortality data from countries using a broad code of “cerebrovascular diseases”. International Journal of Stroke, 2019; 12(8): 796–801. doi: 10.1177/1747493017730782.
5. Nelson, M. L. A., McKellar, K. A., Yi, J., Kelloway, L., Munce, S., Cott, C., et al. () Stroke rehabilitation evidence and comorbidity: a systematic scoping review of randomized controlled trials. Top Stroke Rehabil, 2021;24(5): 374–380. doi: 10.1080/10749357.2017.1282412.
6. Coleman, E. R. Early Rehabilitation After Stroke: a Narrative Review. Curr Atheroscler Rep., 2021;19(12): 59–63. doi: 10.1007/s11883-017-0686-6.
7. Pin-Barre, C., & Laurin, J. Physical Exercise as a Diagnostic, Rehabilitation, and Preventive Tool: Influence on Neuroplasticity and Motor Recovery after Stroke. Neural Plast, 2019, 608581. doi: 10.1155/2015/608581.
8. Morreale, M., Marchione, P., Pili, A., Lauti, A., Castiglia, S. F., Spallone, A. Early versus delayed rehabilitation treatment in hemiplegic patients with stroke: proprioceptive or cognitive approach. Eur J Phys Rehabil Med, 2022;52(1): 81–89.
9. Belagaje, S. R. () Stroke Rehabilitation. Continuum (Minneapolis Minn). 23(1, Cerebrovascular Disease), 2019;64(7):238–253. doi: 10.1212/CON.0000000000000423.
10. Кравець А.С. Кінезіотерапія постінсультних пацієнтів на стаціонарному етапі фізичної терапії. Міжгалузеві диспути: динаміка та розвиток сучасних наукових досліджень: матеріали IV Міжнародної наукової конференції, м. Хмельницький, 21 липня, 2023 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: Європейська наукова платформа, 2023. — 193–196.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ФІЗКУЛЬТУРИ ДО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Осипян Олександр Гарікович

магістрантка факультету фізичного виховання
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Україна

Науковий керівник: Віцько Сергій Миколайович

Канд. пед. наук, доцент кафедри методики викладання
спортивно-педагогічних дисциплін
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Україна

Сучасні політичні, економічні, соціальні умови життя в Україні актуалізують проблему підготовки відповідального, ініціативного, кваліфікованого фахівця, який готовий до постійного професійного вдосконалення, здатний до ефективної роботи відповідно до фаху на рівні європейських стандартів. Дослідницька робота здійснювалась на базі Харківської державної академії фізичної культури, Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» впродовж 2022-2023 навчального року. Вибірку склали студенти 1 курсу факультету фізичного виховання, віком 17-20 років, кількістю 64 особи. Робота з досліджуваними здійснювалась за допомогою засобів Google forms, що дозволило провести психодіагностичне дослідження у зручній для респондентів формі.

На першому етапі дослідження було проведено анкетування здобувачів вищої освіти, які навчаються на першому курсі та планують стати вчителями фізкультури. Дані опитування показали, що переважна більшість досліджуваних (84%) відчують комплекс утруднень психологічного, соціально-психологічного, соціального і побутового характеру. Це, в свою чергу, веде до підвищення загального рівня тривожності у здобувачів освіти, що є вираженням незадоволеності їх значущих потреб. Аналіз даних свідчить, що найбільша кількість адаптаційних труднощів досліджуваних пов'язані з навчальним процесом. Аналіз анкет показав, що 44,8% відчують дефіцит часу для підготовки до занять; 33,4% не вміють конспектувати лекції; 35% мають труднощі в розумінні викладеного матеріалу; 30% відчують стан невпевненості у своїх силах, бажання «відмовчатися» на заняттях. Адаптація здобувачів освіти у пізнавальній сфері пов'язана також з мотивацією навчальної діяльності. За даними анкетування, пізнавальні мотиви переважають лише у 29,2% опитаних; 4,6% вчатьсya тому, що цього вимагають батьки; 84,7% вчатьсya тому, що це необхідно для майбутнього; 1,5% байдужі до навчання; 0,7% хочуть залишити навчання. Аналіз анкет також показав, що для більшості першокурсників характерним є зниження працездатності та підвищення рівня тривоги. У першому семестрі у першокурсників спостерігається підвищена емоційна збудливість, яка змінюється сильною втомою наприкінці дня. За даними дослідження, процес соціально-побутової адаптації є найбільш болючим для першокурсників, на який впливають матеріальні проблеми, а також розшарування здобувачів за матеріальною ознакою, яке явно простежується. Так, «ледве зводять кінці з кінцями» 4,4% опитаних, 41,8% вистачає грошей на скромне харчування і недорогий одяг, 29,8% можуть дозволити собі гарне харчування і дорогий одяг, 18% мають достатньо коштів для того, щоб «відчувати себе впевненим у житті», 4,6% можуть дозволити

собі все, включаючи відпочинок за кордоном, покупку квартири або автомобіля.

За результатами анкетування всі досліджувані здобувачі освіти були розподілені на дві групи за критерієм успішності перебігу адаптаційного процесу: до 1-ої групи увійшли майбутні вчителі фізкультури з успішною адаптацією до навчання у закладі вищої освіти, кількістю 34 особи; до 2-ої групи – здобувачі з умовно неуспішною адаптацією до навчання, кількістю 30 осіб.

Далі було проведено дослідження адаптаційних процесів і механізмів особистості у майбутніх вчителів фізкультури першого року навчання за допомогою методики «Адаптованість студентів у вузі» Т. Дубовицької та «Методики діагностики соціально-психологічної адаптації» К. Роджерса і Р. Даймона. Результати представлені в таблицях 1, 2.

Таблиця 1

Показники адаптованості майбутніх вчителів фізкультури (у балах)

Шкали	1 група ($M \pm \sigma$)	2 група ($M \pm \sigma$)	t	p-рівень
Адаптованість до навчальної групи	14,2 $\pm$ 4,9	12,1 $\pm$ 4,2	2,21	$\leq 0,05$
Адаптованість до навчальної діяльності	10,3 $\pm$ 3,6	12,4 $\pm$ 4,3	2,22	$\leq 0,05$

Адаптованість до навчальної групи у досліджуваних 2-ої групи в цілому нижче, ніж у досліджуваних 1-ої групи ($p \leq 0,05$ за критерієм Стюдента), а до навчальної діяльності відповідно вище ($p \leq 0,05$). Отримані результати свідчать про необхідність більш уважного ставлення психологічної служби, а також професорсько-викладацького складу закладу вищої освіти до тих здобувачів, які мають проблеми у адаптаційному процесі. Більш низька адаптованість до навчальної діяльності позначається на їх мотивації до цієї діяльності, і на академічній успішності.

Ефективна психологічна адаптація це одна з найважливіших передумов до успішної професійної діяльності, особливо фахівців тих професій, які потребують стресостійкості особистості. До числа таких професій, безумовно, належать майбутні вчителі фізкультури, відмінною рисою яких є те, що інтенсивна адаптація до професійної діяльності протікає протягом всього процесу навчання. Особливою характеристикою структурування взаємин є існування системи офіційно затверджених санкцій, які розглядаються як атрибут життєвого укладу та навчально-виховного процесу. Найважливішою складовою навчального процесу є спорт, який вимагає подолання фізичних труднощів. Спортивні заняття сприяють розвитку сили, спритності, витривалості, вольових якостей майбутніх вчителів фізкультури. Ще одним стресогенним чинником може бути наявність зовнішнього контролю, вимушеного спілкування, сумісного проживання, що передбачає певну публічність побуту, яка, в свою чергу, є джерелом великих психоемоційних навантажень і в силу того, що немає можливості мати необхідний особистісний простір, до того ж і особиста територія досить обмежена.

Таблиця 2

Інтегральні показники соціально-психологічної адаптації майбутніх вчителів фізкультури (у балах)

Шкали	1 група ($M \pm \sigma$)	2 група ($M \pm \sigma$)	t	p-рівень
Адаптація	94,9 $\pm$ 31,8	74,1 $\pm$ 24,8	2,47	$\leq 0,01$
Самоприйняття	28,4 $\pm$ 9,6	45,3 $\pm$ 15,2	2,51	$\leq 0,01$
Прийняття інших	16,8 $\pm$ 5,8	27,6 $\pm$ 9,3	2,22	$\leq 0,05$
Емоційна комфортність	21,7 $\pm$ 7,4	33,2 $\pm$ 11,2	2,20	$\leq 0,05$
Інтернальність	39,0 $\pm$ 13,2	35,7 $\pm$ 12,1	0,67	$> 0,05$
Прагнення до домінування	12,5 $\pm$ 4,3	10,4 $\pm$ 3,6	0,82	$> 0,05$

За інтегральним показником «адаптація» показники значущо вище у досліджуваних 1-ої групи ($p \leq 0,01$). Показники «самоприйняття», «прийняття інших» і «емоційна комфортність» значущо вище у досліджуваних 2-ої групи ($p \leq 0,01$, $p \leq 0,05$, $p \leq 0,05$ відповідно). У процесі адаптації до умов, втім навчання у закладі вищої освіти, як і в інших складних життєвих ситуаціях, людина використовує систему активних, усвідомлюваних (долаючи поведінку), а також пасивних (механізми психологічного захисту) стратегій. Вони є важливими формами адаптаційних процесів. Далі визначено рівень адаптації у досліджуваних за допомогою «Опитувальника для виявлення рівня адаптації здобувачів вищої освіти» І. Шевченко. Отримані нами результати представлені в таблиці 3.

Таблиця 3

Показники рівня адаптації майбутніх вчителів фізкультури (у балах)

Шкали	1 група ($M \pm \sigma$)	2 група ($M \pm \sigma$)	t	p-рівень
Адаптація до соціуму	4,4±1,6	4,0±1,4	0,2	>0,05
Самосприйняття особистості	4,6±1,7	4,3±1,5	0,7	>0,05
Адаптація до навчальної діяльності	3,6±1,3	3,5±1,3	0,2	>0,05
Загальний показник адаптації	13,9±4,8	14,5±4,9	0,4	>0,05

За шкалою «Адаптація до соціуму» значущих відмінностей не виявлено. Оцінки за цією шкалою свідчать про відсутність внутрішньої напруженості, свободу від конфліктів, задоволеність собою і своїми успіхами, готовність слідувати нормам і вимогам. Також це свідчить про успішне входження в колектив, що є запорукою успішності навчання у закладі вищої освіти. За шкалою «Самосприйняття особистості» між показниками досліджуваних також немає значущих відмінностей. Це свідчить про те, що досліджувані знаходяться в гармонії з собою і не мають внутрішніх комплексів та конфліктів. За шкалою «Адаптація до навчальної діяльності» значущих відмінностей не виявлено. Взагалі за показниками цієї шкали, можна вважати, що адаптація здобувачів вищої освіти обох груп проходить емоційно стримано, без явних ускладнень.

Висновки. Проведене дослідження особливостей адаптації майбутніх вчителів фізкультури до навчання у закладі вищої освіти показало, що цей процес протікає з певними ускладненнями. Переважна більшість здобувачів освіти першого року навчання відчують комплекс труднощів психологічного, соціально-психологічного, соціального і побутового характеру.

Список використаних джерел:

1. Йопа Т.В. & Остапов А.В. (2021) Адаптація студентів-першокурсників до умов навчання у закладах вищої освіти. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки, (2), 16–28.
2. Мосейчук Ю.Ю. & Курнишев Ю.А. (2020) Педагогічні умови адаптації майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в закладах загальної середньої освіти. Інноваційна педагогіка, (22), 150–153.

СЕКЦІЯ XXIII. ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

ВАЛЕРІЙ САРАНА ЯК ДЕРЖАВНИЙ ДІЯЧ ТА БОРЕЦЬ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ У XX СТОЛІТТІ

Глухенький Андрій Анатолійович

завідувач відділу наукових досліджень печер та пам'яток археології
Національний архітектурно-історичний заповідник "Чернігів стародавній", Україна

Васюта Олег Олегович

заступник завідувача відділу наукових досліджень печер та пам'яток археології
Національний архітектурно-історичний заповідник "Чернігів стародавній", Україна

У радянські часи історія українського національно-визвольного руху у XX столітті майже не вивчалася науковцями. Це було зумовлено тим, що саме у цей час органи комуністичної влади здійснювали антиукраїнську політику. Після відновлення незалежності України 24 серпня 1991 року ситуація змінилася та розпочався активний процес наукового дослідження історії українського національно-визвольного руху.

На сучасному етапі у нашій державі значна увага приділяється вивченню та переосмисленню маловідомих подій з історії українського народу. Проте, на превеликий жаль на сьогодні дослідниками не було детально проаналізовано життя і діяльність окремих учасників українського національно-визвольного руху на Чернігівщині у 1989-1992 роках. Саме тому, метою цієї статті є дослідження діяльності конкретного учасника українського національно-визвольного руху на Чернігівщині у 1989-1992 роках, а саме борця за незалежність України Валерія Сарани. Окрім того, надзвичайно важливим елементом дослідження історії українського національно-визвольного руху у XX столітті є вивчення діяльності окремих борців за незалежність України, адже через життя конкретної людини можна більш ґрунтовно дослідити ті чи інші події.

Одним із помітних діячів українського національно-визвольного руху на Чернігівщині у 1989-1992 роках був руховець та просвітянин Валерій Юрійович Сарана. Він народився 29 травня 1947 року у м. Києві. У 1952 році з батьками переїхав до м. Чернігова. Закінчив Чернігівську середню школу № 1. Протягом 1965–1970 років Валерій Сарана навчався та успішно закінчив фінансово-економічний факультет Київського інституту народного господарства (нині – Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана). Після служби в армії з 1972 до 1992 року працював викладачем у Чернігівському юридичному технікумі (нині – Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій у складі Національного університету «Чернігівська політехніка»). Працюючи викладачем, Валерій Сарана зарекомендував себе як висококваліфікований спеціаліст, що мав значний вплив на формування у студентів професійних навичок. Більшість студентів, яких навчав Валерій Юрійович, завдяки його педагогічній майстерності у подальшому досягли значних успіхів у різних сферах державного будівництва.

Наприкінці 1980-х років Валерій Сарана розпочав активну боротьбу за незалежність України. 15 січня 1989 року разом з Василем Чепурним та іншими активістами він став засновником Чернігівського обласного Товариства української мови імені Тараса Шевченка (нині – Чернігівське обласне об'єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка), зокрема його обрали заступником голови організації. Працюючи у цій громадській організації, Валерій Сарана підіймав питання надання українській мові статусу державної. Також, він порушував питання запровадження викладання предметів українською мовою у закладах освіти м. Чернігова. Зокрема, працюючи викладачем Чернігівського юридичного технікуму Валерій Сарана фактично був єдиним педагогом, який викладав українською мовою спеціальні дисципліни.

Валерій Сарана завжди виступав за укріплення демократії та захист прав людини і громадянина, а також обмеження керівної ролі КПРС. Саме тому, він активно підтримував створення нової демократичної громадсько-політичної організації “Народний Рух України за перебудову”. Зокрема, 9 липня 1989 року він став одним із засновників Чернігівської крайової організації Народного Руху України за перебудову, на установчих зборах якої його обрали до керівних органів організації. Валерій Юрійович був членом організаційного комітету установчого з'їзду Народного Руху України за перебудову. Також, саме Валерій Сарана очолив чернігівську делегацію на установчому з'їзді Народного Руху України за перебудову, який відбувся 8-10 вересня 1989 року у м. Києві. У складі чернігівської делегації був і відомий політв'язень радянської доби, борець за незалежність України Левко Лук'яненко.

Валерій Сарана підтримував розвиток нової демократичної преси та боровся за свободу слова. За таку принципову позицію він зазнав переслідувань з боку радянської спецслужби КГБ. Зокрема, у серпні 1989 р. Валерій Сарана був затриманий працівниками КГБ поблизу селища Ріпки. У момент затримання він перевозив з Вільноуса до Чернігова перший номер демократичної чернігівської газети “Громада”.

21 січня 1990 року, напередодні 71-річчя Акту Злуки УНР і ЗУНР Валерій Сарана очолював у Києві чернігівську делегацію під час проведення акції “Ланцюг єднання”. Під час проведення цієї акції мільйони людей взялися за руки, з'єднавши між собою живим ланцюгом міста Львів та Київ. Ця акція мала величезний вплив на громадян і сприяла національно-патріотичному вихованню жителів міста Чернігова. Під час проведення цієї та інших патріотичних акцій виразно проявилися лідерські якості та організаторські здібності Валерія Сарани. Він гуртував навколо себе патріотичних мешканців міста Чернігова та скеровував їх зусилля на боротьбу за незалежність України. Саме тому, Чернігівське Товариство української мови “Просвіта” імені Тараса Шевченка висунуло Валерія Сарану кандидатом у народні депутати на виборах до Верховної Ради України у березні 1990 року. У першому турі Валерія Сарану підтримали десятки тисяч жителів Чернігова і він зайняв перше місце. Проте, через ймовірні фальсифікації функціонерів комуністичної партії програв у другому турі виборів директору “Хімволокна” Анатолію Лисенку. Не зважаючи на поразку, велика кількість голосів відданих на підтримку Валерія Сарани свідчила про його беззаперечний авторитет серед жителів міста Чернігова.

2 лютого 1990 року Валерія Сарану спочатку обрали співголовою, а вже 6 жовтня 1990 року обрали головою Чернігівської крайової організації Народного Руху України, яку він очолював до 14 квітня 1992 року. За цей час на мітингах, якими керував Валерій Сарана вперше у Чернігові були підняті синьо-жовті прапори, пролунали вимоги позбавлення КПРС керівної ролі та йшла боротьба за незалежність України [1].

29 січня 1991 року Валерій Сарана очолював делегацію Народного Руху України на першому публічному вшануванні подвигу героїв Крут на місці бою з російсько-більшовицькими військами. Тоді на місці бою було встановлено березовий хрест. Відтоді щороку 29 січня в Крутах вшановують пам'ять захисників УНР уже на національному рівні.

Валерій Сарана був одним із організаторів та учасником просвітницького походу "Козацькими шляхами" у липні 1991 року. Цей похід став важливою віхою подолання комуністичної гегемонії у свідомості жителів Чернігівщини та завершився встановленням пам'ятного знаку гетьману України Івану Мазепі у колишній гетьманській столиці місті Батурині.

19 серпня 1991 року під час московського путчу ГКЧП разом із головою обласного Товариства української мови імені Тараса Шевченка Василем Чепурним Валерій Юрійович підписав і надіслав телеграму до Президії Верховної Ради УРСР: "Протестуємо проти московського дворцевого перевороту. Такий Союз Україні не потрібен. Вимагаємо негайного виходу України зі складу СРСР". Таким чином, цією телеграмою Валерій Сарана фактично вимагав проголошення незалежності України, що і сталося 24 серпня 1991 року. Отже, Валерій Сарана є борцем за незалежність України у XX столітті і на нього поширюється дія Закону України "Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті".

Окрім того, 29 серпня 1991 року Валерій Сарана, як голова Чернігівської крайової організації Народного Руху України виступав на 7-й сесії Чернігівської міської ради, де порушив питання демократичної розбудови незалежної України та озвучив нові завдання для органів самоврядування міста Чернігова. Результатом цієї сесії міської ради стало прийняття рішення про встановлення у залі засідань та підняття над приміщенням міської ради національного синьо-жовтого прапора.

У грудні 1991 року на перших виборах Президента України Валерій Сарана був довіреною особою кандидата на посаду Президента України В'ячеслава Чорновола у Чернігівській області. Також, Валерій Сарана був одним із керівників обласного штабу національно-демократичних сил з проведення Всеукраїнського референдуму на підтримку Акту проголошення незалежності України 1 грудня 1991 року. Завдяки його особистій наполегливій роботі, яка полягала у зустрічах з трудовими колективами, розповсюдженні агітматеріалів та публікації у пресі понад 90 % жителів міста Чернігова та області проголосували на референдумі за незалежність України.

Валерій Юрійович взяв активну участь у розбудові молоді відновленої Української держави. У 1992–1994 роках він працював заступником голови Чернігівської обласної державної адміністрації з гуманітарних питань. Працюючи на відповідальній державній посаді Валерій Сарана допомагав вирішувати нагальні питання охорони здоров'я, соціального забезпечення та гуманітарної сфери. У 1995–1996 роках – працював викладачем у Чернігівському державному інституті економіки та управління, у 1996–1997 роках був керівником апарату фракції Народного Руху України у Верховній Раді України. В цей час брав участь у процесі прийняття Конституції України 28 червня 1996 року. У 1998–2002 роках працював головним консультантом управління внутрішньої політики Адміністрації Президента України, у 2003 р. очолював одне з управлінь Державного комітету України з інформаційної політики.

Упродовж 2003-2006 рр. Валерій Сарана працював генеральним директором Національного архітектурно-історичного заповідника "Чернігів стародавній". За час його керівництва заповідником здійснено нові архітектурно-археологічні

дослідження Троїцько-Іллінського монастиря. Зокрема, відреставровано, відкрито і музеєфіковано нижній ярус Антонієвих печер. Також, проведено значні ремонтно-реставраційні роботи пам'яток національного значення, що знаходяться на території м. Чернігова. Зокрема, у 2004-2006 роках було здійснено ремонт нижньої частини галерей, даху, заміна покрівлі купола, консервація дерев'яних конструкцій даху, заміна металевого покриття покрівлі та ремонт південного і західного фасаду Борисоглібського собору XII століття м. Чернігова. Також, було покрито позолотою завершення бань Катерининської церкви XVIII століття м. Чернігова [2].

У 2006–2007 роках Валерій Сарана працював заступником начальника управління культури і туризму Чернігівської обласної державної адміністрації. На цій посаді він сприяв збільшенню кількості проведених в області патріотичних заходів. У 2007–2010 роках він керував будівництвом та став першим директором комунального підприємства «Дирекція будівництва Меморіального комплексу «Пам'яті Героїв Крут» Чернігівської обласної ради. У 2011-2012 роках займав посаду завідувача філії Національного військово-історичного музею «Меморіальний комплекс «Пам'яті героїв Крут».

У 2009 році держава високо оцінила працю Валерія Юрійовича. Згідно із Указом №939/2009 від 18 листопада 2009 року Президента України Віктора Ющенка за визначний особистий внесок у відстоювання національної ідеї, становлення і розвиток Української незалежної держави та активну політичну і громадську діяльність Валерій Сарана був нагороджений орденом «За мужність» III ступеня.

До останніх днів свого життя Валерій Сарана продовжував активно займатися громадською та просвітницькою діяльністю спрямованою на національно-патріотичне виховання жителів міста Чернігова. Зокрема, у серпні 2018 року, напередодні 27-ї річниці проголошення незалежності України він разом із побратимами створив обласний громадський комітет із вшанування пам'яті Героя України Левка Лук'яненка.

Валерій Сарана помер 26 серпня 2018 року у Чернігові. Похований на міському кладовищі «Яцево».

Історія життя Валерія Сарани засвідчила, що своєю працею він підносив національну свідомість та гідність українського народу. Саме тому, за видатні заслуги в галузі культури, укріплення демократії та захисту прав людини і громадянина та національно-патріотичного виховання Чернігівське міське об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка у квітні 2019 року порушило клопотання перед Чернігівською міською радою про присвоєння звання «Почесний громадянин міста Чернігова» Сарані Валерію Юрійовичу (помертню), яке й було йому присвоєно рішенням сесії Чернігівської міської ради 29 серпня 2019 року.

Список використаних джерел:

1. Бутко С. В. & Соломаха С. В. (2009). Боротьба за незалежність України у 1989-1992 рр.: Чернігівська крайова організація Народного Руху України за перебудову. До 20-річчя створення Народного Руху України за перебудову. Збірник документів і матеріалів. 82-96.
2. Доценко А. В. & Непотенко І. В. & Руденок В. Я. (2017). Національний архітектурно-історичний заповідник "Чернігів стародавній". 50 років діяльності. 76-77.

НІМЕЦЬКА ЕТНІЧНА СПІЛЬНОТА В УКРАЇНІ

Чирко Богдан Володимирович

кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії та історії
Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, Україна

Поліетнічність, соціокультурна життєдіяльність різних етнічних спільнот – характерна риса та важливий компонент етносоціального процесу, який відбувався на теренах сучасної України протягом багатьох століть. Особливе місце в етнічній історії України займає масова колонізація Новоросії, а також інших регіонів Російської імперії вихідцями з Німеччини, Прусії, Швейцарії, Австрії, Нідерландів, які почали переселятися з Європи у другій половині XVIII століття. Зазначеному процесу сприяв указ імператриці Катерини II, виданий у 1763 р., який заохочував іноземних переселенців, передусім селян, переїжджати до Російської імперії. Невдовзі в південноукраїнських землях – Катеринославській, Херсонській й Таврійській губерніях, а також на Волині виникають десятки сільськогосподарських колоній. Серед переселенців переважали німці, а також представники інших етнічних груп центральних та західноєвропейських країн. Поступово на основі переселенських груп іноземних колоністів починає формуватися німецькомовна спільнота, – німецька етнічна група в Російській імперії. Протягом певного періоду завдяки величезним зусиллям та наполегливій, кропіткій праці мешканці німецьких та менонітських сільськогосподарських колоній змогли створити своєрідну та ефективно діючу господарську систему зі специфічним соціально-побутовим устроєм. Падіння монархії у 1917 р. ознаменувало собою передумови для демократичного розвитку російського суспільства. В Україні починається доба Національної демократичної революції. Населення німецьких та менонітських колоній змушено було шукати шляхи до адаптації в межах аграрної та соціально-господарської політики урядів Центральної Ради, П. Скоропадського, С. Петлюри. В роки Громадянської війни та іноземної інтервенції більшість німецьких колоній постраждали й зазнали значних руйнувань в результаті бойових дій, аграрної політики більшовиків, воєнних режимів А. Денікіна та П. Врангеля, а також нищення й пограбувань з боку загонів Н. Махна й інших воєнно-політичних угруповань. Із закінченням Громадянської війни та остаточним встановленням в Україні радянської влади наприкінці 1920 р., вже в мирних умовах становище німецького та менонітського населення, звичайно, змінилося. Однак і в подальшому, протягом наступних 1920-х – 1930-х рр. особливо з утвердженням в країні сталінського тоталітарного режиму, соціально-господарське життя в німецьких та менонітських колоніях продовжувало залишатися складним та драматичним. На цей раз колоністи намагалися адаптуватися до реалій соціально-господарських та аграрних процесів, які виникали в рамках запровадження радянської економічної політики. Як відомо, життєдіяльність етносів в величезній мірі залежить від політики державної влади, яка здійснюється в соціально-культурній, мовній та етнічній сферах. Особливу роль у формуванні такої політики відіграли рішення XII з'їзду РКП(б) (квітень 1923 р.). Делегати з'їзду затвердили курс партії на запровадження політики коренізації. Основними напрямками політики коренізації визнавалися підготовка національних кадрів, утворення освіти з викладанням мовами етнічних груп, а також інші напрямки державної політики в етнічній сфері. У відповідності до національного складу населення республіки в Україні політика коренізації набула форми українізації, а також заходів по забезпеченню освітніх, мовних та інших запитів національних меншин, в тому числі

й німецької етнічної групи в Україні. Партійне керівництво заявляло, що державна політика в етнічній сфері має «інтернаціоналістський» характер та передбачає досягнення «розкріпачення націй» й «розв'язання національного питання». В той же час широко проголошувана «інтернаціоналістська» політики відверто розглядалася владою як найбільш вдалий «спосіб» залучення людей до процесу побудови соціалістичного суспільства. І це надавало національній політиці радянської влади підкреслено політизованого й заідеологізованого характеру. Проте, в ході її реалізації у 1920-х рр. мали місце і певні позитивні зрушення в забезпеченні запитів національних груп. Так, зокрема, діяла система національних адміністративно-територіальних одиниць, а також мережа освітніх закладів, навчання в яких здійснювалося мовами національних меншин. Результатом цього стало підвищення освітнього рівня ряду національних груп. Подібні процеси продовжувалися до кінця 1920-х рр. В подальшому, з остаточним утвердженням сталінського тоталітарного режиму державна політика щодо національних меншин зазнає кардинальних змін: «інтернаціоналізм» набуває форми тотальної денаціоналізації національних груп. У 1930-х рр. діяльність освітніх закладів згортається, національні адміністративно-територіальні одиниці розформовуються. Здійснюються пошуки та «викриття» українських «націоналістів», а також «ворогів народу» з середовища національних меншин. Німці, поляки та представники інших етнічних груп проголошуються «шкідницькими націями». Звернемо увагу на те, що репресії по відношенню до етнічних німців: арешти, терор, масові депортації з місць історичного проживання набули форми геноциду по відношенню до німецької етнічної групи в Україні. Умови для національно-культурного, мовного та духовного відродження етнічних німців виникають тільки за умов проголошення незалежності України та формування сучасного українського державотворення.

СЕКЦІЯ XXIV. АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ОСУШУВАЧІВ ПОВІТРЯ НА ОСНОВІ ХЛОРИДУ КАЛЬЦІЮ ДЛЯ РЕГУЛЯЦІЇ МІКРОКЛІМАТУ

Мілюкова Ірина Раїфівна

доцентка кафедри Будівництва та цивільної інженерії

ПрАТ "ПВНЗ "Запорізький інститут економіки та

інформаційних технологій", Україна

Питання створення оптимальних умов мікроклімату у житлових та громадських приміщеннях, дотримання вимог щодо відносної вологості повітря не втрачає своєї актуальності. Згідно [1] оптимальні умови щодо відносної вологості повітря знаходяться в інтервалі 25 – 60 % при температурі у житловому приміщенні $22,0 \pm 2,0$ °C. У роботі експериментально досліджено гігроскопічні властивості хімічно чистого хлориду кальцію. За своїми властивостями ця сполука може поглинати вологу із повітря максимально зв'язуючи до шести молекул води на одну молекулу хлориду кальцію із утворенням гексагідрату. У масових співвідношеннях це відповідає 1 : 0,97, тобто 1 грам хлориду кальцію зв'язує 0,97 грамів води із повітря. Експериментальне вимірювання у польових умовах підтверджує цей розрахунок.

Таким чином, беручи у розрахунок цей результат, можна аналізувати ефективність використання хлориду кальцію у якості осушувача повітря. Моделюємо задачу у наступний спосіб: нехай є житлове приміщення площею 15 м², висотою 3 м (загальний об'єм 45 м³) відносна вологість у якому становить 90% при температурі 20 °C. Яку кількість хлориду кальцію треба використати, щоб привести відносну вологість до верхньої межі оптимальних умов – 60%?

Загальна кількість вологи у цьому приміщенні може бути визначена за формулою (1):

$$m = \rho_a \cdot V \quad (1)$$

де m – маса водяної пари, що міститься у повітрі, г;

ρ_a – абсолютна вологість повітря (густина водяної пари) за даної температури, г/см³, визначається за формулою (2);

V – об'єм приміщення, м³.

$$\rho_a = \varphi \cdot \rho_n / 100\% \quad (2)$$

де φ – відносна вологість повітря, %;

ρ_n – густина насиченої водяної пари за даної температури, визначається за довідковими таблицями, для температури 20 °C становить 17,3 г/см³.

При відносній вологості 90 % маємо наступний результат:

$$\rho_a = \frac{90 \cdot 17,3}{100} = 15,57 \text{ г/см}^3$$

$$m = 15,57 \cdot 45 = 700,65 \text{ г}$$

При відносній вологості 60 % маємо наступний результат:

$$\rho_a = \frac{60 \cdot 17,3}{100} = 10,38 \text{ г/см}^3$$

$$m = 10,37 \cdot 45 = 467,1 \text{ г}$$

Таким чином із повітря потрібно видалити 233,55 г води для чого потрібно використати 240,77 г хлориду кальцію. Для підвищення ефективності та пришвидшення процесу рекомендується використовувати сполуку у формі гранул, розсипати її тонким шаром у ємності із великою площею для збільшення площі контакту речовини та повітря.

Побутові осушувачі повітря на основі хлориду кальцію у формі капсул, таблеток зазвичай розраховуються саме на площу приміщень до 15 м² та мають масу 240 г, що є повністю виправданим і з теоретичної і з практичної точки зору. Головним недоліком таких готових осушувачів є їхня вартість – в залежності від виробника від 350 до 1000 грн/кг. Для порівняння, вартість хімічно чистого хлориду кальцію становить близько 35 грн/кг., тобто не менше ніж у 10 разів дешевше.

Іншим суттєвим зауваженням щодо використання хлориду кальцію для регуляції відносної вологості у приміщеннях є те, що навіть зниження вологості до оптимального рівня не є гарантією відсутності таких негативних факторів у приміщенні, як утворення конденсату, зволоження внутрішніх поверхонь огорожуваних конструкцій, поява грибкових осередків. Про це вже зазначалося раніше у [2], [3]. На жаль, навіть вологість приміщення на рівні 30 – 40 % призводить до утворення конденсату на поверхнях, що за своєю температурою навіть не досягли точки роси, якщо не забезпечено циркуляцію повітря. Додатковим фактором також можна вважати термічні характеристики матеріалу з якого виготовлено конструкцію.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що на якість життя у приміщенні впливають багато чинників, як класичних та унормованих, так і наперед неочевидних. Серед основних можна виділити:

- температура повітря;
- відносна вологість повітря;
- температура внутрішніх поверхонь огорожуваних конструкцій;
- швидкість руху повітря;
- термічний опір матеріалу конструкції або теплозасвоєння поверхні.

Список використаних джерел:

1. ДБН В.2.5-67:2013 "Опалення, вентиляція та кондиціонування".
2. Miliukova I. Problems of application of energy-saving technologies on the example of warming of a residential building // Modern problems of science, education and society. Proceedings of the 5th International scientific and practical conference. SPC "Sci-conf.com.ua". Kyiv, Ukraine. 2023.
3. Мілюкова І.Р. Деякі проблеми застосування енергозберігаючих технологій на прикладі утеплення житлової будівлі. "Міжгалузеві диспути: динаміка та розвиток сучасних наукових досліджень": матеріали IV Міжнародної наукової конференції, м. Хмельницький, 21 липня, 2023 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: Європейська наукова платформа, 2023. — с. 204-207.

СЕКЦІЯ XXV. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ КОСІВСЬКОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ ПРИКЛАДНОГО ТА ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА

Волощук Тетяна Василівна

викладач циклової комісії ХТ, ХВМО

Косівський фаховий коледж прикладного та декоративного мистецтва, Україна

Вступ. Спадщина методичної практики Косівського фахового коледжу прикладного та декоративного мистецтва як представника регіональної мистецької школи – це сукупність методів та засобів, які застосовуються педагогами з метою передачі знань, умінь та навиків здобувачам освіти. Стандартні форми навчальних занять у даній структурі характерні чіткою побудовою та послідовністю викладу навчального матеріалу. Нестандартні заняття відрізняються від попередніх цікавим задумом та способом організації навчального простору. Нестандартне (сьогодні - «інноваційне») навчання спрямоване реагувати на активні зміни в навколишньому світі, що яскраво відображаються на навчальному процесі.

Актуальність. Сьогодні освіта відбувається в умовах карантину та військового стану. Завдання педагога - працювати та в будь-яких умовах активізувати пізнавальну діяльність здобувача, знаходити шляхи розв'язання навчальних завдань. На допомогу викладачам служать ресурси інтернет-комунікативних технологій. В умовах дистанційного чи онлайн-навчання вони є важливими факторами, які впливають на результативність та якість навчального процесу, забезпечуючи зв'язок між усіма учасниками освітнього процесу.

Мета. Таким чином відбувається пошук шляхів, методів та засобів, щоб забезпечити і зацікавити пізнавальну діяльність студентів Косівського фахового коледжу зокрема. Зупиняючись на інтерактивних засобах та методах в системі інноваційного навчання слід розуміти, що їх застосовування на різних типах занять має на меті досягнути максимальної ефективності взаємної співпраці учасників навчального процесу.

Актуальність надання переваги інтерактивному навчанню полягає у:

- впровадженні компетентнісного підходу в навчальний процес;
- технологізації освітнього процесу у закладах фахової передвищої освіти;
- втіленні практик, що сприяють вирішенню проблемних ситуацій у навчальному процесі сьогодні.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на виклики викладачі професійно-орієнтованих дисциплін Косівського фахового коледжу проводять постійну роботу у напрямі професійного самовдосконалення. Активними у пошуку нових шляхів та рішень є Кондратюк О.В., Фартушинська Г.Ю., Волощук Т.В. (викладачі циклової комісії ХТ,ХВМО); Молинь І.Р., Захарків О.І.(викладачі циклової комісії ХВД,ХОМ); Гебель С.Ф. (викладач циклу ХК,ХВШ); Барановський І.В. та Захарків Р.Д. (викладачі

циклу ХР).

На циклі фундаментальних дисциплін активно реагують на потреби освітнього процесу Біла Н.О. (викладач рисунку та живопису) та Кондрат-Панько Р.І. (викладач кольорознавства, рисунку та живопису).

Широкий спектр застосування сучасних форм та методів у педагогічній практиці виявляють викладачі циклу гуманітарних дисциплін: Никифорак-Букатко Н.Я., Баревич О.В., Плхтяк Л.М.

Популярними методами та сучасними технологіями у застосуванні педагогів-новаторів Косівського фахового коледжу є:

- модульне навчання;
- проблемне навчання;
- імітаційне навчання;
- метод проектів;
- метод ситуаційного аналізу;
- інші методи.

Аналіз характеристик вказаних інноваційних методів пояснює доцільність їхнього застосування. Так, модульне навчання найширше використовується викладачами гуманітарних дисциплін з метою чіткої систематизації та структуризації великої кількості навчального матеріалу.

Метод проблемного навчання популярний на деяких етапах виконання курсових завдань з профмайстерності. Наприклад, вирішення проблем, що виникають при виборі матеріалів для виконання кожного курсового завдання: сировина, її характеристики та властивості; їх вплив на якість та естетику виробу; як у перспективі виконання роботи всі ці аспекти вплинуть та ідею задуму.

Імітаційне навчання теж тісно пов'язане з професійно-орієнтованими дисциплінами. Адже на етапі вибору технік для виконання завдання студент повинен пройти етап вивчення технології. Такі вправи, що правдиво відповідатимуть умовам завдання. Апробація техніки виконується досить швидко, чітко відтворює деякі ефекти, наприклад структуру переплетення тканини, глибину рельєфу різьби по дереву чи металу тощо.

Метод проектів – інноваційний метод здобуття умінь та навичок. Він є основним для виконання курсових завдань з композиції та проектування. Та додатковою формою визначення рівня професійної компетентності студента для та гуманітарних та теоретичних, чи теоретично-практичних дисциплін.

Успішним та ефективним у педагогічній практиці є грамотне застосування різних інноваційних методів. Не буде помилковим використання стандартних (традиційних) та нестандартних (інноваційних) технологій.

Висновки. Викладач повинен відчувати, вчасно реагувати на умови навчання, ефективність навчання, психологічний клімат у групах та рівень попередньої (усебічної) підготовки студентів. Таким чином підбирати сукупність підходів з метою формування студента як успішної особистості, який зможе самостійно визначати проблеми, знаходити справедливі чи креативні способи їх вирішення.

Список використаних джерел:

1. Освітні технології. О. М. Пехота, А.З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін., за ред. О. М. Пехоти. К.: Видавництво Л.С.К., 2003
2. Швець Г.О. Сучасні інноваційні методи викладання у вищій школі. (Четверта всеукраїнська практично-пізнавальна інтернет-конференція; Наукове мислення.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО МОДЕРНІЗАЦІЇ НАУКИ:
МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ»**

18 серпня 2023 року ♦ Житомир, Україна

Українською та англійською мовами

*Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори*

Підписано до друку 18.08.2023. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 16,74. Замовлення № 380. Тираж: 50 примірників.
Віддруковано з готового оригінал-макету.

Контактна інформація організаційного комітету:

Міжнародний центр наукових досліджень
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: mcnd@ukrlogos.in.ua

Видавець: Громадська організація «Європейська наукова платформа».
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81. E-mail: info@ukrlogos.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7172 від 21.10.2020.